

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ/DİN EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

YAZ KUR'AN KURSLARI *DİNİMİ ÖĞRENYORUM* VE *ETKİNLİK KİTABIM*
DERS KİTAPLARININ BİÇİM VE İÇERİK YÖNÜNDEN KARŞILAŞTIRMALI
İNCELENMESİ

Hazırlayan
Amina Nuriye ÇITIRIK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ANKARA-2018

**YAZ KUR'AN KURSLARI *DİNİMİ ÖĞRENIYORUM* VE *ETKİNLİK KİTABIM*
DERS KİTAPLARININ BİÇİM VE İÇERİK YÖNÜNDEN KARŞILAŞTIRMALI
İNCELENMESİ**

Amina Nuriye ÇITIRIK

TARAFINDAN

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜNE
SUNULAN TEZ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ/DİN EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

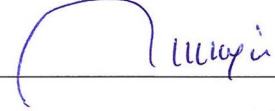
ANKARA-2018

AYBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç. Dr. Seyfullah YILDIRIM

Enstitü Müdürü V.

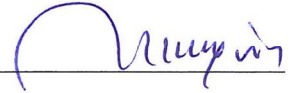
Bu tezin Yüksek Lisans derecesi için gereken tüm şartları sağladığımı tasdik ederim.

Prof. Dr. Zeki Salih ZENGİN

Anabilim Dalı Başkanı

Okuduğumuz ve savunmasını dinlediğimiz bu tezin bir yüksek lisans derecesi için gereken tüm kapsam ve kalite şartlarını sağladığımı beyan ederim.

Prof. Dr. Zeki Salih ZENGİN

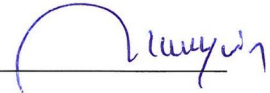
Danışman

Jüri Üyeleri

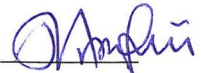
Prof. Dr. Cemal TOSUN (Ankara Üniv. İlahiyat, Felsefe ve Din Bilimleri)

Prof. Dr. Zeki Salih ZENGİN (AYBU Felsefe ve Din Bilimleri)

Dr. Öğretim Görevlisi Ahmet YEMENİCİ (AYBU Felsefe ve Din Bilimleri)

İntihal Notu

Bu tez içerisindeki bütün bilgilerin akademik kurallar ve etik davranış çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu beyan ederim. Ayrıca bu kurallar ve davranışların gerektirdiği gibi bu çalışmada orijinal olmayan her tür kaynak ve sonuçlara tanı olarak atıf ve referans yaptığımı da beyan ederim; aksi takdirde tüm yasal sorumluluğu kabul ediyorum.

Adı Soyadı: Amina Nuriye ÇITIRIK

İmza

X X X X

ÖZET

YAZ KUR'AN KURSLARI *DİNİMİ ÖĞRENIYORUM* VE *ETKİNLİK KİTABIM* DERS KİTAPLARININ BİÇİM VE İÇERİK YÖNÜNDEN KARŞILAŞTIRMALI İNCELENMESİ

ÇİTİRİK, Amina Nuriye

Yüksek Lisans Felsefe ve Din Bilimleri

Danışman: Prof. Dr.Zeki Salih ZENGİN

Mart 2018, 175 sayfa

Eğitimde materyal kullanımı, öğrenmeye katkı sağlamakta, konunun anlaşılmasını kolaylaştırmakta, dolayısıyla eğitim programlarının gerçekleşmesine yardımcı olmaktadır. Kitaplar, örgün ve yaygın eğitim faaliyetlerinde kullanılan materyallerin başında gelmektedir. Çalışmamızın temeli, 2016-2017 eğitim öğretim yılında yaz Kur'an kurslarında okutulmaya başlanan *Dinimi Öğreniyorum* ve *Etkinlik Kitabım* isimli ders kitaplarının biçim ve içerik yönünden yeterlilik düzeyinin belirlenmesidir. *Dinimi Öğreniyorum* ve *Etkinlik Kitabım* ders kitaplarını din eğitimine yönelik ders kitapları materyallerinde bulunması gereken kriterler açısından incelemeyi amaçlayan bu çalışma teorik bir araştırmadır. Araştırma, belge taramasından oluşmaktadır. Belge taramada veri toplama aracı olarak genel tarama olan *doküman* ve *literatür* taraması kullanılmıştır.

Konunun araştırılmasına yardımcı olmak amacıyla öncelikle 7-14 yaş çocuğunun gelişim safhaları incelenmiştir. Çünkü çocuğun gelişim safhaları ve belli yaş gruplarında takındıkları ortak tavrı belirlemek ve bunun sonucunda çocuğa verilecek Din eğitiminde kullanılan ders kitaplarının yeterliliğini saptamak önemlidir. Ayrıca yine aynı amaç doğrultusunda din eğitiminin neliği konusunda temel kavramlara değinilerek neyin din eğitimi kapsamına girip neyin girmediğinin tespiti amaçlanmıştır. Geçmişten günümüze din eğitimi tarihçesi üzerinde dururken çocuklara verilen din eğitiminin hangi aşamalardan geçerek bu günlere gelindiği ve şu anki mevcut durumun ne olduğu öğrenilmeye çalışılmıştır. Konunun daha iyi değerlendirilmesi için önceki yıllarda okutulan *Dinimizi Öğreniyoruz* 1-2-3 kitabı ile karşılaştırılması ve yine aynı amaçla örgün eğitim kurumlarında okutulan DKAB 4-5-6-7-8. sınıf ders kitaplarıyla ve seçmeli ders kitabı olan *Temel Dini Bilgiler İslam* 1-2 ve *H. Muhammed'in Hayatı* kitapları ile karşılaştırılması yapılmıştır.

Yaz Kur'an kurslarımızda okutulan *Dinimi Öğreniyorum* ve *Etkinlik kitabım* isimli ders kitabını hazırladığımız *Konu Alanı Ders Kitabı Değerlendirme Ölçeği* doğrultusunda değerlendirdiğimizde ders kitabımızın kısmen yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Dinimizi Öğreniyoruz 1-2-3 kitabı ile karşılaştırılması sonucunda *Dinimi Öğreniyorum* ve *Etkinlik Kitabım*'da yazar(lar) hakkında bilgi, fiziksel tasarım konularında yetersizlik tespit edilmiştir. Yanı sıra görsel tasarım konularında iyileşme olduğu görülmüştür. Eğitsel tasarım ve müfredat durumu ise yeterli olmakla beraber bir takım eksikliklerin olduğu gözlemlenmiştir.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde okutulan DKAB ders kitapları ile yapılan karşılaştırma sonucu *Dinimi Öğreniyorum* ve *Etkinlik Kitabım* ders kitaplarının yazar(lar) hakkında bilgi, fiziksel, görsel ve eğitsel tasarımlarda bir takım eksikliklerinin olduğu ve müfredat konusunda da yeniliğe gidilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Seçmeli ders kitapları olan Temel Dini Bilgiler İslam 1-2 ve Hz. Muhammed'in Hayatı kitapları ile yapılan karşılaştırma sonucu *Dinimi Öğreniyorum* ve *Etkinlik Kitabım* ders kitaplarının özellikle eğitsel tasarımın bazı konularında daha yeterli olduğu görülmüştür.

İlk olarak Tezimin her aşamasında yardım ve desteklerini esirgemeyen danışman hocam Prof Dr. Zeki Salih ZENGİN'e teşekkür etmek isterim. Ne zaman bir sorun yaşasam ya da araştırmalarım/yazılarım hakkında bir soru sorsam hocamın kapısı her zaman açıktı. Sürekli olarak bu yazının yazılmasında ve ihtiyacım zamanlarında beni doğru yönlendirdi. Bu projeye destek verip yönlendiren, değerli fikirlerine başvurduğum ve kaynaklarından istifade ettiğim diğer hocalarım olan Yrd. Doç. Dr. Ahmet YEMENİCİ ve Doç. Dr. Prof. Özcan GÜNGÖR'e de teşekkür ederim. Onların değerli katkıları ve destekleri olmadan başarıya ulaşmamız zordu. Son olarak, yıllarca süren çalışmalarında ve bu tezi araştırma/yazma sürecinde desteklerini esirgemeyen fedakâr anne babama, ayrıca araştırmam esnasında, maddî ve manevî büyük fedakârlıklarda bulunan sevgili eşime, bana moral desteği veren canım çocuklarıma teşekkür ederim. Onların değerli destekleri olmasaydı bu çalışma ortaya çıkmazdı.

Anahtar Kelime: Gelişim, Eğitim, Din Eğitimi, Materyal.

SUMMARY

COMPARATIVE INVESTIGATION OF *THE TEXTBOOKS OF RELIGIOUS LEARNING AND ACTIVITY* A SUMMER QURAN COURSES BOOKS IN TERMS OF FORM AND CONTENT

ÇITIRIK, Amina Nuriye

Master of Philosophy and Religious Studies

Supervisor: Prof. Dr. Zeki Salih ZENGİN

March 2018, 175 pages

The use of material in education contributes to learning and facilitates understanding of the subject, thus helping to make educational programs. Books are one of the most used materials for formal and informal educational activities. The basis of our work is the determination of the level of qualification in terms of form and content of the Textbooks of Religious Learning and Activity that have been started to be taught in summer Quran courses in the 2016-2017 academic year. This study is a theoretical study aiming at examining The Textbooks of Religious Learning and Activity in terms of the criteria that must be found in textbooks for religious education. The research consists of document scanning. As a data collection tool, document scanning and literature search were used.

Firstly, in order to assist in the investigation of the subject, the developmental stages of the 7-14 year old child were examined. Because it is important to identify the attitudes of the child in the developmental stages in certain age groups, and to determine the adequacy of the textbooks used in the religious education that will be given to the child as a result. Moreover, in the direction of the same purpose, it was aimed to determine what is included in religious education and what does not enter by referring to basic concepts about religious education. In the past, while studying the history of daily religious education, it has been tried to find out from what stages the religious education given to children has passed through these days and what the present situation is. To better evaluate the subject, comparing with the book 1-2-3 Books of Religious Learning taught in previous years, and comparing with the DKAB 4-5-6-7-8 books, which was also taught in formal education institutions for the same purpose were done. Also, comparing with elective textbooks that Islam 1-2 and Hz. Muhammad's life books were done.

It has been concluded that our textbook is partially sufficient when we evaluate the book entitled The Textbooks of Religious Learning and Activity taught in summer Qur'an courses in accordance with the evaluation scale of the subject area textbook.

It has also found insufficient knowledge about the author(s) and physical design issues when compared books with the 1-2-3 Books of Religious Learning. It has been seen that visual design is improving. Educational design and curriculum status have been observed to be sufficient, but with some shortcomings.

It has been concluded that there are a number of deficiencies in knowledge, physical, visual and educational design, and that the curriculum needs to be renewed as a result of the comparison of DKAB textbooks taught in Religion Culture and Moral Education.

It has been found that the textbooks of the Religious Learning and Activity Book was more satisfactory in some aspects of educational design when compared with the Basic Religious Information with elective textbooks Islam 1-2 and Muhammad's life books.

I would first like to thank my thesis advisor Professor Zeki Salih Zengin. The door of Prof. Zengin office was always open whenever I ran into a trouble spot or had a question about my research or writing. He consistently allowed this paper to be my own work, but steered me in the right the direction whenever he thought I needed it. I would like to thank my other teachers who supported this project: Assist. Prof. Ahmet Yemenici and Assoc. Prof Özcan Güngör. Without their passionate participation and input, the thesis could not have been successfully conducted. Finally, I must express my very profound gratitude to my father, my mother, my dear husband and my dear children for providing me with unfailing support and continuous encouragement throughout my years of study and through the process of researching and writing this thesis. This accomplishment would not have been possible without them.

Key Words: Development, Education, Religion Education, Material

İçindekiler Tablosu

GİRİŞ	1
1. Problem ve Alt Problemler	1
2. Araştırmanın Amaçları ve Beklenen Yararlar	4
3. Araştırmanın Yöntemi	5
I. BÖLÜM	7
1.1. 7-14 YAŞ ARASI ÇOCUKLARDA GELİŞİM ÖZELLİKLERİ	7
1.1.1 Bedensel Gelişim	9
1.1.2 Bilişsel Gelişim(Cognitive)	10
1.1.3 Sosyal Gelişim	12
1.1.4 Duygusal Gelişim	13
1.1.5 Çocukta (7-14 Yaş) Dinî Gelişim	14
1.2. ÜLKEMİZDE 7-14 YAŞ ARASI ÇOCUKLARA VERİLEN DİN EĞİTİMİ	19
1.2.1 Temel Kavramlar	19
1.2.2 Cumhuriyet Döneminde Din Eğitiminin Tarihçesi	22
1.2.2.1 Örgün Din Eğitimi	22
1.2.2.2 Yaygın Din Eğitimi Kapsamında Kuran Kursları	26
1.2.2.3 Yaz Kur'an Kursları Öğretim Programı	27
1.2.2.4 Yaz Kuran Kursu Öğretim Materyalleri	28
II. BÖLÜM	30
<i>DİNİMİ ÖĞRENYORUM VE ETKİNLİK KİTABIM DERS KİTAPLARININ BİÇİM VE İÇERİK YÖNÜNDE İNCELENMESİ</i>	30
2.1.1 Kitap ve Yazar Hakkında Bilgi.....	32
2.1.2 Kitap ve Yazar/lar Hakkındaki Bilgilerin Değerlendirilmesi.....	32
2.2 Dinimi Öğreniyorum ve Etkinlik Kitabım İsimli Ders Kitaplarının Fiziksel Tasarımı	33
2.2.1 Kitap Ebadının Sınıf Seviyesine ve Öğrencinin Gelişim Basamaklarına Uygunluğu	33
2.2.2 Cilt Kalitesi.....	34
2.2.3 Baskı Kalitesi.....	34
2.2.4 Kullanılan Kağıt Kalitesi.....	34
2.2.5 Ön Kapakta Bulunması Gereken Bilgiler	35
2.2.6 Arka Kapakta Bulunması Gereken Bilgiler	35
2.2.7 İç Kapak Ön Yüzünde Yer Alması Gereken Bilgiler	36
2.2.8 İç Kapak Arka Yüzünde Yer Alması Gereken Bilgiler	36
2.2.9 İkinci Yaprak ve Devamında Yer Alması Gereken Bilgiler	36
2.2.10 İçindekiler Bölümü Bilgileri	36
2.2.11 Kitabın Son Bölümünde Sözlük, İndeks, Kaynakça vb. Bilgiler.....	37
2.2.12 Kitabın, Öğretici Kitabı ve Çalışma Kitabı Hakkındaki Bilgileri	37
2.2.13 Fiziksel Tasarımın Değerlendirilmesi	37
2.3 Dinimi Öğreniyorum ve Etkinlik Kitabım İsimli Ders Kitaplarının Görsel Tasarımı.....	38
2.3.1 Görsel Öğelerin Genel Tasarımı	38
2.3.1.1 Tasarım araçları	38

2.3.1.2 Tasarımda Yalınlık ve Basitlik İlkesine Uyulması.....	40
2.3.1.3 Tasarımda Bütünlük İlkesinin Etkili Kullanılması.....	40
2.3.1.4 Tasarımda Devamlılık İlkesinin Etkili Kullanılması.....	41
2.3.1.5 Görsel Öğelerde Vurgulamanın Etkili Kullanılması.....	41
2.3.1.6 Tasarımda Denge İlkesine Uyulması.....	42
2.3.1.7 Görsel Öğelerin Genel Tasarımının Değerlendirilmesi.....	42
2.3.2 Metin Tasarımı.....	43
2.3.2.1 Yazı (Harf) Boyutlarının Öğrenci Düzeyine Uygunluğu.....	43
2.3.2.2 Yazı karakterinin okunabilirliği.....	43
2.3.2.3 Yazı Renginin Veya Ton Değerinin Etkili Kullanılması.....	44
2.3.2.4 Satır Uzunluğunun Okunabilir Ölçüde Olması.....	44
2.3.2.5 Sözcükler Arasındaki Boşluklar.....	45
2.3.2.6 Harfler Arasındaki Boşlukların Dengeli Olması.....	45
2.3.2.7 Başlıkların Etkili Düzenlenmesi.....	46
2.3.2.8 Kutuların Amaca Uygun Kullanılması.....	46
2.3.2.9 Metin Tasarımının Değerlendirilmesi.....	47
2.3.3 Sayfa Tasarımı.....	47
2.3.3.1 Görsel Öğelerin Okuma Akışını Engellememesi.....	47
2.3.3.2 Görsel Öğelere Yeterince Yer Verilme Durumu.....	47
2.3.3.3 Boşlukların Etkili Kullanılması.....	49
2.3.3.4 Görsel Öğelerin İlgili Metnin Yakınında Yer Alması.....	50
2.3.3.5 Karşılıklı İki Sayfanın Birlikte Düzenlenmesi.....	50
2.3.3.6 Sayfa Numarasının Metinden Ayrı Düzenlenmesi.....	50
2.3.3.7 Sayfa Tasarımının Değerlendirilmesi.....	51
2.3.4. Resimlerin Tasarımı.....	51
2.3.4.1 Öğrencinin Gelişim (Zihinsel, Sosyal, Duyuşsal, ve Psikomotor) Düzeyine ve Yaş Seviyesine Uygunluğu.....	51
2.3.4.2 Konunun Hedeflerine Hizmet Etme Durumu.....	52
2.3.4.3 Resimlerin Altında Gerekli Açıklamalara Yer Verilip Verilmeme Bilgisi.....	53
2.3.4.4 Sorularla Yaratıcılığa Dikkat Çekilme Durumu.....	53
2.3.4.5 Resimlerin Tasarımının Değerlendirilmesi.....	53
2.3.5.1 Tablo, Grafik ve Şemalar.....	54
2.3.5.2 Tablo Grafik ve Şemaların Değerlendirmesi.....	55
2.4 <i>Dinimi Öğreniyorum ve Etkinli Kitabım</i> İsimli Ders Kitaplarının Eğitsel (İçerik) Tasarım Özellikleri....	56
2.4.1 Ünite Başlarında Yer Alması Gereken Öğelerle İlgili Bilgiler.....	56
2.4.1.1 Ünitenin Başında Konuların Açık ve Sistematiğe Olma Durumu.....	56
2.4.1.2 Ünitenin amaçları.....	56
2.4.1.3 Ünitenin Hazırlık Çalışmaları.....	56
2.4.1.4 İlgiliyi Sağlamaya Yönelik ve İhtiyacı Sağlayacak Hazırlık Çalışmaları.....	57
2.4.1.5 Temel Kelime ve Kavramlar İle İlgili Hazırlık Çalışmaları.....	57
2.4.1.6 Ünite Başlarında Ön Testlerle İlgili Durum.....	57
2.4.1.7 Ünite Başlarında Yer Alması Gereken Öğelerle İlgili Bilgilerin Değerlendirilmesi.....	58

2.4.2. Dil ve Anlatım	58
2.4.2.1 Kitapta Sade, Akıcı Bir Dil, Kelime Terim Kullanma Bilgisi.....	58
2.4.2.2 Dinlere Ait Orijinal Temel Kavramlar Verilme Bilgisi	59
2.4.2.3 Paragrafların Düzenlenme ve Bütünlüğü Bilgisi.....	59
2.4.2.4 Paragraflar Arası Geçişlerin Uygunluğu.....	60
2.4.2.5 Anlatımın Öğrencinin Seviyesine, İlgi ve İhtiyaçlarına Uygunluğu.....	61
2.4.2.6 Dil ve Anlatımın Değerlendirilmesi	64
2.4.3. Dil Bilgisi ve İmla Kuralları İle İlgili Bilgiler	65
2.4.3.1 Kelime Deyim ve Terimlerin Yazımında TDK İlkelerine Uygunluk Durumu.....	65
2.4.3.2 Kelime Deyim, Atasözü ve Terimlerin Uygunluk Durumu	66
2.4.3.3 Gerekliğinde Kelimelerin Okunuşları ve Anlamları İle İlgili Durum.....	66
2.4.3.4 Noktalama işaretleri	66
2.4.3.5 Dil Bilgisi ve İmla Kurallarının Değerlendirilmesi	67
2.4.4 Anlatımda Örneklerle İlgili Bilgiler	67
2.4.4.1 Konuların Anlatımında Yeterli Örnek Verilme Durumu	67
2.4.4.2 Örneklerin Konunun Özelliklerine, Amaç ve Davranışlara Uygunluğu	68
2.4.4.3 Örneklerin Öğrencinin Seviyesine, İlgi ve İhtiyaçlarına Uygunluğu.....	68
2.4.4.4 Örneklerin İşlevsellik Durumu.....	69
2.4.4.5 Anlatımda Örneklerle İlgili Bilgilerin Değerlendirilmesi	69
2.4.5 Strateji, Yöntem ve Tekniklerle İlgili Bilgiler	70
2.4.5.1 Konuların İşlenişinde Uygun Öğrenim Strateji Yöntem Ve Teknikleri Kullanma.....	71
2.4.5.2 Konuların İşlenişinde Uygun Öğrenim Strateji Yöntem ve Tekniklerini Gerektirecek Tablo Grafik Resim vb. İle Takviye Durumu	73
2.4.5.3 Anlatım Tek Bir Yöntem Veya Tekniğe Zorlamakta mıdır?	74
2.4.5.4 Strateji, Yöntem ve Tekniklerle İlgili Bilgilerin Değerlendirilmesi	75
2.4.6.1 Bilimsellik ve Kaynaklar Açısından Değerlendirme Bilgisi	75
2.4.6.2 Bilimsellik ve Kaynaklarla İlgili Bilgilerin Değerlendirilmesi	76
2.4.7 Anlatımda Kullanılan Ayet ve Hadislerle İlgili Bilgiler	76
2.4.7.1 Ayet Meallerinin Durumu.....	77
2.4.7.2 Hadisler	78
2.4.7.3 Anlatımda Kullanılan Ayet ve Hadislerle İlgili Bilgilerin Değerlendirilmesi.....	78
2.4.8.1 Okuma Parçası İle İlgili Bilgiler	79
2.4.8.2 Okuma Parçası İle İlgili Bilgilerin Değerlendirilmesi	80
2.4.9.1 Değerlendirme Çalışmaları İle İlgili Bilgiler	81
2.4.9.2 Değerlendirme Çalışmaları İle İlgili Bilgilerin Değerlendirilmesi	83
III. BÖLÜM.....	85
<i>DİNİMİ ÖĞRENİYORUM VE ETKİNLİK KİTABIM DERS KİTAPLARININ</i>	85
DÖ 1-2-3 DERS KİTABI İLE KARŞILAŞTIRILMASI.....	85
3.1 DÖ ve EK İle DÖ 1-2-3'ün Biçim ve İçerik Yönünden Karşılaştırılması.....	85
3.1.1 Dinimizi Öğreniyoruz 1-2-3 Ders Kitaplarının Yazarları.....	86
3.1.2 Dinimizi Öğreniyoruz 1-2-3 Ders Kitaplarının Fiziksel Tasarımı	87
3.1.3 Dinimizi Öğreniyoruz 1-2-3 Ders Kitaplarının Görsel Tasarımı	88

3.1.3.1 Görsel Öğelerin Genel Tasarımı	88
3.1.3.2 Metin Tasarımı.....	89
3.1.3.3 Sayfa Tasarımı	91
3.1.3.4 Resimlerin Tasarımı	92
3.1.3.5 Tablo Grafik ve Şemalar.....	93
3.1.4 Dinimizi Öğreniyoruz 1-2-3 Ders Kitaplarının Eğitsel (İçerik) Tasarımı.....	94
3.1.4.1 Ünite Başlarında Yer Alması Gereken Öğelerle İlgili Bilgiler	94
3.1.4.2 Dil ve Anlatım	95
3.1.4.3 Dil Bilgisi ve İmla kuralları	97
3.1.4.4 Anlatımda Örneklerle ilgili bilgiler.....	98
3.1.4.5 Strateji, Yöntem ve Tekniklerle İlgili Bilgiler	99
3.1.4.6 Bilimsellik ve Kaynaklarla ilgili bilgiler	101
3.1.4.7 Anlatımda Kullanılan Ayet ve Hadislerle İlgili Bilgiler.....	102
3.1.4.7.1 Ayet Meallerinin Durumu.....	102
3.1.4.7.2 Hadisler	103
3.1.4.8 Okuma parçası ile ilgili bilgiler.....	104
3.1.4.9 Değerlendirme Çalışmaları İle İlgili Bilgiler	105
3.2 DÖ ve EK ile DÖ 1-2-3 Ders Kitaplarının Müfredat Yönünden Karşılaştırılması	107
IV. BÖLÜM.....	111
<i>DİNİMİ ÖĞRENİYORUM VE ETKİNLİK KİTAPIM</i> DERS KİTAPLARININ DKAB 4-5-6-7-8. SINIF DERS KİTAPLARI İLE KARŞILAŞTIRILMASI	111
4.1 DÖ ve EK'in DKAB 4-5-6-7-8. Sınıf Ders Kitaplarıyla Biçim ve İçerik Yönünden Karşılaştırılması...	112
4.1.1 DKAB 4-5-6-7-8. Sınıf Ders Kitaplarının Yazarları.....	112
4.1.2.DKAB 4-5-6-7-8. Sınıf Ders Kitaplarının Fiziksel Tasarımı.....	112
4.1.3 DKAB 4-5-6-7-8. Sınıf Ders Kitaplarının Görsel Tasarımı.....	113
4.1.3.1 Görsel Öğelerin Genel Tasarımı	113
4.1.3.2 Metin Tasarımı.....	114
4.1.3.3 Sayfa Tasarımı	115
4.1.3.4 Resimlerin Tasarımı	116
4.1.3.5 Tablo Grafik ve Şemalar.....	118
4.1.4 DKAB 4-5-6-7-8 Ders Kitaplarının Eğitsel (İçerik) Tasarımı.....	119
4.1.4.1 Ünite Başlarında Yer Alması Gereken Öğelerle İlgili Bilgiler	119
4.1.4.2 Dil ve Anlatım	119
4.1.4.3 Dil Bilgisi ve İmla Kuralları	120
4.1.4.4 Anlatımda Örneklerle İlgili Bilgiler	121
4.1.4.5 Strateji, Yöntem ve Tekniklerle İlgili Bilgiler	122
4.1.4.6 Bilimsellik ve Kaynaklarla İlgili Bilgiler	123
4.1.4.7 Anlatımda Kullanılan Ayet ve Hadislerle İlgili Bilgiler.....	124
4.1.4.7.1 Ayet Meallerinin Durumu.....	124
4.1.4.7.2 Hadisler	124
4.1.4.8 Okuma Parçası İle İlgili Bilgiler	125
4.1.4.9 Değerlendirme Çalışmaları İle İlgili Bilgiler	126

4.2 DÖ ve EK ile DKAB 4-5-6-7-8. Sınıf Ders Kitaplarının Müfredat Yönünden Karşılaştırılması	127
V. BÖLÜM	130
DİNİMİ ÖĞRENİYORUM VE ETKİNLİK KİTABIM DERS KİTAPLARININ ORTAOKUL SEÇMELİ TEMEL DİNİ BİLGİLER İSLAM 1-2 VE HZ.MUHAMMED'İN HAYATI DERS KİTAPLARIYLA KARŞILAŞTIRILMASI.....	130
5.1 DÖ ve EK'in TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı Ders Kitaplarıyla Biçim ve İçerik Yönünden Karşılaştırılması	131
5.1.1 TDB İslam 1-2 ve Hz. Muhammed'in Hayatı Ders Kitaplarının Yazarları	131
5.1.2 TDB İslam 1-2 ve Hz. Muhammed'in Hayatı Ders Kitaplarının Fiziksel Tasarımı.....	131
5.1.3 TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı Ders Kitaplarının Görsel Tasarımı.....	132
5.1.3.1 Görsel Öğelerin Genel Tasarımı	132
5.1.3.2 Metin Tasarımı.....	133
5.1.3.3 Sayfa Tasarımı	134
5.1.3.4 Resimlerin Tasarımı	136
5.1.3.5 Tablo Grafik ve Şemalar.....	136
5.1.4 TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı Ders Kitaplarının Eğitsel (İçerik) Tasarımı.....	137
5.1.4.1 Ünite Başlarında Yer Alması Gereken Öğelerle İlgili Bilgiler	137
5.1.4.2 Dil ve Anlatım	138
5.1.4.3 Dilbilgisi ve İmla Kuralları.....	139
5.1.4.4 Anlatımda Örneklerle İlgili Bilgiler	140
5.1.4.5 Strateji, Yöntem ve Tekniklerle İlgili Bilgiler	140
5.1.4.6 Bilimsellik ve Kaynaklarla ilgili bilgiler	141
5.1.4.7 Anlatımda Kullanılan Ayet ve Hadislerle İlgili Bilgiler.....	141
5.1.4.7.1 Ayet Meallerinin Durumu.....	141
5.1.4.7.2 Hadisler	142
5.1.4.8 Okuma Parçası İle İlgili Bilgiler	143
5.1.4.9 Değerlendirme Çalışmaları İle İlgili Bilgiler	143
5.2 DÖ ve EK'in TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı Ders Kitaplarıyla Müfredat Yönünden Karşılaştırılması	144
VI. BÖLÜM.....	146
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	146
6.1 SONUÇ	146
6.2 ÖNERİLER.....	153
KAYNAKÇA.....	156

KISALTMALAR

DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
DÖ 1-2-3	: Dinimizi Öğreniyoruz Yaz Kur'an Kursları Öğrenci Kitabı 1-2-3
DÖ	: Dinimi Öğreniyorum
EDAM	: Eğitim Danışmanlığı ve Araştırmaları Merkezi
EK	: Etkinlik Kitabım
TDK	: Türk Dil Kurumu
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
DKAB	: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
ÖK	: Öğretici Kitabı
TDB	: Temel Dini Bilgiler

GİRİŞ

1.Problem ve Alt Problemler

Eğitim,bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme denemeleri sürecidir. (Tosun,2012: sh19) Eğitimin bireyin, duygu, düşünce ve sorunlarını doğru ifade edebilmesini sağlamak, bireyin toplumsallaşmasına ve diğer insanlarla iyi ilişkiler kurmasına yardımcı olmak, bireyin problemlerle başa çıkmasına, olaylar karşısında çözüm bulmada araştırma yapmasına katkı sağlamak, ayrıca kişinin kendi sağlığı ve çevre sağlığı için gerekenleri yapabilmesi becerisini kazanmak, bireyin bir meslek seçmesinde ve o mesleği başarıyla uygulamasında üretim yeterliliği kazandırmak gibi temel amaçları vardır. Eğitim sistem itibariyle örgün ve yaygın eğitim kurumlarında verilir. Örgün eğitim, okullarımızda milli eğitimin amaçlarına göre belli bir yaş grubunda olan bireylere verilirken yaygın eğitim, örgün eğitim kurumlarına devam eden veya etmeyen bireylerin ilgi ve gereksinmelerini karşılamak için verilen kısa süreli eğitim etkinliklerini kapsamaktadır.

Örgün eğitimde, 4+4+4 eğitim sistemine göre eğitimin bir alt dalı olan Din eğitimi kapsamında öğrencilere İlkokul 4. sınıf ve ortaokul 5-6-7-8. sınıflarda haftada iki saat zorunlu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri okutulmaktadır. Ayrıca örgün eğitim sisteminde zorunlu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin yanı sıra isteğe bağlı olarak ortaokullarda Temel Dini Bilgiler İslam 1-2, Hz. Muhammed'in Hayatı ve Kuran-ı Kerim dersleride okutulmaktadır.

Yaygın eğitim kapsamında, genel olarak ihtiyaç odaklı Kur'an kursları öğretim programı, hafızlık eğitimi, hafızlık tekrar ve talim programı, Kur'an kursu öğretim programı (4-6yaş), örgün eğitime devam edenlere yönelik Kur'an kursları eğitim programı (okuma salonları), Kur'an kursları yurt dışı misafir öğrenci öğretim programı, Yaz Kur'an kursları öğretim programı, yatılı yaz Kur'an kursu öğretim programı şeklinde kitleye hitap edecek biçimde din eğitimi verilmektedir.

Yaz Kur'an kursları yaz aylarında camiler, Kur'an kursları ve belirlenen diğer mekânlarda açılan kurslardır. Diyanet İşleri Başkanlığı yakın zamana kadar Kur'an ve dini bilgiler öğretimini geleneksel tarzda yürütmekte olan yaz kurslarını ele alarak onları ortaya çıkan ihtiyaçlar ve değişmeler çerçevesinde yeniden yapılandırma yoluna gitmiştir. Bu manada yaklaşık elli yıllık bir geçmişe sahip olan yaz kursları için 2004 yılında ayrıntılı bir müfredat hazırlanmıştır. DİB 2004 yılında çıkartılan Yaz Kur'an Kursları Öğretim Programlarını daha da geliştirerek 2005 yılında kur sistemine göre yeniden düzenlemiştir.

Program öğrencilerin bilgi ve becerilerine göre ayrıştırılmasını esas alan *Kur* sistemine göre yapılandırılmıştır. Program her biri üç haftalık bir eğitim süresini ihtiva eden üç kur halinde düzenlenmiştir. Kurslarda gerçekleştirilmesi hedeflenen eğitim, *Kur'an'ı Yüzünden Okuma Becerini Kazandırma* ile *Temel Dini Bilgilerini* kapsamaktadır. Eğitim programının öğrenme alanları Kur'an, itikat, ibadet, ahlak ve siyer olarak belirlenmiştir. Her kurda söz konusu öğrenme alanlarıyla ilgili belli düzeyde bilgi ve becerilerin kazandırılması amaçlanmıştır.

Eğitimde materyal kullanımı, öğrenmeye katkı sağlar, konunun anlaşılmasını kolaylaştırır, dolayısıyla eğitim programlarının gerçekleşmesine yardımcı olur. Eğitim materyalleri ilgiyi artırır, sınıfa dinamizm getirir, öğrencilerin derse katılımlarını sağlar. Ayrıca kitabın yaygın kullanılan eğitim materyali olması ve temel bilgi kaynağı olarak kabul edilmesi de diğer materyallere oranla daha fazla kullanılmasına sebep olduğu söylenebilir.

Yaygın din eğitiminde kullanılacak kitaplar eğitim materyallerinde bulunması gereken ilkelere uygun hazırlandığında görev alan personele ve öğrencilere rehberlik edecek, Din eğitiminin daha nitelikli hale gelmesine katkıda bulunacaktır. Söz konusu materyallerin bu katkıları sağlayabilmesi için bir takım özelliklere sahip olması gerekmektedir.

Yaz Kur'an kurslarına katılan öğrenci sayısı 2005 yılında uygulanmaya başlanan kur sistemiyle beraber her yıl artış göstermektedir. Yaz Kur'an kurslarına devam eden çocukların pek çoğunun, hayat boyunca göreceği İslam din öğretiminin bu kurslarda gördükleriyle sınırlı kalabileceği varsayımından hareketle bu kursların öğretim ortamlarının, öğretici özelliklerinin, öğretme-öğrenme sürecinde yararlanılacak olan, başta ders kitapları olmak üzere tüm öğretim materyallerinin, verimliliği artıracak niteliklere sahip olması gerekir.

Yaz Kur'an kursları öğretim ortamında kullanılan öğretim materyalleri son yıllarda gelişme kaydetmekle beraber yeterli düzeyde değildir. Yaz Kur'an kurslarında, temel dini bilgiler öğretiminde kullanılan materyallerden biride, ilk kez 2016-2017 eğitim öğretim yılında okutulan ve 7-14 yaş için hazırlanan *Dinimi Öğreniyorum* ve *Etkinlik Kitabım* olan ders kitaplarıdır.

Araştırmamızın temel problemi Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı yaz Kur'an kurslarında 7-14 yaş aralığına okutulan *Dinimi Öğreniyorum* ve *Etkinlik Kitabım* ders kitaplarının Din eğitimine yönelik eğitim materyallerinde bulunması gereken yazar(ları),

,fiziksel, görsel, eğitsel tasarım vb. kriterlere uygunluğu açısından inceleyip değerlendirmeye tabi tutmaktır. Ayrıca aşağıdaki sorularda alt problemlerimizi oluşturmaktadır.

A - Bu bağlamda öncelikle *Dinimi Öğreniyorum ve Etkinlik Kitabım'ın* daha önceki yıllarda okutulan *Dinimizi Öğreniyoruz 1-2-3* ders kitabı ile biçim ve içerik yönünden karşılaştırması yapılacaktır. Elde edilen veriler doğrultusunda *Dinimi Öğreniyorum ve Etkinlik Kitabım'ın* *Dinimizi Öğreniyoruz 1-2-3* ders kitabına kıyasla eksik ve fazla yönleri var mıdır? Varsa nelerdir?

B- *Dinimi Öğreniyorum ve Etkinlik Kitabım'ın* *Dinimizi Öğreniyoruz 1-2-3* ders kitabı ile içerik incelemesi kapsamında müfredatlarında karşılaştırması düşünülmektedir. Her iki kitabın eğitim programında yer alan müfredat konularında farklılıklar var mıdır? Varsa nelerdir?

C- 7-14 yaş için Yaz Kur'an kurslarında verilen Din eğitimi, örgün eğitim sisteminde Din eğitiminin verildiği 4-5-6-7-8. sınıflara tekabül etmektedir. DÖ ve EK'in Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde okutulan ders kitapları ile de biçim ve içerik bakımından karşılaştırması yapılacaktır. DÖ ve EK ders kitaplarının DKAB 4-5-6-7-8. sınıf ders kitaplarıyla karşılaştırıldığında biçim ve içerik bakımından hangi sonuçlar ortaya çıkacaktır?

D- Ayrıca içerik karşılaştırması kapsamında alt başlık olarak eğitim programlarında yer alan müfredat konuları bakımından da karşılaştırma yapılması düşünülmektedir. Böylelikle aynı yaş gurubunda olan çocukların örgün ve yaygın eğitimi sırasında işledikleri ders konuları nelerdir? Müfredat bakımından benzerlikler veya farklılıklar var mıdır?

E-Örgün eğitim sisteminde 5-6-7-8.sınıflarda seçmeli ders kitabı olarak okutulan Temel Dini Bilgiler İslam 1-2 ve Hz. Muhammed'in Hayatı ders kitapları ile de biçim ve içerik yönünden karşılaştırma yapılacaktır. Karşılaştırma sonucunda DÖ ve EK'in biçim ve içerik yönünden yeterlilik düzeyi nasıldır? DÖ ve EK ders kitabının seçmeli ders kitaplarından eksik ve fazla yönleri var mıdır? Varsa nelerdir?

F- DÖ ve EK ders kitaplarının, Temel Dini Bilgiler İslam 1-2 ve Hz. Muhammed'in Hayatı ders kitapları ile içerik kapsamında alt başlık olarak müfredat bakımından da karşılaştırması yapılacaktır. Yapılan bu karşılaştırmalar sonucunda elde edilen veriler doğrultusunda DÖ ve EK müfredat yönünden yeterli midir? Müfredat bakımından benzerlikler veya farklılıklar var mıdır?

2. Araştırmanın Amaçları ve Beklenen Yararlar

2016-2017 eğitim-öğretim yılında yaz Kur'an kurslarında okutulmaya başlanan *Dinimi Öğreniyorum* ve *Etkinlik Kitabım* isimli ders kitaplarının biçim ve içerik yönünden yeterlilik düzeyinin belirlenmesi tezimizin temel amacıdır.

Değerlendirme yaparken öncelikle bu ders kitabının okutulduğu yaş gurubu olan 7-14 yaş çocuklarının gelişim özelliklerini incelemek, Din eğitiminde kullanılan kavramların genel çerçevesini çizmek, ülkemizde bugüne kadar verilen din eğitimi safhalarını gözden geçirmek ve söz konusu ders kitaplarının daha önceki yıllarda okutulan *Dinimi Öğreniyorum* 1-2-3 kitabı ile kendi içerisinde daha sonra 4-5-6-7-8. sınıflarda DKAB derslerinde okutulan ders kitapları ve seçmeli ders kitapları olan *Temel Dini Bilgiler İslam* 1-2 ve *Hz. Muhammed'in Hayatı* kitapları ile karşılaştırılması amaçlanmaktadır.

Araştırmamızda 7-14 yaş için okutulan *Dinimi Öğreniyorum* ve *Etkinlik Kitabım* ders kitaplarını tercih etmemizin sebebi; 2016 yılı Yaz Kur'an Kursları Uygulama Esaslarında belirtildiği gibi bu kitapların ilk kez bu yıl (2016-2017) okutuluyor olması, yaz Kur'an kurslarında bu yıl farklı bir uygulamayla her yaş grubu için farklı bir ders kitabı okutulması kararı ve önceki yıllarda konu anlatımı ve etkinlikler tek kitap içerisinde verilirken bu yıl *Etkinlik Kitabım* adı altında tek başına bir kitap hazırlanmış olmasıdır.

2016 yılında okutulmaya başlanan *Dinimi Öğreniyorum* ve *Etkinlik Kitabım* ders kitabımızı daha önceki yıllarda okutulan ve EDAM tarafından hazırlanan *Dinimizi Öğreniyoruz* 1-2-3 ders kitapları ile yazar(lar), fiziksel tasarım, görsel tasarım, eğitsel tasarım ve müfredat konularında karşılaştırma yapmamız, *Dinimi Öğreniyorum* ve *Etkinlik Kitabım* ders kitaplarının yeterliliğiyle beraber, gelişmeyi ve alınan mesafeyi göstermek içindir.

Yaz kuran kurslarında okutulan *Dinimi Öğreniyorum* ve *Etkinlik Kitabım* ders kitaplarını örgün eğitim DKAB programlarında okutulan zorunlu ve isteğe bağlı din dersleri ders kitapları ile karşılaştırmamızın sebebi; ders süreleri ve eğitim şartları aynı olmasa da aynı yaş gurubunda olan öğrencilerin eğitimini ele alması ve benzer konuları işlemiş olmalarıdır. Böylelikle kitapların birbiriyle karşılaştırması sonucunda elde edilen veriler ışığında Yaz Kur'an Kurslarında okutulan ders kitaplarının eksik ve fazla yönlerini ortaya çıkarmak ve iyileştirme adına neler yapılabileceğinin tespiti amaçlanmıştır.

Yaz Kur'an Kurslarında okutulan *Dinimi Öğreniyorum* ve *Etkinlik Kitabım* isimli ders kitaplarının 7-14 yaş gurubu çocuklarına biçim ve içerik olarak uygunluğunun incelenmesi, var olan eksikliklerin belirlenmesi ve bu alanda yapılacak olan yeni

çalışmaların daha nitelikli hale gelmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

3. Araştırmanın Yöntemi

Dinimi Öğreniyorum ve *Etkinlik Kitabım* ders kitaplarını Din eğitimine yönelik ders kitapları materyallerinde bulunması gereken kriterler açısından incelemeyi amaçlayan bu çalışma, teorik bir araştırmadır. Araştırmada belge taramasından yararlanılmıştır. Belge taramada veri toplama aracı olarak genel tarama olan *doküman ve literatür* taraması kullanılmıştır. Tezimizin inceleme konusu olan 7-14 yaş dönemi yapılan araştırmalara göre son çocukluk dönemi ve ilk ergenlik dönemini kapsamaktadır. Son çocukluk ve ilk ergenlik dönemi diye tabir ettiğimiz dönemler çocuktan çocuğa farklılık gösterebilir. Bazı çocuklar bu dönemleri akranlarından önce veya sonra tamamlayabilir. Burada önemli olan her çocuğun er ya da geç bu dönemlerden geçmiş olacaktır. Araştırmada temel hedefimiz erişebildiğimiz kadar çok kitap tez makale vb. kaynaklardan istifade ederek çocuğun gelişim safhaları ve belli yaş gruplarında takındıkları ortak tavrı belirleyip çocuğa verilecek din eğitiminde kullanılan başucu kitabı konumunda olan ders kitaplarının yeterliliğinin saptanmasında kolaylık sağlamaktır. Ayrıca yine aynı amaç doğrultusunda din eğitiminin neliği konusunda temel kavramlara değinilerek neyin din eğitimi kapsamına girip neyin girmediğinin tespiti amaçlanmıştır. Geçmişten günümüze din eğitimi tarihçesi üzerinde dururken çocuklara verilen din eğitiminin hangi aşamalardan geçerek bu günlere geldiği ve şu anki mevcut durumun ne olduğu öğrenilmeye çalışılmıştır. Bu konuda başvuru kitap tez makale vb. ulaşılabildiğimiz kadarıyla sınırlandırılmıştır.

Tezimizde Yaz Kur'an Kurslarında okutulan *Dinimi Öğreniyorum* ve *Etkinlik Kitabım* ders kitaplarının 7-14 yaş gurubu çocuklarının eğitim seviyelerine biçim ve içerik olarak uygunluğunun değerlendirilmesi sağlanacaktır. Tez çalışmamızda verilerin elde edilmesinde ve değerlendirilmesinde kullanılmak üzere konu alanı ders kitabı değerlendirme ölçeği oluşturulmuştur. Değerlendirme ölçeğini oluşturmak için, konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzları ve materyal tasarımı üzerine yazılmış eserler incelenmiştir. Konu alanı ders kitabı değerlendirme ölçeği incelenen kaynaklardan istifade edilerek, uzman bilgisine başvurularak ve danışman hocanın uygunluk ve onayı alınarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Konu Alanı Ders Kitabı Değerlendirme Ölçeğimiz dört ana kategori ve dört ana kategorinin içeriğinde şu şekilde oluşturulmuştur:

1-Kitap ve Yazarlar hakkında Bilgi (7 soru)

2-Fiziksel Tasarım (13 soru)

3-Görsel Tasarım (toplam31 soru) Görsel Öğelerin Genel Tasarımı (6 soru), Metin Tasarımı (8 soru), Sayfa Tasarımı (6 soru), Resimlerin Tasarımı (5 soru), Tablo Grafik ve Şemaların Tasarımı (6 soru)

4-Eğitsel (İçerik) Tasarım (toplam 59 soru) Ünite başlarında yer alması gereken öğeler (11 soru), dil-anlatım (7soru),dil ve imla kuralları (4 soru), anlatımda örnekler ile ilgili bilgiler (5soru), strateji, yöntem ve tekniklerle ilgili bilgiler (3soru), bilimsellik ve kaynaklarla ilgili bilgiler(5 soru), anlatımda kullanılan ayet ve hadislerle ilgili bilgiler(10soru), okuma parçası ile ilgili bilgiler(6 soru), değerlendirme çalışmaları ile ilgili bilgiler (8 soru) dan oluşmaktadır. Bu bağlamda toplam 110 soru teker teker ele alınıp incelenecektir. Her bir soru için Evet”, “Kısmen” ve “Hayır”, seçenekleri verilmiştir. Değerlendirme ölçeğimizde bulunan “Evet”, “Kısmen” ve “Hayır”, sorularına verilen cevapları değerlendirmek içinde çok yeterli, yeterli, kısmen yeterli, yetersiz, çok yetersiz olmak üzere beş aşamalı sıralama ölçeği kullanılacaktır. Hazırladığımız konu Alanı Ders Kitabı Değerlendirme Ölçeği yardımıyla ders kitaplarımız yazar(lar), fiziksel, görsel ve eğitsel tasarım yönlerinden ele alınıp değerlendirilecektir.

Konunun daha iyi değerlendirilmesi için önceki yıllarda okutulan Dinimizi Öğreniyoruz 1-2-3 ders kitabı öncelikle konu alanı ders kitabı değerlendirme ölçeğinde bulunan sorular doğrultusunda ele alınıp incelenecek sonrasında da DÖ ve EK'in yeterlilik düzeyini tespit etmek amacıyla DÖ ve EK ile biçim, içerik ve müfredat bakımından karşılaştırılması yapılacaktır. Ayrıca örgün eğitim kurumlarında okutulan DKAB 4-5-6-7-8. sınıf ders kitapları öncelikle konu alanı ders kitabı değerlendirme ölçeğinde bulunan sorular doğrultusunda ele alınıp incelenecek sonrasında da DÖ ve EK ile biçim, içerik ve müfredat bakımından karşılaştırılması yapılacaktır. Yine aynı amaçla seçmeli ders kitabı olan Temel Dini Bilgiler İslam 1-2 ve Hz. Muhammed'in Hayatı 5-6-7-8. sınıf ders kitapları öncelikle konu alanı ders kitabı değerlendirme ölçeği ile değerlendirilecek sonrasında da DÖ ve EK ile biçim, içerik ve müfredat bakımından karşılaştırılması yapılacaktır. Böylelikle 7-14 yaş gurubu çocuklarının örgün ve yaygın eğitim kapsamında Din eğitimi alanında okudukları ders kitapları teker teker ele alınıp incelenmiş, DÖ ve EK ile karşılaştırılmış olacaktır.

Yukarıda belirtilen çalışmalardan sonra elde edilen tüm bilgiler ışığında *Dinimi Öğreniyorum* ve *Etkinlik Kitabım* ders kitaplarının yeterlilik düzeyi tespit edilip sonuca ulaşılmaya çalışılacak ve elde edilen veriler doğrultusunda öneriler sunulacaktır.

I. BÖLÜM

1.1. 7-14 YAŞ ARASI ÇOCUKLARDA GELİŞİM ÖZELLİKLERİ

Gelişimle ilgili temel kavramların öğrenilmesi bebek, çocuk ve ergen gelişiminin anlaşılır olabilmesi için bir gerekliliktir. Temel kavramların doğru, uygun, anlam bulanıklığı yaratmayacak biçimde kullanılması, bireylerde konuya ilişkin ortak bir bilincin oluşmasına katkıda bulunarak insan gelişimiyle ilgilenen bireylerin (anne-baba, psikolojik danışman, öğretmen vb.) bebek, çocuk ve ergen gelişimini anlamalarını kolaylaştırır. Bu nedenle, bu bölümde, öncelikle insan gelişiminde kullanılan temel kavramlara değinilecektir (Yazgan, Bilgin, Atıcı, 2007, sh:59)

Büyüme, bedeninin ya da herhangi *bir organın bir durumdan başka bir duruma geçişinde görülen bir dizi değişiklikler* anlamına gelir (kilo, boy artışı vb.). Çocuk sadece fiziksel olarak büyümele kalmaz aynı zamanda beyni ile iç organlarının yapı ve büyüklüklerinde de değişimler olur. Beynin gelişimi sonucu çocukta giderek artan bir öğrenme, anımsama ve muhakeme yeteneği oluşur. Böylelikle fiziksel büyümeye koşut olarak çocuk zihinsel olarak da gelişir.(Yavuzer,2001,sh:29)

Olgunlaşma, insanın bedeninin ya da bir organının belli bir yaşta beklenen belli bir davranışı yapabilecek yetkinliğe ulaşmasına denir. Olgunlaşma öğrenme olmadan, büyümeyle kendiliğinden oluşur. Sözelimi yürüme olgunluğu demek bebeğin ayakta durarak adımlarını atabilecek bedensel ve devimsel yetkinliğe ulaşması demektir.(Başaran,2005,sh:42)

Gelişim, birçok yapı ve işlevi bütünleştiren karmaşık bir olgudur. Bu bütünleşme nedeniyle gelişimin her evresi kendinden bir sonraki evreyi doğrudan etkiler. Yapılan gözlem ve çalışmalar belli gelişim dönemlerinde çocuklarda ortak olan eğilim ve davranış kalıplarını ortaya koymaktadır. Bu ortak yanların bilinmesinin çocuk eğitiminde izlenecek yöntemi belirleme açısından yararı büyüktür.(Yavuzer,2001,sh:30)

Çocuğun gelişimini, gelişim dönemlerine ayırmak, çocuğu daha iyi tanımak içindir. Çocuk hakkında bilgi sahibi olabilmek için onunla ilgili bilgilere ihtiyaç vardır. Çünkü çocuğun fiziksel yetenekleri, kabiliyeti, başarısı, ilgileri, duygusal olgunluğu ve dinî tutumları ile ilgili ne kadar doğru bilgiye ulaşırsak, eğitimde o kadar başarılı olabiliriz. Özellikle Din eğitimi gibi hassas bir konunun, en önemli kısmını oluşturan iman duygusunun işlenişi hususunda, çocuğun psikolojik yapısının çok iyi bilinmesi gerekir. Rousseau bu gerçeği *çocuk zekâsını çok iyi tanıyan bir zatın onlara mahsus bir akait kitabı yazmasını pek isterim ifadesiyle* dile getirmektedir.(Ay,2007,sh:25)

Her ne kadar gelişim dönemleri birbirinden kesin hatlarla ayrılmayıp kişisel özelliklerin etkisiyle farklılık arz etsede gelişimi ana hatlarıyla farklı dönemlere ayırarak incelemek bize kolaylık sağlar.

İnsan yaşamı başlıca iki büyük döneme ayrılır.

1-Doğumdan önceki dönem

2- Doğumdan sonraki dönem

Doğumdan önceki dönem, yumurta, embriyo ve cenin döneminden oluşur. Doğumdan sonraki dönem ise çocukluk, ergenlik, yetişkinlik, zamanındaki gelişmeleri kapsar. (Binbaşoğlu, 1995, sh:54-60)

Yapılan araştırmalar, doğum sonrası dönemini şu tasnife tabi tutarlar:

1-Yeni doğan bebek:0-4 hafta

2-Bebeklik:4 hafta -2 yıl

3-İlk çocukluk:2-6 yıl

4-Son çocukluk:6-11(kızlarda);6-13(erkeklerde)

5-Ergenlik:11-20 yıl(kızlarda);13-20 yıl (erkeklerde) (Yavuzer, 2001 sh:31)

Eğitim psikolojisinin örgün eğitim basamaklarına göre yaptığı insanın gelişim evreleri şu şekilde tasnif edilmiştir:

Okul öncesi: Bebeklik (yaklaşık 0-2 yaş)

İlk çocukluk (yaklaşık 2-6 yaş)

Son çocukluk (yaklaşık 6-12 yaş)

İlk ergenlik (yaklaşık 12-14 yaş) (Yıldız, 2004,sh:8)

Tezimizin inceleme konusu olan 7-14 yaş dönemi ise yapılan araştırmalara göre son çocukluk dönemi ve ilk ergenlik dönemini kapsamaktadır. Son çocukluk ve ilk ergenlik dönemi diye tabir ettiğimiz dönemler çocuktan çocuğa farklılık gösterebilir. Bazı çocuklar bu dönemleri akranlarından önce veya sonra tamamlayabilir. Burada önemli olan her çocuğun er ya da geç bu dönemlerden geçmiş olacaktır.

Eğitim ve eğitimin bir parçası olan din eğitimi açısından çocuğun gelişim evrelerinin özellikleri bilinmeli ve çocuk tanınmalıdır. Konumuzla ilgili olması bakımından 7-14 yaş çocuğunun bedensel, bilişsel, sosyal ve duygusal gelişimi ele alınacak ve bu çerçevede çocuktaki dinî gelişimini nasıl etkilediği incelenecektir.

Çocukların gelişim alanları, hem kendi içinde gelişir hem de birbirlerinin gelişimlerini etkilerler. Bir alanda yaşanan yeterlilik veya yetersizlik durumları diğer alanlara da bir şekilde yansır. Çünkü gelişim bir bütündür. Örneğin çocuk ait olma, kabul

edilme, saygınlık kazanma gibi sosyal ve duygusal gelişimleri, bedensel gelişimini etkilerken hem de benlik algısını geliştirebilir. Ayrıca sosyal, duygusal, bilişsel alandaki kazanımları da bedensel gelişimini olumlu etkiler.

Yaş Gruplarına Göre:

1.1.1 Bedensel Gelişim

Çocuğun gelişimi temel eğitim basamağının ilk yıllarında dingin(sakin) son yıllarında ise fırtınalıdır. Temel eğitimin ilk üç yılında çocuğun boyca büyümesi yavaş ama erinlik evresinin başlangıcı olan dokuzuncu yaştan sonra hızlıdır.(Başaran,2005,sh:91)

6 - 8 yaşlarında organlar arasında orantı yoktur. Büyüme, kol ve bacakların boyuna uzaması biçimindedir ve bu dönemde çocuk çok hareketlidir.

8-10 yaşlarında küçük kasların gelişimi hızlanmıştır. Sinir, kas ve eklem koordinasyonu sağlanmaya başlamıştır. Boyuna büyüme yavaş, enine büyüme daha hızlıdır. Vücut ve hareket gelişimi yönünden "çocukluk olgunluğuna" ulaşır. Erkekler kızlara oranla biraz daha dayanıklı ve kuvvetlidir. Yoğun dikkat gerektiren konularda 20-25 dk. çalışabilir. Konu ilgi alanında ise daha uzun sürede çalışabilir. Bu dönemde çocuk gerçekçi düşünmeye başlamıştır. Başkaları ile olan ilişkilerini gerçek yönleri ile görür, kendini eleştirebilir. Beden ve ruh sağlığı arasındaki denge sağlanmıştır. Bedensel yorgunluğunun farkına varamaz.

10-11 yaş kız / 10-12 yaş erkek çocuklarında organlar ve sistemler arasında uyum sağlanmıştır. Hareketleri doğru ve çabuk kavrarlar. Sportif etkinliklerde verimlilik dönemindedir. Dikkati büyüklerinkine yakın sürelidir. Dönemin sonunda büyüme hızı artar ve vücuttaki değişiklikler başlar.

12-14 yaş hızlı bir büyüme ve gelişme dönemidir. Kollar ve bacaklar hızlı ve vücudun diğer bölümlerine göre oransız büyüme içerisindedir. Eller ve ayaklar 14. yaşın sonunda alabileceği büyüklüğe ulaşmak üzeredir. Oransız olarak gelişen bu organlarını kullanmakta güçlük çeker. İç salgı bezlerinin faaliyeti artmıştır. Aşırı terleme olur, yüzde ergenlikler çıkar. Kalp ve dolaşım sistemindeki gelişim normal seyrini sürdürür. Kız çocukları erkek, çocuklarından daha önce gelişirler. Bu yaş grubu bazen çok hareketli, bazen çok tembeldir. Kolay yorulur, bu durumunu istemeyerek kabullenir, ancak buna uymaz. (Türkozan, 2017). Erinlik ve onu izleyen 3-4 yıl çocuğun çocukluktan kurtulduğu fakat tam yetişkinde olamadığı yıllardır. Bu çağda çocuğun rehberliğe gereksinimi vardır. (Binbaşoğlu,1995,sh:68)

1.1.2 Bilişsel Gelişim(Cognitive)

Biliş, insanın duyum yoluyla gelen uyarıcıları algılamasını, kavramlaştırmasını, bunlarla düşünmesini, sorunlarını çözmesini sağlayan beyinsel güçtür. Bilişsel Gelişim, bilişin öğelerinin işlevlerini yerine getirebilecek niteliğe ulaşmasıdır.(Başaran,2005,sh:131)

7-11 Yaş arası: Somut İşlemler Dönemi

Bu dönemde, işin içine karışan işlemlere, önermeli işlemlerde olduğu gibi sözel olarak dile getirilen varsayımlarla değil de henüz doğrudan nesnelere ilgili olmaları anlamında 'somut' denebilir.(Piaget,2016 a,sh:87) İşlemlerin inşa aşamalarında 7-8 yaşlarından 11-12 yaşlarına kadar 'somut işlemler' yani duyum aracılığıyla hareket ettirilen ya da bilinen nesnelere ilgili işlemsel düşünce grupları düzenlenir.(Piaget,2016,b,152).Böylelikle somut işlemler döneminde, çocuklarda mantıksal düşünme ve sayı, zaman, mekân, boyut, hacim, uzaklık kavramları yerleşmeye başlar. Bundan *sınıflama, sıralama, serileme, değişmezlik sayı ve mekân* kavramları oluşur (Yavuzer,2001,sh:116) Bu dönemde gruplama, yani bir grup nesnenin bir başka grubun alt sınıfı olabileceğini anlarlar. Örneğin çocuk bilyeleri renklerine, büyüklüklerine, eski ve yeni oluşlarına göre sınıflayabilir.(Şahinbaş,2014)

Andre Rey'in gerçekleştirdiği deneyde: kendisi de kare biçiminde (kenarları 10-15 cm) olan bir kâğıt üzerine kenarları birkaç santim uzunluğunda bir kare çizilir ve öznenin böyle bir kâğıdın üstüne bir kalemle çizebileceği en küçük ve en büyük kareyi çizmesi istenir.7-8 yaş üzerindeki çocuklar hemen 1-2 milimetrelik bir kare ve kâğıdın kenarları boyunca büyük bir kare çizerken 6-7 yaş altı çocukların art arda ve çoğunlukla da başarısız deneme yanılgılarıyla hiçbir sonuç almadan ilerlerler. Bu vakada 7 yaş altındakilerde yokmuş gibi görünen asimetrik ilişkilerin ($A < B < C$) gruplamasını oynadığı rolü görebiliriz. Bu durumda: 1-Beklenti şemasının, gruplamanın yani bir dizi işlem bilincinin şablonu olduğu 2-Şablonun doldurulmasının bu işlemleri hayata geçirmek olduğu söyleyebiliriz.(Piaget,2016,b,53)

Bu dönemde parça-bütün ilişkisi gelişen çocuklar; benmerkezcilikten uzaklaşmakta nesnelere artık ağırlık büyüklük niceliksel olarak sıralayabilmektedir. Piaget bu duruma serileme adını vermektedir. (Karaca,2007,sh:33). Serileme, öğeleri artan ya da azalan büyüklüklere göre düzenlemeye dayalı bir süreçtir.7 yaşa doğru edinilen bu işlevsel serilemeden seri uygunluklar (farklı boylarda ki insan çizimleri, yine farklı çubuklar ve aynı şekilde serilenebilen sırt çantaları arasında uygunluklar belirlenmesi) ya da iki boyutlu

serilemeler (hem büyüklükleri, hem de az ya da çok koyu renkleri açısından farklı ağaç yapraklarının çift girişli bir çizelgede düzenlenmesi) türer. Bu sistemlerde 7 ya da 8 yaştan sonra edinilir. (Piaget,2016,a,sh:89)

Bu dönemde çocuğun dil gelişimi hızlı bir şekil alır. Çocuğun sözcük dağarcığı 3000 kelimeye ulaşır. Çocuk yalnızca olayların ve nesnelerin adlarını öğrenmekle yetinmez özelliklerini farklarını ve benzerliklerini de öğrenmek ister.(Yavuzer,2001,sh:118)

Birey, dokuz on yaşlarına geldiğinde gelişen zihni yapı sayesinde, mekanik aygıtlarla çalışmaya istekli olduğunu, bilimsel projeler tasarlamaya başladığını, gizemli öykü ve hikâyeleri okumaya ilgi duyduğunu görüyoruz.(Güner,2010,sh:31)

Son Çocukluk evresinde çocuğun kendi fikirleri üzerinde düşünmesi, düşüncelerini eleştirmesi hemen hiç görülmez; oysa soyut düşünme evresine giren çocuk kendi düşüncelerini irdelemeye yönelir. On bir yaşından sonra çocuk somut varlıklara ve olaylara ilişkin kavramlarını soyut kavramlara dönüştürmeye başlar.(Başaran,2005,sh:160)

11-+Yaş Arası: Soyut İşlemler Dönemi

11 yaşından sonra başlayan ve mantıksal düşünmenin yetişkinler düzeyine eriştiği bu döneme *formel işlemsel dönem* denir. Somut İşlemler Döneminden soyut işlemler dönemine geçişin nasıl olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Piaget bunu ergenlik çağının başlarında görülen nöro-fizyolojik yapı değişikliğine bağlamaktadır. Bununla birlikte kişinin içinde yaşadığı toplumun, toplumsal ve kültürel yapı ve özelliklerinin de bunda rol oynadığı kabul edilmektedir.(Binbaşoğlu,1995,sh:97)

Çocukluktan farklı olarak ergen, anın ötesinde düşünen bir bireydir ve her şey üzerine kuramlar oluşturur, özellikle gerçek olmayan düşünceler üretmekten zevk alır.(Piaget,2016,b,180) Bu evrede çocuklar görüşlerini haklı gösterebilecek düşünce kurallarını ve mantık yollarını bulmaya başlarlar.(Yavuzer,2001,sh:282) Piaget'ye göre zihinsel kabiliyetlerin tam olarak gelişmesi 11 yaşından sonra mümkün olmaktadır. Bilişsel gelişimin son evresi olan bu aşamada, düşünce sürecinde somutluktan uzaklaşarak soyutlama ve kavramsallaştırma kabiliyeti geliştirmektedir. Çocuklar bu evrede hipotetik düşünme dahil olmak üzere çok boyutlu karmaşık soyut düşünebilme konusunda artık yeterli hale gelmeye başlamaktadırlar.(Karaca,2007,sh:33).Örneğin onlar çözüm ürettikleri bir problem konusunda gerçek çözüme ulaşmak için farklı ihtimalleri test etmek için sistematik bir plan oluşturabilirler. Piaget, formel işlemlerin diğer insanlarla işbirliği sayesinde oluştuğunu ileri sürer. Görüş alışverişi ve tartışma çocuğun yaşamında önemli

bir yer almaya başlar. Ergenliğin başlangıcıyla birlikte sosyal yaşam içinde kişisel görüş ve tartışmaları içeren bir işbirliği gerekli olmuştur.(Yavuzer,2001,sh:282) Bilişsel evreleri bilen bir öğretmen öğrenmeyi kolaylaştırır. Çocukların yaş gruplarına göre eğitim öğretim faaliyetlerini ona göre şekillendirir.

1.1.3 Sosyal Gelişim

İnsan içerisinde yaşadığı toplumun bir parçasıdır. Dolayısıyla insanı toplumdan ayrı düşünemeyiz. Son çocukluk döneminde çocuk kendini sınıf, arkadaş ve oyun grubu içinde bulur. Buda onu ergenlerde olduğu gibi kendi cinsiyetinde ki grubun tüm faaliyetlerine katılmaya, arkadaşlarıyla iletişim kurmaya yönlendirir.

Son çocukluk döneminde görülen bazı toplumsal özellikler şöyle sıralanabilir:

- Kolay Etkilenme: Bu dönemde ki çocuklar, kendi arzularının diğer çocukların doğrultusunda olduğu inancındadırlar
- Karşıt Görüşte Olma: Kendi akranlarının görüş ve düşüncelerini paylaşan, kabul eden çocuk daha büyük çocukların ve erişkinlerin görüşlerine karşı koyar.
- Rekabet: Son çocukluk dönemindeki çete çağı boyunca rekabet üç biçimde görülür:
1-Grubun kendisini tanımak üzere, grup üyeleri arasında süregelen rekabet,
2-Kendi grubuyla rakip gruplar arasında ki çatışmalar,
3-Grupla toplumu düzenleyen diğer sosyal kurumlar arasındaki çatışmalar.
- Sorumluluk: Çocuklar kendi yaşları oranında sorumluluk yüklenmeli bu sorumlulukla aile içindeki davranışlarını biçimlendirmelidir.(Cüceloğlu,1998,sh:54). Araştırmalar, kalabalık ailelerden gelen çocuklarda zorunluluk nedeniyle kendi işlerini yapmak ve kendilerinden küçük kardeşlerine bakmakla yükümlü olduklarından sorumluluk duygularının daha fazla geliştiğini göstermektedir.(Yavuzer,2001,sh:119)

Son çocukluk evresi, eğitim ve öğretim açısından son derece önemlidir. Çocuk ilk defa düzenli, planlı-programlı eğitimle karşılaştığı ve toplumsal hayata katıldığı için bu evre, psikologlar tarafından *Çocuğun sosyo-kültürel doğumu* olarak adlandırılmaktadır. (Şimşek,2004,sh:211)

Aidiyet 7-14 yaş döneminin bir ihtiyacıdır. Çocuk nerede kendini *iyi hissediyorsa* oraya aidiyet kurar. Bu yaşta ki oyun çocuklarının en temel ihtiyacı bir grup içerisinde kendini var edebilmektir. Çocuk kendini nereye ait hissediyorsa ait hissettiği yerdekiler gibi davranmaya başlar.(Güneş,2015,sh:21)

6-7 yaşlarında çocuklar peri masallarına ve çoşkusal öykülere ilgi gösterirler.10 yaşındaki erkek çocuklar bisiklete binmek, top oynamak gibi güç ve kuvvet isteyen

oyunlara ilgi gösterirler. Bu yaştaki kızlar ise kitap okumaya ve sinemaya heves ederek daha edilgin davranışları yeğlerler.10-11 yaşlarından sonra erkekler makine ve uçağı konu alan öykülerden hoşlanırlar. Bu yaşlarda kızlar, coşku, etkinlik, serüven öyküleriyle sevgi ve aşk öykülerine ilgi gösterirler. İlgi ve oyunlar daha çok çevreye bağlıdır. Burada genel olarak belirttiğimiz ilgiler çevreden çevreye çok değişiklik gösterir, fakat temelde aynıdırlar. (Binbaşıoğlu,1995,sh:174)

Ergenlik dönemin belirgin özellikleri duygusal coşku ve taşkınlık, çabuk kurulup bozulabilen ilişkiler, kolay etkilenme, ilgi çekme, rol sahibi olma ve toplum içinde sivrilme biçiminde özetlenebilir. (Erdoğan,2014,sh:153-165) Bu dönem kişiliğın toplumsal nitelik kazandığı bir arayış dönemidir. Bu arayış içinde ergen kim olduğunu, neye değer vereceğini, kime bağlanıp inanacağını, amacını bulmaya çalışır. Çevresinde daima onun gibi olmak istediğı kişileri arar. Böylece özdeşleşme yaparak kişiliğine biçim verirken yetiştiğı çevrenin ekonomik ve sosyal-kültürel koşulları etkisi altında sorumluluk ve özerklik arasında denge kurmak ister.(Yavuzer,2001,sh:295)

Ergen, çocukça davranışlardan kendini yavaş yavaş kurtararak yetişkin gibi davranmaya doğru yönelir. Bu değişmenin en önemlileri şunlardır:

- Çok çeşitli ilgilerden durulmuş, derin ilgilere yönelir.
- Çok konuşkanlıktan, gürültücülükten, atılganlıktan, daha alımlı, daha denetlenmiş davranışlara yönelir.
- Kalabalık küme içinde bulunmaktan seçilmiş az üyesi olan kümeye kayar.
- Rastgele arkadaşlıktan, ailesinin toplumsal konumuna uygun arkadaş seçmeye özen gösterir.
- Gelişigüzel küme etkinliklerinden düzenli küme etkinliklerine katılır.

Ergenler karşı cinsten pek çok kişinin ilgisini çekmekten tek kişinin ilgisini çekmeyi yeğlerler. (Başaran,2005,sh:249)

1.1.4 Duygusal Gelişim

Duygusal gelişim insanın kalıtımla getirdiğı duygulanma gizilgücünün çevresiyle etkileşmesi sonunda haz ve elem yönünde duygular kazanmasıdır. Duygu, insanın çevresiyle etkileşiminde uyarıcılara karşı haz ya da elem yönünde uyarıldığıının tepkisidir. Çevremizle etkileşmemiz sürekli olduğundan duygularımızda süreklilik gösterir.(Başaran,2005,sh:181)

İnsanın duyguları, düşünceleri, davranışları ve bedeni güçleri bir bütündür. Bu bütünlük içerisinde insanın duyguları çok önemli bir yere sahiptir ve diğer gelişim

alanlarını önemli ölçüde etkiler. Duygusal gelişim yönünden en önemli basamak çocukluk dönemidir. Çünkü duyguların çoğu bu dönemde doğmaya ve gelişmeye başlar ve ömür boyu insanda ruhun temeli olarak kalır.(Türk,2014,sh:143-158)

Okul çağı çocuğun duygu gelişiminde; değişen, genişleyen çevrenin, arkadaşlarının, okulun ve sınıfın havası etkili olmaktadır. Eskisine nazaran çocuk daha bağımsız olmak istemektedir. Engellemelere, fazla öğüte, tenkide, farklı muamelelere kızgınlığı gözlenir. Kıskançlıkları devam eder ve bunları alay etme, hakaret, kavga vb. sebeplerle açığa vurur.(Aybey,2016,sh: 82)

Son çocukluk evresinde öğrenci savunmaya ve kaçmaya yönelik davranışlardan sıyrılmaya başlar. Öğrencinin imgelemine dayanan korkuları azalır. Öğrenci genel olarak yangından, karanlıktan hastalanmaktan kazalardan korkar. Yine öğrenci arkadaşlarınca alay edinmek, kınanmak ve ayıplanmak istemez. Öğrenci yaşlılarının ve içinde bulunduğu yaşıt kümelerinin kendini onaylamasının anlamını bilerek onların gözünden düşmekten korkar.(Başaran,2005,sh:188)

Ergenlik döneminde ise öğrencinin saldırıya yönelten duyguları değişir. Karşı cinse ilgisinin artışı yüzünden çıkan sorunlar ve yasaklamalar başkalarının kendisine sataşması; onurunun incitilmesi arkadaşlarıyla olan ilişkilerinin bozulması gibi durumlar ergeni öfkelenendirir. İmrenme, ergenler arasında çok görülen bir duygudur. Gençler kendilerinde olmayan güzel buldukları nesnelere edinmek isterler. İmrenme, ergenliğin başlarında, imrenilen nesnelere kötüleme biçimde görünürken ergenliğin sonlarına doğru açıkça beğenme ya da hiç ilgilenmeme şeklinde görülür.(Başaran,2005,sh:190)

1.1.5 Çocukta (7-14 Yaş) Dinî Gelişim

Konumuzla ilgili olması bakımından son çocukluk ve ilk ergenlik döneminin bedensel, bilişsel, sosyal, duygusal gelişimlerini ayrı ayrı ele alarak, çocuğun gelişim dönemlerini ayrıntılarıyla ele almış bulunuyoruz. Tüm bu bilgiler doğrultusunda çocuğun dini gelişimini incelemeye çalışacağız.

Harms'ın teorisine göre gerçekçi evre dediği 7-12 yaş grubu çocukları bu evrede, dini kavramları somutlaştırma eğilimindedirler. Tanrı ve melekler gerçek insan olarak düşünülmektedir. Onlar insanüstüdürler ancak eski yunan tanrılarında olduğu gibi dünyada meydana gelen olaylardan etkilenmektedirler. Tasvirlerinde daha gerçekçi olan ve kurumsal dine uyum sağlamada daha yetenekli hale gelen bu evre çocukları için dini semboller bir anlam kazanmaya başlamaktadır.(Karaca,2007,sh:41).

6-7 yaşlarından itibaren bütün çocuklarda karakteristik olan ve kendiliğinden

uyan bir fizikötesi ilgi ve merak başlar. Her şeyin kaynağını ilk insanı ve yeryüzünün yaratılışını hatta Allah'ın nasıl var olduğunu bilmek isterler.12 yaşındaki çocukta bile bu ilgi canlılığını korur. Bundan böyle çocuk artık dini sadece çevresinden aldığı dış telkinler çerçevesinde yaşamakla yetinmez bunları içselleştirmeye kendi içinde işlemeye ve kendine mal etmeye başlar. Bu bakımdan çocuk ruhunda dini inancın uyanma ve gelişmeye başlaması 7-9 yaşlarında ilk denemelerini yapmakla birlikte bu durum 10-12 yaşlarında daha belirgin ve daha kapasiteli bir hal alır.(Hökelekli,1996,sh:257)

Hız. Peygamberin son çocukluk dönemi din eğitimi konusunda daha çok hangi mevzular üzerinde durduğunu 8 yaşında Hız. Peygamber'in tedris ve terbiyesi altına verilen Hız. Enes'ten gelen rivayetlerden anlıyoruz. Hız.Enes farklı farklı zamanlarda Hız. Peygamberin kendisine sır saklaması, abdest, namaz ve teferruatı, gusül, kalp temizliği, selam vermek, büyüklere hürmet küçüklere merhamet, sünnete uyma hususlarında direktif verdiğini görüyoruz.(Canan,1984,sh:139) Yedi yaş İslam bilginleri tarafından temyiz ve bilinçli sorumluluk çağı olarak kabul edilir ve çocuktan bazı şeyleri yapması istenir.(Doğan, Ege.2012.sh:301)Son çocukluk devresinin diğer bir adı ise "öğrenme çağı" olarak adlandırılmaktadır. Bu nedenle belirtilen dönem, bütün gelişim alanları açısından olduğu gibi Dinî gelişim açısından da önemli bir yere sahiptir. Çünkü bu dönemde bazı dinî kavramlar ve ibadetler çocuklara öğretilmeye başlanmıştır/başlanmalıdır (Ay, 2007, sh: 42).

Araştırmalara göre bu çağdaki çocukların din eğitimi içinde özellikle dua ve ibadet konularına karşı ilgileri yüksektir. Özellikle orta çocukluk dönemi olarak bilinen 7-9 yaş grubu çocuklar, ibadet edeni izlemekten hoşlanırlar, onları taklit ederek, onlar gibi dua ve ibadet etme denemelerine girişirler. Zaten araştırmalar da dinin taklit ve tekrarlarla öğrenilebilecek yanlarının 7-9 yaşlarında kolaylıkla işlenebileceğini ortaya koymaktadır. Hız. Peygamber (sav) de, bu yaşlardaki çocuğun bazı dinî kavramları ve ibadetleri öğrenebilecek düzeye geldiğine dikkat çekerek "çocuklarımız yedi yaşına geldikleri zaman onlara namaz kılmayı öğretin "(Ebu Davûd, Salât, 25; Dârimî, Sünen, I. 333) buyurmaktadır.

Hız. Peygamber'in bu hadisinde, din eğitiminin bu yaşlarda başlaması gereken bir faaliyet olduğu ve ibadet eğitimi içinde de ilk sırayı namaz eğitimine vermek gerekliliği açıkça beyan edilmektedir. Ancak bu eğitim, gösterme ve sevdirmeye şeklinde olmalıdır. Zorlama ve ceza yöntemi uygulanırsa, sonuç gelecek itibariyle hiç de arzu etmediğimiz şekilde gelişebilir. Uygulanacak yöntem, kuralları çocuğa zorla öğretmek yerine, çeşitli

yaşantılar ve uygulamalarla model olarak onun kurallara kendiliğinden ulaşmasını sağlamak şeklinde olmalıdır.

Çocuğa bu evrede oruç ibadetini öğretme çalışmaları da başlatılmalıdır. Bu konuda öncelikle Ramazan ayının getirdiği sosyal ve psikolojik ortamdan yararlanılabilir. Sahur ve iftar vakitlerinin çocuklar için çok değişik özelliklerinden de yararlanılmalıdır. Sahurun değişik ortamına çocuk, zaman zaman ortak edilmeli ve iftarlarda çocuğun sevdiği yiyeceklere yer verilmelidir. Ayrıca çocuğa, basit olarak orucun bireysel ve toplumsal hayattaki öneminden bahsedilmeli, onun sabır ile olan yakın ilişkisi vurgulanmalıdır.(Şimşek,2004,sh:219)

İbadet eğitiminde uygulanacak yöntem ise, her çocuğun kendi gücüne göre ibadetlere alıştırılması tarzında olmalıdır. Çocuğa uygulanacak eğitimin onun zayıf düşmemesine, onda bıkkınlık getirmemesine dikkat edilmelidir.

İbadet ile ahlaki davranışı sebep-sonuç ilişkileri içinde birleştiren İslam dininin ahlak ve muamelatla ilgili esasları, helal-haram, kul hakkı duyarlılığı da çocuğa öğretilmelidir. İslam'ın temel esaslarından olan zekat ve sadaka ibadeti de yine çocuğa kazandırılmaya çalışılmalı ve çocuk çeşitli vesilelerle vermeye, yardımlaşmaya alıştırılmalıdır.(Doğan, Ege.2012.sh:303)

Yine araştırmalardan elde edilen veriler bizlere, bu dönemdeki çocukların Allah'ı çok sevdiklerini, O'na yakın olmak istediklerini, bu yüzden de dinî pratikleri öğrenmek ve uygulamak eğiliminde olduklarını göstermektedir. Bu dönemde çocukların büyüklerini taklit ederek ibadetlere katılmaya istekli olması, onların ruhundaki "kolay inanırlık" özelliğine bağlanmıştır.

İslam bilgin ve düşünürleri de çocuğun çabuk inanma ve kolay etkilenme özelliğine dikkat çekmişlerdir. Gazali'ye göre, "çocuğun kalbi, pırlanta gibi temiz, saf ve bomboştur. Gördüğü ve duyduğu her şeyi almaya kabiliyetli, yöneltilen her şeyi yapmaya meyyaldir (eğilimlidir)..." Bu konuda İbn-i Sînâ da, çocuğun doğarken getirdiği yeteneklerin geliştirilmesi üzerinde durur. Ayrıca, güzel ahlâkın, sağlam mizaca paralel olarak, ta çocukluk döneminden gelişmeye başladığını, bunun için çocuğu kötü iş ve arkadaşlardan uzaklaştırıp, iyi arkadaşlarla oynamasını sağlamakla mümkün olacağını söyler.(Aybey,2016,sh:69-84)

Soyut düşünceye kayma sürecinde meydana gelen hızlı değişimlere paralel olarak 12-13 yaşlarına kadar devam eden dini duygu ve düşünce, ilgilerde şuur ve irade seviyesine yükselerek ergenin temel kişiliğini derinden etkiler. Ergenlikte ortaya çıkan bu

yeni değişim *Dini Uyanma* kavramıyla ifade edilmektedir. Din Psikolojisi açısından da ergenlik dönemi hem *dini uyanış*, *dine dönüş* hem de *dini şüphe ve kararsızlık* dönemi olarak telakki edilmektedir.(Tekin,1996,sh:28) İşte çocuklukta dini duygu ile başlayan ergenlikte dini uyanış ve gelişim gösteren dini hayat, kişiliğini meydana getiren unsurlardan biri olarak büyük önem taşır. Değişmelerde ve gelişmelerde büyük payı vardır. Çocuklara ve gençlere dini hayat tarzını vermemek, onları bundan mahrum etmek şahsiyetin meydana gelmesinde elzem olan elamanlarından onları mahrum etmektir. (Kula,1986,sh:32)

Ergenliğin ruhi uyanış sebebiyle ergen kendisini yeni bir dünyanın eşliğinde bulur. Ergen sanki kendisini sıkıştıran deruni bir kararsızlık içindedir. Bu ortamda içgüdüsel olarak Allah'a yönelir. Ölümü, cennet ve cehennemi, kaderi derinlemesine düşünmeye başlar.(Hökelekli,1996,sh:269)

İnsanların ahlaki konularda en hassas oldukları çağ, ilk ergenlik yıllarıdır. Bu çağda özellikle adalet duygusu oldukça gelişmiş durumdadır. Ergen, ana-babasının ve çevresindeki yetişkinlerin davranışlarını ahlaki açıdan eleştirel bir bakışla görmeye başlar.(Erdoğan,2014,sh:153-165)

Fowler ve inanç gelişimi teorisinde 3.evre dediği sentetik-geleneksel inanç ilk ergenliğe göre soyut düşünme yetisinde meydana gelen değişmeye bağlı olarak Tanrıyla daha bireysel bir ilişkiye girme ihtiyacı hissedebilmektedir.(Karaca,2007,sh:193)

İlk ergenlik dönemi çocuğun gelişip güçlenme dönemi olduğu kadar, ruhsal alanda da önemli değişikliklerin olduğu bir dönemdir. Bu dönemde yavaş yavaş inanç ve ameli hükümlerin tümü öğretilmeye ibadetlerle ilgili uygulamalar yaptırılmaya çalışılmalıdır.12-13 yaşında ki çocuğun zihni soyut kavramları anlayacak hale geldiği için ona Kuran'ın ve ibadetlerin hakikati anlatılmalıdır. Ancak bu yapılırken çocuğun artık bilinçli öğrenme çağına girdiği unutulmamalıdır. Artık çocuk öğrendiği her şeyin doğruluğunu ve nedenini sorgulamalıdır. Çünkü kafasında eleştirme ve irdeleme eğilimi ortaya çıkmıştır.(Doğan, ,2012,sh:301).

Aynı zamanda fırtınalı geçen bir dönem olarak bilinen ergenlik yılları bireyin pek çok psikolojik, sosyal, ekonomik ve ahlaki sorunlarla baş etmek zorunda olduğu bir dönemdir. Bu nedenle gençlik çağı din eğitimi; gencin içinde bulunduğu dönemin özellikleri bilinerek aynı paralelde sürdürüldüğü takdirde istenen başarı elde edilebilir. Bu dönemde gençlerin, cinsellik duygusunun geliştiği, kimlik arayışı ve kimlik bunalımının yaşandığı, kendini tanıma sürecinde bulunduğu, bağımsızlık arayışı içinde dini konularda

şüphe ve soruların başladığı, daha çok akran etkisinin görüldüğü göz önünde tutulmalıdır.(Köylü,2010,sh:214)

Özellikle gençliğin ilk yıllarında görülen uyuşturucu alışkanlığı, organize suçlara katılma, ahlâkî olmayan alışkanlıklar edinme, terör örgütlerine sempati duyma ve bunalıma düşerek intihara kalkışma gibi olumsuzluklarda bu dönemi başarıyla atlattıranın ve sağlıklı bir din eğitiminden yoksun büyümenin etkili olduğu söylenebilir. Bedensel ve zihinsel gelişimin hızlandığı ve hayatla ilgili önemli kararların alınmaya başlandığı bu hassas dönemde Din eğitimi, dengeli bir kişilik edinmelerinde öğrencilerin en büyük yardımcısı olacaktır.(Kılavuz, Yılmaz,2009,sh:129-139)

Çocuk ve ergenin, dini gelişiminde iki temel faktör söz konusudur. Birisi çocuğun istidat ve kabiliyetleri denilen ruhi güçleri, diğeri de onun kültürel çevresidir. Bu iki etken genişletildiğinde ise ortaya inancın gelişmesine tesir eden iç ve dış faktörler çıkar.

İç Faktörler: İçten gelen dini inanç, ferdi kabiliyet ve ruhi hazırlık, merak ve duygusal arayış, alaka, istek ve eğilim, zihni arayış, içten gelen inancı etkileyen faktörlerdir.

Dış faktörler: Aile fertleri, büyükler, aile ve aile dışında oluşan dini ve ahlaki atmosfer içinde çocuğun ferdi gözlemleri, aile ve ona yakın çevrede çocuğun dinlediği dini konular, din görevlilerinin eğitici ve öğretici katkısı, okul ve oyun arkadaşlarının etkisi.(Ay,2007,sh:79)

Çocuğun dini algılarının oluşmasında içinde bulunduğu aile ve arkadaş grubu gibi sosyal ortamların büyük etkisi vardır. Anne-baba dini içerikli bir hayat benimsemişse bu çocuğun merakını çekmekte ve çocuğun dini objeleri öğrenmek istemesini sağlamaktadır. Bu dönem çocuğun üzerinde ailenin fikirlerinin hala geçerli olması aileye dini eğitim ve öğretim adına fırsatlar vermekte ama aynı zamanda sorumluluklar yüklemektedir.(Güner,2010,sh:54)

Burada çocuğun dini gelişimi açısından öğretmenin rolü üzerinde durulmalıdır. Çünkü öğretmenin dini tutum ve davranışları, dinle ilgili sözleri çocuğun dini gelişimi açısından oldukça önemlidir. Ancak, unutulmamalıdır ki öğretmen çocuğun dini gelişmesine yardımcı olabilmesi için kendisini yetiştirmiş ve bu bakımdan gerekli donanıma sahip olması icap eder.(Aybey,2016,sh:80) Öğretmen otoritesini göstermeden otoriter olacaktır. Yani dostça davranacaktır. Sohbetler uygun anlatımlar her çağ için olduğu gibi bu çağda geçerliliğini korur. Ancak seçilecek anlatımlar ilk dönemin çocuksu anlatımına benzemeyecek, seviyelerine uygun olacaktır.(Bilgin, Selçuk,1999,sh:93)

Dini inancın tohumları insan ruhunda zaten vardır. Çocuğun gelişim dönemleri, hazır oluş seviyesi ve yatkınlıklarına göre sunulacak uygun bir eğitim ve uygun bir ortamda çocuk dinen gelişip serpilme imkânı bulacak, böylelikle şahsiyetine yön verebilecektir. Ayrıca sağlıklı bir biçimde yapılandırılmış bir din anlayışı hem çocukluk döneminde hem de yetişkinlik döneminde emniyet hissini, iç huzuru ve dinginliği arttıran, kaygı ve sıkıntılardan uzaklaştıran bir etkiye sahip olacaktır.(Türk,2014,sh:157)

1.2. ÜLKEMİZDE 7-14 YAŞ ARASI ÇOCUKLARA VERİLEN DİN EĞİTİMİ

Tevhit-i Tedrisatla yeni bir döneme giren eğitim ve eğitimin bir alt dalı olan din eğitimine geçmeden önce din eğitimini içeren genel kavramlara değinmek konunun anlaşılması açısından fayda sağlayacağı kanaatindeyiz. Bu bağlamda din eğitiminin ana kavramları olan din, eğitim, terbiye, din eğitimi, kavramları üzerinde duracağız.

1.2.1 Temel Kavramlar

Din, tanımı zor olan kavramlardan birisidir. Din Psikolojisi, Din Sosyolojisi, Dinler Tarihi, vb. her bilim dalı din kavramını farklı açılardan tanımlar. (Tümer,1986,sh:226) Din kelime anlamı olarak Latince ‘Religio’ kelimesinden gelen ‘Religion’ kelimesinin karşılığıdır. Religio kelimesinin Latince iki kelimedenden türetilmiş olabileceği ifade edilmiştir. Bunlardan biri ‘Bir işi tekrar tekrar titizlikle yapmak’ anlamına gelen ‘Relegere’ sözcüğü diğeri ise ‘ilahi haberleşmenin işaretlerini gözlemek’ anlamına gelen ‘Religare’ sözcüğüdür.(Kızılabdullah, 2012,sh: 45)

Türk Dil Kurumu Sözlüğün de din kelimesi,Tanrıya, doğüstü güçlere, çeşitli kutsal varlıklara inanmayı ve tapınmayı sistemleştiren toplumsal bir kurum, diyanet ve bu nitelikteki inançları kurallar, kurumlar, töreler ve semboller biçiminde toplayan, sağlayan düzen. (Türkçe Sözlük TDK, 2005, “Din” Md.)” şeklinde tanımlanmaktadır.

Din kavramının İslâmî kaynaklardaki anlamlarını şu şekilde gruplandırmak mümkündür: 1. Ceza (karşılık), mükâfat, hüküm, hesap. 2. Üstün gelme, hâkimiyet, zelil kılma, zorlama.3. İtaat, teslimiyet, hizmet, ibadet. 4. Âdet, yol, kanun, şeriat, millet, mezhep. (Tümer,1994)

Din kelime anlamı olarak farklı farklı anlamlarının yanı sıra terim anlamı olarak da farklı tanımlamalara muhatap olmaktadır. Erich Feifel’e göre din; hayatın yorumlanmasında aşkın varlıkla ilişki kurmaya yardımcı olan değerler sistemidir.(Tosun,2012,sh:10) Kant’a göre din; vazifelerin İlahî emre dayandığını kabul etme, Schleiermacher’e göre din; duygu ile sonsuzluğun zamandaş oluşu, August Comt’e göre din; insanlık kültürü, Feuerbach’a göre din; insandaki saadet hasretinin meydana

getirdiği bir tasavvur, E. Durkheim'e göre din; dînî bir cemaatin meydana gelmesini sağlayan ayin ve inançlar sistemi olarak tarif edilir. (Tümer,1986,sh:226) Hökeleklî din konusunda bazı ortak hususlara dikkat çeker. Bunlardan birincisi, din insanın insanüstü olduğuna inandığı şeyle bir ilişkisi, bir münasebetidir. İkincisi ise insanın kutsal ya da ilahi varlıkla vahiy, hidayet, mistik tecrübe yoluyla farklı şekillerde karşılaşması ve ona karşılık vermek için harekete geçmesidir (Hökeleklî, 2003, sh:70).Beyza Bilgin'e göre din, insanın kayıtsız şartsız var olan mutlak varlığa yönelişi ve O'nun tarafından kuşatılışdır.(Tosun,2012,sh:11)

Eğitim

Eğitim de din kavramı gibi, neliği analiz edilme açısından en zor kavramlardan biridir. Çünkü bu kavramın kapsam alanı çok geniştir. Brezinka'nın da belirttiği gibi, bir kavramın kapsamı ne kadar genişse, anlamı o ölçüde belirsizdir. Brezinka, Lochner, Durkheim, Dewey, Langeveld, Langeveld ve Peters'in eğitim kavramlarını incelemiş ve şu sonuca ulaşmıştır. Eğitim kelimesi değişik olarak en az yedi kavram ve buna ilaveten bu kavramların tamamı için bir de üst kavram olarak kullanılmaktadır.

Bu yedi kavram şunlardır;

- ✓ Eğitim bir süreçtir;
- ✓ Eğitim bir sürecin sonucudur.
- ✓ Eğitim bir eğitimcinin yaptığı iştir.
- ✓ Eğitim öğrencinin yaptığı iştir.
- ✓ Eğitim, eğiten ile eğitilen arasındaki ilişkilerin etkisidir.
- ✓ Eğitim, eğiten ilk eğitilen arasındaki etkileşimin adıdır.
- ✓ Eğitim, eğitimcilerin hedefidir.

Brezinka eğitimi *insanların, diğer insanların şahsiyetlerini herhangi bir açıdan desteklemeyi denedikleri davranışlar bütünüdür* diye tanımlamıştır. Eğitim bireyin davranışında, kendi yaşantıları yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme denemeleri sürecidir. (Tosun, 2012,sh:11-19)

Eğitim olgusunun nerelerde gerçekleştiği sorusu akla ilk olarak aileyi getirmektedir. Aile ilk sosyalleşme alanı, hem de ilk eğitimin yapıldığı alandır. Ailedeki eğitim bilinçli ve istendik olabileceği gibi hayatın akışı içinde kendiliğinden de olabilir. Bunu şu şekilde ifade edebiliriz. Bilinçli ve istendik eğitimde, aile vereceği eğitimi planlamış ve o doğrultuda bir eğitim yapıyor olabilir. Ancak istenmedik davranışların olduğu aile ortamları da mevcut olabilir. Örneğin anne veya babası sigara içen bireyler,

anne ve babalarını rol model olarak benimseyip sigara içme alışkanlığı geliştirebilirler. Bu durumda aslında istenmedik davranışlar pekiştirilmiş olmaktadır. (Kızılabdullah, 2012,sh:37) Ailede eğitimi iki boyutlu düşünmek mümkündür. Bunlardan biri kasıtlı eğitim boyutudur. Konuyu Din eğitimi açısından ele alırsak ailelerin çocuklarına küçük dua kalıpları ve birtakım dini ilkeler öğretmeleri bu tür bir dini eğitim kapsamına girer. İkinci boyut ise ailenin sosyalleşme olgusu ile ilgilidir. Sosyalleşme, bireylerin içinde yaşadıkları topluma uyumlu ve yararlı birer fert olmaları demektir. Dini sosyalleşme ise kişinin dini kültür unsurlarını, değerlerini sembollerini ve modellerini alarak kendi şahsiyetine mal etmesi ve böylece dini kişiliğinin oluşma sürecidir. (Tosun,2012,sh:165)

Eğitimin oluştuğu diğer alanlardan bir diğeri de okuldur. Okul verilen eğitimin yanında hem sosyalleşme hem de rol model olma bağlamında büyük bir öneme sahiptir. Eğitimin oluştuğu alanları iki kısımda incelemek mümkündür. Bunlardan biri formal diğeri informal eğitimidir. Formal eğitim amaçlı bir eğitim olup daha önce hazırlanmış bir plan ve program çerçevesinde yapılır. Bu tür bir eğitimde, eğitim işini yürüten bir eğitici bulunmakta ve eğitim onun kontrolü ve rehberliğinde devam etmektedir. Formal eğitim iki başlık altında incelenebilir. Bunlardan biri örgün eğitim diğeri ise yaygın eğitimidir. Örgün eğitim, okul ve okul niteliği taşıyan kurumlarda belli yaş gurubuna hitap eden belli bir eğitim programı olan ve düzenli olarak yapılan eğitimidir. Belli yasalarca düzenlenir. Burada amaç bireyin genel ve özel bilgilerce donatılmasını sağlamaktır (Kızılabdullah,2012,sh:41)

Örgün eğitim, okul öncesi eğitim kurumlarını (kreş, anaokulu), ilkokul kurumlarını, ortaokul kurumlarını, yüksekokul kurumlarını kapsamaktadır. Örgün eğitim sisteminde hiyerarşik bir süreç söz konusudur. Bir eğitim basamağını tamamlamadan diğere geçmek mümkün değildir. Yaygın eğitim, örgün eğitim sistemine hiç girmemiş olan kişilere, bu sistemin herhangi bir kademesinde bulunan veya bu kademelerin birinden ayrılmış olan kişilere kendi ilgi ve gereksinimleri doğrultusunda verilen eğitimidir.

Yaygın eğitim iki kategoride ele alınır. Bunlardan biri halk eğitimi, diğeri ise hizmet içi eğitimidir. Halk eğitimi okul çağı dışındaki bireylerin gönüllü olarak katıldığı ihtiyaç ve isteklerine yönelik olarak verilen eğitimidir. Hizmet içi eğitim ise özel ve tüzel kişilere ait işyerlerinde, belirli bir maaş ya da ücret karşılığında çalışan bireylere, görevleri ile ilgili bilgi, beceri ve tutum kazanmalarını sağlamak üzere gerçekleştirilen eğitimidir. İnfomal eğitim ise kendiliğinden oluşan, systemsiz ve denetimsiz eğitim türüdür. Bir anlamda kültürlenme faaliyetidir. (Kızılabdullah, 2012,sh:42)

Din Eğitimi

Din eğitimi, bireyin dini davranışlarında kendi yaşantıları yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme denemeleri sürecidir.(Tosun,2012,sh:23) Terbiyede “RAB” kökünden gelen Arapça bir kavramdır. Kelime Allah için kullanıldığında Allah’ın varlıkları var etmesi, büyütüp geliştirmesi demektir. İnsan için kullanıldığında insanın insanı terbiye etmek üzere faaliyetlerde bulunması anlamındadır. Terbiye olmak kendiliğinden yaratılıştan sahip olunan değil yetiştirme sonucu kazanılan bir durumdur.(Bilgin, 2007,sh: 18) Günümüzde, halk arasında ve özellikle manevi eğitim (ahlak eğitimi) anlamında yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. (Çelikkaya,2014,sh:1)

1.2.2 Cumhuriyet Döneminde Din Eğitiminin Tarihçesi

Günümüzde çocuklara verilen din eğitiminden bahsetmeden önce tarihi süreç üzerinde durmak bize bu konuda nasıl bir yol izlendiğini ve günümüzde din dersinin yaşanan tecrübelerle nasıl şekillendiğinin serüvenini anlatması bakımından önemlidir. Bu bağlamda öncelikle çocuklara Cumhuriyet döneminden itibaren 1924 Tevhid-i Tedrisat Kanunuyla verilmeye başlanan Din eğitiminin tarihçesinden bahsettikten sonra günümüzdeki din eğitiminin mevcut durumu üzerinde durmaya çalışacağız.

1.2.2.1 Örgün Din Eğitimi

Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar geçen sürede ilk ve ortaokulda din eğitimi değişken bir süreç yaşamıştır. Türkiye’de din eğitiminin tarihi sürecine bakıldığında bu süreci siyasi gelişmelerden ayrı düşünmek neredeyse imkânsızdır. Cumhuriyet döneminde örgün eğitimde din dersi üç kısımda incelenebilir.

Cumhuriyetin kuruluşu ve tek partili dönemde Din dersleri

Çok partili dönemde Din dersleri

1980 sonrası döneminde Din dersleri(Yürük,2012,sh:105)

Cumhuriyetin Kuruluşu ve Tek Partili Dönemde Din Dersleri

Osmanlı Devleti’nin son döneminde medrese ve mektep adı altında eğitim ve öğretim kurumları mevcuttu. Medreseler, geleneksel eğitim öğretim kurumlarıydı. Osmanlı Devletinin kuruluşundan itibaren birkaç asır boyunca çok büyük hizmetler ifa etmişlerdir. Fakat zamanla, insanoğlunun kurup geliştirdiği diğer kurum ve kuruluşlarda olduğu gibi medreseler de son asırlarda duraklama ve bozulma sürecine girmiştir. Diğer taraftan gerek devlet tarafından gerekse vakıflar, özel şahıslar, Osmanlı sınırları içinde yaşayan azınlıklar (gayr-ı müslimler) ve yabancı devletler tarafından da değişik isimler altında birçok mektep

(okul) açılmıştır. Böylelikle Osmanlı Devletinin son döneminde amaç ve yapıları birbirinden farklı mektepler ortaya çıkmıştır.

Cumhuriyet'in hemen başında 3 Mart 1924 tarihinde Şer'iyeye ve Evkaf Vekâleti' nin ilga edilerek Diyanet İşleri Reisliği' nin kurulması ve Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabul edilmesi ile birlikte Türkiye'de din eğitimi ve din hizmetlerinin düzenlenmesi konusunda önemli adımlar atılmıştır. Söz konusu kanunlara göre yaygın din hizmetlerinin düzenlenmesi görevi Diyanet İşleri Reisliğine, bu hizmetleri yürütecek görevli ve uzmanlarının yetiştirilmesi için açılacak kurumların idaresi ve organizasyonu ise Maarif Vekâleti'ne verilmiştir. Diğer bir ifade ile yaygın din eğitimi Diyanet İşleri Reisliği, örgün din eğitimi ise Maarif Vekâleti'nin sorumluluğu altında gerçekleştirilecektir. Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nda açıkça belirtilmemekle birlikte, kanunun amaç ve özüne uygun olarak meslekî din eğitimi yapılan kurumlar yanında genel eğitim amaçlı diğer ilk ve orta dereceli eğitim kurumlarındaki din eğitimi konusundaki düzenleme yetkisi de Maarif'e verilmiştir. (Zengin,2011a,sh:5)

Bu amaçlar çerçevesinde 1924'te ilkokullar için hazırlanan programda din dersleri ikinci sınıftan beşinci sınıfa kadar haftada iki saat süreyle okutulmuştur. Bu derste ikinci ve üçüncü sınıflarda sadece Kur'an öğretimi yapılırken, dördüncü ve beşinci sınıflarda Kur'an öğretimi yanında iman ve ibadet konularına da yer verilmiştir (Zengin, 2011,b,sh: 163).

1926 yılında taslak olarak hazırlanan programda, din derslerine ayrılan süre, üçüncü sınıftan itibaren haftada iki saat olarak belirlenmiş iken, uygulanan asıl programda Kur'an öğretimi çıkartılarak üçüncü sınıftan itibaren bir saat süreyle yer verilmiştir. Ortaokullar için hazırlanan programda ise, toplam üç yıllık öğretim süresinin ilk iki yılında haftada birer saat süreyle din dersleri okutulmuştur. Dersin müfredatına bakıldığında ilk sınıfta abdest, namaz, hac ve zekât olmak üzere İslam'ın temel şartları, ikinci sınıfta ise Hz. Peygamberin hayatı konularının yer aldığı görülmektedir (Zengin, 2011,b,sh:163-164).

1924 yılında hazırlanan hem ilköğretim hem de ortaokul programı 1927 yılında tekrardan düzenlenmiştir. Bu düzenleme ile din derslerine ayrılan süre fazla görülerek beş yıl süreli ilkokul programında din dersine 3. sınıftan itibaren haftada bir saat yer verilmiştir. Ancak şehir ilkokullarında din dersi için sadece perşembe günleri yarım saatlik bir vakit ayrılmıştır. Üç yıllık köy okullarında ise, 1927'de başlayan perşembe öğleden sonra yarım saatlik din dersinin de sadece teoride devam ettiği söylenebilir. Zira o yıllara ait hatıralar, resmen var görünen bu dersin uygulamada, en azından her yerde olmadığını göstermektedir (Gündüz,2013,sh:52)

1924 yılında hazırlanan ve yürürlüğe konan ortaokul programı da 1927’de yapılan ek düzenleme ile yeniden ele alınmıştır. Bu düzenleme ile din dersleri programdan kaldırılarak pazartesi günleri serbest zamanda verilmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca diğer önemli bir husus, din dersinin anne babaları tarafından derslere devamı istenilen öğrencilere verilecek olması, yeni seçimlik (ihtiyari) olmasıdır. 1930 ve sonrasında yapılan düzenlemelerde ise ihtiyari olan din derslerinin de kaldırıldığı anlaşılmaktadır (Zengin, 2011,b,sh: 163).

Maarif Vekâleti Talim ve Terbiye Heyeti’nin 30.11.1929 tarihli kararı ile ilkokullarda “Müfredat programındaki din derslerinin okutulacağı; fakat öğrencilerin imtihana tabi tutulmayacakları” belirtilmiştir. 1930 programında din dersleri yalnızca 5. sınıf öğrencilerine, ebeveynleri isterlerse haftada yarım saat perşembe öğleden sonra verilen bir ders haline gelmiştir. Şehir ilkokullarındaki isteğe bağlı bu ders de 1933’te müfredattan tamamen kaldırılmıştır (Nevzatoğlu, 2006,sh:17).

Köy okullarında ise 1930 programına göre; din dersleri isteğe bağlı olmayarak 3.sınıfta perşembe günleri yarım saat olmak üzere yer almıştır. Bu şekliyle 1939’a kadar devam eden din dersleri bu tarihten itibaren köy ilkokullarından da kaldırılmıştır (Nevzatoğlu, 2006,sh:18).

Çok Partili Dönemde Din Dersleri

Din eğitimi 1946-1980 yılları arasında tekrar gündeme gelmiştir.1949 yılından itibaren Din dersleri velinin onaylaması şartıyla ders dışı bir zaman olan cumartesi günleri öğleden sonra verilmek ve sınıf geçmeye etkili olmamak üzere ilkokulların 4. ve 5. sınıflarına haftada 2 saat ve program dışı olarak konulmuştur. Daha sonra Milli Eğitim Bakanlığının 7 Kasım 1950 ve 2-064 kararı ile din dersleri program içerisine alınmış ve Türkçe derslerinden haftada birer saatin Din derslerine ayrılması ön görülmüştür. (Yürük,2012,sh:110). Ayrıca çocuklarının bu dersi almasını isteyenlerin değil, istemeyenlerin durumu bir dilekçe ile bildirmesi şartını koymuştur (Öcal, 1998,sh: 261).

İlkokul ve öğretmen okullarından sonra ortaokullara din bilgisi dersi konulması gündeme gelmiştir. 1956 tarihinde ortaokullarda da din bilgisi dersinin okutulacağını kamuoyuna açıklanmıştır. Genelge ile ortaokulların 1. ve 2. sınıflarında haftada bir saat ve isteğe bağlı olmak üzere din dersi konuldu.(Bahçekapılı,2013,sh:21) ilgili karara göre çocuklarına din dersi aldirmek istemeyen veliler dilekçe ile başvurabileceklerdi.1976 yılında din dersi ortaokulların 3. sınıfında haftada bir saat okutulmak üzere konuldu.(Öcal, 1998,sh: 261).1974-75 öğretim yılından itibaren Ahlak dersleri zorunlu olmuştur. Ahlak

dersleri daha sonra Talim ve Terbiye Kurulunun kararı ile Din Bilgisi dersi ile birleştirilerek Din ve Ahlak Bilgisi adını almıştır. (Yürük,2012,sh:110).

1980 sonrası dönem din dersleri

12 Eylül 1980 askeri ihtilal sonrası oluşan askeri yönetim din eğitimi açısından önemli kararlar almıştır. Okullarda var olan seçmeli Din dersi ve zorunlu Ahlak bilgisi dersi uzun tartışmalar sonrası her iki ders birleştirilerek ilk ve orta dereceli okullarda *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi* adıyla zorunlu olarak okutulması öngörülmüştür. Ayrıca okullarda din dersinin yerini belirten bu düzenleme 1982 anayasasının 24. maddesinde ifade edilmiştir. Diğer bir ifadeyle din dersi en üst düzey hukuki metin olan anayasaya konularak zorunlu hale getirilmiştir (Kaymakcan, 2006,sh:5).

Ancak, anayasadaki hüküm, derslerin ilkokulların 1.sınıfından başlayarak okutulmasını emretmesine rağmen, 1982-1983 öğretim yılından itibaren Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi, ilkokulların 4. sınıfından lise son (3.) sınıfa kadar zorunlu olarak okutulmaya başlanmıştır. Süresi ise ilkokul (ilköğretim okullarının) 4. sınıfından 8. sınıfına kadar haftada 2, lise sınıflarında ise tek saat olarak belirlenmiştir. (Öcal, 1998,sh:263)

1990'da yapılan bir kanun değişikliği ile bu dersin zorunluluğuna bazı istisnalar getirilmiştir. Buna göre İslam dışı dinlere mensup olanlar istedikleri takdirde bu derslere katılmama hakkına sahiptirler. Fakat bu dersten muaf olanlar için alternatif bir din dersi veya zorunlu bir Ahlak dersi de öngörülmemektedir. (Kaymakcan, 2006,sh:10).

1997 yılında sekiz yıllık kesintisiz eğitim programına geçilmiş böylece ortaokullar kapatılarak ilkokul ve ortaokul birleştirilmiş ve ilköğretim şeklinde ifade edilmiştir. Bu süre zarfında Din dersleri zorunlu olarak ilköğretimin kademelerinde okutulmaya devam etmiştir.

2012 yapılan düzenlemeyle kesintisiz 8 yıl olarak düzenlenen ilköğretim,4 yıl ilkokul ve 4 yıl ortaokul olmak üzere kesintili 8 yıl olarak değiştirilmiştir. 12 yıllık zorunlu eğitim yasası ile ilköğretim ve ortaöğretim şeklinde yapılan eğitim sistemi terk edilerek 4 yıl ilkokul 4 yıl ortaokul ve 4 yıl lise olmak üzere 3 kademeli bir yapıya geçilmiştir. Bununla birlikte 1997'de kapatılan imam hatiplerin ortaokul kısımları yeniden açılmıştır. Ortaokul ve liselerde, Kuran-ı Kerim ve Hz. Muhammed'in hayatı ve Temel Dini Bilgiler derslerini isteğe bağlı seçmeli ders olarak okutulmasına imkân tanınmıştır.(Bahçekapılı,2013,sh:21).

1.2.2.2 Yaygın Din Eğitimi Kapsamında Kuran Kursları

Kuran kursları, Diyanet İşleri Başkanlığının kuruluş ve görevleri hakkındaki 633 sayılı kanunun 7/d fıkrası gereğince açılan ve ilgili yönetmelik hükümlerine göre yürütülen yaygın Din eğitimi kurumlarıdır. Kur'an kursları yaygın Din eğitiminin en önemli gerçekleşme alanlarından birisidir.(Doğan,2012,sh:274)

Cumhuriyetin ilk yıllarında ilk mekteplerde var olan Kur'an eğitimi iki yıl sonra çıkarılmıştır.1925 yılında Kur'an dersleri ilk defa meclis gündemine gelmiş Diyanet İşleri Reisliği bünyesinde Kur'an hafızı yetiştirmek üzere 10 kişilik hafız muallimi kadrosu açılmıştır. Aynı yıl 9 Kur'an kursu açılarak eğitim öğretime başlamıştır. (Korkmaz,2012,sh:344)

1930-1950 yılları arası Türkiye de dini hayata getirilen kısıtlamalara paralel olarak Diyanet hizmetlerinin en zayıf kaldığı dönemdir. Resmi dini eğitimin yapılmadığı bu dönemde bu durumun tabii bir sonucu olarak yeterli Din hizmeti verilememiştir. (Bulut,1997,sh:115)

1950'li yıllarda Kur'an öğretiminin serbest bırakılması üzerine vatandaşlarımız, uzun süre susuzluktan kavrulmuş insanların suya hücumu gibi Kur'an-ı Kerimi öğrenmeye özel bir ilgi gösterdiler. (Öcal, 1998,sh:263)

Başkanlığın yaz aylarında Kur'an kurslarında kısa süreli kurslar düzenlemesi 1970 li yıllardan sonra uygulanmıştır. (Bulut,1997,sh:226)

Kur'an kurslarındaki sayısal artış ilköğretimde 8 yıllık kesintisiz zorunlu eğitim uygulamasına geçildiği 1997 yılına kadar belli bir ivme ile devam etti. 1997-1999 yılındaki yasal düzenlemelerden sonra Kur'an kurslarına kayıt yaptırabilmek için ilköğretim (kesintisiz 8 yıl) bitirmiş olmak ve yaz kurslarına kayıt yaptırabilmek içinde ilköğretim 5.sınıfı bitirmiş olmak ön şartları getirildi. (Korkmaz,2012,sh:345)

Diyanet İşleri Başkanlığının 2000 yılında çıkarmış olduğu "Kur'an Kursları ile Öğrenci Yurt ve Pansiyonları Yönetmeliği ve Kur'an Kursları Yönetmeliği" ne göre yaz aylarında açılan bu kursların adı yaz kursudur. İlgili yönetmelik Milli Eğitim Bakanlığının denetim ve gözetiminde yaz aylarında açılacak bu kurslardan ancak ilköğretimin 5. sınıfını bitiren öğrencilerin yararlanabileceğini öngörmektedir.(Ünsal,2009,sh:19)

Kur'an kurslarının tarihinde ilk ve niteliksel gelişme 2004-2005 öğretim yılından itibaren yaşanmaya başlamıştır. (Korkmaz,2012,sh:347)

Diyanet İşleri Başkanlığı Din Eğitimi Daire Başkanlığı Program Geliştirme Müdürlüğü 2005 yılı yaz döneminden itibaren uygulamaya konulmak üzere bir yeni

program ve onun içinde yeni bir sistem geliştirmiştir. Bu sistemin adı kur sistemidir (Isıkdoğan, Korukçu,2008,sh:206)

2006 yılında Yaz Kur'an Kursları öğreticilerine programı takip edebilmeleri ve daha planlı çalışabilmeleri için ders ve yoklama defterleri dağıtılmıştır. *Öğretici Kılavuz Kitabı* ve *Dinimizi Öğreniyoruz* isimli öğretici Kitabının da verimi arttırmada büyük katkısı olmuştur. Öğrenciler için hazırlanan kitapları da hesaba katarsak epeyce mesafe alındığını söyleyebiliriz. Son iki yıldır verilen kursa katılım belgesinin de öğrenciler için teşvik edici olduğu gözlemlenmiştir.(Önder,2008,sh:286)

7 Nisan 2012 tarih ve 28257 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan ve halen yürürlükte olan *Diyamet İşleri Başkanlığı Kur'an Eğitim ve Öğretimine Yönelik Kurslar İle Öğrenci Yurt ve Pansiyonları Yönetmeliği*'nde yaz Kur'an kursların açılışı, süresi ve kayıt şartları hakkında bilgi verilmiştir. Konuyla ilgili yapılan düzenleme ile birlikte daha önce kurslara katılabilmek için ileri sürülen ilkökul 5. sınıfı bitirmiş olmak şartı kaldırılmıştır:

Madde 25 – (1)Okulların tatil olduğu zamanlarda, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcilerinin talebine bağlı olarak Kur'an-ı Kerim'i ve mealini öğrenmeleri, dini bilgilerini geliştirmeleri, dini içerikli sosyal ve kültürel etkinliklerden yararlanmaları amacıyla Kur'an kurslarında, camilerde ve müftülüklerce uygun görülecek yerlerde mülki amirin onayı ile yaz Kur'an kursları açılır.(2) Bu kursların süresi iki ayı ve haftada beş günü geçemez. kursa müracaatlar form dilekçe ile olur.

Madde 26 – (1) Kur'an kursu bulunmayan veya bulunup da ihtiyaca cevap veremeyen yerlerde veya arzu eden vatandaşlara Kur'an-ı Kerim ve meâli ile gerekli dini bilgileri öğretmek üzere ilgili müftülüğün teklifi ve mülki amirin onayı ile camilerde Kur'an öğretimi kursları açılır.(2) Bu kurslar, eğitim-öğretime uygun fiziki şartları haiz camilerde, müştemilatında veya müftülükçe uygun görülen yerlerde açılabilir. Kursa müracaat form dilekçe ile kabul edilir.

1.2.2.3 Yaz Kur'an Kursları Öğretim Programı

Yaz kuran kurslarına kayıtlar, ilk ve orta öğretim kurumlarının yılsonu tatiline girdiği ilk hafta yapılır, ikinci haftadan itibaren de öğretime başlanır. Yaz Kur'an Kurslarına devam eden öğrencilerin eğitim ihtiyaçları, eğitimin süresi, öğrenci velilerinin tatil programları, eğitimin etkin ve verimli bir şekilde yürütülebilmesi vb. etkenler dikkate alınarak yaz Kur'an kurslarında *kur sistemi* devam etmektedir.

Eğer bir öğrenci önceki yıllarda yaz kursuna devam etmiş ise bu yıl tekrar yaz Kur'an kursuna gelmek istediğinde hocası ona seviyesine göre bir kura kayıt yaptıracaktır.

Böylece kur tekrarından kurtulup, öğrendiğinin üzerine yeni şeyler ekleyebilmek için bir üst kura kayıt yaptırmasında fayda vardır. (Erbaş,2014,sh:39)

Kur sisteminin uygulanabilirliğini sağlamak amacıyla Yaz Kur'an Kurslarında *dönem* esası benimsenmiş ve kurslar üçer haftalık üç dönem halinde düzenlenmektedir. Yaz kursları etkinlik ve materyallerini içeren <http://kurs.diyaret.gov.tr> adresli bir web sitesi bulunmaktadır. (Yaz Kur'an Kursları,2017) I. Kur başlangıç düzeyidir. Bu kur Elif-ba öğretimi, kısa sure ve duaların ezberletilmesi, temel düzeyde dini bilgilerin öğretilmesi, gibi konuları kapsamaktadır. II. Kur, Kur'anı doğru ve güzel okuma sure ve dua ezberi, ikinci seviyedeki dini bilgileri içermektedir. III. Kur yine Kur'anı doğru ve güzel okuma, sure ve dua ezberi, üçüncü seviyedeki dini bilgileri içermektedir. (Korkmaz,2012,sh:359)

Bu kurslarda gerçekleştirilecek eğitim, *Kur'an'ı Yüzünden Okuma Becerisini Kazandırma* ile *Temel İslam Bilgilerini* kapsamaktadır. Yaz Kur'an Kurslarının *Temel İslam Bilgileri* Eğitimi verilen yaygın din eğitimi kurumları olduğu göz önünde bulundurularak öğretim programında hedef-öğrenen-konu üçlüsünü birlikte değerlendiren bir eğitim anlayışı esas alınmıştır. Eğitim programının öğrenme alanları, Kur'an, İtikat, İbadet, Ahlak ve Siyer'i kapsamaktadır. Her kurda söz konusu öğrenme alanları ile ilgili belli düzeyde bilgi ve becerilerin kazandırılması amaçlanmıştır. Eğitim programı, çerçeve esnek program anlayışına dayalı olarak hazırlanmıştır. Bu çerçevede öğretmenler, öğrenenlerin ilgi ve ihtiyaçları çerçevesinde muhtevanın sınırlarını belirleyebilecekler ve gerekli gördükleri konuları öğretime dahil edebilecekleri gibi, öncelikle işlenmesi gereken konuları öne alabilecek veya ileriki haftalara aktarabileceklerdir.(DİB,2005,sh:55)

Yaz Kuran Kursları daha çok bilişsel boyutu baskın olan, okuldaki din öğretiminden farklı olarak, öğrencilere sadece bilişsel değil, duyuşsal ve devinişsel dini davranışları da kazandırmayı amaçlamaktadır. Bu yönüyle yaz kursları birçok ailenin ve aynı zamanda örgün eğitimin eksik bıraktığı, yetişemediği bu alanda öğrencilere destek olmakta onların dini gelişimlerine ve sosyalleşmelerine katkıda bulunmaktadır. (Korkmaz,2012,sh:359)

1.2.2.4 Yaz Kuran Kursu Öğretim Materyalleri

Yaz Kuran kurslarında günde üç saat (Kur'anı kerim 2,Dini bilgiler 1), haftada 14 saat (Kur'an-ı Kerim10,itikat1,ibadet1,siyer1,ahlak1,)ders yapılmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı 2005 yılında kur sistemine geçerek daha sistemli hale geldikten sonra geliştirilen programlara paralel olarak 2006 yılında, *Yaz Kur'an Kursları Öğretici Kılavuz Kitabı*, 2007 yılında ise *Dinimizi Öğreniyoruz 1-2-3 Yaz Kur'an Kursları Öğrenci Ders*

Kitapları ve Yaz Kur'an Kursları Öğretici Kitabı isimli ders kitaplarını, öğretme-öğrenme ortam ve sürecine dâhil edip, öğrenci ve öğreticinin istifadesine sunmuştur. (Korkmaz,2012,sh:359)

2016 Yaz Kuran Kursu Uygulama Esaslarında belirtildiği üzere Yaz Kur'an kurslarında Başkanlıkça hazırlanan eğitim-öğretim programları uygulanacak olup yaş grupları dikkate alınarak başkanlıkça hazırlanan ders kitapları ve materyaller kullanılacaktır. Bu itibarla;4-6 yaş grubu için; *4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları Etkinlik Kitabı*,7-14 yaş grupları için; *Yaz Kur'an Kursları Dinimi Öğreniyorum* ve *Yaz Kur'an Kursları Etkinlik Kitabım*,14 yaş ve üzeri için, *Dinimizi Öğreniyoruz 1-2-3* kitapları,18 yaş üzeri için, *Dinim İslam Temel Bilgiler* kitabı kullanılacaktır. Ayrıca Âlim Çocuk 3.0 CD'si ve Başkanlığımızın <http://kurs.diyamet.gov.tr> adresli web sitesinden ders materyalleri konusunda istifade edilebilecektir.(DİB,2016,a,sh:3)

2017 Yaz Kuran Kursu Uygulama Esaslarında ise yine aynı şekilde Yaz Kur'an kurslarında yaş grupları dikkate alınarak Başkanlıkça hazırlanan ders kitapları ve materyaller kullanılacağı belirtilmektedir. Bu defa ders kitaplarının okutulacağı hedef kitlede küçük bir değişikliğe gidilmiş ve 4-6 yaş grubu için; *4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları Etkinlik Kitabı*,7 yaş ve üzeri için; *Yaz Kur'an Kursları Dinimi Öğreniyorum* ve *Yaz Kur'an Kursları Etkinlik Kitabı*, üçüncü kur ve üstü seviyeler için; *Temel Dini Bilgiler Dinim İslam* kitaplarının okutulmasına karar verilmiştir.

Yine aynı şekilde Yaz Kur'an kursları eğitim-öğretim faaliyetlerinde yardımcı materyal olarak DİB'nın çocuklara yönelik yayınlarından istifade edilmesi istenmiş olup Âlim Çocuk 3.0 CD'si ve Başkanlığımızın <http://kurs.diyamet.gov.tr> adresli web sitesinden ders materyalleri konusunda istifade edilebilmesi hususları ifade edilmiştir.(DİB,2017,sh:3)

II. BÖLÜM

***DİNİMİ ÖĞRENİYORUM VE ETKİNLİK KİTABI* DERS KİTAPLARININ BİÇİM VE İÇERİK YÖNÜNDEN İNCELENMESİ**

Öğretim materyali, genel olarak hedefleri gerçekleştirmek amacıyla araçlardan faydalanarak yapılan ders sunum içeriklerini kapsar. Öğretim araçları tebeşir ve kağıttan başlayarak, günümüzde bilgisayar ve ileri teknolojilere kadar basitten karmaşığa çeşitlilik gösterir. (Yelken,2015,sh:10)

Ders Kitabı, her tür ve derecedeki örgün ya da yaygın eğitim kurumları için, ilgili öğretim programının tüm boyutları dikkate alınarak hazırlanmış, öğrenim amacıyla kullanılan ve öğretim materyali olarak yararlanılan basılı kaynak eserdir.(Asrı,2011,sh:9) Ders kitabı, eğitim-öğretim için önemli bir araçtır. Eğitim ve öğrenme etkinliklerinde öğretmen ve öğrencilere kılavuzluk eder. Günümüzde eğitim teknolojisi alanındaki gelişmeler, materyallerin çeşitlenmesi ve yaygınlaşması, ders kitaplarının öğretmen ve öğrenciler için en önemli materyal olma özelliğini sürdürmesini engellememiştir. Bunun sebebi kolay ulaşılabilir, taşınabilir, kullanılabilir ve ekonomik olmalarıdır. (Küçükahmet,2011,sh:68)

Yazılı materyallerin avantajları yaygın, ucuz, kolay, öğrencinin kolay etkileşimi, kolaylıkla çoğaltılabilen olması, dezavantajları ise; öğrenci pasif, öğrencinin etkileşimi düşük, güncelleştirilmesinin zor olmasıdır. Yapılması gerekenlere gelince; eğitim programına uygunluğu, güncelliği, dili, anlatım şekli, pedagojik düzeye uygunluğu, görselliği kontrol edilmelidir.(Yelken,2015,sh:122)

Ders kitabı öğrencinin derse ilgisinin artması, konuların amaçlarını açıkça ortaya koyması, öğrencinin ilgisini dersin önemli bölümlerine yönlendirmesi, yeterince örnek ve uygulamaya yer vermesi, öğrencinin kendisini değerlendirmesi için bilgi ve seçenekler sunması vb. yeterliliklere sahip olmalıdır. (Küçükahmet,2011,sh:34) Kitap soyut bilgileri az, mümkün olduğunca somut, zevkli ilgi çekici halde olmalıdır.(Yelken,2015,sh:126)

Tez çalışmamızda verilerin elde edilmesinde değerlendirme ölçeğini belirlemek için, konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzları ve materyal tasarımı üzerine yazılmış eserler incelenmiştir. Bu kaynaklar arasından Cemal Tosun, Recai Doğan ve Ayşe Korkmaz tarafından hazırlanan, *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Kitaplarını İnceleme Ölçeği* temel alınıp diğer kaynaklardan yararlanarak ve danışman hoca onayı alınarak Konu Alanı Ders Kitabı Değerlendirme Ölçeği

oluşturulmuştur. Kullanacağımız değerlendirme ölçeği ile kitap ve yazarlar hakkında bilgi, fiziksel tasarım, görsel tasarım ve eğitsel tasarım başlıkları altında ders kitabımızı incelemeyi amaçlıyoruz. *Dinimi Öğreniyorum* ve *Etkinlik Kitabım* ders kitaplarının yeterlilik düzeyini değerlendirmek amacıyla değerlendirme ölçeğimiz şu kaynaklardan istifade edilerek oluşturulmuştur.

1- Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu (Cemal Tosun, Recai Doğan ve Ayşe Korkmaz).Değerlendirme ölçeğimizdeki soruların büyük kısmı (88 soru) bu kaynaktan alınarak hazırlanmıştır.

2- İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin DKAB Derslerinde Öğretim Materyali Hazırlama ve Kullanma Durumu.(Mustafa Özdemir)Görsel öğelerin genel tasarımı soruları bu kaynaktan alınmıştır.(6 soru)

3-Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı (Tuğba Yanpar Yelken) Fiziksel tasarım sorularından iki soru bu kaynaktan alınmıştır.

4-Ders Kitaplarındaki Grafik Tasarımın Öğrenci Başarısına ve Derse İlişkin Tutumlarına Etkisi (Gülşün Bangır Alpan) Metin tasarımı (8 soru) ve sayfa tasarımı(6soru) soruları bu kaynaktan alınmıştır.

Konu Alanı Ders Kitabı Değerlendirme Ölçeğimizin içeriği şu şekilde oluşturulmuştur:

1-Kitap ve Yazarlar hakkında Bilgi (7 soru)

2-Fiziksel Tasarım (13 soru)

3-Görsel Tasarım (toplam31 soru) Görsel Öğelerin Genel Tasarımı (6 soru), Metin Tasarımı (8 soru), Sayfa Tasarımı (6 soru), Resimlerin Tasarımı (5 soru), Tablo Grafik ve Şemaların Tasarımı (6 soru)

4-Eğitsel (İçerik) Tasarım (toplam 59 soru) Ünite başlarında yer alması gereken öğeler (11 soru), dil-anlatım (7soru),dil ve imla kuralları (4soru), anlatımda örnekler ile ilgili bilgiler (5soru), strateji, yöntem ve tekniklerle ilgili bilgiler (3soru), bilimsellik ve kaynaklarla ilgili bilgiler(5 soru), anlatımda kullanılan ayet ve hadislerle ilgili bilgiler(10soru), okuma parçası ile ilgili bilgiler(6 soru), değerlendirme çalışmaları ile ilgili bilgiler (8soru) dan oluşmaktadır. Bu bağlamda toplam 110 soru teker teker ele alınıp incelenecektir. Her bir soru için Evet”, “Kısmen” ve “Hayır”, seçenekleri verilmiştir. Değerlendirme ölçeğimizde bulunan “Evet”, “Kısmen” ve “Hayır”, sorularına verilen cevapları değerlendirmek içinde çok yeterli, yeterli, kısmen yeterli, yetersiz, çok yetersiz olmak üzere beş aşamalı sıralama ölçeği kullanılacaktır.

Yaz Kur'an kurslarımızda okutulan *Dinimi Öğreniyorum* ve *Etkinlik kitabım* isimli ders kitabımız hazırladığımız *Konu Alanı Ders Kitabı Değerlendirme Ölçeği* doğrultusunda ele alınıp değerlendirilecektir. Değerlendirme sırasında ders kitabımızın ismi çok sık kullanılacağından dolayı *Dinimi Öğreniyorum* kitabımızın kısaltması olan *DÖ* ve *Etkinlik Kitabım*'ın kısaltması olan *EK* yı kullanmayı uygun bulduk.

2.1.1 Kitap ve Yazar Hakkında Bilgi

Yazarlar kitaplarında belli amaçları belirli konular çerçevesinde farklı bakış açılarıyla vermeye çalışırlar. Öğretmenlere ve çocuklara yazarların kimlikleri tanıtılıp onlarla nasıl iletişim kurulacağı gösterilmelidir. Ayrıca kitaplarda yazarlara ait bilgilerin olması durumunda her kitapta birden fazla metin olacağı için çocuk pek çok yazarı ve yazarın ilgi alanlarını tanıma imkanı bulacaktır. Din dersi kitabı yazmak için sadece dini konularda bilgi sahibi olmak yetmez. Kitabın bir Dil Bilimci, Din Psikoloğu tarafından incelenmiş olması veya bu kişilerden oluşan bir ekip çalışması sonucu kitabın yazılması tercih sebeplerindedir. (Tosun, Doğan, Korkmaz, 2001, sh:26)

DÖ ve EK'ders kitabımız, kitabın ön yüz bilgilerinden edindiğimiz bilgiler doğrultusunda incelediğimizde Diyanet İşleri Başkanlığı, Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü projesi kapsamında editörlüğünü Zeynep Ulviye Özkan'ın üstlendiği bir ekip tarafından hazırlanmıştır. Kitabın ön yüz bilgilerinde yazarlar hakkında ve yazarların alanlarına dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Bu bir ekip çalışması olduğu için en azından yazarların isimlerinin belirtilmesi uygun olabilirdi. Editör bilgilerini incelediğimizde sadece editörün ismi olup eğitimi, ilgili alanda başka eserleri olup olmadığı bilgisi ve kısa otobiyografisinin de yer almadığı görülmektedir. Araştırabildiğimiz kadarıyla yazarın DİB yayınlarından çıkan okul öncesi eğitim ile ilgili kitapları mevcuttur. Yazara DİB üzerinden ulaşılabilir. Ders kitaplarımız 2016 yılında ilk kez yayınlanmıştır. DİB yayınlarıdır. Kitabın hazırlanış amacı belirtilmemiştir. Kitabın ön yüz kapağından sonraki sayfasında DİB başkanının önsöz niteliğinde yazısı vardır. Orada kitabın yaz Kur'an kurslarına gelen öğrenciler için hazırlandığını ifade eden kısa bir giriş yapılmıştır.

2.1.2 Kitap ve Yazar/lar Hakkındaki Bilgilerin Değerlendirilmesi

Yazarlar hakkında yaptığımız araştırma sonucunda, editörün ismi dışında yazarlara ait bir bilgi bulunmamaktadır. Kitap 2016 yılı basımı olup birinci baskıdır. Yazarların uzmanlık alanları belirtilmemiştir. Yazarların uzmanlık alanlarının belirtilmesi, kitabın, çocuğun gelişim basamakları göz önüne alınarak yazılıp yazılmadığına bakmamız

açısından bize kolaylık sağlayacaktır. Nitekim ders kitabı hazırlanırken alan uzmanına, dil uzmanına, çocuk gelişimcisine ihtiyaç vardır. Editörün eğitim alanı belirtilmediğinden değerlendirme ölçeğimizdeki 1. soruya cevap verilmemiştir.6.soruda kitabın ilk basımı olduğundan cevapsız bırakılmıştır. Sonuç olarak diyebiliriz ki yazarlar hakkındaki bilgiler yetersizdir. Ders kitaplarında yazarlara ait bilgiler daha ayrıntılı bir biçimde verilmelidir.

Yazar/lar Hakkında Bilgileri Değerlendirme Ölçeği

Yazarlarla İlgili Bilgiler	Evet	Kısmen	Hayır
1-Yazarın aldığı eğitim ile yazdığı alan örtüşüyor mu?			
2-Yazarın ilgili alanda başka eserleri var mıdır?	X		
3-Yazarın kısa otobiyografisine yer verilmiş mi?			X
4-Yazara nasıl ulaşılacağı belli mi?	X		
5-Yeni baskı ise bir önceki baskıdan farklılıkları belirtilmiş mi?			
6-İzleyen baskılar için açıklamalar var mı?			X
7-Yazarın alanı belli mi?			X

(Tosun ve diğerleri, 2001, sh:27)

2.2 Dinimi Öğreniyorum ve Etkinlik Kitabım İsimli Ders Kitaplarının Fiziksel Tasarımı

2.2.1 Kitap Ebadının Sınıf Seviyesine ve Öğrencinin Gelişim Basamaklarına Uygunluğu

Ebat, kitabın boyutları ile ilgili ölçüleri ifade eder. Ders kitabının ebatları okul kademesinin, sınıfın ve öğrencilerin hazır oluş düzeylerine göre farklılık gösterir. Tebliğler Dergisinin Ekim 2000 tarihinde yayınlanan 2517. sayısında hazırlanacak 4-5-6-7-8. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabının ebatları A4 (13x17), A5(16x24) normal, B5(19x27) büyük ebadında olacaktır şeklinde belirtilmiştir.(Tosun ve diğerleri, 2001, sh:33)

Sınıf seviyesi düştükçe resimlemeler, şekillendirmeler ve yazı boyutu büyüyeceğinden, kitap ebadıda o oranda büyüyecektir. Daha büyük sınıflarda ise maliyetten elde edilecek tasarruf düşünülerek ebatlar küçültülebilir. Bununla beraber belirtmek gerekir ki ders kitabının ebadının farklılaştırılması veya şeklinin değiştirilmesi, öğrencinin başarısı ve motivasyonunda olumlu etkiye sahiptir.(Ablak,2013,sh:58)

Dinimi Öğreniyorum ve Etkinlik Kitabım'ın kitap ebadı 27x19 cm olup bu ebatların, Din eğitiminde kullanılacak eğitim materyali kriterlerine uygun olduğu söylenebilir. Bu durum, çocuğun ilgisini çekebilmesi ve öğrenmede çocuğun motivasyonunu artırabilmesi yönüyle kitaplar açısından olumlu bir durum olarak değerlendirilebilir.

2.2.2 Cilt Kalitesi

Ders kitaplarının cildinin sağlam ve dayanıklı olması çok önemlidir. Ders kitaplarının cildinin sağlamlığı ve sayfaların kolay çevrilebilmesi açısından, sırttan dikişle yapılmış olması veya kaliteli tutkalla dikkatle yapıştırılmış olması en uygundur. Tel zımba, düşük kalite tutkal kullanılması gibi diğer yöntemler, kitabın çabuk dağılmasına neden olmaktadır. Kitabın cildinin dağılması ise öğrencinin kitaba olan tutumunu olumsuz etkilemektedir. (Alpan,2004, sh:129)

DÖ ve EK'ders kitaplarımızın cilt kalitesinin iyi durumda olduğu söylenebilir. Sırttan dikişli ve kaliteli tutkalla yapıştırılmıştır. Ders kitabı öğrencinin kullanımına uygun şekilde olup sayfalarının kolay kolay dağılmayacak sağlamlıkta olduğunu söyleyebiliriz.

2.2.3 Baskı Kalitesi

Bir kitabın grafik tasarımı ne kadar etkili yapılırsa yapılınsın, baskısı net, düzgün ve temiz yapılmamışsa tüm çaba boşa gitmektedir. Özenli basılmış bir kitaba ilgi daha fazla olur ve böyle bir kitap okurlarıyla kolay iletişim kurar. Baskıların sayfanın arka yüzeyine geçmemiş olması kir, leke vb. bulunmaması arka ve ön sayfalardaki satırların ve boşlukların ışığa tutulduklarında çakışmış olmaları, fotoğraf ve resimlerin değer yitirmeden basılmış olması (Alpan,2004,sh:129) ve kitabın köşelerinin düzgün kesilmesi, kitap destek sağlamadan rahatça açılabilmesi (Tosun ve diğerleri, 2001, sh:35) başlıca baskı değerlendirme ölçütleridir.

DÖ ve EK'ders kitaplarımızın baskı kalitesi incelendiğinde sayfalarda kir, leke olmaması, fotoğraf ve resimlerin değerini kaybetmeden basılmış olması, köşelerinin düzgün kesilmesi vb. bakımından iyi durumda olduğu ancak arka ve ön sayfalardaki satırların ve boşlukların ışığa tutulduklarında çakışmış olmadığı görülmüştür.

2.2.4 Kullanılan Kağıt Kalitesi

Kağıt; doku, gramaj (ağırlık), yoğunluk ve renk olmak üzere dört temel özelliğe sahiptir. Tüm bu özellikler kağıt kalitesini belirlemekte ve üretimdeki kullanımını etkilemektedir. Baskı amacıyla üretilen kağıtlarda kendi içlerinde ağırlıklarına ve kalitelere göre, özetle birinci hamur, ikinci hamur, üçüncü hamur ve kuşe olarak

sınıflandırılmaktadırlar. Kitap basımında kullanılan kağıt kalitesi, kitabın işlevselliği kadar estetik niteliğini de etkilemektedir. İnce, ikinci hamur kağıda basılmış arka sayfada baskı izleri görülen bir kitap okumayı güçleştirmektedir. Ders kitapları için kullanım kolaylığı ve albenili olması açısından en az 80 veya 90 gr/m²'lik birinci hamur veya mat kuşe kağıt yeğlenmelidir. Ekonomik olması amacıyla kullanılan ince, düşük kaliteli kağıtlar eğitim açısından düşünüldüğünde uzun vadede hiç de ekonomik olmamaktadır. Kaliteli kağıda basılmış ders kitabı öğrenciyi çalışmaya özendirir. Kağıtta görülen kat izi, buruşukluk, çapak gibi üretimden kaynaklanan kesim ve katlama hataları da öğrenci gözünde kitabın değerini düşürmektedir.(Alpan,2004,sh:128)

Ders kitaplarımızın sayfalarında kullanılan kağıt 80 gr 1.hamur, beyaz renkte, parlamayı önleyen ve büyük ölçüde yıpranmaya dayanıklı malzemedir seçilmiştir. Kitap sayfalarının lekeli olması, delik vb. yıpranmaların bulunmaması, kullanılan kağıdın kaliteli olduğunu göstermektedir.(yayinsatis.diyaret.gov.tr)

2.2.5 Ön Kapakta Bulunması Gereken Bilgiler

Kitabın adı, türü, yayınevinin adı, kısaltılmış adı, veya amblemi, dersin özelliğine uygun kapak düzeni ön kapakta bulunması gereken özelliklerdir.(Tosun ve diğerleri,2001, sh:35)

DÖ ve EK'ders kitaplarının ön kapağındaki bilgiler (Kitabın adı, türü, yayınevinin adı ve amblemi) bulunmakta olup istenen standartları taşımaktadır. Her iki kitabın kapak rengi dikkat çekici olduğundan çocuklar üzerinde olumlu etki bırakacak şekildedir. Kapakların tasarımı ise daha çok ilköğretim seviyesinde ki çocuklara hitap edecek şekilde tasarlanmıştır. Kitapta yaş sınırlamasının olmaması ve yaz Kur'an kursuna gelen tüm çocuklara dağıtıldığı göz önünde bulundurulursa kapak tasarımının ileri yaş guruplarına hitap etmediği söylenebilir.

2.2.6 Arka Kapakta Bulunması Gereken Bilgiler

Kitabın arka yüzünde fiyatı, ISBN numarası, basımevi, basım yılı, baskı adedi, kitapların standart işaret ve numarası bulunmalıdır.(Tosun ve diğerleri, 2001, sh:36)

Kitaplarımız Diyanet İşleri Başkanlığı'nın hediyesi olduğundan, fiyatı kısmına bu ibare yerleştirilmiştir. Arka kapakta ISBN numarası, basıldığı yıl, yer almaktadır. Baskı adedi, ve TS numarası yer almamıştır.

2.2.7 İç Kapak Ön Yüzünde Yer Alması Gereken Bilgiler

İç kapak ön yüzünde kitabın adı, türü, yazarın adı, yayınevi, basıldığı yıl ve tarih, kitabın uygun bulunduğu dair kurul kararının tarih ve sayısı vb. bilgilere yer verilmelidir. (Tosun ve diğerleri, 2001, sh:36)

DÖ ve EK'ders kitabımızın İç kapak ön yüzünde, kitabın adı, türü, yayınevinin adı ve amblemi bulunmaktadır. Ancak basım yılı ve kitabın uygun bulunduğu dair kurul kararının tarih ve sayısı yer almamaktadır.

2.2.8 İç Kapak Arka Yüzünde Yer Alması Gereken Bilgiler

İç kapağın arka yüzünde; genel yayın seri ve dizi numaraları, telif hakkı baskı ve onayı, yazar dışında katkısı bulunanların adı soyadı, baskı adedi yer almalıdır. (Küçükahmet,2011,sh:39)

DÖ ve EK'ders kitabımızda genel yayın seri ve dizi numaraları, telif hakkı, baskı ve onayı, editörü, danışmanı, baskıyı hazırlayanların adı soyadı bilgileri bulunmaktadır. Editör dışında diğer yazarların ismi yer almamaktadır. Kitaplarımızın baskı adedi bilgilerine de rastlanılmamıştır.

2.2.9 İkinci Yaprak ve Devamında Yer Alması Gereken Bilgiler

İkinci yaprak ve devamında yer alması gereken bilgilerde, öğrenciye hitap eden bir önsöz bulundurulur. (Tosun ve diğerleri, 2001, sh:37) DÖ ders kitabında bir önsöz mevcutken EK ders kitabında önsöze içindekiler kısmından sonra yer verilmiştir.

2.2.10 İçindekiler Bölümü Bilgileri

İçindekiler bölümü, ünite ve konuların sayfa numaraları ile birlikte sunulduğu kısımdır. İçindekiler kısmını oluşturmada amaç, kitabı işlevsel kılmak olduğuna göre sayfalara ilişkin veriler en sağda ve hizalı bir şekilde alt alta sıralanmalıdır. Üniteler arasında bir miktar boşluk bırakılmalıdır. İçindekiler kısmında belirtilen sayfa numaraları ile içerikteki sayfa numaraları örtüşmelidir. Aksi takdirde içindekiler kısmı bir anlam ifade etmekten çıkıp, kitabı karmakarışık bir hale getirecektir.(Ablak,2013,sh:67)

DÖ kitabının ikinci yaprağında içindekiler kısmında sayfa numaraları (İnanç 7,İbadet 45,Siyer 97,Ahlak 135) şeklinde verilmiştir. İçindekiler bölümünün içeriğinde hangi sayfada hangi konunun verileceği ise ifade edilmemiştir. EK'de ikinci yaprağında içindekiler kısmında (1.hafta 5, 2.hafta 13, 3. Hafta 27 vb.) şeklinde sayfa numaraları dokuz haftaya bölünerek verilmiştir. İçindekiler bölümünün içeriğinde hangi sayfada hangi etkinliğin yapılacağı ifade edilmemiştir. Bu durum kitabın kullanımında karışıklığa sebep

olmaktadır. İçindekiler bölümünün istenen standartlara uygun olarak tasarlanmadığını söyleyebiliriz.

2.2.11 Kitabın Son Bölümünde Sözlük, İndeks, Kaynakça vb. Bilgiler

Kitabın son bölümünde indeks, ekler, bibliyografya, tablo ve şekiller listesi, alfabetik sözlük, kronoloji vb. unsurlar yer almalıdır. (Tosun ve diğerleri, 2001,sh:37) Yazılı materyaller, bünyesinde birçok bilinmeyen kelime ve sözcük içerirler. Ders kitaplarının arkasında mutlaka sözlük bulunmalıdır. (Küçükahmet,2011,sh:69)

DÖ ders kitabında kitabın arka yüzünde sadece kaynakça yer almış olup diğer bilgileri ifade eden herhangi bir sayfa yer almamıştır. EK ders kitabında ise yukarıda saydığımız hiçbir bilgiye yer verilmemiştir. Bu durum her iki kitapta da bu hususlara dikkat edilmediğini göstermektedir.

2.2.12 Kitabın, Öğretici Kitabı ve Çalışma Kitabı Hakkındaki Bilgileri

Ders kitabı, öğretmen kitabı ve çalışma kitabı ile ilişkilendirilmelidir. İlkokul ve ortaokullarda okutulan ders kitapları üçlü takım haline getirilmiştir. Bunlar ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı ve öğretmen kılavuzu kitabıdır.(Altun,2013,sh:19) Öğretmen kılavuz kitabı, öğretmenlerin eksik kalan bilgi ve becerilerini geliştirmek aynı zamanda yeni öğretim yöntem ve tekniklerinden onları haberdar etmek için hazırlanan kitaplardır. (Yelken,2015,sh:127) Ders kitabıyla birlikte, öğretmen kitabı ve öğrenciler için bir çalışma kitabının bulunması kitabın set olmasını sağlayacaktır. Ayrıca kitabın öğretmen ve öğrencinin işinin kolaylaştırıcı olması için beraberinde bir CD destek öğretici materyalini de bulundurması çekiciliğini artırıcı bir rol oynayacaktır.(Tertemiz ve diğer,2011,sh:30)

2016 yılında basımı yapılan DÖ ve EK ders kitabımızın öğretici kitabı bulunmamaktadır. Aynı kitap 2017 yılı yaz ayında da Kur'an kurslarımızda okutulmuştur. Özellikle göreve yeni başlayan öğreticilerin işini kolaylaştıracak olan kılavuz kitabının bulunmaması büyük bir eksiklik diyebiliriz. EK ise öğrenci çalışma kitabı niteliğinde olup içerisindeki etkinlikler DÖ kitabındaki konuları pekiştirmek için önemli bir yardımcı kaynaktır.

2.2.13 Fiziksel Tasarımın Değerlendirilmesi

Fiziksel tasarım ile ilgili olarak toplam 13 soru sorulmuştur. Yaptığımız inceleme sonucunda kitabın ebadı, cilt kalitesi, kullanılan kağıt, kitap kapağında ve iç sayfaların ön-arka yüzündeki bilgilerin yeterli düzeyde olduğunu söyleyebiliriz. Ancak kitaplarımızın içindekiler bölümü ve kaynakça bölümünün yeterince detaylandırılmaması önemli bir eksiklik. Öğretici kitabının olmaması ise kılavuzu olmayan bir yolda yürümeye çalışmak

gibidir. Etkinlik kitabının öğrenilen konuların anlamlandırılması ve pekiştirilmesinde önemli bir rol oynadığını söyleyebiliriz. Sonuç olarak diyebiliriz ki DÖ ve EK ders kitabımızın fiziksel tasarımı kısmen yeterlidir.

Fiziksel Tasarım Değerlendirme Ölçeği

Fiziksel Tasarımla ilgili inceleme soruları	Evet	Kısmen	Hayır
1-Kitabın ebadı sınıf seviyesine ve öğrencinin gelişim basamaklarına uygun mu?	X		
2-Cilt Kalitesi yeterli mi?	X		
3-Kullanılan kağıt kaliteli mi?	X		
4-Ön kapakta bulunması gereken bilgiler var mı?	X		
5-Arka kapakta bulunması gereken bilgiler var mı?	X		
6-İç kapak ön yüzünde yer alması gereken bilgiler tamam mı?		X	
7-İç kapak arka yüzünde yer alması gereken bilgiler tamam mı?	X		
8-İkinci yaprak ve devamında yer alması gereken bilgiler tamam mı?		X	
9-İçindekiler var mı?		X	
10-Kitabın son bölümünde Sözlük var mı?			X
11-Kitabın son bölümünde kaynakça var mı?		X	
12-Kitabın öğretici kitabı var mı?			X
13-Kitabın çalışma kitabı, var mı?	X		

(Tosun ve diğerleri, 2001, sh:39),(Yelken,2015,sh:278)

2.3 Dinimi Öğreniyorum ve Etkinlik Kitabım İsimli Ders Kitaplarının

Görsel Tasarımı

2.3.1 Görsel Öğelerin Genel Tasarımı

2.3.1.1 Tasarım araçları

Görsel tasarım araçları, çizgi, şekil, alan, boyut, ve renkten oluşur. Renk, görsel materyallerde, önemli bir unsur olmakla birlikte etkililiği bilinçli kullanılmasına bağlı olan öğelerden biridir. Yanlış tema ve renk tercihleri materyalin kullanımını olumsuz yönde etkilemekte, özellikle okunabilirlik açısından sorunlara yol açmaktadır. Bir renk, kendisini çevreleyen renkler dikkate alınmadıkça doğru olarak değerlendirilemez. Görsel materyallerde renk, aslına uygunluğu artırmak, bir öğeyi vurgulamak, duygusal tepkiler yaratmak amacıyla kullanılır.(Özdemir,2010,sh:16)

DÖ ve EK ders kitaplarının görsellerinde kullanılan renkler, renk uyumunu dikkate alarak tasarlanmıştır. Özellikle ilkökul öğrencisinin gelişim düzeyine uygun, çok canlı renklerin kullanıldığını söyleyebiliriz.

Boyut, objelerin büyüklüğü ile bağlantılıdır. Bir objenin diğer objeler ile arasındaki ilişkiye göre objenin büyük, orta, küçük, ağır, hafif olduğu gibi duygular yaratabilir. Objelerin büyüklüğünün doğru olarak algılanabilmesi için tanıdık başka bir obje ile ölçeklendirilmesi gerekir.(Yelken,2015,sh:168) Bir ders kitabında ya da öğretim materyalinde genel olarak görsel öğelerin boyutları tüm sayfayı kaplayacak kadar büyük olmamalıdır (Alpan,2004,sh:114)

DÖ ve EK ders kitapları görsellerinde kullanılan öğelerin boyutları genellikle büyük tercih edilmiş, bazı sayfalarda neredeyse tüm sayfayı kaplayacak kadar büyük görsellere yer verilmiştir. Görsel öğeler biraz daha küçük çizilebilir ve büyüklüğünün doğru olarak algılanabilmesi için tanıdık başka bir obje ile ölçeklendirilebilirdi. Örneğin *Kâbe*'nin boyutu, cami veya gerçek boyutlu bir örnek ile daha kolay anlatılabilirdi. DÖ ders kitabının 54, 114, 144,147, vb. birçok sayfasında bulunan görsel öğeler çok büyük ebatlarda çizilmiş ve hemen hemen tüm sayfayı kaplayacak şekilde tasarlanmıştır.

Çizgi, fonla figürün ayrıldığı (sınır) kısımdır. Çizgiler yatay, dikey, eğik, düz, yuvarlak, vb. olabilir. Çizgiler algılamada *ayırt edicilik* için gereklidir. Çizgiler hareketi ve hareket yönünü belirleyici etki yaratırlar. Yatay çizgiler objelerin genişliğini artırıcı, dikey çizgiler yüksekliğini artırıcı, eğik çizgiler ise dengesizlik etkisi yaratır.(Yelken,2015,sh:168)

Çizgiler şekilleri ayırma ve birleştirme işlevi görürler. Bu bağlamda materyalin genel kurgusunun oluşturulacağı temel yapı taşları olarak ifade edilebilirler Kalın çizgiler, ince çizgilerden daha etkilidir. Çizgiler, fikirler, kavramlar veya bir süreçteki basamakları birbirinden ayırmak için de kullanılır. Çizgiler, bir nesne veya fikri en az zaman ve materyalle hızlıca görselleştirmemize imkân sağlar. Çizgilerle resmedilen nesnelere hatırlaması daha kolay ve öğrenme açısından daha etkilidir.(Özdemir,2010,sh:16)

Kitaplarımızın genelinde çizgilerle resmedilen nesnelere yer almamıştır diyebiliriz. Bunun dışındaki çizgiler kalın çizgiler olup etkili bir şekilde kullanılmıştır.

Şekil (biçim), bir nesneye ya da onun bir parçasına işaret eden sınırlandırılmış alandır. Bunlar bir araya gelerek bir bütün oluştururlar.(Yelken,2015,sh:168) Dikkat çekmede şekillerin önemi büyüktür. Mesela bir hayvan, ev ya da değişik nesnelere ait şekiller fazla ayrıntılı olmasa bile silüet şeklinde verilebilir. Dikkatleri çekmek için

olağandışı bir şekil kullanılabilir. Şekillerin durumu onların anlaşılma düzeyine etki eder. Basit şekiller, karmaşık şekillere göre daha kolay anlaşılır.(Özdemir,2010,sh:16) Her iki kitabımız da şekil etkili bir biçimde kullanılmış bilgiler, ayetler, hadisler vb. birçok öge renkli yuvarlak, kare, dikdörtgen vb. şekiller içerisine yerleştirilerek dikkat çekici hale getirilmiştir diyebiliriz.

Alan(yüzey), bir materyalin doku özelliğidir. Yüzey; sade, düz, mat, renkli, parlak ve pürüzlü olabilir. DÖ ve EK'ders kitaplarının sayfalarının yüzeyi hafif desenlidir. Bu durumun algıda karışıklığa sebebiyet verdiği söylenebilir.

2.3.1.2 Tasarımda Yalınlık ve Basitlik İlkesine Uyulması

Öğretim materyali basit, sade ve anlaşılabilir olmalıdır. Unutulmamalıdır ki öğretim materyallerinin öğretim ortamındaki en önemli rolü, öğretim ortamının, öğrenci için daha etkin ve anlamlı kılınmasıdır. Bu nedenle, hazırlanacak öğretim materyalleri, konuyu basitleştirebilen, öğrenci için anlaşılmasını kolaylaştıran ve gereksiz bilgilerle donatılmış olmayan bir özellik taşımalıdır. Materyal fazla ayrıntılı olursa öğrencilerin onu belleklerinde anlamlı olarak kodlamaları güçleşir. (Yelken,2015,sh:169)

DÖ ve EK ders kitapları görsellerin tasarımı basit, sade ve anlaşılır olma noktasında incelediğimizde, ders kitabının hedef kitlesi olan yaş gurubu dikkate alınacak olursa ilkokul seviyesi için uygun fakat ortaokul seviyesine göre basit olduğu söylenebilir.

2.3.1.3 Tasarımda Bütünlük İlkesinin Etkili Kullanılması

Bütünlük, görsel bir materyalde yer alan tasarım öğelerinin kendi aralarında ve verilmek istenen mesajla uyum içerisinde olmaları anlamına gelmektedir. Öğelerin düzeni ile ilgili olan bu ilkeye uygun davranmak için materyalin üzerinde konu dışı herhangi bir öge bulunmamasına dikkat edilmelidir.(Özdemir,2010,sh:16)

DÖ ve EK ders kitaplarında genel olarak tasarım öğeleri kendi aralarında ve verilmek istenen mesajla uyum içerisinde olduğu görülmüştür. Farklı yazı karakterleri kullanılmamış olup sadece renkleri iyi kullanarak dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Bu durumun her iki kitabın genelinde mevcut olduğu söylenilebilir. İbadet öğrenme alanı 7. ünite *Sadaka Vermek Çok Güzel* (s.83) başlıklı görsel öge ve Ahlak öğrenme alanı 1.ünite *Güzel Ahlak Örnekleri* (s.137) başlıklı görsel öğelerin tasarımında olduğu gibi, sadece renklerle dikkat çekilmiş ve farklı yazı tipi kullanılarak bütünlük bozulmamıştır.

2.3.1.4 Tasarımda Devamlılık İlkesinin Etkili Kullanılması

Devamlılık, görsel bir materyale bakarken gözün bir öğeden diğerine rahatça geçebilmesidir. Soyut bir kavram olmasına rağmen çizgi, şekil, form ve renk gibi tasarım öğeleri kullanılarak gerçekleştirilebilir.(Özdemir,2010,sh:16)

DÖ ve EK ders kitaplarında görseller sayfa içerisine serpiştirildiğinden ve kalın hatlarla birbirinden ayrıldığından dolayı tasarımda devamlılık ilkesinin dikkate alınmadığı söylenebilir. Çünkü birden fazla tasarım öğesi gözü yoracak şekilde sayfa içerisine yerleştirilmiştir.

2.3.1.5 Görsel Öğelerde Vurgulamanın Etkili Kullanılması

Görsel öğelerde vurgunun, bütüne baskın olması gereklidir. Öğretim materyalinin can alıcı noktasıdır. En ilgi çekici nokta olarak tasarlanır ve en önemli unsurlar vurguyla belirtilir.(Özdemir,2010,sh:16) Vurgulama araçları olarak yazı boyutunu değiştirme, yazıyı renklendirme, kalın yazma, italik yapma ve kutu içine alma kullanılabilir. Vurgulamada dikkat edilmesi gereken noktalar şunlardır; altını çizme tekniği vurgulama için kullanılmamalıdır. Okumayı zorlaştıracığı için görsel olarak da uygun değildir. Vurgulama araçlarının kullanımında tutarlı olunmalıdır. Örneğin koyu yazma metnin bir yerinde kullanılmışsa metnin bütününde de aynı amaç için kullanılmalıdır. Vurgulamada aşırıya kaçılmamalıdır. Bir metinde birden fazla yazı vurgulanmamalıdır.(Usta,2011,sh:74)

DÖ ve EK ders kitabımızda vurgulanmak istenen hususlar; kutu içine alma, kalın yazma, yazı boyutunu değiştirme ve yazıyı renklendirme araçlarından bir ya da bir kaçından yararlanılarak oluşturulmuştur. Her iki kitapta da altı çizilen bir kelime veya ifadeye rastlanılmamıştır. Vurgulamalarda tutarlılık söz konusu iken vurgulamada aşırıya gidildiği söylenebilir. Çünkü her iki kitabın genelinde vurgulanmak istenen öğe hem kutu içine alınmış, hem farklı renk zeminine oturtulmuş hem yazı boyutu küçültülmüş, zaman zamanda da koyu yazıldığı yerler olmuştur. Bir metinde birden çok öğeye vurgu yapılarak metnin, öğrencinin gözünde normalleşmesine ve öneminin unutulmasına sebebiyet verilmiştir. Siyer öğrenme alanı (s.132) de peygamber efendimizin güzel ahlak örneklerinden bazıları verilmiştir. Ancak güzel ahlakı ifade eden her bir kelime ayrı bir kutucuk içerisine yerleştirilmiştir. Bütün kelimelerin vurgulu bir şekilde ifade edilmesi, vurgulanmak istenen asıl öğenin, vurgu unsurunu yitirmesine sebep olmuştur. Yine Ahlak öğrenme alanı de *güzel ahlak sözcükleri* (s.137) kutucuk içerisine yerleştirilmiş ve her bir kelime vurgulu bir şekilde ifade edilmiştir. Bu durum vurgulamada karışıklığa sebep olmuştur. Ahlak öğrenme alanında *hadis, yemek duası ve değerlendirme sorusunun*(s.155)

olduğu kutucukların her biri ayrı ayrı vurgulanmak istenmiş bu da vurgulamalar konusunda sıkıntı oluşturmuştur diyebiliriz.

2.3.1.6 Tasarımda Denge İlkesine Uyulması

Denge, objenin göz tarafından algılanan ağırlığıdır. Materyal üzerinde denge, yatay ve dikey olmak üzere her iki tarafa eşit şekilde dağıtılarak oluşturulur. Bir materyalde dengesizlik algılamayı zorlaştırır. Formal ve informal denge olmak üzere iki türüdür: Formal denge, hazırlanan materyale bir merkezden bakıldığında materyal unsurlarının dikey ve yatay olarak her iki tarafa eşit olarak dağılmasıdır. İnfomal denge, materyalin merkezinden bakıldığında dikey ve yatay olarak her iki tarafa da eşit ağırlıkta yansımaya rağmen taraflardaki unsurların şekil olarak aynı olmamasıdır.(Özdemir,2010,Sh:16)

Örneğin DÖ, İnanç öğrenme alanı 6.ünite (s.28 ve 29) da, İbadetim öğrenme alanı 9. ünite *Her Anımız Dua* konusunda, görsellerin ve metnin sayfaya yerleştirilmesinin, ilgiyi çekip devam ettirebilecek bir şekilde tasarlandığı söylenebilir. Bununla birlikte, tasarım araçlarının bir tarafa yığılmış olarak tasarlandığı yerler de vardır. Örneğin İbadet öğrenme alanı 9. ünitenin tasarım öğeleri sayfanın alt bölümünü kaplayarak, görsel tasarımın denge unsurunu bozduğu söylenebilir.

2.3.1.7 Görsel Öğelerin Genel Tasarımının Değerlendirilmesi

Görsel öğelerin genel tasarımı başlığı altında 6 soru sorulmuş ve bu soruların değerlendirilmesi sonucunda şöyle bir tablo karşımıza çıkmıştır: tasarımda bütünlük ilkesine uyulduğu görülmüştür. Tasarım araçlarının (renk, boyut, çizgi, şekil, alan) kullanımına kısmen dikkat edildiği, yalınlık, basitlik, denge ilkesine kısmen uyulduğu, tasarımda devamlılık ve vurgu ilkesine ise dikkat edilmediği söylenebilir. Sonuç olarak görsel öğelerin genel tasarımının kısmen yeterli olduğunu söyleyebiliriz.

Görsel Öğelerin Genel Tasarımı Değerlendirme Ölçeği

Görsel Öğelerin Genel Tasarımı	Evet	Kısmen	Hayır
1-Tasarım araçları (Renk, Boyut, Çizgi, şekil, alan) uygun kullanılmış mı?		X	
2-Tasarımda yalınlık ve basitlik ilkesine uyulması		X	
3-Tasarımda bütünlük (birlik) ilkesine uyulması	X		
4-Tasarımda devamlılık ilkesine uyulması			X
5-Görsel öğelerde vurgulamanın etkili kullanılması			X
6-Tasarımda denge ilkesine uyulması		X	

(Özdemir,2010,sh:16)

2.3.2 Metin Tasarımı

2.3.2.1 Yazı (Harf) Boyutlarının Öğrenci Düzeyine Uygunluğu

Ders kitabındaki yazıların boyutları öğrencilerde, okuma hızını ve kavramasını doğrudan etkiler. Bu nedenle ders kitaplarında dikkat edilmesi gereken bir nokta kullanılan *punto* dur. Punto matbaacılıkta, bilgisayarda harflerin büyüklük veya küçüklüklerine göre aldığı addır. (Ablak,2013,sh:60) Ders kitaplarında metin kısımlarının başlıklar dışında kalan bölümlerinde (Resim alt yazıları, dipnotlar vb. hariç) kullanılan yazılarda; ilkökul 1.sınıflar için 20, 2.sınıflar için 18, 3.sınıflar için 14 (mevzuat-MEB), 4.sınıflar için yazılan kitaplarda 12 punto, 5. sınıflar için 11 punto, daha üst sınıflar için 10 punto büyüklüğünde harfler kullanılır. (Tosun ve diğerleri, 2001, sh:38)

Yaz Kur'an Kurslarında okutulan DÖ ders kitabı normal metinleri Times New Roman yazı tipi ve 13 punto yazı boyutu kullanılarak hazırlanmıştır. Tablo içerisindeki yazılarda Arial Unicade yazı tipi ve 12 punto yazı boyutu kullanılmıştır. Ana başlıklar Arial Narrow yazı tipi ve 24 punto yazı boyutu, alt başlıklar Arial Narrow yazı tipi ve 19 punto yazı boyutu kullanılmıştır.

Yaz Kur'an kurslarında okutulan EK ders kitabı normal metinleri Palatino Linotype yazı tipi ve 11 punto yazı boyutu kullanılmıştır. Tablo içerisindeki yazılarda ve ana başlıklar da Fraklin Gothi yazı tipi ve 23 punto yazı boyutu, alt başlıklar Fraklin Gothi yazı tipi ve 19 punto yazı boyutu kullanılmıştır. Yaz Kur'an kursuna her yaş grubundan çocukların geldiği düşünülürse bu yazı boyutu ilkökul üç (9 yaş) ve dördüncü sınıf (10yaş) öğrencisi için uygun denebilecek boyutta ise de daha küçük yaş gurubunda olan birinci (6-7 yaş) ve ikinci sınıf (8 yaş) çocuklar için küçük, ileriki yaş gurubuna(11-12-13-14 yaş) hitap etmeyecek kadar da büyük boyuttadır denilebilir.Başlık puntosu metin puntosuyla ilişkili olmalıdır. Ana başlıkların büyüklüğü 8 puntoya 10 veya 12 punto,9 puntoya 12 veya 14 punto, 10 puntoya 16 veya 18 punto,11 puntoya 18 veya 20 punto olmalıdır.(Tosun ve diğerleri,2001sh:38) DÖ ve EK ders kitaplarının normal yazı boyutu ile başlık boyutları birbiri ile uyumludur diyebiliriz.

2.3.2.2 Yazı karakterinin okunabilirliği

Yazı stili kolay okunabilir biçimde süsten arınmış ve sade olmalıdır.(Tertemiz, Ercan, Kayabaşı,2011,sh:72) Basit yazılar harflerin daha kolay ayırt edilmesini ve dolayısıyla metnin daha kolay okunmasını sağlar.(Usta,2011,sh.73)Ders kitaplarında ki sayfaları biçimleri birbiriyle tutarlı olmalıdır. Farklı bir sayfa düzeni yazı tipi ve yazı boyutu kullanmaktan kaçınılmalıdır.(Tosun ve diğerleri, 2001, sh:30)

İnceleme konumuz olan ders kitapları içerisinde DÖ ders kitabı ana kitap niteliğinde olup kitabın ana metinleri Times New Roman yazı tipi ile yazılmış ve bu yazı tipi ders kitabı olma özelliği taşıyan kitaplarda kullanılan yazı tipi olarak uygun görülmüştür. DÖ ders kitabının ana başlıklarının ve alt başlıklarında kullanılan Arial Unicade, Arial Narrow ve EK kitabında ana ve alt başlıklarda kullanılan Palatino Linotype, Fraklin Gothi yazı tipleri de kolay okunabilirlik, tutarlılık ve sadelik ilkesine uygunluk arz etmektedir.

2.3.2.3 Yazı Renginin Veya Ton Değerinin Etkili Kullanılması

Yazının yerleştirildiği zemin renginin diğer bir deyişle kağıt renginin ışığı yansıtma derecesi okunabilirliği etkilemektedir. Beyaz zemin üzerine siyah yazı en sık rastlanan uygulamadır. Yazının olabildiğince siyah ya da koyu olması okumayı kolaylaştırmamakta tam tersi, koyu yazının çok kullanılması gözü yormaktadır. Başlıklar ve vurgulanması gereken sözcükler dışında yazılar normal, diğer bir deyişle orta koyulukta olmalıdır. Örneğin beyaz kağıt üzerinde %100 siyah yazı yerine %80 - %85 siyah (Koyu gri) yazı yeğlenmelidir (Alpan, 2004, sh:81) DÖ ders kitabının yazı metinleri tasarlanırken renk uyumuna dikkat edilmiş başlıklar dikkat çekecek şekilde açık zemin üzerine renkli olarak yazılmıştır. Her bir renk bilgiyi anlatmada ustalıklarla kullanılmıştır diyebiliriz. Her bilginin farklı bir renkle anlatılması yerinde olmakla birlikte çok fazla rengin kullanılmasının dikkat dağınıklığına ve uyumsuzluğa neden olabileceği de unutulmamalıdır. Mesela İbadetim öğrenme alanında (s.55) *Biliyor muydunuz?* yeşil zemine beyaz harflerle, *Düşünelim Araştıralım Paylaşalım* narçiçeği rengi üzerine beyaz harflerle, konuyla ilgili Hadis de mor zemin üzerine siyah harflerle yazılmıştır. Tek sayfada çok fazla renk ögesi kullanılmış buda dikkat dağınıklığına sebep olmuştur. Bu konu ile alakalı diğer bir hususta açık renkli zemin üzerinde açık renkli yazının kullanılmasının okumayı zorlaştırmasıdır. Mesela EK. (s.79,111,112) açık zemin üzerine açık renk kullanılmış olması okumayı bir hayli zorlaştırmıştır.

2.3.2.4 Satır Uzunluğunun Okunabilir Ölçüde Olması

Çok kısa ve çok uzun satırlar okuyucu için yorucu olmaktadır. Kısa satırlar gözü dikey yönde harekete zorlar ve dalgalı, çatlak bir okuma biçimi yaratır. Uzun satırlar ise gözün bir alttaki satırı bulmasını ve geriye dönerek önceki satırı gözden geçirmesini güçleştirir. Hatta okumada yaşanan bu güçlük okurda, okuduğunu parmakla izlemek gibi kötü alışkanlıkların oluşmasına neden olabilir. Alan uzmanlarının satır uzunluğuna yönelik olarak 18-24 cm aralığında olması, harf büyüklüğü 9-12 punto olduğunda cümledeki

sözcük sayısının 10-12'yi geçmemesi gerektiği gibi verdikleri bazı ölçüler vardır. Buna göre satır ya da cümle uzunluklarının, harflerin büyüklüğü ve yazı karakterinin öğrencilerin gelişim ve ilgi düzeyleri göz önüne alınarak belirlenmesi gerekir. Ancak, özellikle ilkokul öğrencilerine iri punto kullanıldığı için 24 cm'yi geçmeyen satır uzunluklarının uygun olduğu söylenebilir. (Alpan,2004,sh:81) 4. sınıf ders kitaplarında cümleler tek satır üzerine oturtulmalıdır. Bu sınıf düzeyinde sayfada birden fazla sütun kullanılması gözü yoracağından çok fazla tercih edilmemelidir.(Ablak,2013,sh.63)

DÖ ve EK ders kitabında incelendiğinde cümleler tek satır üzerine oturtulmuştur. Satır uzunluğu 11cm olup metin yazısı 13 punto ve her satırdaki sözcük sayısı 6-10 arasında değişmektedir. Satır uzunluğu dar, yazı puntosu büyüktür. Bu durum öğrencide özellikle ortaokul yaş gurubunda olan öğrencide okuma isteği uyandırmayacağı gibi ilkokul seviyesindeki öğrencide de okuma zorluğuna sebep olacağı söylenilebilir.

2.3.2.5 Sözcükler Arasındaki Boşluklar

Bir dizgide seçilen sözcük boşluk düzeni, basılı metnin baştanbaşa görünümünü ve okunabilirliğini etkilemektedir. Sözcükler arasında dengeli, tutarlı boşluk bırakmanın etkili yolu, metin tasarımında bir taraftan bloklanmış düzenleme, diğer bir deyişle bir taraftan hizalama kullanmaktır. Bir taraftan bloklanmış metinlerde sözcükler arasındaki boşluk, optik bir biçimde oluşmakta ve dolayısıyla tutarlı ve dengeli bir görünüm sergilemektedir. Eğer satır sonlarının düzgün bir görünümde olması isteniyorsa, tire ile hece bölmesi kullanılabilir ya da satır sonundaki sağ taraf girintili, çıkıntılı biçimde hareketli olarak düzenlenebilir. Ancak küçük çocuklar ve yaşlı okurlar için ikinci seçenek yeğlenmelidir. Satır sonunda tire ile hece bölmesi okumayı kesintiye uğratmaktadır. (Alpan,2004,sh:81)

DÖ ve EK ders kitabı incelendiğinde, sözcük boşluk düzeninde hizalama yapıldığı ve satır sonu sağ taraf girintili, çıkıntılı biçimde hareketli olarak düzenlendiği görülmüştür. Satır sonunda tire ile hece bölmesi tercih edilmemiştir. Bu da okuma kolaylığı sağlama da olumlu bir durumdur.

2.3.2.6 Harfler Arasındaki Boşlukların Dengeli Olması

Boşluk bir metnin açık seçikliğinde önemli rol oynar. Yazıdaki noktalama işaretlerinden sonra en küçük birim olan harfleri bir diğerinden ancak aradaki boşluk ayırmaktadır. Bir metindeki harf boşluğunu ayarlamak için, normal, gevşek, dar, çok dar ve yapışık harf biçiminde dizgi kavramları kullanılmaktadır. Normal boşluk düzeni, dizgi programında harfler arasına ayrıca boşluk katılmamış biçimdir. Gevşek harf boşluk

düzeninde boşluk katılır; dar, çok dar ve yapışık harf boşluk düzeninde ise boşluk çikartılmaktadır. Harfler arasındaki boşlukları düzenleme biçimleri okunabilirliği doğrudan etkilemektedir. Deneyimli ya da yetişkin okurlar için sıkışık biçimler kullanılabilir. Ancak çocuk ve yaşlı okuyucular için optik olması koşuluyla normal ve gevşek dizgi türlerinin seçilmesi daha uygundur. (Alpan,2004,sh:87)

DÖ ve EK ders kitabının harfler arasındaki boşlukları incelendiğinde, harfler arasındaki boşluklarda normal boşluk düzeni kullanıldığı görülmüştür. Bunun da öğrenci için okuma kolaylığı sağlaması açısından olumlu bir etkiye sahip olduğu söylenebilir.

2.3.2.7 Başlıkların Etkili Düzenlenmesi

Başlıkların kullanımı içerik organizasyonuna uygun olmalıdır. Her sayfada ana başlıkları içeren üst bilgiler kullanılmış olmalıdır.(Tosun ve diğerleri,2001,sh:31) Başlıklar ilgili metni veya kısmı yansıtan kısımlar olduğu için puntoları daha büyük tutulmalıdır. Ana başlık ve alt başlıklar farklı puntolarda verilmelidir. Böylece aralarındaki fark daha kolay algılanabilecektir.(Ablak,2013,sh:62)

Söz konusu kitaplarımızda başlığı, içerik ile uyumlu olup üst bilgileri içeren ana başlık verilmiş ve sayfa içerisindeki metinlerin içeriğine uygun olarak da alt başlıklara yer verildiği görülmüştür. Başlığın altında konuya giriş yapan ifadelere yer verilmiştir. Ayrıca yazı puntoları da başlık için uygun nitelikleri içermektedir.

2.3.2.8 Kutuların Amaca Uygun Kullanılması

Farklı içerik unsurları görsel olarak ayrılmalı ve sınıflandırılmalıdır. Metin parçalarını ayırmak için kutular kullanılabilir.(Tosun ve diğerleri, 2001, sh:31) DÖ ders kitabında birçok metin kutu içerisine alınarak dikkat çekilmeye çalışılmıştır. *Bilin Bakalım, Düşünelim Araştırılm Paylaşalım, Biliyor muydunuz, Hatırlayalım* gibi başlıklar altında verilen açıklamalar, ayet ve hadis metinleri, kavramlar ve bazı görseller de olduğu gibi kitabın hemen hemen her sayfasında kutulara yer verilmiştir. Bu kadar çok kutu kullanılması dikkat dağıtmaya sebep olmuştur. Kitabın genelinde 7. ünite *Doğru ve Güvenilir Olmak* (s.161) konusunun işlendiği bölümde olduğu gibi neredeyse sayfanın tamamında ki metinler kutu içerisine yerleştirilmiştir. Ayrıca kutuların amaç ve işlevleri hakkında kitapların önsöz bölümünde gerekli açıklama yer almamıştır. Bazı kutu içerisindeki resimlerin konu ile alakalı olmadığı görülmüştür. DÖ ders kitabında Ahlak öğrenim alanı 3.ünitede *Benimde Sorumluluklarım Var* konusuna, kutu içerisinde *İsraf Etmemeliyim* konusunu çağrıştıracak bir resim konulmuştur. Metinde yer alan bilgiye uygun bir resim tercih edilebilirdi. EK'de ise bir etkinlik kitabı olduğundan içerisinde var

olan bazı etkinlikler çeşitli şekillerdeki kutucuklara yerleştirilmiştir. Bu durum yani etkinlik kitabının yapısı gereği kutucukların fazla kullanılması gerek görsellik, gerek içerik açısından öğrenci üzerinde olumlu bir etki bıraktığı söylenebilir.

2.3.2.9 Metin Tasarımının Değerlendirilmesi

Ders kitabımızın, metin tasarımında, yazı karakterinin okunabilir olduğunu, sözcükler arası boşlukların etkili kullanıldığını başlıkların etkili düzenlendiğini söyleyebiliriz. Kısa cümlelerin oluşturduğu kısa satırlar ve kısa satırlarda yazılan büyük puntolu yazılar okuma zorluğuna sebep olmaktadır. Bütün bu değerlendirmeler sonucunda metin tasarımının yeterli düzeyde olduğunu söyleyebiliriz.

Metin Tasarımı Değerlendirme Ölçeği

Metin Tasarımı	Evet	Kısmen	Hayır
1. Yazı (harf) boyutlarının öğrenci düzeyine uygunluğu		X	
2. Yazı karakterinin okunabilirliği	X		
3. Yazı renginin ya da ton değerinin etkili kullanılması		X	
4. Satır uzunluğunun okunabilir ölçüde olması			X
5.Sözcükler arasındaki boşlukların dengeli olması	X		
6.Harfler arasındaki boşlukların dengeli olması	X		
7.Başlıkların etkili düzenlenmesi	X		
8.Kutuların amaca uygun kullanılması		X	

(Alpan,2004,sh:79)

2.3.3 Sayfa Tasarımı

2.3.3.1 Görsel Öğelerin Okuma Akışını Engellememesi

Resim, tablo, şekil, vb. görsel öğelerin okuma akışını engellememesi gerekir. Heceleme, okuma hızını yavaşlatır. Bu yüzden satır sonlarında kelimelerin bölünmemesine dikkat edilmelidir. DÖ ve EK ders kitabında görsel öğeler metnin yanına değil de genel olarak sayfanın üst ve alt kısımlarına eklenmiştir. Bir kaç yerde metin ile görsel öğeler yana gelmişse de okuma akışını engelleyecek kadar yakın mesafede olmadıklarından ve kelime bölünmesine neden olmadıklarından bu durumun okuma akışını engellemediği söylenebilir.

2.3.3.2 Görsel Öğelere Yeterince Yer Verilme Durumu

Ders kitaplarında resim, fotoğraf, kroki, karikatür vb. görsel ifade biçimlerinin yoğunlukla yer alması gerekmektedir. Nichol ders kitaplarında kullanabilecek görsel

malzemelerin, iki eğitimsel boyutu olduğunu vurgulamaktadır. İlki, çocukların bilgi ve anlayışlarını resim formatında sunarak, görüş açılarını ve kendilerini ifade etme yeteneklerini geliştirebilecek yöndedir. Görsel malzemelerin kullanımında ikinci boyut ise, çocukların bir konudaki bilgi ve anlayışlarını geliştirmek üzere görsel kaynak ya da kaynaklar üzerinde yaptıkları eğitsel çalışmalardır. Kitapta yer alan görsel malzemelerin, öğrenciler tarafından birer bilgi kaynağı olarak algılayabilmeleri için kuşkusuz söz konusu resimlerin belli kriterler gözetilerek tasarlanmış olmaları gerekmektedir.(Köksal,2003,sh:107)

Nolen ve Goetz ders kitaplarında yer alabilecek resimleri üç biçimde sınıflamaktadır. Bunlar; süsleyici resimler, açıklayıcı resimler, metni tamamlayıcı resimlerdir. Süsleyici resimlerin konunun anlamını açıklamaktan çok onun sembolik yönünü açıklamak amacı ile tasarlanmaları gerekmektedir. Çocuğun hayal gücünü harekete geçirme ve ilgisini çekmeyi amaçlaması gerekmektedir. Bu nedenle abartılı, mizahi ya da fantastik olabilir. Açıklayıcı resimler herhangi bir metni değişik biçimlerde açıklayabilirler. Anlam çözücü resimlerin, ilişkili olduğu metinle aynı içeriği taşımaları gerekmektedir. Metni tamamlayıcı resimler, çocuk için yabancı olan herhangi bir isim kavram ya da olgunun tanıtılmasında kullanılabilir. Resimler öğrencinin ilgisini çeken ve arttıran görsel şekillerle donatılırsa eserin duygusal yönünü kuvvetlendirebilirler.(Akbaba,2013,sh:238)

Süsleyici resme örnek verecek olursak, DÖ ders kitabında Ahlak öğrenme alanında ikinci ünite *Kendime de Saygı Duyarım* isimli metnin sonuna konan resim konu ile ilgili olmamasına rağmen çocuğun ilgisini çekebilir ve çocuğa bu resim sayesinde olumlu bir davranış olan yardıma ihtiyacı olana yardım etmeliyiz fikrini aşılabilir. Açıklayıcı resimlere örnek ise genellikle İbadet öğrenme alanında *abdest, namaz* konularını anlatırken resimlerle anlatıma katkıda bulunulan resimlerdir. Siyer öğrenme alanı,5. ünite peygamber efendimizin vefatı konusu işlenirken *Mescid-i Nebevi* resminin konması metni tamamlayıcı resme örnek olarak gösterilebilir.

DÖ ders kitabında görsel öğelerden sadece resime yer verilmiş diğer görsel öğelerden yararlanılmadığı görülmüştür. Kullanılan resimlerden bazılarının anlatılan konunun içeriğiyle uyumlu olmadığı söylenebilir. Siyer öğrenme alanı 3.ünitede *İlk Müslümanlar Çoğalıyor* metninde resim olarak *kabe* resmi tercih edilmiştir. Metnin içeriği, peygamberimizin İslama daveti ve ilk müslümanlar konusudur. Metinde Safa Tepesi'nden ve ilk tebliğin nasıl başladığından bahsedilmiştir. *Safa Tepesi'nin* resmi veya konuya

uygun bir resim seçilebilirdi. 6.ünitede *Peygamberimiz En Samimi Dosttu* metninde de verilen resim konu ile alakalı gözükmemektedir.4. ünitede *Biliyor muydunuz?* sayfasına metni tamamlayıcı resim olarak *Eyüp Sultan* resmi konabilirdi. İbadet öğrenme alanında *İbadetin faydaları* konusunda yine sadece *Kâbe* resmi kullanılmıştır.

EK ders kitabı DÖ ders kitabındaki konuların pekiştirilmesi için birçok etkinliği içerisinde barındırmaktadır. Seçilen görsel öğeler yine sadece resimlerle sınırlandırılmış kitabın genelinde verilen etkinliklerle resimlerin uyumlu olduğu görülmüştür. Kitabın önsözü *Besmeledir İlk Adım Bismillahla Başlarım* diyerek başlamış resim olarak cami konmuştur. Önsözde cami vurgusu varsa da ilk bakışta resim alakasız gibi gözükebilir. Bir diğer örnek (s. 20) de oruç tutmak la ilgili bir etkinlik yapılması istenmiş görsel olarak yine bir *camii* resmi tercih edilmiştir. Aynı şekilde *Ramazan Takvimi* etkinliğinde (s.76) *Kâbe* görsel unsur olarak kullanılmıştır.

Herhangi bir kavram ya da olguyu bir tek resimle ifade etmek mümkün olmayabilir. Aynı kavram ya da olgunun farklı yönlerini içeren resimler bütüne ulaşılabilmek için kullanılabilir. Bu tür resimlere hareketli resimler diyoruz.(Akbaba,2013,sh:241) EK ders kitabında namaz vakitleri için hareketli resim(s.49) kullanılmıştır.

Kitaplarımızda görsel öğelere yer verilmiş fakat aynı görsel birçok yerde kullanılmıştır. Kitaplardaki görseller sanki rastgele yerleştirilmiş gibi duruyor. Yaptığımız tasarım inceleme sonucunda diyebiliriz ki DÖ ve EK kitaplarında görsellere yönelik özel tasarımlar çizilmemiş, çizilse bile aynı görsel farklı sayfalara yerleştirilmiştir. Oysa aynı görseli kullanmak yerine farklı görsellerle, çocukların görüş açılarını ve kendilerini ifade etme yeteneklerini geliştirebilir ve eğitimlerine olumlu yönde katkı sağlanabilirdi.

2.3.3.3 Boşlukların Etkili Kullanılması

Ders kitaplarında kenar boşluklarına dikkat edilmelidir. Bu boşluklar belirlenirken sınıf ve seviye göz önünde bulundurulmalıdır. Kenar boşlukları (Yazılı alan dışında kalan alt, üst, sağ, sol boşluklar) en az 15mm en fazla 25 mm olmalıdır. Kenar boşluklarının öğrenciler tarafından not alma alanı olarak kullanabileceği göz ardı edilmemelidir. (Ablak,2013,sh:62) Bir materyal de boşluklar olmadan vurgulamaları anlamak mümkün değildir. Boşluklar algılamayı kolaylaştırır.(Yanpar,2015,sh:168)

DÖ ders kitabımızda kenar boşluklarına genellikle dikkat edilmemiştir. Kimi sayfalarda 35 mm kenar boşluğu bırakılırken kimi sayfalarda kenar boşluğu yok denecek kadar azdır. EK'de durum aynıdır. Fakat etkinlik kitabı çalışma kağıdı niteliğinde olduğundan bu durum DÖ kadar dikkat çekmemektedir diyebiliriz.

2.3.3.4 Görsel Öğelerin İlgili Metnin Yakınında Yer Alması

Çizilen grafiklerle, metin arası boşluk 5 mm 'den fazla olmalıdır.(Tosun ve diğerleri,2001,sh:38)

DÖ ders kitabındaki görsel öğeler ve metinler sayfa düzeninde büyük çoğunlukla yan yana gelecek şekilde yer almamaktadır.175 sayfa olan kitapta sadece altı sayfada görsel öge ile metin yan yana kullanılmış ve aralarındaki mesafede metnin okunabilirliğini engelleyecek kadar yakın tasarlanmamıştır. Aynı şekilde bu görsel öğeler metin ile uyumlu bir uzaklığa sahip olup bir bütünlük arz etmektedir. Görsel öğelerin bulunduğu tüm sayfalarda bu hususta tutarlılığın olduğu söylenebilir.

2.3.3.5 Karşılıklı İki Sayfanın Birlikte Düzenlenmesi

Sayfa düzenlemesinde karşılıklı iki sayfanın birlikte düşünülmesi yani birbiriyle ilişkili konu, metin ve görselleri karşılıklı sayfalarda bir bütün içerisinde sunmak önemli bir husustur. DÖ ders kitabımızda genel olarak bu hususlara dikkat edildiği görülmüştür. Gördüğümüz bazı istisnalar ise DÖ ders kitabı İnanç öğrenme alanında 3.ünitenin sonunda konu ile alakalı bir şiir yer almış karşı sayfasında ise 4. üniteye, yeni bir konuya geçilmiştir. İbadetim öğrenme alanı 1. ünitenin sonunda ibadetin faydaları ile ilgili ayet ve hadislerle yer verilirken karşı sayfasında 2. ünite cami ve ezan konusuna geçilmiştir. Kitabın sadece iki yerinde karşılıklı iki sayfanın düzenlenmesine dikkat edilmemiştir diyebiliriz.

EK ders kitabı etkinlikleri içeren bir kitap olduğundan karşılıklı iki sayfanın birlikte düzenlenmesi gibi bir tutum içerisine girilmemiştir. Örneğin 90 ve 91 sayfaları incelediğimizde 90.sayfada *kimler oruç tutmayabilir?* Etkinliğinin karşı sayfası olan 91. sayfada *Peygamberimizi Tanıyalım* etkinliğine yer verilmiştir. DÖ kitabında hangi konudan sonra hangi etkinliğin yapılacağına dair bir yönlendirme yapılmadığından etkinlikler içerikleri güzel hazırlanmasına rağmen yeterince etkili olamamıştır. Etkinlikler haftalara bölünmüş fakat hangi etkinliğin hangi konu için hazırlandığı belirtilmemiştir. Bu durumun özellikle bireysel çalışmalarda kullanım zorluğuna sebep olduğunu söyleyebiliriz. Etkinliklerin haftalara göre ayarlanması yerine öğrenme alanlarına göre bir ayarlama yapılsaydı çocuklar hem hangi etkinliğin hangi konuya ait olduğunu daha kolay algılama imkanı bulur hem de karşılıklı iki sayfa birlikte düzenlenmiş olurdu.

2.3.3.6 Sayfa Numarasının Metinden Ayrı Düzenlenmesi

Sayfa numaraları metinden ayrı olarak kitapların sağ yaprakların sağ alt köşesinde ve sol yaprakların sol alt köşesinde, olduğu görülmüştür. Sayfa numaralarına ilişkin bu

düzenlemenin, DÖ ve EK ders kitaplarının tüm sayfaların da bu şekilde bir uygulamanın devam ettiği gözlemlenmiştir.

2.3.3.7 Sayfa Tasarımının Değerlendirilmesi

Sayfa tasarımının yeterlilik düzeyini değerlendirmek için sorduğumuz soruların cevapları neticesinde diyebiliriz ki, görsel öğelerin okuma akışını engellememesine, görsel öğelerin ilgili metnin yakınında yer almasına, sayfa numarasının metinden ayrı düzenlenmesine dikkat edilmiştir. Görsel öğelere kısmen yer verilmiş, karşılıklı iki sayfanın düzenlenmesine çok fazla dikkat edilmemiştir. Sayfa kenar boşluklarında da dengesizlik vardır. Kimi sayfalarda boşluklar çok fazla iken kimi sayfalarda boşluklar yok denecek kadar azdır. Sayfa tasarımının kısmen yeterli olduğunu söyleyebiliriz.

Sayfa Tasarımı Değerlendirme Ölçeği

Sayfa Tasarımı	Evet	Kısmen	Hayır
1-Görsel öğelerin okuma akışını engellememesi	X		
2-Görsel öğelere yeterince yer verilmesi		X	
3-Görsel öğelerin ilgili metnin yakınında yer alması	X		
4-Boşlukların etkili kullanılması			X
5-Karşılıklı iki sayfanın birlikte düzenlenmesi		X	
6-Sayfa numarasının metinden ayrı düzenlenmesi	X		

(Alpan,2004,sh:115).

2.3.4. Resimlerin Tasarımı

2.3.4.1 Öğrencinin Gelişim (Zihinsel, Sosyal, Duyuşsal, ve Psikomotor)

Düzeyine ve Yaş Seviyesine Uygunluğu

Materyallerin Din öğretimindeki en önemli rollerinden biri soyut ve karmaşık olguları basitleştirmesidir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi hem soyut konuların ağırlıklı olarak işlendiği bir derstir hem de hitap ettiği yaş grubu daha soyut düşünmeye geçememiş ya da somut düşünceden soyut düşünceye geçiş aşamasında olan bireylerdir. Bu iki gerçeği göz ardı ederek dersi işlemek mümkün değildir. Örneğin; *Allah'a İnanıyorum* ünitesi işlenirken *evrende bir düzen vardır, Allah'ın her şeye gücü yeter* demek yerine kâinattan bazı resimler veya fotoğraflar göstermek öğrenmeyi kolaylaştıracaktır. Çünkü kelimeler görsel gereçler gibi simgeledikleri şeylere benzemezler. Görsel gereçler, sözel fikirlerin zihinlere daha kolay yer etmesini sağlar.(Özdemir,2010,sh:35)

Yaz Kur'an kurslarında yaş sınırının kaldırılmasıyla beraber her yaş gurubundan öğrenci gelmektedir.(6-18 yaş) İncelediğimiz kitap 2016 uygulama esaslarında belirtildiği gibi (7-14 yaş) gurubuna hitap ettiği ifade edilmektedir. Bu durumda kitabın muhatabı son çocukluk dönemi ve ilk ergenlik dönemini kapsamaktadır. Yani bir başka deyişle somut işlemler dönemi ve yeni yeni soyut işlemler dönemine geçen yaş gurubudur. Resimler incelendiğinde somut işlemler dönemindeki çocukların zihinsel, sosyal, duyuşsal ve psikomotor düzeyine uygun olduğu söylenebilir. Ancak yeni yeni soyut işlemler dönemine geçen çocukların gelişim düzeyine tamamen hitap etmediğini söyleyebiliriz. Bu dönemde çocuklar soyut ifadeleri anlamlandırmaya başlarlar. İlkokul ders kitaplarında görsel öge olarak resimleme doğru bir tekniktir ve çocuğun gelişimine de uygun olur. Fakat ilerleyen yaş gurubunda çocuğun konuya ilgi duyması, resmi anlamlandırması için resim tek başına yeterli olmaz. Gerçekçi resimlemeler, fotoğraflar, haritalar, soyut şemalar vb. görsel öğeler ortaokul dönemi çocuğun zihinsel, duyuşsal, psikomotor gelişimi için daha uygundur.

DÖ ders kitabının genelinde resimler ağırlıklı olarak ibadetim konusunda yoğunlaşmıştır. Örneğin öğrenci, Namaz kılıyorum ünitesiyle *kıyam, kıraat, secde ve tekbir gibi* yeni kavramlarla karşılaşır. Bu kavramlar çocuğun daha önce hiç duymadığı ve belki de günlük hayatta karşılaşma imkânı bulamayacağı kelimeler olabilir. Namaz hareketleri resimlerle gösterilmiştir. Namaz hareketlerinin resimlerle anlatılması olumlu bir yaklaşımdır.

Abdest ve namaz ile ilgili resimler dışındaki diğer resimler çok basit ve yalın çizilmiştir. Bu durum ilkokul seviyesine uygunsu da ortaokul seviyesine basit gelebileceği söylenebilir.

2.3.4.2 Konunun Hedeflerine Hizmet Etme Durumu

Bir kitaba resimler sırf görsel zenginlik sağlasın diye konulmaz. Resimlerin ders kitabında yer almasının en önemli sebeplerinden biri, resmin yer aldığı sayfada ki metni görsel olarak anlatan bir materyal olmasıdır.(Tosun ve diğerleri, 2001,sh:42)

DÖ ders kitabımızın genelinde anlatılan konuların bir görsel öge ile desteklendiği söylenebilir. Fakat görseller; amaçların gerçekleşmesine, anlatım ve öğrenmeye katkı sağlamada, aynı niteliği gösterememiş ve bu hususta genellikle yetersiz kalmıştır. Örneğin Siyer öğrenme alanı *ilk Müslümanlar çoğalıyor* konusunda *Kâbe* resmi kullanılmıştır. Anlatım ve öğrenmeye katkı sağlayacak bir resim konabilirdi. Bazı sayfalarda konu ile ilgili resim kullanılmamıştır. Örneğin, soyut kavramlar içeren İtikat öğrenme alanının da *Allah'a iman, peygamberlere iman, ahirete iman* konularında görsellere yer verilmemiştir.

Ahlak öğrenme alanının da *sevgi ve saygı, temiz ve erdemli olmak, hata yaptığımda özür diliyorum, iyilik yapmak, çalışmak* konuları da görsellerden yararlanılmadan anlatılmıştır. EK’de verilen örnek ve etkinliklere genellikle uygun resimler tercih edilmiştir. Bununla birlikte konunun hedeflerine hizmet etmeyen resimlerde vardır. *Ramazan Takvimim* isimli faaliyete (s.76) konulan Kâbe resminin konu ile doğrudan ilgisi bulunmamaktadır diyebiliriz. *Hatim Merasimi* (s.114) isimli metinde hatim töreni yapılacak kişi Melike isimli kız çocuğu olmasına rağmen resim olarak erkek çocuğu resmi yer almıştır. Metnin içeriğinde bahsedilen kız çocuğu olduğu için kız çocuğu resmi tercih edilmeliydi.

2.3.4.3 Resimlerin Altında Gerekli Açıklamalara Yer Verilip Verilmeme Bilgisi

DÖ ve EK ders kitabın da resimlerin altına veya yanına konan ve metne nasıl katkı sağlayacakları ve öğrenme etkinliklerinde nasıl kullanılacaklarını açıklayan bilgilendirmelere yer verilmemiştir.

2.3.4.4 Sorularla Yaratıcılığa Dikkat Çekilme Durumu

DÖ ve EK ders kitabın da resimler kullanılarak öğrencilere, *yukarıda ki resmi öğrendikleriniz çerçevesinde değerlendiriniz?* gibi değerlendirme sorularına yer verilmediği görülmüştür. Resimlerin konuyu aktarmada etkili olabilmesi için ilgi çekici, güdüleyici ve bilgi verici olması gerekir.

2.3.4.5 Resimlerin Tasarımının Değerlendirilmesi

Resimlerin tasarımında öğrencinin gelişim basamakları dikkate alınmadan ilkökul yaş gurubu çocuklarına hitap edecek düzeyde resimler tercih edilmiştir. Resimlerin konunun hedef davranışlarına hizmet etme noktasında da eksiklikleri olduğunu söyleyebiliriz. Resimlerin altında konuya uygun açıklamalar yapılmadığı gibi sorularla yaratıcılığa dikkat çekilmediğini de ifade edebiliriz. Sonuç olarak resimlerin tasarımı noktasında yetersiz kaldığını söyleyebiliriz.

Resimlerin Tasarımı Değerlendirme Ölçeği

Resimlerin tasarımı	Evet	Kısmen	Hayır
1-Öğrencinin gelişim(zihinsel, sosyal, duyuşsal ve psiko-motor) düzeyine uygun mu?		X	
2-Seviyeye Uygun mu?		X	
3-Konunun hedeflerine hizmet ediyor mu?		X	
4-Altında konuya uygun bir açıklama var mı?			X
5-Sorularla yaratıcılığa dikkat çekilmiş mi?			X

(Tosun ve diğerleri, 2001, sh:45)

2.3.5.1 Tablo, Grafik ve Şemalar

Bir ders kitabında anlatılan konunun öğrenci tarafından daha iyi ve hızlı anlaşılmasını ve somutlaştırılmasını sağlayan unsurlardan biride kitapta kullanılan tablo, grafik ve şemalardır. Tablolar, metindeki fikirlerin öğrenci tarafından daha sistematik görülmesini ve anlamlandırılmasını sağlarlar.(Tosun ve diğerleri, 2001, sh:459)

Sayısal değerlerin anlaşılabilirliğini ve kalıcılığını artırmaya katkı sağlayan grafikler, sayısal ifadeler arasındaki ilişkilerin net bir şekilde yorumlanabilmesine katkı sağlarlar.(Akbaba,2013,sh:70) Grafiklerin etkililiği amaca uygun seçimine ve tasarım kalitesine bağlıdır. Herhangi bir bilgiyi grafik formuna dönüştürmeden önce bilginin grafik olarak gösterilmesinin gerekip gerekmediğine ve en uygun grafik türünün hangisi olacağına karar verilmelidir.(Tosun ve diğerleri,2001,sh:46)

Şemalar ise kronoloji, sayısal veriler ve hiyerarşi gibi soyut bilgileri grafik formunda özetlemek için ders kitaplarında kullanılır. Bir şema açık ve anlaşılır olmalıdır. Şemaların örgüt şemaları, sınıflama şemaları, zaman şeritleri, akış şemaları vb. türleri vardır. (Tosun ve diğerleri, 2001, sh:46)

DÖ ders kitabında beş şema ve yedi tablo kullanılmış fakat grafik unsuruna rastlanılmamıştır. EK'de ise kitabın çoğu alıştırma niteliğinde olduğu için birçok şema ve bir tablo kullanılmış grafik unsuruna ise yer verilmemiştir. Kullanılan şema ve tablolar daha çok boşluk doldurma, aranani bulma, sıralama, bulmaca vb. etkinliklerde kullanılmıştır. DÖ ders kitabındaki tablolar namaz ünitesinde bulunan ve namazların kılınışını gösteren tablodur. Tablo ve şemalarımızın, konunun hedeflerine hizmet etmesinin yanı sıra henüz somut işlemler dönemindeki öğrenciler için konuyu daha çabuk ve kolay öğrenmesine yardımcı olacak şekilde tasarlanmıştır. Öğrencinin (zihinsel, sosyal, duyuşsal ve psikomotor) gelişimine ve seviyesine uygun olduğunu söyleyebiliriz. Yalnız namazın kılınışını gösteren tablolarımız renk konusunda uyumu sağlamakla beraber, açık zemin üzerine koyu yazı ile yazılsaydı daha iyi olabilirdi. Tablolarımızda yazıyı bozan puntolar yoktur. Anlatılmak istenen her bölüm net ve düzgün bir şekilde tablolara yerleştirilmiştir. Tablolarımızın altında konuya uygun açıklayıcı bilgi yer almamaktadır. Fakat konuların başlıklarının açıklayıcı bilgi içerdiğini söyleyebiliriz. Namaz tablolarının içeriğine baktığımız zaman kıyamda okunacak dualar belirtilirken *Sübhanek* /*Veccehtü* duası denilmiştir. Şafiilerin namazda *Sübhanek* yerine okuduğu *Veccehtü* duasını alması, algıda seçicilik için olumlu bir durum iken *Veccehtü* duasını kimler neden okur vb. herhangi bir bilgilendirme yoluna gidilmemiştir. Şemalarımız ise konu ile uyumlu, ilkökul seviyesine

uygun, renkleri dikkat çekecek şekilde, yazıları net, başlıkları açıklayıcı mahiyette bilgi vermektedir diyebiliriz.

DÖ kitabının genelinde tablo ve şema unsurundan çok yararlanılmadığı görülmektedir. Meleklerle İnanıyorum ünitesinde meleklerin isimleri ve görevleri aynı şekilde Kitaplara İnanıyorum ünitesinde kitaplar ve hangi peygambere gönderildiği konuları bir tablo ile gösterilip, öğrenciye daha güzel bir şekilde sunulabilirdi.

EK ise kitabın içeriği etkinlikler olduğu için etkinlikler daha çok şema tarzında gösterilmiştir. Bu şemalarda yapılacak etkinliklerle uyumlu olup, öğrencinin algılayabileceği şekil ve desen unsuruna sahiptir diyebiliriz. Fakat şunu da belirtmek yerinde olacaktır ki *boyama etkinlikleri, bazı boşluk doldurma etkinlikleri, fark bulmacalar vb.* etkinlikler daha çok ilkokul yaş gurubu için uygun olup ortaokul yaş gurubu için basit denebilecek etkinliklerdir. Dolayısıyla etkinliklerin birçoğu içerik yönünden ortaokul seviyesine hitap etmediği gibi şekil olarak da bu yaş gurubunu tatmin etmemektedir. Kitabımızda bir tablolulu etkinlik yer almış olup bu etkinliğimiz de namaz konulu etkinliklidir. Ders kitabımızda şema sayısı yeterli olmakla birlikte tablo sayısı için aynı şeyi söyleyemeyiz. Grafik unsuruna yer verilmediği görülmüştür.

2.3.5.2 Tablo Grafik ve Şemaların Değerlendirmesi

Tablo, grafik ve şemaların konuya hizmet etme açısından ve renklerin uyumu noktasından yeterli düzeyde olduğunu söyleyebiliriz. Öğrencinin gelişim düzeyi açısından değerlendirecek olursak daha çok 2. 3.ve 4. sınıf öğrencisine hitap edecek şemalar vardır. Grafik unsuruna hiç yer verilmemiştir. Tablo grafik ve şemaların kısmen yeterli olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo Grafik ve Şemalar Değerlendirme Ölçeği

Tablo Grafik ve Şemalar	Evet	Kısmen	Hayır
1-Öğrencinin gelişim(zihinsel, sosyal, duyuşsal, ve psiko- motor) düzeyine uygun mu?		X	
2-Konunu Hedeflerine hizmet ediyor mu?	X		
3-Altında konuya uygun bir açıklama var mı?			X
4-Seviyeye uygun mu?		X	
5-Okumayı bozan puntolar var mı?			X
6-Renkler Uygun mu?	X		

(Tosun ve diğerleri,2001,sh:45)

2.4 *Dinimi Öğreniyorum* ve *Etkinli Kitabım* İsimli Ders Kitaplarının Eğitsel (İçerik) Tasarım Özellikleri

2.4.1 Ünite Başlarında Yer Alması Gereken Öğelerle İlgili Bilgiler

2.4.1.1 Ünitenin Başında Konuların Açık ve Sistemantik Olma Durumu

Her ünitenin başında işlenecek konular ana ve alt başlıklar halinde açık ve sistemantik olarak verilmelidir. Ünitenin ilk sayfasının en üstünde büyük ve dikkat çekici puntolarla ünitenin başlığı verilir. Bunun altında içindikiler kısmına uygun biçimde ana başlıklar ve alt başlıklar sıralanır. Bu toplu görünüş, ünite bütünlüğünün kurulmasında ve zihinsel hazır bulunuşluğun sağlanmasında önemli katkı sağlar. (Tosun ve diğerleri,2001,sh:51)

Her iki kitabımızda da ünite başlığı, ana başlık ve yan başlıkların yazımında doğru bir yöntem kullanıldığı görülmüştür. İçindikiler bölümünde konuların sayfa numaraları yoktur. Ayrıca kitabın organizasyon şeması da bulunmamaktadır. Sayfanın üst bölümünde konuların hangi kura ait olduğunu gösteren açıklamada bulunmamaktadır. Öğretici kitabı da bulunmadığından, konuların işlenmesinde başlıklarımızın olması hayati önem arz etmektedir diyebiliriz.

2.4.1.2 Ünitenin amaçları

Her ünitenin başında, o ünitenin amaçlarının bulunmasında yarar vardır. Amaçlar öğrencinin o üniteyi başarıyla tamamladıktan sonra ulaşacakları bilişsel, duyuşsal ve psiko motor davranış örüntülerini gösterir formatta olmalıdır.(Tosun ve diğerleri,2001,sh:51) Bir eğitim programının amaçları o programın dayanaklarıdır. Bir programda niçin öğretelim? niçin öğrenelim? sorusu o programın amaçlarını verir.(Küçükahmet,2011,sh:2)

DÖ kitabının ünitelerinde kitaplarda işlenecek konularda genel olarak neyin amaçlandığı belirtilmemiştir. Öğretici kitabında temel amaçlar toplu olarak verilebilirdi. Fakat öğretici kitabı da olmadığı için böyle bir şey de söz konusu olmamıştır. EK'de öğrencilerin etkinliği yapabilmeleri için gerekli açıklamalara yer verilmiştir. Yalnız bu açıklamalar ünitenin amaçlarını belirten açıklamalar olmayıp etkinliklerin yapılmasında yol haritası görevini görmektedir.

2.4.1.3 Ünitenin Hazırlık Çalışmaları

Her ünitenin başında hazırlık çalışmaları yer almalıdır. Hazırlık çalışmaları farklı olarak da isimlendirilmektedir. Örneğin hazırlık soruları, üniteye hazırlanalım (Tosun ve diğerleri,2001sh:53), Düşünelim, Kavramlar (Altun,2013,sh:21) vb. isimler kullanıla

bilmektedir. Hazırlık çalışmalarının mutlaka soru biçiminde olması da gerekmez. Hazırlık çalışmalarını koymanın amacı o üniteye ön görülen öğrenmelerin gerçekleşmesi için gerekli alt yapının sağlanmasıdır. (Tosun ve diğerleri,2001,sh:51).DÖ ve EK ders kitabımızda üniteye ön hazırlık mahiyetinde ünite başlarında hazırlık çalışmalarına yer verilmediği görülmüştür.

2.4.1.4 İlgiyi Sağlamaya Yönelik ve İhtiyacı Sağlayacak Hazırlık Çalışmaları

Öğrencinin hazır bulunuşluğunu ortaya çıkarmak, yeni bilgilere güdülemek ve bilginin oluşumu ve uygulama sırasında öğrenmeye katkı sağlamak ve diğer branşlarla beraber bütünlüğün oluşturulması mahiyetinde öğrencinin ilgi ve ihtiyacını karşılamaya yönelik bir hazırlık çalışması bulunmadığı söylenilebilir.

2.4.1.5 Temel Kelime ve Kavramlar İle İlgili Hazırlık Çalışmaları

Din Eğitiminde özellikle kavramlarla ilgili hazırlık çalışmaları çok önemlidir. Bir kavramın veya kelimenin anlamını bilmeyen bir öğrenci, konuyu tam anlamayabilir. Örneğin vahiy kavramını bilmeyen bir öğrenci, vahyin önemini, vahyin geliş şekillerini anlamakta güçlük çekecektir. (Tosun ve diğerleri,2001,sh:52)

DÖ ders kitabımızda toplam 26 kavramın anlamı verilmiştir. *Hadis, hatim, hafız, mihrab, imam, imsak, iftar, hicret vb.* kavramlar daha çok oruç ve caminin bölümleri konularında yoğunluk kazanmış, *kader, kaza, ahiret, iman, vb.* soyut kavramların üzerinde ise durulmadığı görülmüştür. Temel kelime ve kavramlar için hazırlık çalışması yapılmamıştır. EK'de ise kavramların anlamına yer verilmemiştir. Bunun sebebi ise etkinlik kitabının ders kitabını tamamlayıcı nitelikte olan çalışma kitabı formatında olmasıdır diyebiliriz.

2.4.1.6 Ünite Başlarında Ön Testlerle İlgili Durum

Özellikle bireysel öğrenmeye yönelik olan ders kitaplarında, ünite başlarında birer ön test bulunmasında yarar görülür. Bu ön testler hazırbulunuşluk düzeyini ölçme, öğrenileceklere karşı merak ve ilgi uyandırma, öğrencilerin bildikleri ve bilmediklerini farkına vardırma ve ünite sonunda yapılacak ölçme işlemi ile karşılaştırılarak öğrenmenin derecesini belirleme işlemleri için kullanılabilir. (Tosun ve diğerleri,2001,sh:53)

İncelediğimiz ders kitabında hazırbulunuşluğu ölçme, ilgi uyandırma, sahip oldukları bilgilerin farkına vararak öğrenme süreci sonunda öğrencilerin ulaştıkları kazanım düzeylerini belirleme konularında destek olan genel amaç ve kazanımlarla ilişkili ön testlere, ünite başında yer verilmemiştir. DÖ ders kitabımızda ünite başlarında ön

testlere yer verilmediğinden dolayı ön testlerin amaçlarla, hedef davranışlarla, ölçme ve değerlendirme ilkeleriyle uyumlu olup olmadığı sorularının cevabı verilememektedir.

2.4.1.7 Ünite Başlarında Yer Alması Gereken Öğelerle İlgili Bilgilerin Değerlendirilmesi

Ünite başlarında konu başlıklarının verilmesi dışında diğer noktalarda eksiklikler vardır. Örneğin hazırlık çalışması yoktur. Ünitenin amaçları belirtilmemiştir. Ünite başlarında ön testlere de yer verilmemiştir. Ünite başlarında yer alması gereken öğelerin çok yetersiz olduğunu söyleyebiliriz.

Ünite Başlarında Yer Alması Gereken Öğelerle İlgili Bilgileri Değerlendirme Ölçeği

Ünite başlarında yer alması gereken öğelerle ilgili bilgiler	Evet	Kısmen	Hayır
1-Ünitenin başında konular açık ve sistematik olarak verilmiş midir?	X		
2-Ünitenin amaçları verilmiş midir?			X
3-Ünitenin hazırlık çalışmaları var mıdır?			X
4-İlgiliyi sağlamaya yönelik hazırlık çalışmaları var mıdır?			X
7-İhtiyacı fark ettirecek hazırlık çalışmaları var mıdır?			X
8-Temel kelime ve kavramlar ile ilgili hazırlık çalışmaları var mıdır?			X
9-Ünite başlarında ön testlere yer verilmiş midir?			X
10-Ön testler amaçlarla ve hedef davranışlarla uyumlu mudur?			X
11-Ön testler ölçme ve değerlendirme ilkelerine uygun mudur?			X

(Tosun ve diğerleri, 2001, sh:53)

2.4.2. Dil ve Anlatım

2.4.2.1 Kitapta Sade, Akıcı Bir Dil, Kelime Terim Kullanma Bilgisi

Dilin sadeliği ve akıcılığı kullanılan kelime ve deyimlerin anlaşılabilirliği ile ilgilidir. Özellikle İslam dini açısından düşündüğümüzde birçok Arapça ve Farsça kelimelerin olduğunu görürüz. Kullanılan kelime ve terimler Türkçe de yaygın olarak kullanılan kelime ve terimler olmalıdır. Yabancı kelime ve terimler kullanılacaksa Türkçe karşılığı parantez içinde, dipnotta veya bir açıklama cümlesi ile verilebilir. Gerek İslam dinine gerekse diğer dinlere özgü kilit kelime ve terimler ise mutlaka olduğu gibi kullanılmalı, yanlarına okunuşları ve anlamları verilmelidir.(Tosun ve diğerleri, 2001, sh:55)

DÖ kitabının genelinde sade ve akıcı bir dil kullanılmıştır. Anlaşılması zor kelimelerin anlamı iki yerde parantez içinde, diğerlerinde ise cümle içerisinde verilmiştir. *Samed* ismi ve *Kavme* kelimelerinin anlamı parantez içerisinde verilmişken *amentü* (*inandım*), *vahiy*(*kutsal bilgi*) *Mescid-i Nebevi* (*Peygamber mescidi*) , *asr-ı saadet* (*mutluluk çağı*),*kıssa* (*öğüt verici hikaye*),*Muhammed* (*övülen kişi*) *Ebu Kasım* (*Kasım'ın babası*),*Veda hutbesi* (*veda konuşması*) kelimelerin anlamı cümle içerisinde verilmiştir. *Mümin*, *mülteci*, *tevekkül*, *erdem*, kelimelerinin anlamına ise yer verilmediği görülmüştür. EK *Muhammed* (*seçilmiş kişi*) (s.8) şeklinde anlamlandırılırken *arınmak* (s.18), *aldatmak* (s.94) kelimelerinin anlamına yer verilmediği görülmüştür.

2.4.2.2 Dinlere Ait Orijinal Temel Kavramlar Verilme Bilgisi

Din ve ahlak alanının kendine özgü bazı kelime, terim ve deyimleri bulunmaktadır. Bu durum İslam dini için olduğu kadar diğer dinler içinde geçerlidir. Bu kelime terim ve deyimlerin yazılış, okunuş ve anlamlarının ayrıca öğrenilmesi gerekmektedir.(Tosun ve diğerleri, 2001, sh:54)

DÖ ve EK'ders kitabımızda başka dinlere dair bilgi verilmemektedir. Sadece DÖ İnanç öğrenme alanı Kitaplara İnanıyorum ünitesinde kendilerine kitap verilen peygamberler zikredilmiş ve bu peygamberlere hangi kitapların verildiği belirtilmiştir. İslam dininin orijinal temel kavramları *İman*, *İslam*, *vahiy*, başta olmak üzere (toplam 26 kavram) verilmiş ve bu kavramların anlamları üzerinde titizlikle durulmuştur.

2.4.2.3 Paragrafların Düzenlenme ve Bütünlüğü Bilgisi

Paragraf, nitelikleri açısından yapılacak bir incelemede dil ve anlatım çok önemlidir. Her paragraf mümkün olduğunca tek bir fikri veya bilgiyi içermelidir. Fazla uzun olmamalıdır. Buradaki ölçü, öğrencinin paragrafın başı ile sonu arasındaki ilişkiyi koruyabileceği bir uzunluktur.(Tosun ve diğerleri, 2001, sh:57)

DÖ da paragraflar, kısa ve net ifadeler ile anlatılmış, fazla bilgi aktarmaktan ziyade tek bir bilgi aktarılmaya çalışılmıştır. Ancak konuların bu kadar kısa ve öz anlatılması konunun yüzeysel anlatılmasına sebep olmuş bu da konunun bütünlüğü noktasında eksik bir durum oluşturmuştur. Örneğin İnanç öğrenme alanı 2.ünite *temel ibadetler vardır bunlara İslam'ın esasları denir. Şüphesiz ibadetler bunlarla sınırlı değildir ama bu beş ibadet çok önemlidir.* (s.13) denilerek paragraf sonlandırmıştır. İbadetlerin bunlarla sınırlı olmadığına dair birkaç örnek verilerek konu biraz açılabilirdi. DÖ da *namaza hazırlık* konusunda (s.8) namazın dışındaki farzlardan kısaca bahsedilmiş, son paragrafta ise *bir de namaz kılarken mutlaka yerine getirilmesi gereken kurallar vardır bunlara da namazın*

içindeki farzlar denir diyerek paragraf sonlandırılmıştır. Konunun bütünlüğü açısından namazın içindeki farzların neler olduğu konusunu içerecek şekilde paragraf biraz daha uzatılabilirdi. Yine gusül abdestinin anlatıldığı (s.61) paragraf dört kısa satır uzunluğunda olup sadece nasıl gusül alındığına dair bilgiler yer almıştır. Gusül gibi önemli bir konunun bu kadar özet anlatılması ilkökul çocuğu için yeterli olabilir fakat ilk ergenlik döneminde olan çocuklarımıza bu konu biraz daha detaylı anlatılabilirdi. Kitaplarımızın hedef kitlesinde yaş sınırının olmaması burada da sıkıntı doğurmuştur diyebiliriz. Paragraflar çok kısa tutulmuş ve bilgilerde haliyle kısaltılmıştır diyebiliriz.

EK'de DÖ kitabındaki konularla alakalı etkinliklere yer verildiğinden paragrafı olan metinlere fazla yer verilmemiştir. Okuma parçası niteliğinde Süleyman'ın ilk orucu(s.22) Peygamberimizin Çocuk Sevgisi (s.40), Hasan'ın Duası (s.72), Hatim Merasimi (s.114) metinleri yer almıştır. Hikayeyi tamamlayalım (s.56) ve Sevgili Günlük (s.84) metinlerin de ise paragraf yarım bırakılmış ve öğrencilerden yarım kalan paragrafın tamamlanması istenmiştir. Süleyman'ın ilk orucu (s.22) isimli metin ilk defa oruç deneyimi yaşayan bir çocuğun hikayesini anlatıyor. Olay örgüsünde paragraflar birbirini tamamlar niteliktedir. Diğer metinlerde de olduğu gibi sade ve akıcı bir dil kullanılmış ve paragraflarda tek bir bilgiye yer verilerek algılamada kolaylık sağlanmıştır. Paragraf tamamlama etkinlikleri çocukların kendilerini geliştirmeleri ve fikir yürütebilmeleri açısından olumlu bir etkiye sahiptir diyebiliriz.

2.4.2.4 Paragraflar Arası Geçişlerin Uygunluğu

Akıcı bir anlatım sağlayabilmek için cümleler ve paragraflar arasında ki geçişlerin bağlantılı olmasına özen gösterilmelidir.(Tosun ve diğerleri, 2001, sh:57)

DÖ *Kuran-ı Kerim bize güzel davranışları anlatır* (s.30) konusunda güzel ahlaktan bazıları anlatılmış bir sonraki paragrafta ise *Kuran'ı kerimde kıssalarda vardır* diyerek farklı bir konuya direk giriş yapmıştır. Yine aynı şekilde ibadetleri anlatan paragraflar varken son paragrafa *ibadetlerin yapılış şekilleri vardır* (s.46) diyerek konuyu değiştirmiş ve geçiş yine ani bir şekilde gerçekleştirilmiştir. İbadetim öğrenme alanı 5. ünite de *Cemaatle Namaz Kılmayı Öğreniyorum* konusunda cuma namazı, teravih namazı, bayram namazının sadece ne olduğu kısaca anlatılmış nasıl kılınacağı konusunda bilgi verilmemiş, birlikte yaptığımız ibadetlerden duyduğumuz mutluluk dile getirilmiştir. Konuların çok kısa tutulması paragraflar arası geçişin uygun olmamasına sebep olmuştur. Siyer öğrenme alanı *İslam Yayılıyor* konusunda sadece üç paragrafta bütün savaşlar ve Mekke'nin fethi ve İslama davet konuları anlatılmıştır. Söz konusu sayfada bu kadar geniş konuların sadece üç

paragrafta anlatılması siyer konusunda bilgisi olmayan öğrenci için çok yeterli olmayabilir. Paragraflar arasında uygun geçişin yapılmaması konu bütünlüğünün sağlanamamasına neden olmaktadır. EK’de verilen dört okuma parçasındaki paragraflara baktığımızda, paragraflar arası geçişlerin olayın bütünlüğünü bozmayacak şekilde olduğunu söyleyebiliriz. *Hatim Merasimi* (s.114) isimli okuma parçasında olduğu gibi, olaylar baştan sona bir süreci anlatacak şekilde ele alınmış ve paragraflar arası geçişlerde uygunluk sağlanmıştır diyebiliriz.

2.4.2.5 Anlatımın Öğrencinin Seviyesine, İlgisi ve İhtiyaçlarına Uygunluğu

Anlatımda öğrenciye doğrudan hitap eden bir üslup izlenmiş olmalıdır. Metni okuyan öğrenci, hem konu muhtevası hem de cümlelerin hitap edişi açısından kendisine seslenildiğini sezebilmelidir. Konuyu öğrencinin dışında bir şeymiş gibi anlatmak her zaman sıkıntı yaratır. Bunun için metinler hazırlanırken öğrencinin ilgi ve ihtiyaçlarıyla ilişkilendirilmelidir.(Tosun ve diğerleri, 2001, sh:57)

Metinlerde kullanılan dil ve anlatım öğrencinin gelişim basamaklarına uygun olmalıdır. Anlatım özellikleri akıcılık, açıklık, yalınlık, özlülük, tutarlılık ve doğallık şeklinde sıralanabilir.

Akıcılık, cümlenin anlam ve ses bakımından pürüzsüz olması, ilgiyi azaltacak ve dağıtacak duraksamaların bulunmaması, kolay anlaşılabilen, okunabilen, anlamca açık bir özellikte olması demektir.(Demir,2013,sh:121)

DÖ ve EK’de Türkçenin, duru ve düzgün olduğu ve kitaplardaki ünitelerde bir sözcük nasıl kullanılmışsa her yerde aynı kullanıldığı görülmüştür. Kitaplarda bu şekilde sözcük kullanımına örnek olarak *Vahiy* kavramı verilebilir. Bu kavram ilk olarak nasıl kullanılmışsa diğer ünitelerde de aynı kullanılmıştır. Çocuk söz konusu kavramın anlamını buradan öğrenmiş ve farklı konularda aynı kavramla karşılaşması, çocuğa metinleri okumada sadelik ve akıcılık sağlayabilmiştir.

Açıklık, anlatılanın kuşkuya, belirsizliğe yer vermeyecek biçimde anlaşılır olma özelliği, değişik yorumlara açık olmaması, anlaşılması güç cümle kullanılmaması her okuyanın aynı şeyi anlamasıdır. Duruluk, düşünceyi yeterli sözcük ya da sözcük öbeği kullanarak anlatma, cümlelerde en az sözcükle eksiksiz anlatımı yakalamadır. Cümlede ki eksik sözcükler de anlamı yok eder. Doğallık, anlatılanları süslemeden yalın bir dille fakat candan, yürekten anlatmalıdır. Tutarlılık, bir metin ya da kitap boyunca anlatılanların birbiriyle çelişmeksizin aynı amacı ortaya koyma amacıyla oluşturulmasıdır. (Demir,2013,sh:122)

Ders kitabımızda dolaylı anlatımdan kaçınılarak mümkün olduğu kadar günümüz Türkçesinin kullanıldığı, çocukların dil ve kavram gelişimlerine uygun kavramların kullanılmasına özen gösterildiği, kullanılması gereken ancak kullanıldığında çocuklar tarafından zor anlaşılacak bazı kavramların da genellikle kullanıldıkları yerlerde çocukların anlayabileceği bir dille izah edilmeye çalışıldığı söylenebilir. Örneğin soyut bir kavram olan *dua* Kur'an ve hadislerden dua örnekleriyle anlatılmaya çalışılmıştır. Çocuklara günlük yaşantılarında nerde, ne zaman, nasıl dua edilebileceklerine dair bilgilerin verilmesi ve dua eden çocuk resimleriyle konunun biraz daha somutlaştırılarak anlatılmasına dikkat edilmesi, çocuğun hem zihinsel hemde dil gelişimine uygun sadelikte bir anlatımın kullanılmasına özen gösterilmesi yerinde bir tutum olmuştur. Bununla birlikte söz konusu kitaplarımızda bazı soyut kavramlar sadece madde olarak yer almıştır. Örneğin DÖ İnanç öğrenme alanı 1.ünitte *Allah yarattığı hiçbir varlığa benzemez* ifadesi yer almış konuyu destekleyici herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Aynı şekilde *Tüm canlıların karnını doyuran Allah'tır* (s.19) ifadesinde kapalılık vardır. Tüm canlıların karnını doyurmak demekle tam olarak neyin ifade edilmek istendiği konusu kapalı kalmıştır diyebiliriz. İnanç öğrenme alanında *Allah İnsanı Yoktan Var Etti* (s.17) konusu anlatılırken kullanılan ifadelerin konu başlığı ile tam örtüşmediğini söyleyebiliriz. Başlığımız *Allah İnsanı Yoktan Var Etti* ise de konunun içeriğinde anlatılan insanın değerli bir varlık olduğu, yerde ve gökte var olan bütün güzelliklerin insanın emrine verildiğidir.

İnanç öğrenme alanı *Kuran-ı Kerimin okunması ve ezberlenmesi ibadettir. Dili Arapçadır* (s.26) cümleleri ile tam olarak neyin anlaşılması gerektiği açıklanmamıştır. Çocuğun aklına gelebilecek olan *Kur'an'ın anlamını bilmeden sadece okumak nasıl ibadet olur? Kur'an'ın dili neden Arapçadır vb.* sorular bu kutucukta ifade edilen bilgilerle tam olarak cevabını bulamayacaktır. Aynı bir başlık altında bu konular çocukların anlayabileceği sade bir dille anlatılabilirdi. 6.ünite *Kur'an-ı kerim bize güzel davranışları öğretir.* (s.30) başlığı altında son paragrafta yer alan *yaşananlardan ders almak ve örnek davranışları hayatımıza aktarmak da bizim payımızdır* ifadesinde kapalılık vardır. Paragrafta Kur'an da geçen güzel davranışların bazılarında bahsedilmiş sonrasında kısas kavramının anlamı üzerinde durulmuştur. Kur'an-ı Kerimde kıssaların yer almasının sebepleri anlatılıp sonrasında da bu ifade kullanılsaydı anlatılmak istenen daha kolay anlaşılabilirdi.

İbadet öğrenme alanı *Teşekkürler Rabbim* başlıklı konuda dil, beden ve mal ile yapabileceğimiz şükür anlatılırken *ihtiyaç sahiplerinin fakirlerin, kimsesizlerin,*

muhaçirlerin yardımına koşar, zekat ve sadaka verir, mal ve paramızla Őükrederiz ifadesinde *muhaçir* kavramının anlamı en azından kutucuk içerisinde verilebilirdi. Çünkü bir kavramla ne kastedildiğinin tam olarak bilinmemesi o konunun yeterince ğrenilmemesine sebep olur. Ders kitaplarımız da kavramlar üzerinde çok durulmasına rağmen güncel bir kavram olan *muhaçir* kavramının üzerinde durulmaması yazarın dikkatinden kaçmış olabileceği gibi, öğrencinin kavramı merak edip araştırmasına sevk etmek için böyle bir yöntemin uygulandığı akla gelebilir. Cami ve ezanı ğreniyorum nitesinde *Bayram ve Cuma namazlarını her zaman camide kılmaya çalışırız* (s.51) ifadesinde konunun açıklanması adına kapalılık söz konusudur. Bayram ve Cuma namazı konularında yeterli açıklamalar yapıldıktan sonra bu cümle kullanılsaydı konu daha iyi anlaşılabilirdi.

İbadet ğrenme alanın da oruç konusu işlenirken *fitre* kavramının kutucuk içerisinde *Fitre ramazan ayında fakirlere verilen sadakadır* (s.75) Şeklinde sadece anlamı verilmiştir. Kutucuk yerine normal metin içerisinde niçin verilir, ne kadar verilir, vb. konulara değinilerek gerekli açıklamalar yapılabilirdi.

D ve EK'de anlatımda duruluk ilkesine genel olarak dikkat edilmekle beraber bazı ünitelerde bu konuda sıkıntı yaşandığı söylenebilir. D *Eğer güneş dinyamıza çok yakın olsaydı dinyamız yanıp kül olabilirdi. Çok uzak olsaydı bu defada canlılar donabilir.* (s.16) cümlesinde kullanılan *olabilirdi* ve *donabilir* kelimelerinde zaman uyuşmazlığı söz konusudur. *Olabilirdi* kelimesi geçmiş zaman için kullanılır ve olayın olup bittiği olasılığını ifade eder. *Donabilir* kelimesi ise geniş zaman için kullanılır. Farklı zaman dilimlerinin aynı cümlede bu Şekilde kullanımı ifadede zaman açısından bir uyuşmazlık oluşturmuştur diyebiliriz. Yine, *Sevgili peygamberimiz sanki yaşayan bir kurandı.* (s.29), ifadesinde *sanki* kelimesi anlamı değiştirmektedir. *Sanki* kelimesi *gibi(olasılık)* anlamı vermiş bu da anlatılmak istenenini ifade etmede eksik kalmıştır. *Müjde Var* başlığı altında *İnsanın hoşuna gidecek her Şeyin olduğu cennetle müjdelenmiştir* (s.49) ifadesi ile tam olarak neyin anlatılmak istendiği net değildir. *İyi ve güzel her Şeyin olduğu cennetle müjdelenmiştir* Şeklinde bir ifade kullanılması daha uygun olabilirdi.3.ünitede *vücudumuzun avret denilen özel yerlerinin örtülmesi gerekir.* (s.58) ifadesinde erkek ve kadın için avret yerleri nelerdir ve nasıl örtünmesi gerekir konuları açık açık anlatılabilirdi. *Guslde boy abdesti almak için niyet edilir.* (s.61) cümlesinde gusl ve boy abdesti kelimeleri eř anlamlıdır. Aynı anlamı ifade eden kelimeler kullanıldığından sözcüklerin gereksiz kullanımı hatası yapılmıştır. *Gusln diğer adı boy abdestidir* ifadesini

kullanılsaydı hem gusül ile boy abdesti aynı şeyi ifade ediyor bilgisini vermiş olurdu hem de gereksiz sözcük kullanımı yanlış yapılmamış olurdu. Kitaplarımızda yalın bir dil kullanılmasına özen gösterilmiştir. Fakat zaman zaman kelimeleri sadeleştirme adına basite indirgemelerinde yapıldığı söylenebilir. Örneğin *rızkını vermek yerine karnını doyurmak*, ifadesi kullanılmıştır.

Tutarlılık, kitaplarda anlatım amaçlara uygun olmalıdır. Konular ilgili dersin o sınıf ve dönem için belirlenen amaçlarına uygun olarak işlenmelidir.(Tertemiz ve diğerleri,2011,sh:46) Yaz Kur'an kurslarının amaçları arasında *öğrencilerin sağlıklı dini bilgiler edinmelerine ortam hazırlamak* maddesi yer almaktadır.(DİB,2011,sh:9)

DÖ ve EK'in önsözünde kısa da olsa bu kitapların hazırlanış amacı belirtilmiştir. Amaç olarak hayat boyunca istifade edecekleri temel dini bilgilerin öğretileceği ve bu dini bilgilerin pekiştirileceği ifade edilmektedir. Kitaplar incelendiğinde içerik ve anlatımın belirtilen amaçlara genellikle uygun yani çocuğun öğrenebileceği temel dini bilgilerin yer aldığı ve bu bilgilerin çocuğun anlayabileceği sadelikte yalın bir Türkçeye sunularak çeşitli şekil ve resimlerle de konuların çocuk için somutlaştırıldığı söylenebilir. Fakat yaş gurupları dikkate alındığında özellikle 12-14 yaş gurubundaki soyut kavramlar döneminde olan ortaokul öğrencisine konuların basit ve yüzeysel anlatıldığı ve etkinlik kitabındaki etkinliklerin çok kolay hazırlandığı söylenebilir.

2.4.2.6 Dil ve Anlatımın Değerlendirilmesi

Ders kitaplarımızda konunun anlaşılmasına uygun kelime ve terimlerin kullanılmasına özen gösterilmiştir. Diğer dinlere ait bilgilere fazla yer verilmediğinden dolayı İslam dini dışındaki dinlere ait orijinal kelimeler kullanılmamıştır. İslam dini ile ilgili kelime ve kavramlar gerektiği kadar basit ve sade bir üslupla ifade edilmiştir. Paragraflar konusunda sorulan soruların cevaplarını incelediğimizde bu konuda bazı eksikliklerin olduğunu söyleyebiliriz. Paragraflar çok kısa tutulmuştur. Paragraf arası geçişler konu bütünlüğüne dikkat edilmeksizin gerçekleştirilmiştir. Anlatım hitap ettiği öğrenci yaş gurubunun çeşitliliği dolayısıyla kısmen yeterli kalmıştır. Kitabımızın dil ve anlatım konusunda kısmen yeterli olduğunu söyleyebiliriz.

Dil ve Anlatım Değerlendirme Ölçeği

Dil ve Anlatım	Evet	Kısmen	Hayır
1-Kitapta sade ve akıcı bir dil kullanılmış mıdır?		X	
2-Anlaşılır kelime ve terimlerin kullanımına özen gösterilmiş midir?	X		
3-Dinlere ait orijinal temel kavramlar verilip açıklanmış mıdır?	X		

4-Paragraflar uygun şekilde düzenlenmiş midir?		X	
5-Her paragraf bir bütün müdür?		X	
6-Paragraflar arası geçişler uygun mudur?		X	
7-Anlatım öğrencinin seviyesine ilgi ve ihtiyaçlarına uygun mudur?		X	

(Tosun ve diğerleri,2001,sh:58)

2.4.3. Dil Bilgisi ve İmla Kuralları İle İlgili Bilgiler

2.4.3.1 Kelime Deyim ve Terimlerin Yazımında TDK İlkelerine Uygunluk Durumu

Ders kitapları öğretimde kullanılan temel materyallerdir. Ders sırasında öğretmen, öğrenci ve ders kitabında bir iletişim söz konusudur. Özellikle din dersi gibi yabancı kelime, deyim ve terimlerin çok olduğu bir derste yazım ve anlamın doğru kullanılıp kullanılmadığı tespit edilmelidir. Böylece anlam karışıklığı önlenmiş olur.

DÖ ve EK’de imla kuralları, kelime, deyim ve terimlerin TDK’nın kurallarına uygun olarak kullanılıp kullanılmadığı incelenmiş ve kitaplarda kelime, terim ve deyimlerin yazımında TDK’ nın kurallarına uyulduğu görülmüştür.

Kısaltma bir kelimenin, terimin veya özel adın, içerdiği harflerden biri veya birkaçı ile daha kısa olarak ifade edilmesi ve simgeleştirilmesidir.(TDK) Ders kitapları öğrencinin kelime hazinesini besleyen önemli kaynaklardan birisidir. Bu kitaplar aracılığı ile öğrenciye kazandırılması hedeflenen kelimelerin eğitim seviyesine göre önceden belirlenip kademeli olarak metinlere yerleştirilmesi düşünülür.(Kılcan, Keçe, Çepni,2013,sh:89).

DÖ ve EK ders kitabımızda peygamber efendimizin ismi geçtiğinde kullandığımız *sallallahu aleyhi ve sellem* kelimesi ilk kullanıldığında açık açık ifade edilmiş daha sonraki kullanımlarda kısaltması (s.a.s) kullanılmıştır. Aynı şekilde önemli şahsiyetlerin isimlerinin başında saygı ifadesi olarak kullandığımız *hazreti* kelimesi de başta açık bir şekilde kullanılmış daha sonra kısaltması olan Hz. kullanılmıştır. Allah lafzının kullanıldığı yerlerde *Celle celalühü* kısaltılmışı (c.c) olan ve Allah’ın ismi geçtiğinde ona tazim ve hürmet etmek manasında kullandığımız ifadeye hiç yer verilmemiştir. Bir kaç yerde bu ifade telaffuz edilseydi en azından çocukların ilgisini çekebilir ve onları anlamını öğrenmeye sevk edebilirdi. Ortaokul çocukları için bu ifadelerin kullanımı pekiştirilmiş olurdu.

Kitabımızda özellikle Siyer öğrenme alanında Hz.Bilal, Hz.Hatice, Hz.Maria Hz.Abdullah vb. sahabe isimlerine yer verilmiştir. Ancak sahabe isimleri geçince

kullandığımız *Radıyallahu anh (ra) Allah ondan razı olsun*, ifadelerine yer verilmediği görülmüştür. EK’de aynı durum söz konusudur. Kitaplarımızda *s.a.s ve Hz.* den başka kısaltma unsuruna rastlanılmamıştır. Her iki kitapta da kısaltma sonrası ek gelmediği görülmüştür. Örneğin DÖ *Sevgili peygamberimiz (s.a.s) besmele ile başlanan işlerin başarıyla tamamlanacağını besmele ile yenilen yemeğin bereketli olacağını söylemiştir.*(s.9) gibi kısaltmalara ek gelecek şekilde kullanımlara rastlanılmamıştır.

2.4.3.2 Kelime Deyim, Atasözü ve Terimlerin Uygunluk Durumu

Deyim, anlatım gücünü artırmak için, gerçek anlamı dışına kayan, bazı sözcükleri değişmediği halde bazıları değişip çekimlenen kalıplaşmış birden çok sözcüktür. (TDK) DÖ ders kitabında toplam beş tane deyim kullanılmıştır. *Adam olmak* (s.100), *koruyup kollamak*, (s.116) *özü sözü bir*, (s.126), *kalp kırmak*, *can yakmak* (s.130) deyimlerinin tamamı Siyer öğrenme alanında yer almış ve anlatım gücünü kuvvetlendirmek amacıyla kullanılmıştır. EK’de üç tane deyime rastlanılmıştır. *Laf aramızda* (s.22), *düşe kalka* (s.40), *bardaktan boşanırcasına yağmur yağmak* (s.84) deyimlerinden *laf aramızda* deyimini okuma parçası içerisinde, *düşe kalka* deyimini hadis içerisinde, *bardaktan boşanırcasına yağmur yağmak* deyimini paragraf tamamlama etkinliği içerisinde yer almıştır. Kullanılan deyimler anlamlarına uygun olarak kullanılmıştır. Deyim sayısına gelince yetersiz olduğunu söyleyebiliriz. DÖ ders kitabında *yalancının mumu yatsıya kadar yanar* (s.158), *emeksiz yemek olmaz*(s.164) atasözleri kullanılmıştır. EK’de ise atasözüne hiç yer verilmemiştir. Kullanılan atasözleri anlamlarına uygun olarak kullanılmıştır. Atasözü sayısının yetersiz olduğunu söyleyebiliriz.

2.4.3.3 Gerektiğinde Kelimelerin Okunuşları ve Anlamları İle İlgili Durum

Din dersi, içerisinde Arapça ağırlıklı kelimelerin yer aldığı bir derstir. Genellikle yabancı kelimelerin anlamları *Vahiy* (kutsal bilgi), *Amentü* (inandım) vb.kelimelerde olduğu gibi parantez içerisinde belirtilmiştir. Bununla birlikte *kelime-i tevhid*, *kelime-i şehadet*, *ezan*, *salavat*, *tekbir* vb. Arapça söylenen kelimelerin Arapçası verilmeyip sadece Türkçe okunuşu ve anlamı verilmiştir. Kur’an öğrenmeye gelen yaz kursu çocuklarının Kur’an dersi ile din derslerini ilişkilendirmeleri adına Arapça yazılışları da verilebilirdi.

2.4.3.4 Noktalama İşaretleri

Kitaplarımızda cümleler kısa olduğundan dolayı çok fazla noktalama işareti kullanılmasına gerek kalmamıştır. Tespit edebildiğimiz kadarıyla var olan noktalama işaretleri de TDK ya uygun olarak kullanılmıştır.

2.4.3.5 Dil Bilgisi ve İmla Kurallarının Değerlendirilmesi

Dil bilgisi kuralları noktasında herhangi bir olumsuz durum söz konusu değildir. Noktalama işaretlerinin kullanılması noktasında titiz davranılmıştır. Sonuç olarak Dil Bilgisi ve İmla Kuralları çok yeterli düzeydedir diyebiliriz.

Dil Bilgisi ve İmla Kuralları Değerlendirme Ölçeği

Dil Bilgisi ve İmla Kuralları	Evet	Kısmen	Hayır
1-Kelime deyim ve terimlerin yazımında TDK ilkelerine uyulmuş mudur?	X		
2-Kelime deyim, atasözü ve terimler anlamlarına uygun biçimde kullanılmış mıdır?	X		
3-Noktalama işaretleri düzgün kullanılmış mıdır?	X		
4-Gerektiğinde kelimelerin okunuşları ve anlamları belirtilmiş midir?	X		

(Tosun ve diğerleri, 2001, sh:55)

2.4.4 Anlatımda Örneklerle İlgili Bilgiler

2.4.4.1 Konuların Anlatımında Yeterli Örnek Verilme Durumu

Konunun anlatımında sık sık örneklere ihtiyaç duyulur. Özellikle soyut konuların somutlaştırılması, salt bilgilerin anlamlandırılması, beceri boyutlu bilgilerin örneklendirilmesi gibi amaçlarla ders kitaplarında örneklere yer verilir.(Tosun ve diğerleri,2001,sh:56)

Kitabımız ibadetlerin şartları konusunu anlatılırken *İbadetlerin kendine özgü şartları vardır. Örneğin namaz kılmak için abdest alınız.*(s.46) şeklinde örnekler vererek konuyu daha anlaşılır hale getirmiştir. Abdest, teyemmüm, namaz, beceri boyutu gerektiren bazı davranışlar, resimli anlatımlarla örneklendirilmektedir. Besmele ve yemek yiyen çocuk görselinde olduğu gibi günlük dilde kullandığımız bazı terimlerin nerelerde kullanıldığı resimlerle ifade edilmiştir. Ahlaki davranışların kazandırılmasında sık sık örneklendirmeye başvurulmuştur. Güzel ahlak konusunu ele alırken peygamberimizin yemek yeme adabını örnek göstermiştir. Sorumluluklarımızın farkındayım konusunda vaktinde yatmadığımız zaman yaşayacağımız sıkıntılar dile getirilmektedir. Ailemde görevlerimi yaparım konusu işlenirken verilen örnek dedemize yaptığımız yardımlarla ilgili davranış örnekleridir. Hata yaptığımda özür dilerim konusu *size biri çarptığında ve özür dilemediğinde neler hissedersin* şeklinde soru sorularak hissettirmeye çalışılmıştır. EK'de *Hasan'ın duası* metninde de örnek olay üzerinden konu anlatılmaya çalışılmıştır.

Bununla birlikte, örneklerle açıklanması gereken yerler de vardır. *Farz, helal, haram, sünnet, günah*, kavramları sadece tanımlanmıştır. Bu kavramları açıklamak için birer örnek verilerek konunun daha anlaşılır hale gelmesi sağlanabilirdi. Hatta görsellerle konu daha anlaşılır hale gelebilirdi.

Soyut bir kavram olan *ahiret hayatı* ise paragraf bazında örneklerle anlatılmıştır denilebilir. Aynı şekilde soyut bir kavram olan, *kader ve kaza* konusu da yine somut, anlaşılır kelimelerle ifade edilmeye çalışılmıştır. *Tohumun toprağa gömülmesi, neticede filiz olarak çıkmasına sebep olmuştur, hastalık hoşumuza gitmez ama sağlığımızın kıymetini daha iyi anlarız* şeklinde verilen örnekler, çocukların anlayabileceği bir ifade tarzı olarak kullanılmıştır.

Sonuç olarak, ders kitaplarında konuları örneklerle destekleme özelliğinin büyük ölçüde bulunduğu; bununla birlikte, örnekli anlatımın eksik olduğu yerlerin de olduğu söylenebilir.

2.4.4.2 Örneklerin Konunun Özelliklerine, Amaç ve Davranışlara Uygunluğu

Örnekleri incelerken üzerinde durulabilecek bir husus da, onların konuya, amaçlara ve hedef davranışlara uygun olup olmadığı olabilir. Çünkü amaca hizmet etmeyen örnekler öğretime katkı sağlayamazlar.(Tosun ve diğerleri, 2001, Sh:59)

Kitaplarımızda verilen örnekler konunun özelliklerine, amaç ve davranışlara uygun olarak seçilmiştir diyebiliriz.

2.4.4.3 Örneklerin Öğrencinin Seviyesine, İlgisi ve İhtiyaçlarına Uygunluğu

Örneklerin, öğrencilerin ilgi, ihtiyaç ve seviyelerine uygun olabilmesiyle, öğrencinin günlük hayatından seçilmiş olmaları arasında doğrudan ilişki vardır. (Tosun ve diğerleri, 2001,sh:59) Ders kitabındaki anlatımlar, gerçek yaşamdan örneklerle verilirse öğrenci ders kitabı ile gerçek hayatı arasında bir ilişki kurabilir. Öğrendiği bilgileri uygulama imkanı bulur. Bu açıdan düşündüğümüzde özellikle taklit dönemi dediğimiz son çocukluk döneminde öğrenmeler daha kolaylaşır ve kalıcı hale gelir. Ders kitabımızda sorumluluklarımız konusu anlatılırken Allah'a karşı sorumluluğumuz ibadetlerimiz, kendimize karşı sorumluluğumuz anlatılırken sağlığımızı koruruz, anne babamıza yardım eder, odamızı toplar, vaktinde yatar vaktinde kalkarız, başkalarına karşı sorumluluklarımızı anlatırken de doğayı sever korur, çevreyi temiz tutarız vb. örnekler verilerek öğrenmeyi günlük hayatla ilişkilendirmiştir.

DÖ'de Ahlak öğrenme alanı çalışma konusunda *Yavrum çalış! bu söz bazen bizim güzel bir oyundan veya bilgisayar başından ayrılmamızı gerektirebilir* şeklinde günlük hayattan örnek vererek konunun güncelliği sağlanmıştır.

Verilen bu örneklerin 7-14 yaş gurubu için olduğunu düşünürsek ilkokul öğrencilerinin ilgi, ihtiyaç, ve seviyesine uygun olduğunu söyleyebiliriz. Fakat ortaokul öğrencisi için bu örnekler doyurucu nitelikte değildir diyebiliriz. Çünkü soyut kavramlara merak saran bu yaştaki öğrenci gurubu daha bilimsel açıklamalar isteyebilir.

Kitaplarımızın görsel açıdan ilk ergenlik döneminde ki yaş gurupları için ilgi çekici olmadığını daha önce ifade etmiştik. Örnekler açısından da kitabın her yaş gurubu için ilgi çekici olmadığı söylenebilir. Öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılaması açısından kitaba bakıldığında öğrencilerin yaşantılarıyla ilgili konulardan bahsedildiği ancak öğrencilerin merak duygularına hitap etmediği söylenebilir.

2.4.4.4 Örneklerin İşlevsellik Durumu

Kitapta verilen örneklerin işlevsel olmaları gerekir. Bazı örnekler konuyu anlamalarına, bazı örnekler konuyu uygulamalarına, bazı örnekler öğrendiklerini uygulamalarına ve değerlendirmelerine hizmet eder.(Tosun ve diğerleri,2001,sh:59)

Verilen örneklerin konunun hedeflerine hizmet edecek şekilde işlevsel olduğu söylenebilir. Örneğin *Namaz kılmak için abdest alırsınız* konuyu anlamlandırmaya, *Yemek yeme adabı örneği* uygulamaya, *Sen olsan ne hissedersin?* örneği, değerlendirmeye yönelik örneklerdir diyebiliriz.

2.4.4.5 Anlatımda Örneklerle İlgili Bilgilerin Değerlendirilmesi

Konuların anlatımında yeterli düzeyde örnek verildiği, verilen örneklerin konunun özellikleriyle, amaç ve davranışlara uygun olduğu ve örneklerin günlük hayattan örneklerle zenginleştirildiği söylenebilir. Verilen örneklerin öğrencinin ilgi ihtiyaç ve seviyelerine uygun olması durumu her yaş gurubu için değerlendirdiğimizde tüm yaş guruplarını kapsayacak nitelikte olmadığından kısmen yeterlidir diyebiliriz.

Anlatımda Örneklerle İlgili Bilgiler Değerlendirme Ölçeği

Anlatımda Örneklerle İlgili Bilgiler	Evet	Kısmen	Hayır
1-Konuların anlatımında yeterli örnek verilmiş midir?	X		
2-Örnekler konunun özellikleriyle, amaç ve davranışlara uygun mudur?	X		
3-Örnekler öğrencinin ilgi, ihtiyaç ve seviyelerine uygun		X	

mudur?			
4-Örnekler öğrencilerin günlük hayatından seçilmiş midir?	X		
5-Örnekler işlevsel midir ve işlevselliği belirgin midir?	X		

(Tosun ve diğerleri, 2001, sh:60)

2.4.5 Strateji, Yöntem ve Tekniklerle İlgili Bilgiler

İstendik davranışların öğrencilere nasıl kazandırılacağı, öğretimin yolunu yöntemini, *nasıl* sorusunu gündeme getirmektedir. Öğretimde kullanılacak yollar pek çoktur. Bu yolları model-strateji-yöntem-teknik olarak genelden özele doğru sıralayabiliriz. Öğretim modelleri, grupla öğretim modelleri, bireysel öğretim modelleri olarak iki grupta toplanabilir. Öğretim stratejisi; dersin hedeflerine ulaşılmasını sağlamaya yönelik öğrenme –öğretme etkinliklerinin gerçekleştirilmesinde izlenen yolu belirlemeye yardım eden oldukça geniş bir yaklaşımdır. Strateji, sınıf içi öğretim etkinliklerinin planlanmasından, değerlendirilmesine kadar öğrenme –öğretme sürecine yön verir. Buluş yoluyla öğretim stratejisi, sunuş yoluyla öğretim stratejisi, araştırma –inceleme yoluyla öğretim stratejisi, işbirliğine dayalı öğretim stratejisi belli başlı öğretim stratejilerindedir. (Akyürek,2013,sh:67-120)

Yöntem, bir amaca ulaşmak için bilinçli bir şekilde seçilen ve izlenen yoldur. Öğretim tekniği ise yöntemin içinde kullanılan, yöntemin gücünü artıran eylem nitelikleri olarak açıklanabilir. Yöntemin uygulama şekli olarak kabul edilir. Bir yöntemin içinde birçok öğretim tekniği kullanılabilir. (Akyürek,2013,sh:124)

Din dersinde bazı öğretim yöntemleri; anlatım yöntemi, soru-cevap yöntemi, grup çalışması ve tartışma yöntemi, problem çözme yöntemi, örnek olay incelemesi, canlandırma / dramatizasyon yöntemi, gezi-gözlem ve inceleme yöntemi, gösterip yaptırma yöntemi vb yöntemlerdir.(Bilgin, Selçuk,1999,sh:117-157)

Ders kitabında üniteler ve konular yazılırken, o ünite veya konuların hangi yöntemlerle daha iyi öğretilbileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Buradaki en belirleyici unsur ise, konularla ilgili amaçlar ile hedef davranışlardır. Her hedef belli bir öğrenme, yani davranış türünü belirtir. Her bir davranış türü ise, farklı öğrenme ve öğretme etkinliği gerektirir. Örneğin; duyuşsal davranış türleri rol oynama, örnek olay incelemesi gibi yöntem ve tekniklerini, beceri davranışları ise gösteri ve bizzat yaparak öğrenme yöntem ve tekniklerini gerektirir. Kitapta yer alacak bir resim, resimle çalışma tekniğine zemin hazırlar. Bir tablo veya grafik, örgütlenme ve analiz etme tekniklerine yönlendirir. Bir çalışma parçası, uygulama yapmayı veya grup çalışmalarını zorunlu kılabilir. Bir

okuma parçası, bireysel veya grup çalışmalarına hizmet edebilir. Anlatımda yer alacak soru cümleleri, soru-cevap, küçük veya büyük grup tartışmaları, münazara ve beyin fırtınası tekniklerine sevk edebilir. Öğrencinin ilgisini çekmek veya ihtiyacını fark ettirmek için, onun çevresinden alınacak örnekler gözlem yönteminin kullanılmasına vardırabilir. (Tosun ve diğerleri, 2001, sh:60)

Altaş, yaklaşımlar-yöntemler-teknikler hiyerarşisi içinde bir sınıflandırma yapmıştır:

-Sunuş yoluyla öğretim yaklaşımı; yöntem: düz anlatım; teknik: soru-cevap, takrir, informal konuşma, sempozyum, gösteri.

-Buluş yoluyla öğretim yaklaşımı; yöntem: rol oynama, örnek olay, güdümlü tartışma, buldurma; teknik: grup tartışma, soru-cevap, çember, panel, zıt panel, münazara, görüşme, forum, beyin fırtınası, pandomim.

-Araştırma inceleme yoluyla öğretim yaklaşımı; yöntem: rol oynama, örnek olay, gezi gözlem, bireysel çalışma, gösterip yap; teknik: soru-cevap, beyin fırtınası, problem çözme, karar verme, gösterme-yaptırma, rol oynama, gösteri, deney, gözlem.

-Tartışma yoluyla öğretim yaklaşımı; teknik: soru-cevap, grup tartışması, panel, zıt panel, münazara, açık oturum, forum, çember, beyin fırtınası, görüşme.(Çimen,2007,sh:117)

2.4.5.1 Konuların İşlenişinde Uygun Öğrenim Strateji Yöntem Ve Teknikleri Kullanma

Ders kitabımızı, konuların işlenişinde çeşitli uygun öğrenim strateji yöntem ve tekniklerini kullanmaya sevk edecek veya mümkün kılacak anlatım özelliklerinin olup olmadığı yönünden inceleyecek olursak, öncelikle hemen hemen bütün ders kitapları setinde var olan öğretici kitabında amaçlar, öğrenme alanları, değerler, kazanımlar ve dersin işlenişine faydası olacak yöntem ve tekniklerden bahsedilir. Bu öğretici için yol gösteren kılavuz gibidir. Kitaplarımızın öğretici kitabı olmadığı için öğreticiyi değişik yöntem ve tekniklerle ders işlemeye sevk edecek farklı öğretim yöntem ve tekniklerini gerektiren materyal, açıklama ve yönlendirmelere sahip değildir. Öğretmen sınıfın seviyesi, öğrencinin genel ve özel durumları, süre, konu vb. durumları dikkate alarak en uygun strateji, yöntem ve tekniği kullanmalıdır.

DÖ ve EK ders kitabında konuların işlenişinde çeşitli uygun öğrenim strateji yöntem ve tekniklerini kullanmaya sevk edecek veya mümkün kılacak anlatım özelliklerini incelediğimiz de; DÖ ders kitabına genel olarak sunuş yoluyla öğretim stratejisine yönlendiren anlatımlar hakim olmakla beraber, buluş yoluyla öğrenme stratejisine,

araştırma inceleme yoluyla öğrenme stratejisine, yönlendiren anlatımlarda vardır diyebiliriz. DÖ'de çok sayıda kavram yer almaktadır. Bu kavramlar, sunuş yoluyla öğrenmeye yönlendirilen anlatımlarla doludur. Kavramlar ve bilgiler düz anlatım veya gösterip-buldurma yöntemi ile genellikle de soru sorma tekniği ile ele alınarak sunuş yoluyla öğretime yönlendirmişlerdir

Ünite değerlendirme sorularını incelediğimizde *camilerin toplumun birlik ve beraberliğe katkıları nelerdir?* (s.55) sorusu çocukların bilişsel gelişimine, *Dua ederken ne hissedersin?* (s.91) sorusu duyuşsal gelişimine ve *şimdi bu isimlerle dua edelim?* (s.12) sorusu da psikomotor gelişimine katkı sağlayacak şekilde, sunuş yoluyla öğrenmeye sevk eden sorular olduğunu söyleyebiliriz. Buluş yoluyla öğrenmeye yönlendiren anlatımlara yine değerlendirme sorularında soru cevap yöntemiyle yer verilmiştir. *Her Anımız Dua İle* (s.55) konusunda görsellerden yararlanarak *yukarıda ki dua ifadelerini hangi durumlarda söylersin?* sorusuyla dua ifadeleri buldurulmaya çalışılmıştır. Araştırma–inceleme yoluyla öğrenme stratejisine, grup çalışması yöntemiyle *Bugün dünyamızın Veda hutbesindeki mesajlara olan ihtiyacını tartışalım?*(s.119) sorusunu örnek verebiliriz. DÖ'de işbirliğine dayalı öğretim stratejisine yönlendiren bir metin araştırdığımız kadarıyla bulunmamaktadır. Oysa son çocukluk döneminde ki çocuklarda aidiyet duygusu gelişmiş olup grup oyunlarını daha çok tercih ettikleri bilinen bir gerçektir.

EK'de sunuş yoluyla öğretim stratejisi, soru-cevap yöntemi ile 22 tane yazılı soru-11 tane sözlü soru hazırlanmış olup çoğu bilişsel öğrenme alanlarına yönelik soru kalıplarını içermekle beraber duyuşsal ve davranışsal öğrenme alanlarına yönlendiren etkinlikleride kapsamaktadır. Buluş yoluyla öğretim stratejisiyle, 7 adet bulmaca,3adet fark bulmacası,2 adet labirent bulmaca,20 adet boşluk doldurma,4 adet sıraya koyma,7 adet eşleştirme etkinliği hazırlanmıştır. DÖ ve EK ders kitaplarımız da araştırma –inceleme yoluyla öğretim stratejisine çok az yer verilmiş, işbirliğine dayalı öğretim stratejisine ve gurupla çalışmaya ve birlikte hareket etmeye sevk edecek açık yönlendirmeler yapılmamıştır. Bazı soru ve etkinliklerde *arkadaşlarınızla paylaşınız, arkadaşlarınızla tartışınız,* gibi ifadelerle öğrenciler, işbirlikçi çalışmalara teşvik edilmişse de bunların nicelik ve nitelik yönünden yeterli düzeyde olmadıkları görülmüştür. Ders kitaplarımızda özellikle de EK'de bireysel çalışmaya yönlendiren etkinlikler yer almaktadır. Bazı sorularda yer alan ve birlikte yapılması istenen etkinlikler sadece bilgi düzeyinde kalan etkinliklerdir. Burada öğretici kendi inisiyatifini kullanarak bu konuyu araştırabilirdiniz mi? ya da bu konuda ne düşünüyor sunuz? vb. soruları sınıf içerisinde sorarak yönlendirme

yaparsa veya da grup çalışması şeklinde bir uygulama yapacak olursa, ancak o zaman çocuk araştırdığı konuyu arkadaşları ile paylaşma fırsatı elde edecektir. EK’de *Namazla ilgili bir hadis öğrenip arkadaşlarınızla paylaşır mısınız?* (s.51) sorusu sadece bilişsel düzeyde kalırsa namazla ilgili öğrenilmesi istenen hadis sınıf içerisinde ve ilerleyen günlerde tekrar gündeme gelmeyebilir. Bu durumda çocuk, bu soruyu cevaplamaya ya da bu konu ile ilgili araştırma yapmaya pek istekli olmayacaktır. Oysa bu bilgi sınıf içerisinde birlikte yapılan bir etkinliğe dönüşse çocuk bu bilgiyi daha istekli ve çabuk öğrenecektir. Örneğin guruplar oluşturulup namaz ile ilgili buldukları hadislerle sessiz sinema oynama, kartpostal hazırlama, afiş hazırlama vb. etkinliklerle konu daha etkili bir şekilde işlenebilirdi. DÖ’de *ülkümüzde ki Selimiye, Süleymaniye vb. tarihi camiler hakkında araştırma yaparak arkadaşlarımızla paylaşalım?*(s.55) sorusunu işbirliğine dayalı öğretim stratejisine ve gurupla çalışmaya yönlendirecek bir etkinlik şeklinde tasarlansaydı öğrenme daha kolay ve kalıcı olabilirdi. Örneğin bir kutucuk içerisinde tarihi bir caminin özelliklerini verip sizde arkadaşlarımızla diğer camiler hakkında bilgi toplayarak bilgi kartları oluşturun ve elde ettiğiniz kartlarla birbirinize sorular sorarak birlikte öğrenmeye çalışın şeklinde bir soru ile öğrenci işbirliğe teşvik edilebilirdi.

2.4.5.2 Konuların İşlenişinde Uygun Öğrenim Strateji Yöntem ve Tekniklerini Gerektirecek Tablo Grafik Resim vb. İle Takviye Durumu

DÖ kitabında sadece iki tablo yer almış (abdest ve namazın kılınışı) ve bu tablolar bireysel çalışmaya yönelik tablolar şeklinde tasarlanmıştır. Aynı zamanda bu tablolar öğrencinin psikomotor gelişimine katkı sağlayacak özelliktedir denilebilir. Her iki kitabımız da kullanılan resimlerinde konuların işlenişinde çeşitli uygun öğrenim strateji, yöntem ve tekniklerini çağrıştırmaktan uzak olduğunu söyleyebiliriz. Resimler daha çok bilişsel gelişime uygun içerikte olup bilgilendirmeyi kuvvetlendirecek yönlendirmeler ağır basmaktadır.

EK’deki etkinlikler daha çok bireysel çalışmalara uygun özelliklere sahip olup öğrencinin bilişsel, duyuşsal, davranışsal gelişimine katkı sağlayacak türdendir. Örneğin, *Hikayeyi tamamlayalım* (s.56), *kendi seccadeni çiz* (s.15), *İslam’ın esaslarını konu alan başucu kitabı*(s.17), *İmanın esasları başucu kitabı*(s.33), *röportaj yapalım*(s.74), *sevgili günlük* (s.84), etkinlikleri ilkökul seviyesi psikomotor gelişimine katkı sağlayacak etkinliklerdir. Bunun dışında *hiç akrabamız olmasa ne yapardık?* (s. 11) *ne hissederdin?*(s. 1-56)*Peygamberimiz zamanında yaşayan bir çocuk olsaydım....*(s.81), *Kur’an kursuna gidiyorum. Kendinizi benim yerime koysaydınız ne yapardınız?* (s.83), *Serçe anne ne*

hissetmiş olabilir?) (s. 91) bir arkadaşında asla olmasını istemediğin özellikler nelerdir? soru bulutları (s.111) vb. türden sorular, çocuğun duyuşsal gelişimine katkı sağlamaya yönelik soru kalıpları olup yeterli sayıdadır diyebiliriz.

2.4.5.3 Anlatım Tek Bir Yöntem Veya Tekniğe Zorlamakta mıdır?

DÖ ders kitabımızda ki anlatımlarda, sunuş yoluyla öğrenme stratejisine ve daha çok düz anlatım ve soru-cevap yöntemine ağırlık verildiği görülmüştür. Buluş ve Araştırma yoluyla öğrenme stratejisine ise aynı düzeyde yer verildiği söylenemez. İşbirliğine dayalı öğretim stratejisine ise yer verilmediğini söyleyebiliriz. DÖ ders kitabımızda konular çoklukla sunuş yoluyla düz anlatım şeklinde ele alınmıştır. *Kitaplara İnanıyorum* ünitesinde Kur'an-ı Kerim'in özelliklerinden kısaca bahs eden bilgiler kutucuk içerisinde sadece bilgilendirme amacıyla konulmuş ve ezberciliğe sevk eden bir üslupla konular verilmeye çalışılmıştır. Bunun yerine bu bilgileri ihtiva eden görseller ile sure, ayet, vb. kavramlar buldurma stratejisi ve soru-cevap, beyin fırtınası teknikleri ile konu bilgi düzeyinden çıkartılabilirdi. Namazın farzlarını öğreniyorum ünitesinde *namazın dışındaki farzlar ve içinde ki farzlar* (s.59) kutucuk içerisinde yer alan bilgilerle sunuş yoluyla öğretim stratejisi kullanıldığı görülmüştür. Verilen bilgilerin hemen akabinde görsellerle desteklenen bir etkinlik konulabilirdi. Mesela vakti gösteren saat görseli, kibleyi gösteren Kâbe resmi, setri avret konusunu açıklayan bir görsel, kıyama anlatan ayakta bir çocuk resmi, rükû ve secde görselleri vb. verilerek buluş stratejisiyle bir etkinlik düzenlenebilirdi. Ya da çocuklara bu bilgileri ihtiva eden kartlar hazırlatıp gurup çalışması yaptırmaya yönlendiren etkinlikler konulsaydı öğrencilerde bu konuyu öğrenmeye daha fazla ilgi ve merak uyandırabilirdi. Bu konu ile ilgili EK'de herhangi bir etkinliğe rastlanılmamıştır. Daha çok bilgi düzeyinde konular aktarılmaya yönlendirilirken, zaman zaman duyuşsal alana hitap eden konularada değinilmiştir. Ünite sonlarında yer alan değerlendirme sorularında ise sık sık duyuşsal öğrenme alanına yönelik sorulara yer verilmiştir. Dua ederken neler hissedersin?(s.91) örneğinde olduğu gibi bilgi düzeyinde de olsa duyuşsal öğrenme alanına hitap eden sorular da yer almıştır. Allah'ın isimlerinin verildiği tablodan sonra bu isimlerle dua edilmesi istenmiş ve ilk duayı örnek olması açısından kitabımız kendisi vermiştir. Bu örnekte olduğu gibi az da olsa psikomotor alana hitap eden örnekler mevcuttur. Kitaplarımızda geleneksel yöntemle bilgi merkezli eğitim hala baskınlığını korurken, öğrenci merkezli eğitime geçiş çabaları olduğuda bir gerçektir. Fakat henüz tam istenen strateji, yöntem ve tekniklerle ders anlatımına geçilememiştir diyebiliriz.

2.4.5.4 Strateji, Yöntem ve Tekniklerle İlgili Bilgilerin Değerlendirilmesi

DÖ ve EK ders kitabında konuların işlenişinde çeşitli uygun öğrenim strateji yöntem ve tekniklerini kullanmaya sevk edecek veya mümkün kılacak anlatım özelliklerinin kısmen var olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü DÖ ders kitabında anlatımlar sunuş yoluyla öğrenme stratejisine ve daha çok düz anlatım ve soru-cevap yöntemine ağırlık verilirken, buluş ve araştırma –inceleme yoluyla öğrenme stratejisine oldukça az yer verilmiş, İşbirliğine dayalı öğretim stratejisine ise yer verilmediği görülmüştür. Duyuşsal ve devinişsel öğrenme alanlarına ait konulara azda olsa değinilmesi ve özellikle EK'deki etkinliklerde duyuşsal öğrenme alanlarıyla ilgili faaliyetlere yer verilmesi olumlu bir yaklaşımdır diyebiliriz.

Strateji, Yöntem Ve Tekniklerle İlgili Bilgiler Değerlendirme Ölçeği

Strateji, Yöntem ve Tekniklerle İlgili Bilgiler	Evet	Kısmen	Hayır
1-Konuların işlenişinde çeşitli uygun öğrenim strateji yöntem ve tekniklerini kullanmaya sevk edecek veya mümkün kılacak anlatım özellikleri var mı?		X	
2-Konuların işlenişinde çeşitli uygun öğrenim strateji yöntem ve tekniklerini gerektirecek veya mümkün kılacak tablo grafik resim vb. ile takviye edilmiş midir?		X	
3-Anlatım tek bir yöntem veya tekniğe zorlamakta mıdır?		X	

(Tosun ve diğerleri, 2001, sh:61)

2.4.6.1 Bilimsellik ve Kaynaklar Açısından Değerlendirme Bilgisi

Ders kitapları incelenirken bilimsellik ilkesi göz önünde bulundurulur. Burada en önemli husus bilgilerin doğruluğu ve sunuluş açısından objektifliğidir. Bilgilerin doğruluğu ve objektifliği ise büyük ölçüde o bilgilerin dayandığı kaynaklara bağlıdır. Ders kitabının kaynakça bölümünü incelediğimizde kullanılan ve çoğu komisyonlar tarafından hazırlanan 18 kaynağın tamamının Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yayımlandığı görülmektedir. Ders kitaplarında Diyanet İşleri Başkanlığının çıkardığı veya onay verdiği mealler kullanılması gerekir. (Tosun ve diğerleri, 2001, sh:65) Ders kitabımızda kullanılan Kur'an mealleri bir komisyon tarafından hazırlanan Kur'an Yolu tefsiri isimli eserdir. Hadis kaynakları ise yine bir komisyon tarafından hazırlanan Hadislerle İslam adlı eserdir. DİB'in hazırlamış olduğu İslam İlmihali kitabı verilmek istenen fıkıh konularının da kaynak eser olarak kullanılmıştır. Siyer alanında ki birçok konuda ise İbrahim Sarıçam'ın hazırlamış olduğu Hz. Peygamber ve Evrensel Mesajı isimli eser kaynak olarak kullanılmıştır. Kaynak eser olarak kullanılan kitaplardan bir diğeri ise DİB'in çocuklar için hazırladığı kaynak eserler serisidir.

Kullanılan kaynaklar sadece kaynakça kısmında gösterilmiş, herhangi bir biçimde referans verilmemiştir. Kullanılan Kur'an tefsiri ve Hadislerle İslam kitabı içerik açısından doyurucu niteliktedirler. İslam ilmihali de iki ciltlik olup yeterli düzeydedir. Hz. Peygamber ve Evrensel Mesajı kitabı da siyer açısından yeterli bilgileri ihtiva etmektedir. Diğer kitaplar DİB yayınları olup kitapçık tarzındadır. Bu kitaplar çocuklara okutulan kitaplar serisinden olup anlatımları sade ve anlaşılır düzeydedir. Kaynakçada yer alan kitapların, kitabın hazırlanmasında kullanımları isabetli olmuştur. Fakat kaynak olarak biraz daha genişletilip ortaokul seviyesine hitap edebilecek diğer eğitim kitaplarından da istifade edilebilirdi.

2.4.6.2 Bilimsellik ve Kaynaklarla İlgili Bilgilerin Değerlendirilmesi

Ders kitaplarımızın hazırlanmasında özellikle DİB yayınları olan kaynak kitaplar tercih edildiğinden dolayı bilgi kaynakları açısından güvenilir olduklarını söyleyebiliriz. Bilgi kaynakları doğru ve objektif olarak sunulmuş olup içerisinde dayanağı olmayan bilgilere yer verilmemiştir. Ancak bilgi kaynaklarının zenginliği konusunda kısmen yeterli olduğunu söyleyebiliriz. Hadis kaynağı olarak Hadislerle İslam isimli eserden yararlanıldığı ifade edilmiş hadislerin alındıkları ilk kaynaklar bilgisine yer verilmemiştir. Ders kitabımızda kullanılan hadislerin ilk kaynakları metin içerisinde belirtilseydi (Buhari, Müslim vb.) kaynakların bilimselliği noktasında daha uygun olabilirdi.

Bilimsellik ve Kaynaklarla İlgili Bilgileri Değerlendirme Ölçeği

Bilimsellik ve Kaynaklarla İlgili Bilgiler	Evet	Kısmen	Hayır
1-Bilgiler doğru ve objektif olarak sunulmuş mudur?	X		
2-Bilgi kaynakları yeterince zengin mi?		X	
3-Bilgi kaynakları güvenilir mi?	X		
4-Kullanılan Kur'an mealli güvenilir mi?	X		
5-Kullanılan hadis kaynakları güvenilir mi?	X		

(Tosun ve diğerleri, 2001, sh:64)

2.4.7 Anlatımda Kullanılan Ayet ve Hadislerle İlgili Bilgiler

Genel olarak ders kitaplarında yer alacak ayet ve hadislerde şu özellikler dikkate alınmalıdır; ayet ve hadislerin konuyu doğrudan ilgilendiren ve konuyu öğrenmeye hizmet edecek türden olmasına özen gösterilir. Ayet ve hadisler alınırken de, dil ve anlatım açısından uygunluk esaslarına özen gösterilir. Bazı ayet ve hadisler kısmen alındığında, kısmen alındığı başına veya sonuna üç nokta konularak belirtilmiş olmalıdır. Ayeti

kullanılan mealden aynısıyla almak, ancak anlaşılmayı kolaylaştıracak açıklamaları parantez içinde veya dipnotta vermek gerekir. (Tosun ve diğerleri, 2001, sh:64).

2.4.7.1 Ayet Meallerinin Durumu

Ayetleri metin içerisine yerleştirmenin birkaç yolu olabilir. Örneğin yazar, ayette anlatılanı kendi cümleleri ile verip dipnotta atıfta bulunabilir. Ayetin içinde geçen kilit kelime veya cümleleri kendi cümlesi içerisinde de ayrıca verebilir. Bunların yanında ayeti bir bütün olarak veya ilgili kısmını alarak ayrıca verebilir. Önemli olan ayetin öğretime yapacağı katkıdır. (Tosun ve diğerleri, 2001, sh:64).

DÖ'de 32 ayet EK'de ise 6 ayet yer almaktadır. Ayetleri tek tek DİB mealinden bakmak suretiyle yaptığımız inceleme sonucu bu konuda şu bilgilere ulaştık; ayet meali sadece bir yerde okuma parçası içerisinde verilmiş diğerleri kutucuklar içerisinde ayrı olarak yer almıştır. Verilen ayetlerden on yedisinin meali tam metin olarak verilmiş, kalan ayet-i kerimeler başından veya sonundan kırpılarak konuya uygun kısımları alınmıştır. Fakat kısmen alındığı başına veya sonuna üç nokta konularak belirtilmemiştir. Ayet meallerinin büyük bir kısmı aslına uygun olarak verilmiş olmakla birlikte istisnalarına rastlamak da mümkündür. Örneğin *Allah onlardan razı olmuş, onlarda Allah'tan razı olmuşlardır* (Maide 119) ayetinde *razı olmak* deyimini yerine *memnun olmak* şeklinde, Ankebut 58- Hac 23 surelerinde geçen *salih amel işleyenler* ifadesi yerine, *güzel işler yapanlar* şeklinde anlam verilmiştir. Alak suresi 1-5 ayetinde geçen *Alak kelimesi* Diyanet mealde *kan pıhtısı, aşılınmış yumurta*, olarak geçerken burada *embriyo* kelimesinin kullanılması tercih edilmiştir. Ayetlerin mealleri açıklamaya yer vermeyecek şekilde sade olarak verilmiştir. İhlas süresinde *Samed, onun çocuğu olmamıştır, kendisi de doğmamıştır* anlamı parantez içerisinde verilmişken, Taha 8.ayette *Allah kendisinden başka hiçbir ilah bulunmayandır* ifadesinde ilah kelimesi açıklanmamıştır.

Kuran-ı ağır, ağır tana tane oku (s.28) ayetinin kaynağı Furkan suresi 48-49 olarak verilmiş ancak ayet meali Müzzemmil suresi 4. ayeti kerimeye aittir. Furkan suresi 48-49'un mealı (s.16) da verilmiş ve doğru olarak kullanılmıştır. Bu durum yazarların gözünden kaçmış olabilir. EK'de ise (s.14) de ayetin numarası verilmemiştir. Maide süresi 116.ayet değil 114.ayet (s.107) olacaktı. Ayet numaralandırması yanlış kaydedilmiş. Taha suresi 25 -26. ayet olacaktı. Sadece Taha 25 olarak verilmiştir.

Genel olarak ayetler konulara uygun olarak seçilmiş ve kutucuk içerisine yerleştirilmiştir. Sadece DÖ kitabının son sayfasındaki *Sakın ümitsizlerden olma* (Hicr süresi 55. ayet) ayet mealinin ne için konulmuş olduğuna dair bir açıklama yapılmamıştır.

Kitabın genelinde kullanılan üslupta olumsuzluk ifade edecek bir tutum ve davranış yer almazken bu ayet mealinin burada kullanılması genel olumlu havayı olumsuz yönde etkilediği söylenebilir.

2.4.7.2 Hadisler

DÖ 30 hadis, EK ise 14 hadis yer almaktadır. Bu hadisler EK'deki birkaç hadis dışında metne/sayfaya hadis kutucuğunda yerleştirilmiştir. Hadisler, metin içinde geçen konuya uygun olarak ele alındığı söylenebilir. Metin içinde geçen hadislerin, anlatıma uygun olarak kısaltılarak verildiği görülmüştür. Kısaltılan hadislerin kısaltılarak alındığına işaret eden önünde ya da arkasında üç nokta bulundurma uygulamasına ise, yer verilmediği görülmüştür. Kutucuk içindeki hadislerin, altında, *Hadis* açıklaması yer almaktadır. Bu bilginin yeterli olmadığı söylenebilir. Çünkü çocukların hadis kaynaklarını tanımalarını açısından parantez içinde kaynağının yazılmasının gerekli olduğu söylenebilir. En azından çocuklar, Buhari, Tirmizi, Nesai vb. sahih hadis kaynaklarının isimlerini bu şekilde duymuş olurlardı. Hadislerin konuya ve amaçlara hizmet edecek nitelikte olduğu görülmektedir.

2.4.7.3 Anlatımda Kullanılan Ayet ve Hadislerle İlgili Bilgilerin Değerlendirilmesi

DÖ ve EK ders kitaplarımızda ayet mealleri aslına uygun olarak verilmiştir. Ayetlerimizde yanlış anlaşılmalara sebebiyet verecek şekilde kısaltmalar kullanılmamıştır. Ayetlerin kullanıldığı konularda genellikle ayetin ilgili olduğu bölüm, kısaltılarak alınmıştır. Fakat ayetlerin kısaltılarak alındığı belirtilmemiştir. Ayet meallerinin anlaşılabilirlik noktasında gerekli açıklamalara yeterince yer verilmemiştir. Hadislerin alındığı kaynaklar sahih olup konuya uygun hadislerin seçilmesine özen gösterildiğini söyleyebiliriz. Hadisler konusunda ki tek eksiklik verilen hadisin kaynağının metin içerisinde verilmemiş olmasıdır. Sonuç olarak anlatımda kullanılan ayet ve hadislerle ilgili bilgilerin yeterli düzeyde olduğunu söyleyebiliriz.

Anlatımda Kullanılan Ayet ve Hadislerle İlgili Bilgileri Değerlendirme Ölçeği

Anlatımda Kullanılan Ayet ve Hadislerle İlgili Bilgiler	Evet	Kısıme n	Hayır
1-Ayet mealleri aslına uygun verilmiş midir?	X		
2-Ayet meallerini anlaşılır kılmak için yapılan açıklamalara yer verilmiş midir?		X	
3-Ayet meallerini anlaşılır kılmak için yapılan açıklamalar doğru ve yeterli mi?		X	
4-Ayetler alıntılanırken yanlış anlaşılmaya götürecek kısaltmalardan kaçınılmış mıdır?	X		
5-Ayetler kısaltılarak alınmışsa belirtilmiş midir?			X
6-Ayetler konuya ve amaçlara uygun mudur?	X		
7-Hadisler güvenilir kaynaklardan verilmiş midir?	X		
8-Hadis mealleri anlaşılır verilmiş midir?	X		
9-Hadislerle ilgili anlaşılmayı gerektiren hususlar açıklanmış mıdır?			X
10-Hadisler konuya ve amaçlara hizmet edecek nitelikte midir?	X		

(Tosun ve diğerleri, 2001, sh:66)

2.4.8.1 Okuma Parçası İle İlgili Bilgiler

Ders kitaplarında yer alan öğelerden biri de okuma parçaları ve çalışma yapraklarıdır. Okuma parçaları ve çalışma yaprakları bir konunun veya ünitenin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlamak amacıyla konur. Bu amaçlardan bazıları soyut bir konuyu somutlaştırmak, bir konuyu örnek ile açıklamak, beceri boyutlu bir konuda alıştırmayı yaptırmak, olay ve olguların sonuçlarını düşündürmek, bir davranışın kalıcılığına katkı sağlamak vb.dir.(Tosun ve diğerleri, 2001, sh:67)

Bu bölümde okuma parçaları başlığı altında kitaplarımızda ayet ve hadis dışında kullanılan edebi eserleri incelemeyi uygun bulduk. Bu noktadan hareketle DÖ ve EK ders kitabımızda yer alan edebi ürünlerden sözlü ürün olarak bilmece, yazılı ürün olarak şiir ve düz metin (kıssa) kullanıldığını tespit ettik.

DÖ'de sözlü ürün olarak 4 tane bilmece yer almaktadır. İnanç öğrenme alanında 6, İbadet öğrenme alanında 3, Siyer öğrenme alanında 2 olmak üzere toplam 11 şiir ve İnanç öğrenme alanında iki tane kıssa olmak üzere toplam 13 yazılı ürün kullanılmıştır.

Şiirler genellikle tek kıta şeklinde yer almıştır ve içerik olarak işlenen konularla uyum içerisinde. İnanç öğrenme alanı, *Kitaplara inanıyorum* ünitesinde bulunan *Hazreti Nuh'un Gemisi* düz yazılı metnin, ünitenin üzerinde durduğu konu ile doğrudan alakası gözükmemektedir. Aynı ünite içerisinde Kur'an-ı Kerim dışında diğer kutsal kitaplarla ilgili çok az bilgi verilmiştir. Buradan hareketle diyebiliriz ki vahiy sürecini anlatan bir hadis metnin çocukların anlayacağı şekilde anlatılması konuyla daha uyumlu olabilirdi. Böylece çocuk, hadis metnini sadece kutucuk içerisinde görmez metin içerisinde de yer alabileceğini algılama imkanı bulabilirdi. Başka bir alternatifte kitaplara iman konusunu genel olarak içeren bir metin konu bütünlüğünü sağlamak adına ünite içerisine dahil edilebilirdi. Peygamberlere inanıyorum ünitesinde Hz. Musa'nın kıssasını anlatan *Nil nehrine bırakılan bebek*, konusu itibarıyla ünite başlığı ile uyum içermektedir. EK'de 9 şiir, 1 bilmece, 3 okuma parçası yer almaktadır.

Her iki kitapta da açık anlaşılır ve sade bir üslup kullanılmış olup okuma parçalarının 7-9 yaş çocuklarının gelişim düzeyine hitap ettiğini söyleyebiliriz. Diğer yaş gurupları için basit olduğunu ifade edebiliriz. Çocukların yaşlara göre okuma eğilimleri; masal dönemi (7-9 yaş), serüven dönemi (10-12 yaş), soyut konulara eğilim dönemi (12-14 yaş) şeklinde gruplandırılabilir. (Yeşilbursa, Sabancı, Hamarat, 2013, sh:183) Kitaplarda yer alan sözlü ve yazılı ürünlerin tamamının yazarı metin içerisinde belirtilmediği gibi kaynakça bölümünde de hangi parçanın hangi kitaba ait olduğu bilgiside yer almamıştır. Kaynakça bölümünde sadece şiirler ve dörtlüklerin yazarının ismi geçmektedir. Buradan anlaşıldığına göre bu şiirler yayınlanmış bir kitaptan değil yazardan alıntı yapılmıştır. Kullanılan bütün yayınlar DİB yayınlarıdır bu noktadan güvenilirdir. Kaynaklar bölümünde en azından sözlü ve yazılı ürünlerin hangi kitaptan alındığı belirtilmeliydi. Kitabın içerisindeki metnin hangi kitaptan alındığı bilgisi yer alsaydı bu öğrencide merak duygusu uyandırabilir ve bu eserleri de okuma ihtiyacı hissedebilirdi.

2.4.8.2 Okuma Parçası İle İlgili Bilgilerin Değerlendirilmesi

Ünite içerisinde yazılı ürünlerden şiirler, sayısal değer olarak değerlendirecek olursak konuları destekleme noktasında yeterli düzeyde olduğunu söyleyebiliriz. Ancak okuma parçası niteliğinde olan düz metinler diğer bir ifade ile kıssalar, konuları destekleme noktasında yetersiz kalmıştır diyebiliriz. Verilen sözlü ve yazılı ürünlerden sadece bir tanesi konuyu destekler nitelikte değildir. Yazılı ve sözlü ürünler öğrencilerin ilgi, ihtiyaç ve seviyelerine kısmen uygundur. Kitaplarımızda kullanılan yazılı ürünler

alıntıdır ve kaynakça bölümünde kullanılan kaynaklar belirtilmiştir. Sonuç olarak, okuma parçası ile ilgili bilgilerin kısmen yeterli olduğunu söyleyebiliriz.

Okuma Parçası İle İlgili Bilgileri Değerlendirme Ölçeği

Okuma Parçası İle İlgili Bilgiler	Evet	Kısmen	Hayır
1-Ünite ve konular okuma parçaları ile desteklenmiş midir?		X	
2-Okuma parçaları konuyu desteklemiş midir?		X	
3-Okuma parçaları amaçları ve hedef davranışları desteklemekte midir?	X		
4-Okuma parçaları öğrencilerin ilgi ihtiyaç ve seviyelerine uygun mudur?		X	
5-Okuma parçalarının yazarları belirtilmiş midir?			X
6-Okuma parçaları alıntı ise kaynakları bilimsel tekniklere uygun verilmiş midir?			X

(Tosun ve diğerleri, 2001, sh:68)

2.4.9.1 Değerlendirme Çalışmaları İle İlgili Bilgiler

Değerlendirme, ölçme sonuçlarının aynı alana ait bir ölçüt ile kıyaslanarak bir değer yargısına ve oradan da bir karara varma sürecidir.(Tonga, Aksoy,2013,sh:431) Bir süreç olarak ifade edilen eğitimin hedefi bireyde istenilen davranışları geliştirmek, bireyin kusurlu davranışlarını düzeltmek ve bireyin istenmeyen davranışlarını değiştirmektir. Bireylere verilen eğitimin sonunda istenen yönde davranışların oluşması beklenir. (Yıldız, Genç,2016,sh:48) Öğrenci başarısını değerlendirmede öğrencinin programda belirtilen amaçlara ne derece ulaştığına bakılır.(Korkmaz,2011,s:117) Ölçme ve değerlendirme sayesinde bir öğrencinin öğrenme eksikliklerinin belirlenmesi, sınıf genelinde hangi ünite ve konunun öğrenilip öğrenilemediği, sınıf genelinde ve bireysel olarak öğrencide hangi davranışların geliştirilmesi gerektiği ve süreç içindeki değişimde hedeflere ulaşıp ulaşılmadığının belirlenmesi mümkün olmaktadır. Din dersi ile ilgili öğretim programlarında ölçme ve değerlendirme bölümlerinde genellikle bilişsel alanla ilgili öğrenmeler test edilmekte duyuşsal alan ve psikomotor alanda ki öğrenmeleri ölçmeye yönelik tekniklere ise fazla yer verilmemektedir. Din derslerinde kullanılabilecek geleneksel ölçme ve değerlendirme araçları; kısa cevaplı, uzun cevaplı yazılı sorular, çoktan seçmeli testler, doğru-yanlış testleri, eşleştirmeli testlerinden oluşmaktadır. Alternatif ölçme ve değerlendirme araçları ise; performans görevi, proje ödevi, öğrenci

ürün dosyası, sözlü sunum, tartışma, gözlem, öz değerlendirme, akran değerlendirme, kavram haritaları, vb. araçlardır.(Çakmak,2011,sh:47-94)

Ölçme ve değerlendirmede kullanılan soru maddeleri ünitenin veya konunun tamamını kapsamalıdır. Bir değerlendirme çalışmasında ne kadar çok soru türü kullanılırsa o kadar iyidir. Bir testte en az dört soru türünün bulunması gerektiği şeklindedir. Bunlar yazılı ve uzun cevap gerektiren sorular, çoktan seçmeli sorular, boşluk doldurmalı sorular, vb. olabilir. Sorular öğrencinin kendi kendine değerlendirmesine de imkan sağlamalıdır. (Tosun ve diğerleri,2001,sh:70)

DÖ ders kitabımızda geleneksel ölçme ve değerlendirme tekniklerinden yararlanılmış olup ünite aralarında *Düşünelim, Araştıralım, Paylaşalım*, başlığı altında açık uçlu sorulara yer verilmiştir. Ünite sonlarında ise çoktan seçmeli sorular tercih edilmiştir.

DÖ'de İnanç öğrenme alanı 6. ünite Kitaplara İnanıyorum ve 9. ünite *kader ve kaza* bahisleri dışında; İbadet öğrenme alanı 1. ünite *İbadetlerin Anlamı*,3. ünite *Namazın Farzları*,4.ünite *Namaz Kılıyorum*,5.ünite *Cemaatle Namaz Kılıyorum*,7. ünite *Zekatı Öğreniyorum* konularının dışında; Siyer öğrenme alanı 4. ünite *Peygamberimizin Hicreti ve Ahlak* öğrenme alanı 2. ünite *Sevgi, Saygı*, 3.ünite *Sorumluluk Bilinci*, 6.ünite *İyilik Yapmak*,8. ünite *Paylaşmak*, 9. ünite *Çalışmak* (14 ünite de) ünitelerinin dışında diğer ünitelerde (22 ünite de toplam 46 tane) *Düşünelim, Araştıralım, Paylaşalım* adı altında değerlendirme sorusuna yer verilmiştir. İnanç öğrenme alanı 3.ünite de *Allah'a İman* konusundaki değerlendirme sorularından *sofralarımızda ki nimetler hangi aşamalardan geçerek bize kadar ulaşmıştır sorusunun* konu ile doğrudan alakasının olmadığı söylenebilir. İnanç öğrenme alanı 7. ünite de *Peygamberlere İman* konusundaki *Peygamberimize gençlik çağlarında neden Muhammed'in Emin denildiğini araştıralım?* şeklinde olan değerlendirme sorusunun konunun tamamını içermediği söylenebilir. Bu değerlendirme sorularının bilgi, kavrama, uygulama ve çözümlenme sorularını ihtiva ettiği ve çocuğun sadece bilişsel (tanımlayınız vb. soruları) gelişim düzeyine değil, duyuşsal (ne hissedersiniz vb. soru tipleri) ve psiko-motor(Allah'ın isimleriyle dua edelim vb.) gelişimine de katkı sağlayacak türden olduğu söylenilebilir. Sorular genellikle somut kavramlar üzerinden sorulmuştur. Soyut işlemler dönemindeki çocuklara hitap edecek sadece iki soru tespit edilmiştir. Bunlar nimet ve güzel ahlak ile ilgili sorulardır.

Ayrıca ünite aralarında ve ünite sonlarında olmak üzere itikat 20, ibadet 43,siyer 22, ahlak 14tane olmak üzere toplam 99 değerlendirme sorusu sorulmuştur. Bu soruların tamamı çoktan seçmeli soru gurubundan tercih edilmiştir. Kitabın geneline bakarak

söyleyecek olursak konuların anlatımında çok kısa ve öz bilgilerin kullanımı tercih edilmiştir. Örneğin hac ve ümre konusu sadece iki yaprağa sığdırılmıştır. Soru adedinin yeterli sayıda olduğu söylenebilir. Anlatılan her konuda soru getirilmeye dikkat edilmiş bu da konunun bütününe değerlendirme konusunda olumlu bir tutum sergilendiğini göstermiştir. Etkinlik kitabım çalışma kitabı niteliğinde olup DÖ'deki konuları destekleyecek şekilde düzenlenmiştir. Yalnız DÖ ders kitabında konuyla ilgili çalışma kitabında yer alan etkinlikler için yönlendirme yapılmamıştır. Öğretici kitabı da olmadığını göz önünde bulundurursak DÖ'de EK ders kitabına yönlendirme yapılması gerektiği söylenebilir.

Etkinlik kitabı konuların kolay öğrenilmesine yardımcı olduğu gibi konuların pekiştirilmesine de çok büyük katkı sağlamaktadır. Etkinlik kitabı, içindekiler bölümünde 9 haftaya ayrılmış her hafta için İnanç, İbadet, Siyer ve Ahlak öğrenme alanlarıyla ilgili çalışmalar yer almıştır. Bu etkinliklerden 20 tanesi *boşluk doldurma*, 22 *Açık uçlu soru*, 11 *sözlü soru*, 2 *doğru-yanlış*, 3 *fark bulmaca*, 1 *çoktan seçmeli*, 7 *eşleştirme sorusu*, 2 *labirent bulmaca*, 3 *boyama*, 7 *bulmaca*, 2 *ifadelerle anlat*, 4 *sıraya koy ve 2 tanede hikaye tamamlama* sorusu şeklindedir. Görüldüğü gibi çok çeşitli soru tipleri yer almıştır. Bu da konuları pekiştirilmesi için yeterli miktardadır. Etkinliklerin haftalara dengeli bir şekilde dağıtılmasına özen gösterilmiştir. Etkinliklerin başında gerekli açıklamalar yapılmıştır. Bu durum bireysel çalışmalara uygun olduğunu gösterebilir. Cevap anahtarları kitabın sonuna konmamıştır. Bu öğrencinin cevaplarını değerlendirmede öğretmeni ile iletişime geçmesine olanak sağlayacaktır. Fakat öğretici kitabı olmadığından dolayı soruların cevabı hocanın bilgi ve tecrübesi doğrultusunda değerlendirilecektir.

Özellikle boyama etkinlikleri ilkökul 1. ve 2. Sınıfa hitap etmekte, fark bulmaca, eşleştirme vb. bazı etkinlikler somut işlemler dönemindeki çocuklara hitap etmekte, açık uçlu sorular, hikaye tamamlama vb. sorularıda soyut işlemler döneminde olan çocuklara hitap edecek şekilde hazırlandığını söyleyebiliriz.

2.4.9.2 Değerlendirme Çalışmaları İle İlgili Bilgilerin Değerlendirilmesi

Ünite aralarında düşünelim, araştıralım, paylaşalım şeklinde ünite değerlendirme soruları ve ünite sonlarında çoktan seçmeli değerlendirme soruları yer almaktadır. Değerlendirme soruları ünite ve konuları kapsayacak şekilde oluşturulmaya çalışılmıştır. Geleneksel değerlendirme tekniklerinden çoktan seçmeli test tekniği tercih edilmiştir. Bu test tekniği ilede daha çok çocuğun bilişsel öğrenme alanlarında ki öğrenmelerini değerlendirecek nitelikte sorulara yer verilmiştir. Duyuşsal ve devinışsel öğrenme

alanlarında ki öğrenmelerini ölçecek nitelikte değerlendirme sorularına çok az yer verilmiştir. Oysa din dersi özellikle duyuşsal alana diğerlerinden daha fazla yer vermek durumundadır. İnanç, İbadet, Ahlak, öğrenme alanlarına ait ünitelerde yer alan birçok konu duyuşsal alanla ilgilidir. Sorular öğrencinin anlayabileceği açıklıkta yazılmıştır. Ünite içerisindeki konuların öğrenilip öğrenilmediğini değerlendirme noktasında yeterli düzeyde olduğunu söyleyebiliriz. Testler bireysel çalışmalara uygun olacak şekilde hazırlanmıştır. Sonuç olarak değerlendirme çalışmaları yeterli düzeydedir diyebiliriz.

Değerlendirme Çalışmaları İle İlgili Bilgileri Değerlendirme Ölçeği

Değerlendirme Çalışmaları İle İlgili Bilgiler	Evet	Kısmen	Hayır
1-Ünite ve konu sonlarında değerlendirme çalışmalarına yer verilmiş midir?	X		
2-Değerlendirme soruları ünite ve konuları kapsayacak nicelikte midir?	X		
3-Soru maddeleri test tekniğine uygun mudur?	X		
4-Soru maddeleri tür itibarıyla yeterli çeşitlilikte midir?		X	
5-Soru maddeleri öğrencinin anlayabileceği dilde ve işaretlemelerle yazılmış mıdır?	X		
6-Soru maddeleri amaçlara ve hedef davranışlara uygun mudur?	X		
7-Sorular öğrencinin bireysel çalışmalarına uygun mudur?	X		
8-Sorular içinde öğrencinin düşünce gelişimini destekleyenler yeterli midir?	X		

(Tosun ve diğerleri,2001.sh:70)

III. BÖLÜM

***DİNİMİ ÖĞRENIYORUM VE ETKİNLİK KİTABIM* DERS KİTAPLARININ DÖ 1-2-3 DERS KİTABI İLE KARŞILAŞTIRILMASI**

3.1 DÖ ve EK İle DÖ 1-2-3'ün Biçim ve İçerik Yönünden Karşılaştırılması

Tezimizin bu bölümünde 2016 yılında ilk basımı yapılan ve yaz Kur'an kurslarında okutulmaya başlanan *Dinimi Öğreniyorum* ve *Etkinlik Kitabım* ders kitaplarını *Dinimizi Öğreniyoruz 1-2-3* ders kitaplarının elimizde mevcut olan 4. baskıları ile karşılaştırması yapılacaktır.

DİB 2005 yılında yaz Kur'an kurslarını daha verimli hale getirmek için öğretim materyalleri hazırlama yoluna girmiştir. *Dinimizi Öğreniyoruz Yaz Kur'an Kursları Öğrenci Kitabı 1-2-3* ilk defa Din İşleri Yüksek Kurulunun 03.05.2007 tarih ve 35 sayılı kararı ile yaz Kur'an kurslarında dini bilgiler ders kitapları olarak okutulması kabul edilmiş ve bu amaçla Eğitim Danışmanlığı ve Araştırmaları Merkezi (EDAM) tarafından hazırlanarak 2007 yılında Türkiye Diyanet Vakfı tarafından basımı gerçekleştirilmiştir. Kitapların basımına daha sonra da devam edilmiştir. Basılan ilk kitap üç kurun bir arada olduğu tek kitap şeklindeydi. Kitaplar yazılıp bir dönem kullanıldıktan sonra okuyanlar, kitabı hazırlayan ekiple bilgi ve görgülerini, katkı ve beklentilerini paylaştılar. Bu sayede daha önce tek kitap olan *Dinimizi Öğreniyoruz* her kur için bir kitap olmak üzere üçe bölündü. Müfredat değiştirilmedi fakat bazı kısımlar daha anlaşılır olması amacıyla yeniden düzenlendi. Yeni resimler ve fotoğraflar eklendi. Bazı etkinlikler değiştirildi. Daha sonraki yıllarda ise kitap üzerinde herhangi bir değişikliğe gidilmeden ders kitabı olarak okutulmaya devam edildi. 2016 yılında DİB yaz Kur'an kurslarında okutulmak üzere *Dinimi Öğreniyorum* ve *Etkinlik Kitabım* isimli ders kitaplarını hazırlayınca yeni hazırladığı bu kitapların 7-14 yaş gurubuna okutulmasını, *Dinimizi Öğreniyoruz 1-2-3* ders kitabının ise 14-18 yaş gurubu için okutulması kararını aldı. 2017 Yaz Kur'an kurslarında ise *Dinimizi Öğreniyoruz 1-2-3* ders kitaplarının okutulmasına son verildi.

2016 yılında okutulmaya başlanan *Dinimi Öğreniyorum* ve *Etkinlik Kitabım* ders kitabımızı daha önceki yıllarda okutulan ve EDAM tarafından hazırlanan *Dinimizi Öğreniyoruz 1-2-3* ders kitapları ile yazarlar, fiziksel tasarım, görsel tasarım, eğitsel tasarım ve müfredat konularında karşılaştırma yapmamız, *Dinimi Öğreniyorum* ve *Etkinlik*

Kitabım ders kitaplarının yeterliliğiyle beraber, gelişmeyi ve alınan mesafeyi de gösterecektir. Ancak bu karşılaştırmayı yaparken göz önünde bulundurduğumuz bir husus vardır. Daha önce de belirttiğimiz gibi 2005 yılında kur sistemine geçilmiş, 2006 yılında öğretici kılavuzu hazırlanmış, 2007 yılında ilk ders kitabı basılmış, 2012 yılında Kur'an kurslarına kayıta 12 yaş sınırı kaldırılmıştır. 2012 de yapılan bu düzenleme ile sadece beşinci sınıfta bitiren öğrenciler değil, her yaş gurubundaki çocuklar kursa gelme imkanı elde etmiş oldular. Dolayısıyla EDAM tarafından hazırlattırılan bu ders kitabı 12 yaş ve yukarısı için bu günkü sistemde ortaokul seviyesi çocuklarının gelişim özellikleri dikkate alınarak hazırlanmıştır. Tezimizin konusu olan ve 2016 yılında okutulmaya başlanan *Dinimi Öğreniyorum* ve *Etkinlik Kitabım* ise 2016 yılı uygulama esaslarında belirtildiği gibi 7-14 yaş öğrenci grupları için hazırlanmış ders kitaplarıdır. 2017 yılı Uygulama Esaslarında ise 7 yaş ve üzeri 1.kur ve 2.kur seviyesindeki öğrencilere herhangi bir yaş sınırlaması olmadan okutulacağı ifade edilmiştir.

Tezimizin bu bölümünde DÖ ve EK ders kitabını Dinimizi Öğreniyoruz Yaz Kur'an Kursları Öğrenci Kitabı 1-2-3 ders kitabı ile kıyaslayacağımız için bu kitabın ismi incelememiz sırasında sık sık geçeceğinden dolayı DÖ 1-2-3 şeklinde kısaltmasını ve bazı yerlerde de her bir kur ayrı kitap şeklinde olduğundan 1.Kur,2.kur,3.kur şeklinde kısaltmasını kullanmayı uygun bulduk. Bu bölümde önce DÖ 1-2-3 genel özellikleri ile tanıtılacak, bu esnada yazarları, fiziksel tasarımı, görsel tasarımı ve eğitsel tasarımı ele alınıp incelenecektir. Daha sonra ise DÖ ve EK'in DÖ 1-2-3 ders kitabı ile karşılaştırılması yapılacaktır.

3.1.1 Dinimizi Öğreniyoruz 1-2-3 Ders Kitaplarının Yazarları

Dinimizi Öğreniyoruz 1-2-3 ders kitaplarının yazarları hakkındaki bilgiler incelediğinde, kitabın bir komisyon tarafından yazıldığı görülmektedir. Kitabın kapağında yazarların isimleri verilmiş, önsözde emeği geçenlerin tek tek isimleri belirtilmiştir. Yazarların uzmanlık alanlarına dair bilgiler verilmemiştir. DÖ 1-2-3 ders kitaplarını hazırlayan kuruluş (EDAM) ve basımını gerçekleştiren Türkiye Diyanet Vakfı Matbaacılık İşletmesinin iletişim adresleri verilmiştir.

DÖ ve EK'de verilen yazarlara ait bilgiler ile DÖ 1-2-3 ders kitabındaki yazarlara ait bilgileri karşılaştırdığımızda; her iki kitabın da komisyon tarafından yazıldığı belirtilmiştir. DÖ ve EK'de komisyon üyelerinin isimleri ve uzmanlık alanları belirtilmemiştir. DÖ 1-2-3' de kitabı hazırlayan ve basan kurumların iletişim bilgilerine yer verilmiş, yazarların isimleri belirtilmiş, fakat uzmanlık alanlarına dair bilgiler yer

almamıştır. Buradan her iki kitabımızda, yazarlar hakkındaki bilgilerin tam verilmesi hususunda eksiklikler olduğunu söyleyebiliriz.

3.1.2 Dinimizi Öğreniyoruz 1-2-3 Ders Kitaplarımızın Fiziksel

Tasarımını

DÖ 1-2-3 ders kitabının iç kapak bilgileri yeterli olup, diğer sayfalarında da ders kitaplarında olması gereken tüm unsurlara yer verilmiştir. Kitabın ismi, Atatürk resmi, İstiklal Marşı, önsöz, organizasyon şeması, tek tek ünite açılımını gösteren içindekiler bölümü bilgileri yer almaktadır. Hazırlayan ve basımı gerçekleştiren kurumlara ilişkin iletişim bilgileri verilmiş, ayrıca DÖ 1-2-3 ders kitaplarının eski baskılarından farklılıkları belirtilmiştir. DÖ 1-2-3 ders kitabının arka kapak bilgisi olarak DİB' in hediyesi olduğu ifade edilmiş ve kitabın amacını açıklayan kısa bir yazı eklenmiştir. Kitabın arka iç sayfa bilgilerinde ise teşekkür, telif hakları, kaynakça ve sözlük bulunmaktadır. Arka kapakta bulunması gereken kitabın fiyatı, basımevinin adı ve adresi, basıldığı yıl, baskı adedi gibi bilgilere yer verilmediği görülmüştür. DÖ 1-2-3 ders kitaplarının ebadı 19x27 olup normal ders kitabı ebadındadır. Baskısı, 1. hamur kâğıttır. Köşeleri 90 derece olarak düzgün kesilmiştir. Kitaplarda yazılar ve renkler belirgindir. Işığa tutulduğunda arka ve ön sayfalardaki satır ve boşlukların çakışmadığı, ancak kullanılan kâğıdın yazı, şekil, resim vb. unsurların sayfanın arka yüzünden görülecek kadar ince olduğu görülmektedir. Kitabın kapak resmi 1.kur kitabında erkek, 2.kur kitabında kız, 3.kur kitabında ise biri kız diğeri erkek, iki çocuk resmi yer almaktadır. Arka fondada pastel zemin üzerine kitabın içerisinde yer alan görsellerin resmi konmuştur.

Dinimi Öğreniyorum ve *Etkinlik Kitabım*'ın fiziksel tasarımı ile DÖ 1-2-3 ders kitaplarının fiziksel tasarımını karşılaştırdığımızda, genel olarak her iki kitabın fiziksel tasarımının yeterli düzeyde olduğunu söyleyebiliriz. Ancak DÖ ve EK ders kitaplarımızın iç kapak bilgileri yeterli düzeyde verilmiş diğer sayfalarda ise ders kitaplarında olması gereken Atatürk resmi, İstiklal Marşı, organizasyon şeması unsurlarına yer verilmemiştir. İçindekiler bölümü de DÖ 1-2-3 kadar detaylı verilmemiştir. Kitabın arka kapak bilgileri eksik olmakla beraber kaynakça bölümünde, kullanılan kaynakların çoğunun komisyon tarafından hazırlandığı bilgisi verilmiştir. Yazar isimlerinin verildiği kitapların ise basım yılı bilgilerine yer verilmemiştir. DÖ 1-2-3'de olan sözlük bölümü de yoktur. Atatürk resmi, İstiklal Marşı, organizasyon şeması, sözlük bölümlerinin olmaması ve içindekiler ve kaynakça bölümünün yeterli bilgileri içermemesinden dolayı DÖ ve EK'in DÖ 1-2-3 ders kitabına göre fiziksel açıdan daha yetersiz kaldığı görülmüştür. Cilt, kağıt, baskı

kalitelerinin ise her iki ders kitabında hemen hemen aynı düzeyde olduğu söylenilebilir. DÖ ve EK 'nin öğretici kitabı yokken, DÖ 1-2-3'ün öğretici kitabı bulunmaktadır. DÖ ders kitabının ünitelerinin etkinliklerini kapsayan çalışma kitabı niteliğinde olan EK ayrı bir kitap olarak hazırlanmıştır. Fakat DÖ kitabında EK ders kitabına yönlendiren sayfa numaraları bilgisi bulunmadığından bireysel çalışmalarda zorluklar yaşanabilir. DÖ 1-2-3'de ise etkinlikler her ünitenin sonunda yer almıştır. Etkinliklerin ünite sonunda yer alması öğrenciye büyük kolaylık sağlayacağı söylenebilir.

3.1.3 Dinimizi Öğreniyoruz 1-2-3 Ders Kitaplarının Görsel Tasarımı

3.1.3.1 Görsel Öğelerin Genel Tasarımı

DÖ 1-2-3 ders kitabında kullanılan görsellerde, vurgu ve algılamada kolaylık sağlama ve süsleme amaçlı yatay, dikey, dalgalı, kalın, ince gibi çizgi öğeleri kullanılmıştır. Örneğin sayfa kenar boşlukları, süsleme amacıyla farklı renk kullanılarak, dalgalı bir çizgiyle ayrıştırılmıştır. DÖ 1-2-3'de çoğunlukla pastel renkler tercih edilmiş ve zıt renkler kullanılarak metin içerisinde yer alan tablo ve şemaların tek düze oluşu kırılmak istenmiştir. Renklerin kullanımında kimi zaman dikkati çeken eksiklikler görülebilmektedir. Örneğin 1.kur *İslam'ın Şartları* şiiri (s.37) çok renkli bir sayfa üzerinde yer almış bu da dikkatin şiirden çok sayfaya odaklanılmasına sebep olmuştur. Benzer durumlara 2. kur (s.30),3.kur (s.15,45,),ünite sonlarındaki etkinliklerde de rastlanmaktadır. DÖ 1-2-3 ders kitaplarında kullanılan görsellerin boyutlarının, yaz Kur'an kursu öğrencilerinin algılayabilecekleri boyutta oldukları söylenebilir. Fakat bazı resimler küçük olarak tasarlanmıştır. Örneğin1.kur (s.79) *İsra ve Miraç* mucizesinin işlendiği metinde verilen ayet ve 3. kur (s.38) *Arafat* görseli küçük ve net olmayan bir şekilde tasarlanmıştır. Her üç kurda da tasarımda denge unsuruna büyük ölçüde dikkat edildiği görülmüştür. Ancak bazı sayfaların bazı bölümlerinde bir tarafa doğru yığılma söz konusudur. Örneğin 1.kur (s.26) dört ayet kutucuğu, sayfanın sağ tarafına doğru yığılmıştır. Benzer durumlar 1. Kur (s. 33, 34, 35, 40,49) 2.kur (s. 25, 64, 67) 3.kur (s. 61, 82) vb. sayfalar içinde geçerlidir. Tasarım öğelerinin öğrencinin gelişimine uygun olacak şekilde basit ve yalın olduğu söylenebilir. Görseller sayfa içerisine dağınık olarak yerleştirildiğinden ve çoğu yerde kalın hatlarla birbirinden ayrıldığından veya çok farklı yazı karakterleri bir arada kullanıldığından devamlılık unsuruna çok dikkat edilmediği söylenebilir.1.kur (s.90-91),2.kur (s.31), 3.kur (s.49) hatlar keskin sınırlarla ayrıldığından devamlılık tam anlamıyla sağlanamamıştır. DÖ 1-2-3'de konu başlıklarının tamamının altı çizilmiştir.

Vurgulamalarda tutarlılık söz konusu iken vurgulamada aşırıya gidildiği söylenebilir. Ayet ve hadisler kutu içerisine alınmış, yazıların puntosu düşürülmüştür.

DÖ ve EK'in görsel öğelerinin genel tasarımı ile DÖ 1-2-3 ders kitaplarının görsel öğelerinin genel tasarımını karşılaştırdığımızda; tasarım araçları unsurlarından renk unsuru DÖ ve EK ders kitaplarında daha uyumlu bir şekilde kullanılmıştır. Ancak DÖ 1-2-3' de sayfa kenar boşlukları, farklı renk kullanılarak, dalgalı bir çizgiyle ayrıştırılmış bu da güzel bir görünüm oluşturmuştur. DÖ ve EK ders kitaplarında görsellerin boyutları çok büyük tasarlanmış bazı görseller tüm sayfayı kaplamıştır. DÖ 1-2-3'de ise görsellerin boyutları normalden daha küçük tasarlanmış ve sayfa kenarlarına yazısı okunamayacak kadar küçük görseller yerleştirilmiştir. Her iki kitapta, görsellerin bir tarafa yığılması sonucu denge unsuruna dikkat edilmediği söylenilebilir. DÖ ve EK'de görseller sayfanın alt bölümünde yoğunlaşmışken DÖ 1-2-3'de ise daha çok yan tarafında yoğunlaşmıştır. Her iki kitaptada tasarım öğelerinin öğrencinin gelişimine uygun olacak şekilde basit ve yalın olarak hazırlandığı söylenebilir. Ancak bu basit ve sadeliği çocuğun gelişim düzeyine göre değerlendirecek olursak, DÖ ve EK'de ki görseller 6-10 yaş için uyumlu, daha üst yaş gurupları için basit ve sadedir. DÖ 1-2-3'de ise durum tam tersi olup görseller 10 yaş ve yukarısı için daha uygun alt yaş gurupları için anlaşılması zor olacak şekilde tasarlanmıştır. Özellikle *Siyer* bölümünde kullanılan gerçek resimler daha küçük yaş gurupları için algılamada problem oluşturabilir. Her iki kitapta vurgu unsurlarının abartılı bir şekilde kullanılmış olması çocuk için asıl vurgulanması gereken unsurların sıradanlaşmasına neden olmuştur. DÖ 1-2-3'de ana başlıkların altı kalın hatlarla çizilmiştir. Altını çizme tekniğinin vurgulanmak amacıyla kullanılmaması gerekir.(Tosun ve diğer,2001,sh:32)

3.1.3.2 Metin Tasarımı

MEB Talim ve Terbiye Kurulunun yazılarla ilgili bulunması gereken hususlar 4. Sınıf için 12 punto yazı boyutu,5 sınıf için 11 punto, daha üst öğrenim kademesi için yazılan kitaplarda 10 punto büyüklüğündeki harfler kullanılır. Başlık puntosu metin puntosuyla ilişkili olmalıdır.11 punto büyüklüğün de yazılan yazılar için başlık 18 veya 20 punto, 10 puntoya 16-18, 9 puntoya 10 veya 12 punto yapılmalıdır. (Tosun ve diğerleri,2001,sh:38)

DÖ 1-2-3'de birbirinden farklı puntolar kullanılmıştır. Örneğin metinler 11 punto, başlıklar 16, alt başlıklar 11,ayet ve hadis kutucukları 8 vb. çok farklı puntolar tercih edilmiştir. Başlıklar ile metinlerin harf büyüklüğü arasında uyum sağlanamamıştır.11 puntoya 18-20 punto büyüklüğünde başlık yeterli olabilirdi. Metinlerde kullanılan punto

ortaokul öğrencisi seviyesine hitap etmektedir. Zaten bu kitabın 12-18 yaş çocukları için hazırlandığı düşünülürse bu yaş aralığındaki öğrenci için herhangi bir sorun oluşturmamaktadır. Yalnız başlıklar 16 punto ve yukarı 12-18 yaş dönemi öğrencileri için fazla olduğu düşünülmektedir. Times New Roman, Kutu içerisinde ki yazılar Arial, vb. kullanılmış yazı karakteri hangi amaç için kullanılmış ise kitapların sonuna kadar aynı yazı karakterini muhafaza etmiştir. Kitapta ki yazı başlıkları farklı renklerde yazılmış olup zemin ile uyum içerisinde olacak şekilde ayarlanmıştır. Satır uzunluğu 15 cm, metin yazısı 11 punto ve her satırdaki sözcük sayısı 10-11 arasında değişmektedir. Kelime sayısı, puntosu, bakımından ortaokul öğrencisi seviyesine uygun olarak tasarlanmıştır. DÖ 1-2-3 ders kitaplarının metin tasarımında, sola yaslı ve ortadan hizalama örnekleri mevcuttur. Üst başlıklar ve kutucuk içindeki ayet mealleri ve hadisler, ortadan bloklama yöntemiyle tasarlanmışlardır. Alt başlıklar ise sola dayalı yaslanmıştır. Ana metinlerde ise, gözü yormamak, okuma rahatlığı sağlamak gibi kazanımları olan, tek sütun halinde iki yana yaslı bloklama şeklinde tasarlanmıştır. Satır sonlarının düzgün bir görünümde olması için heceler hecelerin tire ile bölünmesi okumayı kesintiye uğratmaktadır. DÖ 1-2-3 ders kitabında ünite ve ünite başlığı sayfanın sol üst köşesine Arial Unicode yazı karakteri ve 8,5 punto ile yazılmıştır. Ana başlıklar 15 punto büyüklüğünde yazılmıştır. Alt başlıklar sola dayalı yaslanmış ve 11 punto ile yazılmıştır. Ünite başlığı dikkat çekecek şekilde, daha büyük puntolarla tasarlanabilirdi. DÖ 1-2-3’de, yazı tipi, yazı boyutu, rengi, şekli, çizgisi farklı, çok sayıda ayet, hadis, biliyor muydunuz? Yönlendirme, ilave bilgi, okuma parçası kutucukları ve sözlük bölümü kullanılmıştır. Bu kutuların amaç ve işlevleri hakkında, hem kitap içerisinde, hem de öğretici kitabının önsöz bölümünde gerekli açıklamalar yapılmıştır.

DÖ ve EK’in görsel öğelerinden biri olan metin tasarımı ile DÖ 1-2-3 ders kitaplarının metin tasarımını karşılaştırdığımızda, DÖ 1-2-3’de metinlerin birden fazla puntoyla yazıldığı görülmüştür. Ayrıca kullanılan yazı karakterleri de DÖ ve EK’e göre daha fazladır. Satır uzunluğu, kullanılan kelime sayısı daha fazladır. Ancak bu durumun muhatabı olan ortaokul öğrencisi için olumsuz bir durum oluşturmadığını söyleyebiliriz. DÖ ve EK ise her yaş gurubuna (7 yaş ve yukarı) hitap edecek tarzda hazırlandığını dikkate alırsak metin tasarımında ilkokul düzeyinde kalmış, ortaokul düzeyine çıkamamıştır diyebiliriz. DÖ ve EK’de sözcük boşluk düzeninde hizalama yapılmış satır sonundaki sağ taraf girintili, çıkıntılı biçimde hareketli olarak düzenlenmiştir. DÖ 1-2-3’de ise satır sonunda tire ile hece bölmesi çokça kullanılmıştır. DÖ ve EK’de ünite başlıkları,

ana ve alt başlıklar daha büyük puntolarla yazılarak sayfaya daha etkili bir şekilde yerleştirilmiştir. Her iki kitapta da bilgilendirme kutucuklarına yer verilmiştir. DÖ ve EK’de kutucukların amaç ve işlevini belirten açıklamalara yer verilmemiştir. DÖ 1-2-3’de ise gerek kitaplarda gerekse de öğretici kitabında gerekli açıklamalar yapılmıştır.

3.1.3.3 Sayfa Tasarımı

DÖ 1-2-3’de görsel öğeler sayfaların altında, yanında veya da paragraf aralarında kullanılmıştır. Metin ile görsel öğelerin yan yana geldiği yerler de ise okuma akışını engelleyecek olumsuz bir durum görülmemiştir. DÖ 1-2-3’de resim, fotoğraf, tablo, harita, şema bulunmaktadır. Resim ve fotoğrafların daha çok İbadet öğrenme alanında yoğunlaştığını söyleyebiliriz. Soyut kavramların fazla olduğu İncanım öğrenme alanı ve Ahlak öğrenme alanında soyut konuları biraz daha somut hale getirecek görsel öğeler kullanılabilirdi. Görsellerin büyük bir kısmı konunun hedeflerine uygun olarak tasarlanmıştır. Örneğin 3.Kur İbadet öğrenme alanı 1.ünite *Hacca Gidiyoruz* haccın yapılışı ile ilgili görseller öğrencinin konuyu algılamasına yardımcı olacak şekilde tasarlanmıştır. Bazı yerlerde ise metnin yanında yer alan görsellerin konunun hedefine hizmet etmediği görülmüştür. Örneğin 1. kurda (s.16) yer alan metinde kullanılan fotoğrafta, oldukça yeşil ve düz bir arazi görünmektedir. Oysa Arabistan’ın kurak bir iklime sahip olduğu, çöllerle ve dağlarla kaplı olduğu vb. bilgiler yer almaktadır. 2. kur (s.65) *yardımlaşalım* konusuna eşlik eden, çiçek resmidir. Konu ile alakalı farklı bir görsel tercih edilebilirdi. Sayfa kenar boşlukları dengeli bir şekilde ayarlanmıştır. Kitabın genelinde karşılıklı sayfalarda konu, görsel ve metin bütünlük oluşturacak şekilde tasarlanmıştır. 3.Kur İbadet öğrenme alanı hac ünitesi *haccın Yapılışı* konusunda görseller arkalı önlü iki sayfada verilmiştir. Oysa karşılıklı iki sayfada düzenlenerek konu bütünlüğü sağlanabilirdi. Aynı hususa İtikat öğrenme alanı 1.ünite *Meleklerle İman* konusundaki görsellerde de dikkat edilmemiştir. Sayfa numaraları ayrı bir tasarım öğesi olarak metinlerden ayrı, net bir şekilde düzenlenmiştir.

DÖ ve EK’in görsel öğelerinden biri olan sayfa tasarımı ile DÖ 1-2-3 ders kitaplarının sayfa tasarımını karşılaştırdığımızda; her iki ders kitabında da görsel öğeler okuma akışını bozmayacak şekilde tasarlanmıştır diyebiliriz. Fakat DÖ 1-2-3’ de 1. kurda (s.61) olduğu gibi bazı görseller, cümle bölünmesine sebep olmuştur. DÖ ve EK’de görsel öğe olarak resim, tablo ve şema kullanılmış bazı görsellerde konu ile görseller arasında bütünlük oluşturulamamıştır. DÖ 1-2-3’de ise resim, tablo ve şemanın yanı sıra fotoğraf ve harita da görsel öğelere dahil edilmiştir. Fakat bu ders kitabında da 2.kurda (s. 65) olduğu

gibi zaman zaman konu ile ilgili olmayan görsellere yer verilmiştir. DÖ ve EK ders kitabında kenar boşluklarına genellikle özen gösterilmemiştir. Kimi sayfalarda çok geniş kenar boşluğu bırakılırken kimi sayfalarda kenar boşluğu yok denecek kadar az bırakılmıştır. DÖ 1-2-3’de kenar boşlukları daha düzgün ve tutarlı ayarlanmıştır diyebiliriz.

3.1.3.4 Resimlerin Tasarımı

DÖ 1-2-3 ders kitabı 12-18 yaş gurubu dikkate alınarak hazırlanmış bir ders kitabıdır. Hitap ettiği yaş gurubu ilk ergenlik dönemi (12-14 yaş) ve ergenlik dönemi dediğimiz soyut işlemlere merak duyulmaya başlanan çağı kapsar. Söz konusu dönem gelişiminde soyut kavramların daha iyi algılanması mümkün olduğundan bu yaş gurubundaki çocuğun ilgisinin uyandırılması için resimler tek başına yeterli olmayacaktır. Bu nedenle fotoğraf, harita ya da kavram haritaları gibi materyallere yer verilmesi ilginin uyandırılması açısından yerinde olacağı gibi aynı zamanda da çocuğun bilişsel, duyuşsal ve devinışsel gelişimi için daha uygun olacaktır. Bu bağlamda ders kitabında resim dışında fotoğraflara da yer verilmiştir. Resimlerin çizimi, özellikle de çizilen çocuk resimleri daha fazla ilgi çekecek şekilde tasarlanabilirdi. Kitabımızda yer alan *Eğlenelim Öğrenelim* 1.kur (s.28) 3. Kur (s.20) sayfalarında bulunan çocuk resimlerindeki çocukların yüz ifadeleri olumlu bir duygu oluşturacak şekilde daha net çizilebilirdi. Mekan fotoğrafları kullanılması mekanların akılda kalıcılığı noktasında olumlu bir tutum olmakla beraber, çocuğun gelişim dönemi de dikkate alınarak ilgisini çekecek şekilde verilmesine özen gösterilmelidir. Kitabımızda fotoğrafların çekim kalitesi yeterli değildir. Bazı mekanlar 3.kurda (s.38) bulunan *Arafat* fotoğrafında olduğu gibi uzaktan çekilmiş buda görüntünün yeterince net olmamasına sebep olmuştur. Bazı fotoğraflarda 2. kur (s.57) ve 3. kurda (s.73) olduğu gibi çok yakından çekilmiş bu durum mekanın tam olarak algılanmasında birtakım güçlükler oluşturmuştur. Ders kitabımızda ki fotoğrafların çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarını karşılama noktasındaki yeterliliklere kısmen sahip olduğunu söyleyebiliriz.

DÖ 1-2-3 ders kitaplarında kullanılmış olan resim/fotoğrafların, büyük ölçüde konunun hedeflerine hizmet ettiğini söyleyebiliriz. Ancak, konunun hedefleriyle doğrudan ilgisi olmadığı, metinde iletilmek istenen mesajı desteklemediği düşünülen resimlerde vardır.1. kur *Küçük Kul* (s.21) isimli şiirde konunun içeriği ile verilen resim arasında doğrudan bir bağ bulunmamaktadır.1.kur *Hangi Yön?* (s.57) isimli etkinlikte dünya üzerinde namaz kılmak isteyen çocukların hangi yöne döndüklerinde kibleyi bulabilecekleri etkinliği yer almıştır. Ancak verilen resimlerdeki kişiler, Müslüman kimlik taşıyan kişi imajı vermemektedir. 2. kur *Ablama Dua* (s.41) başlıklı şiirde verilen görseller

konu ile doğrudan alakalı resimler değildir.2.kur *Bayram Sevinci* (s.59) isimli okuma parçasında ağlayan bir çocuk görseli kullanılmıştır. Olumlu bir mesaj verme adına gülen bir çocuk resim tercih edilebilirdi. Kullanılan fotoğraflar ise daha çok Siyer öğrenme alanı içerisinde yer alan fotoğraflar olup büyük ölçüde konunun hedefleriyle uyusmaktadır. Ancak kullanılan fotoğraflar biraz daha kaliteli basılsaydı hedefe hizmet etme noktasında daha verimli oluna bilinirdi. Resim/fotoğraf aracılığıyla sorulan sorular, konunun anlaşılmasında, etkili olabilir. DÖ 1-2-3 ders kitaplarında sorularla resim/fotoğraflara dikkat çekme özelliği yoktur. DÖ 1-2-3 ders kitaplarında bulunan resim/fotoğraftan, altında konuya uygun bir açıklama bulunan resim/fotoğraf sayısı 26 olup bu açıklamalar mekân vb. ile sınırlı kalmıştır. Altında açıklama bulunmayan resim/fotoğrafların kimden/nereden alındığı, ders kitaplarının sonunda mevcut *Teşekkür Ve Telif Hakları* bölümünde belirtilmiştir.

DÖ ve EK'in görsel öğelerinden biri olan resim tasarımı ile DÖ 1-2-3 ders kitaplarının resim tasarımını karşılaştırdığımızda; DÖ ve EK'de sadece resimler kullanılmıştır. DÖ 1-2-3 de ise resimlerin yanı sıra özellikle de özel mekanlara ait fotoğraflara da yer verildiği görülmüştür. Her iki kitapta da resimler çocukların ilgi ve ihtiyaçlarını karşılayacak yeterlilikte değildir. Bunun sebebi çizilen resimlerin dikkat çekici bir şekilde tasarlanmamış olmasından dolayıdır. Kitaplarımızda kullanılan resim ve fotoğraflar büyük ölçüde anlatılan konu ile ilgili görsellerden seçilmiştir. Ancak bu durumun gözden kaçtığı yerlerde olmuştur. Kitaplarımızda resim/fotoğraf aracılığıyla sorulan sorulara rastlanılmamıştır. Aslında resim/fotoğraflarla soru sorulma yoluna gidilseydi konunun anlaşılmasına büyük oranda katkı sağlanmış olunurdu. DÖ ve EK'de resimlerin altında açıklamalara yer verilmezken DÖ 1-2-3 de bazı resim ve fotoğrafların altında açıklama mevcuttur.

3.1.3.5 Tablo Grafik ve Şemalar

DÖ 1-2-3 ders kitaplarında, tablo, harita, şema gibi düzenleyici görsel araçların kullanıldığı, ancak grafik unsuruna yer verilmediği görülmüştür.1.kur *beş vakit namaz tablosu* (s.49) görselinde olduğu gibi kitabın içerisinde bulunan tabloların altında herhangi bir açıklama bulunmamaktadır. 1.kur kitabımızda *peygamberimizin doğduğu çevre* (s.61) ile ilgili Arap yarımadasını gösteren bir harita bulunmaktadır. Bu harita sadece bölgenin şeklini gösteren bir haritadır. Yine ders kitabımızda 1. kur *Hicret güzergahını* gösteren bir harita (s.81) ve 3. kur *harem sınırlarını* gösteren bir harita (s.39) görseli yer almaktadır. Bu iki haritada her ne kadar bölgenin isimleri bilgisi yer alsada konuların zorluğunu göz

önüne alırsak yeterince açık olmadıklarını söyleyebiliriz. Harita görseli daha işlevsel olarak kullanılabilmirdi. 2.kur *İnsanlık Önderinin Hayat Serüveni* (s.52) başlıklı okuma parçasında Mekke ve Medine dönemi olayları kronolojik olarak sıralanmıştır. Bu konuda bir kavram haritası oluşturulması, öğrencinin konuyu bir bütün olarak kendi zihninde organize etmesine yardımcı olacaktır.

DÖ ve EK'in görsel öğelerinden biri olan tablo, grafik ve şemaları ile DÖ 1-2-3 ders kitaplarının tablo, grafik ve şemalarını karşılaştırdığımızda; DÖ ve EK'de daha fazla şemaya yer verilmişken, DÖ 1-2-3'de daha fazla tabloya yer verilmiştir. Ancak her iki kitabımızda da grafik unsuruna rastlanılmamıştır. DÖ ve EK'de tablolar namaz konusunda yer almıştır. DÖ 1-2-3'de 1.kur (s.49) da namazların rekat sayıları tablo halinde gösterilmiştir. Ayrıca DÖ 1-2-3'de tabloların daha çok *Eğlenelim Öğrenelim* etkinliklerinin olduğu sayfalarda ve kur sonlarında yer alan *Kur Sonu Genel Değerlendirme Soruları* içerisinde yer aldıkları görülmüştür. DÖ 1-2-3 ders kitabında DÖ ve EK'de olduğu gibi tablo ve şekillerin altında yer alması gereken açıklama bilgisi yer almamaktadır. Her iki ders kitabımızda da bulunan tablo ve şekillerin konunun hedeflerine hizmet ettiğini söyleyebiliriz. DÖ ve EK'de harita ve kavram haritasına yer verilmezken DÖ 1-2-3'de az sayıda da olsa bu unsurlara yer verildiği görülmüştür.

3.1.4 Dinimizi Öğreniyoruz 1-2-3 Ders Kitaplarının Eğitsel (İçerik) Tasarımı

3.1.4.1 Ünite Başlarında Yer Alması Gereken Öğelerle İlgili Bilgiler

DÖ.1-2-3'de ünite başlıkları sayfanın sol üst köşesine 8,5 punto ile yazılmıştır. Ünite başlığı daha büyük yazılabilmirdi. Karşılıklı iki sayfanın, sol sayfasının sol üst köşesinde hangi ünite olduğu ve ünite başlığı, sağında ki sayfanın, sağ üst köşesinde kaçınıcı kur olduğu ve hangi öğrenme alanında olduğunu belirten kutucuklar yer almaktadır. DÖ 1-2-3 ders kitabımızda, İtikat, İbadet, Siyer ve Ahlak öğrenme alanlarında ünite başlarında toplam 12 adet hazırlık sorusu sayfası bulunmaktadır. *1. kurda 33 soru, 2.kurda 28 soru, 3.kurda 31 soru olmak üzere toplam 92 hazırlık sorusu bulunmaktadır.* Hazırlık sorularının başlıca iki biçimde hazırlandığı görülmüştür. Bunlardan ilki, nasıl cevaplaması gerektiği hususunda yönlendirme amaçlı kısa ve açıklayıcı bilgi veren, diğeri ise ayet, hadis, atasözü vb. verilip, bunun açıklamasına dayanan sorular şeklindedir. DÖ 1-2-3'de, işlenecek ünitenin temel kelime ve kavramlarına ilişkin bir hazırlık çalışması düzenlenmemiştir. Kitaplarda geçen temel kelime ve

kavramlardan bazılarının anlamlarının sayfa altında veya da kitapların sonunda, sözlük kısmında verildiği görülmüştür. DÖ 1-2-3 ders kitabında, ünite başlarında ön testlere yer verilmemiştir. Öğrenme alanları içinde her bir ünitenin başında yer alan hazırlık soruları, öğrencilerin hazır bulunuşluklarını belirlemede öğreticiye yardımcı olur. Öğrencilerin konular işlenmeden önce konu hakkında fikir sahibi olmalarını sağlar. Ayrıca çocukta ilgi ve merak uyandırarak öğrenmeye hazır hale gelmesini sağladığından çocukların ön test ihtiyacını kısmen karşıladığı söylenebilir. DÖ 1-2-3’de ünitenin amaçları bilgisi bulunmamaktadır. Öğrenme alanlarının başında ki hazırlık soruları, ünitelerde yer alan başlıklar olsa da bunun ünitenin amaçlarını belirlemede yeterli olmadığı düşünülmektedir. Öğretici kitabında ünitenin amaçlarını belirleme adına her konu başlığında kazanımlar hakkında bilgi yer almaktadır. Ancak öğrenci kitabında amaçlar bölümünün olması, öğrenciye kolaylık sağlama açısından gerekli bir uygulama olduğu düşünülmektedir.

DÖ ve EK’in ünite başlarında yer alması gereken bilgileri ile DÖ 1-2-3 ders kitaplarının ünite başlarında yer alması gereken bilgilerini karşılaştırdığımızda; DÖ ve EK’de ünite başlıkları daha büyük puntolarla yazılmıştır. DÖ 1-2-3’de ise ünite adı ve kaçınıcı ünite olduğu daha açık belirtilmiş fakat küçük puntolarla yazılmıştır. Ünite başlıkları net bir şekilde ve büyük yazı karakteri kullanılarak yazılmalıdır. DÖ ve EK’de ünite başlarında hazırlık soruları yer almamaktadır. DÖ 1-2-3’de ise ünite başlarında hazırlık sorularına yer verilmiştir. Her iki ders kitabımızda da işlenecek ünitenin temel kelime ve kavramlarına ilişkin bir hazırlık çalışması düzenlenmemiştir. Aynı şekilde kitaplarda ön test mahiyetinde bir çalışmada yapılmamıştır. DÖ ve EK’de temel kelime ve kavramların anlamları DÖ’de (s.13) olduğu gibi sayfa içerisinde ve kutucukla ayrılan bölüm içerisinde verilmiştir. DÖ 1-2-3’ de ise temel kelime ve kavramlardan bazılarının 2. kurda (s.32) olduğu gibi sayfa altında veya da her kitabın sonunda, sözlük kısmında verilmiştir. Kolay öğrenebilirlik açısından DÖ ders kitabının kullanımı daha isabetlidir diyebiliriz.

3.1.4.2 Dil ve Anlatım

DÖ 1-2-3’de bulunan kelime ve kavramları incelediğimizde, Türkçe de yaygın olarak kullanılan kelime ve kavramların kullanılmasına özen gösterildiği görülmektedir. *Amel-i salih (salih amel), ef’âl-i mükellefin(mükellefin davranışları) sahih (geçerli), hilfü’l-fudul (erdemliler cemiyeti) ,takva (Allah’a karşı gelmekten sakınma) mezmurlar (melodili bir şekilde okunan sözler) vb.* Arapça ve Farsça dillerinden Türkçeye girmiş kelime ve kavramların Türkçelerinin verildiği görülmüştür. Aynı şekilde *Kelime-i Tevhid ve Kelime-i*

Şehadet, Amentü, Ezan ve Kamet, Teşrik Tekbiri, İftar Duası, önce Arapçası daha sonra Türkçe okunuşu ve anlamı verilmiştir. Yabancı dinlere ait bazı orjinal kavramlar yer almıştır. 3.kur İnanç öğrenme alanı,2. ünite Kitaplara İman başlığı altında dört büyük kutsal kitabın özellikleri konusunda *Tevrat'ın diğer isimleri Ahd-i Atik, Ahd-i Kadim(her ikisi de eski sözleşme, anlaşma anlamına gelir.) İncil'in diğer ismi Ahd-i Cedid (yeni anlaşma),Zebur diğer ismi Mezmurlar (melodili bir şekilde okunan sözler)* örneklerinde olduğu gibi diğer dinlere ait orijinal kavramlara azda olsa yer vermiştir. Kavramların açıklanmasında çok titiz davranılmasına rağmen bu kitapların tahrif edildiği bilgisi verilmiş fakat *tahrif* kelimesinin anlamına sayfa sonunda ve kitabın sonundaki sözlük bölümünde yer verilmemiştir. Kitabın genelinde paragraflarda konu bütünlüğüne dikkat edilmeye çalışılmış; ancak 1.kur (s.24) iman kelimesinin tanımı yapılırken iki ayrı paragrafta yapılmıştır. Bununla birlikte aynı paragrafta birden fazla konuya değinilen bölümlerde vardır. 1.kur (s.64) peygamberimizin süt anneye verilmesi konusunda aynı paragraf içerisinde annesi Hz. Amine'ye tekrar verilmesi ve Hz. Amine'nin vefatı konusuna da yer verildiği görülmüştür. DÖ 1-2-3'de dil, sade ve akıcı bir şekilde kullanılmaya çalışılmış ve ünitelerde bir sözcük nasıl kullanılmışsa her yerde aynı kelimenin kullanılmasına özen gösterilmiştir.1.kur *soğan sarımsak gibi koku verici yiyecekleri yiyenlerin camiye gelmemeleri konusunda ashabını uyarırdı.*(s.97)cümlesinde kapalılık vardır. Bu cümleyi okuyan öğrenci soğan ve sarımsak yiyen kişiler camiye gitmemeliler anlamını çıkarabilir. Oysa *bu gıda maddelerini tükettikten sonra* şeklinde bir açıklama yapılsaydı cümle kapalılıktan kurtarılmış olurdu.1.kur kitabımızda *Sevgili peygamberimiz ashabıyla birlikte mescidin yapımında çalıştı. Mescid-i Nebevi adı verilen bu mescit, Müslümanların en kutsal saydıkları üç mescitten biri olacaktı.* (s.84) cümlesin de zaman uyumsuzluğu vardır. *Çalıştı* geçmiş zaman için kullanılır. Bu kelime ile peygamberimizin mescidin yapımında çalıştığı ifade ediliyor. *Olacaktı* kelimesi gelecek zamanı içerir. Olacaktı yerine oldu kelimesini kullanılsaydı zaman bakımından uyumsuzluk söz konusu olmazdı.

DÖ ve EK'in dil ve anlatımı ile DÖ 1-2-3' ün dil ve anlatımını karşılaştırdığımızda; her iki kitapta sade ve akıcı bir dil kullanmış, özel kelime ve kavramların anlamları üzerinde durulmuştur. Kitaplarımızın genelinde özel kelime ve kavramların üzerinde bu kadar çok durulması konuların anlaşılması noktasında olumlu bir tutum olmakla beraber, bu durum kitabın çekiciliğini, kitaplara karşı beklenen ilgi ve beklentinin geri planda kalmasına sebep olabileceğini ifade edebiliriz. Her iki kitapta Arapça ve Farsça dillerinden

Türkçeye girmiş kelime ve kavramların Türkçelerinin verildiği görülmüştür. DÖ ve EK’de *kelime-i tevhid, ezan, kamet vb.* kavramların Arapça okunuşları verilmemiş sadece Türkçe okunuşları ve anlamları verilmiştir. DÖ 1-2-3 ders kitabında ise Arapça okunuşlarına da yer almaktadır. DÖ ve EK’de yabancı dillere ait orijinal kelimelere rastlanılmazken DÖ 1-2-3’de azda olsa farklı dillere ait orijinal kelimelere rastlanılmıştır. Her iki kitabımızda da çoğunlukla paragraflarda konu bütünlüğüne dikkat edilmeye çalışılmış olmakla birlikte aynı paragraf içerisinde farklı konuların anlatıldığı bölümlere de rastlanabilmektedir. DÖ ve EK’de konuların detaylandırılmadan anlatılması paragraflar arası ani geçişlere neden olurken, DÖ 1-2-3’de konular üzerinde daha ayrıntılı durulduğu için bu tür bir sıkıntının olmadığını söyleyebiliriz. Metinlerde kullanılan dil ve anlatım öğrencinin gelişim basamaklarına uygun olmalıdır. Bu durum anlatım özellikleri olarak ifade edebileceğimiz akıcılık, açıklık, yalınlık, özlülük, tutarlılık vb. kriterlere uygunluk noktasında değerlendirilir. DÖ ders kitabı, anlatım özellikleri konusunda daha yeterli düzeydeyken DÖ 1-2-3 ders kitabı bu konuda da yetersiz görünmektedir. Çünkü DÖ ve EK’de cümleler daha kısadır ve daha anlaşılır bir üslup kullanılmıştır. DÖ 1-2-3’de cümleler daha uzundur ve daha kapalı bir üslup tercih edilmiştir. Bunun, her iki kitapta hedef alınan yaş guruplarının özelliklerinden kaynaklandığını söyleyebiliriz.

3.1.4.3 Dil Bilgisi ve İmla kuralları

DÖ 1-2-3 ders kitaplarında kelime, terim ve deyimlerin TDK’ nin kurallarına uygun olarak yazıldığı görülmüştür. Kitabın genelinde kullanılan kısaltmalar (s.a) ve (Hz) olmuştur. DÖ 1-2-3’de noktalama işaretlerinin kullanımında tespit edebildiğimiz kadarıyla büyük ölçüde TDK kurallarına uygun olduğu görülmüştür. 1. kur *ibadetler* ifadesinden sonra (s.19), *dedesi tartışırken bile* (s.64) ifadesinden sonra, yine aynı şekilde *insanlar* (s.24), *örneğin* (s.40), *Cebrail* (s.73), *fakir bir oduncu* (s.105) vb. ifadelerinden sonra virgül konulabilirdi. Nitekim virgül eksikliğinden dolayı anlatım bozukluğu olmuştur. 3. Kurda (s.72) kesme işaretinin kullanımında Hüseyin kelimesi satır sonunda gelmediği halde *Hüse-yin* şeklinde ayrı yazılarak yazım yanlışlığı yapılmıştır. DÖ 1-2-3’de kelime yanlışlıklarından kaynaklanan hataların olduğunu da söyleyebiliriz. 1.kur *tek ve biricik* (s.14), 2. kur *eşsiz-benzersiz*(s.14) kelimeleri aynı anlamı içerir. Aynı anlama gelen iki kelimenin tek cümle içerisinde kullanılması gereksizdir. Ders kitabımızda 1.kur *ne pahasına olursa olsun* (s.66), *tefekküre dalmak* (s.72), *çileden çıkmak* (s.79), *yüzünü kara çıkarmak*(s.87), 2.kur *dört elle sarılmak* (s.15), *alt üst olmak* (s.15), *başıboş bırakmak* (s.69), 3.kur, *sırtından geçinmek* (s.50), *çaba göstermek* (s.59), *üzerine titremek*

(s.71),*alnından öpmek* (s.80),vb. birden fazla deyim kullanılmıştır. Ders kitabında bulunan deyimleri incelediğimizde bu deyimlerin TDK kurallarına uygun olarak kullanıldıklarını söyleyebiliriz.

DÖ ve EK'in dil bilgisi ve imla kuralları ile DÖ 1-2-3'ün dil bilgisi ve imla kurallarını karşılaştırdığımızda; her iki kitabımızda kelime, terim ve deyimlerin TDK'nın kurallarına uygun olarak yazıldığı görülmüştür. DÖ 1-2-3'de noktalama işaretlerinden virgülün yanlış kullanımı, gereksiz sözcük kullanımı ve eşanlamlı kelimelerin kullanılmasından dolayı zaman zaman anlatım bozukluklarının meydana geldiğini söyleyebiliriz.

3.1.4.4 Anlatımda Örneklerle ilgili bilgiler

DÖ 1-2-3'de konunun anlaşılması için anlatımda kullanılan örnekler, 1.kur *Temizlik-İbadet İlişkisi* konusunda *İslam'da ibadet ile bu üç tür temizlik arasında sıkı bir ilişki vardır. Örneğin namaz kılmak istediğimiz zaman elbisemizin, bedenimizin ve çevremizin temiz olmasına dikkat etmeli, ayrıca abdest almalıyız.*(s.40) örneğinde olduğu gibi ilmihal bilgilerini açıklama şekilde verilmiştir. *Abdest, teyemmüm, namaz, hac* gibi eylem içerikli bazı davranışlar, resimli anlatımlarla örneklendirilmiştir. Ancak, bazı konuların ve kavramların örneklerle anlaşılır hale gelmesine ihtiyaç vardır. Örneğin *Farz, Sünnet, Mekruh, Allah'a İman, Kader ve Kazaya İman, Ahiret Gününe İman* vb. konularda örneklere yer verilmediği görülmüştür. Bu kavramların anlamlı olabilmesi için bilişsel, duyuşsal, ya da devinişsel öğrenme alanlarına hitap edebilecek örnekler verilmesi gerekir. 2.kur Kur'an'da Allah'ın Sıfatları (s.16) konusunda sadece sıfatların tanımı üzerinde durulmuştur. *Dinimizin temel esasları olan ibadetlerimizin başlıcaları şunlardır: namaz, oruç, zekât, hac. Bunları yapıma şekli yönünden kendi içinde üç gruba ayırabiliriz: Bedenle yapılanlar (namaz, oruç), malla yapılanlar (zekât) ve hem beden hem malla yapılanlar (hac).* örneğinde olduğu gibi bazı konular sadece bir kelime ile izah edilmeye çalışılmıştır. Verilen örnekler genellikle ibadet öğrenme alanında yoğunlaşmıştır. Ders kitabımızda güncel örneklere fazla yer verilmediği görülmüştür.1.kur da *İslam beş temel üzere kurulmuş bir binaya benzetilmiş* (s.16), *Salih Amel* örneklerle anlatılmaya çalışılmış (s.35) 3.kur *ihram anlatılırken oruçluyken yemek yemenin, namaz kılarken gülmenin yasak olması* vb. *haccında kısıtlamaları vardır* denilerek ihram kavramı izah edilmeye çalışılmıştır.(s.37) Ahlak alanında konular anlatılırken örneklerden fazla yararlanılmamıştır.1.kur Ahlak öğrenme alanında övülen davranışlardan ve yerilen ve çirkin görülen davranışlardan bazılarının sadece isimleri verilmiş konuyu anlaşılır hale

getirebilecek örneklere yer verilmemiştir. Ders kitabımızda güncel örneklere de konuların anlatımında fazla yer verilmemiştir. Güncel örneklerle konuların anlatımına şu örnekleri verebiliriz. 2. kur Allah'ın varlığı konusunda '*bebek annesine güven duyar ve annesine sarılır(s.15)*' örneği verilerek Allah'ın varlığı anlatılmaya çalışılmıştır.2.kur emanet bilinci anlatılırken *birinin verdiği sırda bir emanettir, dolayısıyla emaneti saklamak da emanete riayettir.* (s.67) şeklinde bir örnek kullanmıştır. 3.kurda (s.59) tövbe konusu anlatılırken kullanılan kedi görseli konunun izahı için güncel ve güzel bir örnektir.3.kur Hz. Peygamberden Davranış Örnekleri ünitesinde peygamberimizin hayatından örnekler verilmesi çocuğun zihninde ilgi ve merak uyandırmıştır diyebiliriz.1.kur İtikad öğrenme alanı hazırlık sorusu olan *mektup, kargo, mesaj ve e-postalar size nasıl ulaşmaktadır? Araştırınız bulduğunuz sonuçları Allah'ın davetini insanlara iletme görevi olan, peygamberlikle karşılaştırınız? Elektron ve protonların atom çekirdeğinin etrafında, dünya ve gezegenlerin güneş' in etrafında dönüp durması ile insanların hacda Kabe'nin etrafında tavaf etmelerini karşılaştırınız? vb.* hazırlık sorusunda olduğu gibi güncel örneklerden yararlanarak sorular sormuştur.

DÖ ve EK'in anlatımında örnekler kullanma durumu ile DÖ 1-2-3'ün anlatımında örnekler kullanma durumunu karşılaştırdığımızda; her iki kitabımızda anlatımında örneklere yer vermiş fakat bu örneklikler daha çok cümle düzeyinde kalmış özellikle soyut kavramlar detaylı bir şekilde örnek verilerek anlatılmamıştır. DÖ ve EK'in bazı konularında da kader konusunun anlatımında olduğu gibi tabiattan örnekler verilerek konu anlaşılır hale getirilmeye çalışılmıştır. Örnekler konunun özellikleriyle, amaç ve davranışlara uygun olarak verilmiştir. DÖ ve EK ders kitabında özellikle Ahlak öğrenme alanında güncel örneklere yer verilmişken DÖ 1-2-3'de hazırlık sorularının bazılarında güncel ifadeler kullanılarak sorular sorulmuştur. Her iki kitabımızda da konunun anlatımında verilen örnekler yetersiz olmakla birlikte verilen örneklerin konunun hedeflerine hizmet edecek şekilde işlevsel olduklarını söyleyebiliriz.

3.1.4.5 Strateji, Yöntem ve Tekniklerle İlgili Bilgiler

DÖ 1-2-3'ün Öğretici Kitabında ders kitabında kullanılan strateji, yöntem ve tekniklere yönlendirmeler mevcuttur. Öğretici kitabında (s.32) *1. kurda (s.16) bulunan kelime-i şehadet etkinliğinde* işbirlikçi öğretim stratejisine yönlendiren ifadeler yer verilmiştir. Öğretici kitabında (s.42) DÖ 1-2-3 ders kitabının *1.kur (s.25-26) İmanın esasları konusunda* sınıfı altı kişilik guruplara ayrılması ve konuları paylaşıp sunu hazırlamaları ve bir sözcü yardımıyla hazırlanan sunumun anlatılması istenmiştir.

Böylelikle öğrenciler gurup içerisinde işbirlikçi stratejiye dayalı bir ders işlemleri sağlanmış olmaktadır. Öğretici kitabında (s.46) *1.kur İbadet öğrenme alanı hazırlık sorularını* gözlem, not alarak dinleme, metin tamamlama öğretim yöntem ve stratejileriyle işleyiniz şeklinde bir yönlendirme mevcuttur. ÖK (s.77) *1.kur Siyer öğrenme alanı hazırlık sorularını* tartışma, buldurma, gurup tartışması, not alarak dinleme öğretim yöntem ve stratejisini kullanarak işleyiniz vb. tarzında bir çok yönlendirme söz konusudur. ÖK (s.96) *İsra ve miraç olayını*, anlatım yöntemini kullanarak anlatınız ifadesi yer almaktadır. Ders işlenirken konuların anlatımında nasıl bir yöntem kullanılacağıın bilinmesi öğretici için büyük kolaylıktır diyebiliriz. DÖ ders kitabına genel olarak sunuş yoluyla öğretim stratejisine yönlendiren anlatımlar çoğunlukta olmakla birlikte, buluş yoluyla öğrenme stratejisine, araştırma inceleme yoluyla öğrenme stratejisine, yönlendiren anlatımlarda vardır diyebiliriz. Ders kitabımızda ki bilgiler düz anlatım veya gösterip-buldurma yöntemi ile genellikle de soru sorma tekniği ile ele alınarak sunulmuştur. Ünite Hazırlık sorularını değerlendirdiğimizde 1.kur Siyer öğrenme alanı hazırlık sorularından *Hz. Peygamberin aile bireylerinden bildiklerinizin isimlerini listeleyiniz?* sorusu çocukların bilişsel gelişimine,2.kur İtikad öğrenme alanı hazırlık sorusu olan *sağımızda ve solumuzda bulunup da sevap ve günahlarımızı yazan meleklerin varlığını bilmek sizde nasıl bir duygu uyandırıyor?* sorusu duyuşsal gelişimine,2. kur İtikad öğrenme alanı hazırlık sorusu olan *İhlas suresini ve anlamını okuyunuz?* sorusu psikomotor gelişimine katkı sağlayacak şekilde, sunuş yoluyla öğrenmeye sevk edecek soruların olduğunu söyleyebiliriz.1.kur ibadet öğrenme alanı hazırlık sorularından *seccade, kabe, iftar, yardımlaşma kavramlarının çağrıştırdığı birer ibadet ismi bulunuz?* Buluş yöntemiyle öğrenmeye yönlendiren sorulara yer verilmiştir.3.kur Siyer öğrenme alanı hazırlık sorularından *Peygamberimizin amcası Hz. Hamza'yı öldüren Vahşi' yi bile affetmesini toplumumuzda bir töre olarak süregelen intikam ve kan davaları ile karşılaştırınız?* hazırlık sorusu araştırma–inceleme yoluyla öğrenme stratejisine, örnek verilebilir. ÖK'de (s.68) 1.kur İbadet öğrenme alanı 3. ünite de yer alan *Namaz kılıyoruz* konusunu öğrencilerin grup çalışması ile kavramaları istenmiş ve böylelikle öğrenciler işbirlikçi strateji ile öğrenmeye yönlendirilmiştir. Ders kitabında yer alan etkinliklere baktığımızda genellikle sunuş yoluyla öğretim stratejisi, soru-cevap yöntemi ile çoğu bilişsel öğrenme alanlarına yönelik etkinlikleri kapsamaktadır. Bununla birlikte duyuşsal ve davranışsal öğrenme alanlarına yönlendiren etkinlikler yer almaktadır. Ders kitabımızda 1.kur *Hangisine ait?* (s.46), *Evet/Hayır* (s.70),2.kur *Kelime Bulmaca* (s.23), *Hangisi Peygamber?*(s.29), 3. Kur

Hangisini Yapardın?(s.87) bilişsel öğrenme alanına yönelik etkinliklere örnek olarak verilebilir. 3. kur *Düşün* (s.20), *Düşün İncele Araştır* (s.52),*Kalbe Tutulan Ayna* (s.86) Duyuşsal öğrenme alanına yönelik etkinliklere örnek olarak verilebilir.2. kur *Ondan Adıyla İstemek* (s.22), *Öyküyü Tamamla* (s.49), *İkincileri Siz Yazın?* (s.71) Devinişsel öğrenme alanına yönelik etkinliklere örnek olarak verilebilir.

DÖ ve EK ders kitaplarının strateji, yöntem ve tekniklerle ilgili bilgileri ile DÖ 1-2-3'ün strateji, yöntem ve tekniklerle ilgili bilgilerini karşılaştırdığımızda; DÖ 1-2-3 ders kitabının öğretici kitabının olması ders sırasında konunun hangi strateji, yöntem ve teknikler ile işlenebileceği konusunda öğrencilere kılavuzluk eder. DÖ ve EK'de öğretici kitabı olmadığından konunun işlenişi sırasında kullanılacak strateji, yöntem ve teknikleri öğreticinin bilgi ve tecrübesi ile kendisi belirlemek durumunda kalacaktır. Her iki kitabımızda da sunuş yoluyla öğrenme stratejisine fazla yer verilmiş diğer stratejilere ait etkinlikler azınlıkta kalmıştır. DÖ 1-2-3'de öğretici kitabında yaptığımız inceleme sonucunda öğrencileri guruplar ile yapılan etkinliklere yönlendirdiği görülmüştür. DÖ ve EK'de öğrencileri gurupla yapabilecekleri konulara ait etkinliklere yer verilmemiştir. DÖ ve EK bireysel çalışmaya, DÖ 1-2-3 ise gurupla çalışmaya daha uygun gözükmektedir. DÖ 1-2-3'de *karşılaştırınız? Araştırınız?* sorularıyla araştırma –inceleme öğrenim stratejisine yönlendiren etkinlikler vardır diyebiliriz. Her iki kitapta farklı strateji, yöntem ve teknikleri bulma ve uygulama noktasında yeterli olduklarını söyleyemeyiz.

3.1.4.6 Bilimsellik ve Kaynaklarla ilgili bilgiler

DÖ 1-2-3 ders kitabının hazırlanmasında toplam 40 kaynaktan yararlanıldığı tespit edilmiştir. Kullanılan kaynakların 16 tanesi DİB yayınları ve çoğunluğu da hac konularında hazırlanmış olan eserlerden oluşturulmuştur. Dinimi Öğreniyorum, Diyanet Çocuk Dergisi, Çocuklar İçin Din Bilgisi, Kitabımı Öğreniyorum, Peygamberimi Öğreniyorum, Temel Dini Bilgiler, Yaz Kur'an Kursları Öğretici Kitabı, Haccı Anlamak, Kutsal İklimde Dua, Hac İlmihali, Dini Kavramlar Sözlüğü, Hicaz Albümü, DİB yayınlarından olup kullanılan kaynak eserlerdir. Kullanılan kaynaklar arasında iki tane DİB Kur'an meali bulunmaktadır. Bir tane de Türkiye Diyanet Vakfı'na ait olan İslam ansiklopedisi yer almaktadır. TDV ile toplam 16 eser DİB başkanlığından alıntılanmıştır diyebiliriz. DİB dışında en fazla (toplam 6 adet) EDAM tarafından hazırlanan kaynaklardan yararlanılmıştır. MEB'den istifade edilen kaynak sayısı birdir. DÖ 1-2-3'de, yararlanılan kaynağı sayfada referansla gösterme uygulaması yoktur. Bunun yerine, kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak, kitapların sonunda kaynakça bölümünde liste

halinde göstermek tercih edilmiştir. DÖ 1-2-3 ders kitaplarında bulunan ayet mealleri için kullanılan kaynakların iki tanesi DİB yayınlarından, diğerleri ise Define, Fecr, Eser yayınlarından, olmak üzere toplam 5 kaynaktan yararlanılmıştır. DÖ 1-2-3’de hadis kaynakları kaynakça bölümünde yer almamaktadır. Kullanılan hadis kaynakları DÖ 1-2-3 Öğretici kitabında (s.318) gösterilmiştir. Öğretici kitabında verilen hadis kaynakçasını incelediğimizde toplam 110 hadis kullanıldığı görülmüştür. Kullanılan hadislerin çoğu (93tanesi) Kütüb-i Sitte olarak bilinen, güvenilir hadis kaynağından alınmıştır. 102 hadis güvenilir kabul edilebilen, kalan sekiz hadis ise kütüb-i sitte ve Ahmet b. Hanbel’in Müsned’i dışındaki kaynaklardan alınmıştır. Kullanılan ilmihal kitaplarından bir tanesi DİB yayınları tarafından hazırlanan kaynak eserdir. Siyer öğrenme alanında da bir eser DİB yayınlarındandır. Kaynakça bölümünü incelediğimizde çevirisini Merve Akkuş’un yaptığı Dalal Al Alami’nin Son Mühür, Peygamberimizin Hayatı kitabı, çevirisini Seda Darcan Çiftçi’nin yaptığı Laura Buller’in Benim İncim isimli eseri, çevirisini Nazif Şişman’ın yaptığı Martin Lings’in Hz. Muhammad’ın Hayatı kitabı vb. yabancı yazarlara ait kaynaklara da başvurulduğu görülmüştür. Yine kaynakça bölümümüzde Nobel yayınları ve EDAM tarafından hazırlanmış olan Karakter Okulu Aile Kitabı ve Karakter Okulu Öğretmen Kitabı, Bestami Yazgan’ın İlk Öğrendiklerim Dizisi 1-5, Selçuk Yıldırım’ın Tekerleme Şekerleme isimli eserleri çocuk eğitim kitaplarına yer verilmiştir.

DÖ ve EK’in bilimsellik ve kaynaklarla ilgili bilgileri ile DÖ 1-2-3’ün bilimsellik ve kaynaklarla ilgili bilgilerini karşılaştırdığımızda; DÖ ve EK’de toplam 18 kaynaktan yararlandığı DÖ 1-2-3’de ise toplam 40 kaynaktan yararlandığını söyleyebiliriz. DÖ ve EK’de kullanılan bütün kaynaklar DİB yayınlarına aittir. DÖ 1-2-3’ de ise farklı kaynaklara başvurulduğu görülmüştür. Her iki kitabımızda da çocuk eğitimi için kullanılan kaynakların yeterli olmadığını söyleyebiliriz. DÖ 1-2-3’de kullanılan hadis kaynakları, kitabın kaynakça bölümünde yer almazken öğretici kitabında (s.318) detaylı bir şekilde belirtilmiştir. Halbuki DÖ ve EK’de kullanılan hadis kaynakları ders kitabının kaynakça bölümünde yer almadığı görülmüştür. Hadis kaynağı olarak DİB yayınlarından 2012 yılında komisyon tarafından hazırlanan Hadislerle İslam isimli eser gösterilmiştir. Bu eser en güncel hadis kaynak kitabımız olup içerisinde sahih bilgileri ihtiva etmektedir.

3.1.4.7 Anlatımda Kullanılan Ayet ve Hadislerle İlgili Bilgiler

3.1.4.7.1 Ayet Meallerinin Durumu

DÖ 1-2-3 ders kitabında İtikat öğrenme alanında 47, İbadet öğrenme alanında 61, Siyer öğrenme alanında 8, Ahlak öğrenme alanında 40 tane olmak üzere toplam 156 adet

ayet meali kullanılmıştır. Kullanılan ayet meallerinin öğrenme alanlarına göre dağılımında farklılıklar vardır. Görüldüğü gibi en fazla ayet meali İbadet öğrenme alanında kullanılmıştır. Kullanılan ayet meallerinin büyük çoğunluğu kutucuk içerisinde yer almıştır.2. kur *karşılığında hizmet, övgü ve mükafat beklememeliyiz.*(*İnsan suresi 8-10. Ayet*) (s.66) ve 3. kur *Kur'an da bildirildiğine göre meleklerin kanatları vardır.*(*35/Fatır süresi 1. Ayet*) (s.17) ayetlerinde olduğu gibi bazı yerlerde yazar ayet mealini kendi cümleleri ile ifade etmiştir. Ankebut suresinin 45. Ayeti 1.kur (s.20ve s.33),Maide suresi 3. Ayeti (s.18 ve s.89),Nahl suresi 49.ayet 1.kur (s.26) ve 3.kur (s.17) vb. örneklerinde olduğu gibi bazı ayet mealleri birden fazla yerde kullanılmıştır. DÖ 1-2-3'de birden fazla yerde kullanılan ayet meallerinin sayısının 18 olduğu görülmüştür. Kitap içerisinde farklı ayet meallerinin kullanılmasının tercih edilmesi tekrara düşmemek adına daha yerinde bir tutum olabileceğini söyleyebiliriz. Bazı yerlerde kullanılan ayet meallerinin anlaşılmasını kolaylaştıracak açıklamalara yer verildiği görülmüştür.1.kur (s.35) Asr suresi 1-3 ayetlerinde *insanlar gerçekten ziyan içindedir. Ancak iman edip salih amel işleyenler, birbirlerine hakkı tavsiye edenler ve sabrı tavsiye edenler başka (onlar ziyanda değillerdir),onlar ziyanda değillerdir* diyerek ziyanda olmayanların kimler olduğunu açıklamıştır. 3. Kur (s.43) Hac suresi 37. ayetinde *Onların etleri ve kanları asla Allah'a ulaşmaz. Fakat ona sizin takvanız (Allah'a karşı gelmekten sakınmanız) ulaşır.* Takva kelimesi açıklanarak ayet daha anlaşılır hale getirilmiştir. Kullanılan ayet mealleri birçok yerde kısaltılarak verilmesine rağmen ayetin kısaltılmış olduğu işaretini verecek önünde ya da arkasında üç nokta bulundurma uygulamasına yer verilmediği görülmüştür.

3.1.4.7.2 Hadisler

DÖ 1-2-3'de kullanılan hadislerin çoğu kutucuk içerisinde yer almakla birlikte, metin içerisinde ve (*hazırlık soruları sayfası, eğlenelim öğrenelim köşesi vb.*) kitabın farklı bölümlerinde de yer alan toplam 110 hadis vardır. Kısaltma yapılarak alınan hadislerin kısaltma yapılarak alındığına dair başına ve sonuna üç nokta konulmadığı görülmüştür. Hadisler çoğunlukla metin içinde kullanılmaları sebebiyle konunun amaçlarına büyük ölçüde hizmet ettikleri, dolayısıyla işlevsel oldukları söylenebilir. Metin içinde geçen hadislerin kaynakları, ne parantez içinde ne de dipnotta belirtilmemiştir. Kutucuk içindeki hadislerin ise, altında ya da parantez içinde yanında, *Hadis-i Şerif* açıklaması olduğu görülmüştür. Bununla birlikte alınan hadis kaynakları öğretici kitabında verilmiştir.

DÖ ve EK'in anlatımında kullanılan ayet meali ve hadisleri DÖ 1-2-3'ün anlatımında kullandığı ayet meali ve hadislerle karşılaştırdığımızda; DÖ ve EK'de toplam

38 ayet meali, ve 44 hadis kullanıldığı buna karşın DÖ 1-2-3 156 ayet meali ve 110 hadis kullanıldığı görülmüştür. DÖ 1-2-3'de kullanılan ayet meali ve hadis sayısı DÖ ve EK'den daha fazladır. Her iki kitapta kullanılan ayet meali ve hadislerin konunun hedef davranışlarına hizmet etmekte olduklarını söyleyebiliriz. Ayet ve hadis metinlerinde açıklanması gereken bölümler öğrencilerin anlayacağı şekilde açıklanarak verilmiştir.

3.1.4.8 Okuma parçası ile ilgili bilgiler

DÖ 1-2-3'de yazılı ürün olarak toplam 12 şiir ve 6 tane kıssa yer almaktadır. Okuma parçalarının noktalama ve yazım kuralları bakımından doğru ve Türkçe kelime ve kavramların kullanılmasına özen gösterildiği, dolayısıyla okuma parçalarının dil özelliklerinin sade ve anlaşılır olduğu söylenebilir. Yazılı ürünlerden şiirlerin kurlara dağılımı orantılı iken kıssalarda aynı durum söz konusu değildir.1.kurda 3 şiir- 2 kıssa,2. kurda 5 şiir- 3 kıssa, 3.kurda 4 şiir-1 kıssa yer almıştır. DÖ 1-2-3'de 18 okuma parçasından 17 tanesi resimlerle desteklenmiş, 1 tanesi ise renkli zemin üzerine yerleştirilmiştir.2.kur (s.69), 3.kur (s.85) dışındaki yazılı ürünlerin yazar ve kaynakları hususunda bilgiler mevcuttur. Eğer parça alıntı ise, yazarın izni ile alıntılandığı bilgisine yer verilmiştir. Yazar ve kaynağı hakkında bilgi mevcut olmayan kıssa sayısı birdir. Okuma parçalarından 16 tanesi, ünite de geçen konuları destekler niteliktedir. Ancak iki yerde verilen yazılı ürün ile konu arasında bir bağ olmadığı görülmüştür. Bunlardan ilki 2. kur (s.41) de bulunan *Ablama Dua* isimli şiir, diğeri ise 2. kur (s.69) da bulunan *Hız. Ali ile Hırsız* isimli okuma parçasıdır.

DÖ ve EK'in okuma parçası bilgileri ile DÖ 1-2-3 ders kitabının okuma parçası bilgilerini karşılaştırdığımızda, DÖ ve EK'de sözlü ürün olarak 4 bilmece,11 şiir ve 2 adet kıssa bulunmaktadır. DÖ 1-2-3' de ise sözlü ürün bulunmamakta, yazılı ürün olarak 12 şiir ve 6 kıssa yer almaktadır. Her iki kitapta da şiir sayıları birbirine yakındır. DÖ 1-2-3' de sözlü ürün bulunmamaktadır fakat kıssa sayısı DÖ ve EK'de bulunan kıssa sayısından fazladır. Her iki kitapta da daha çok kıssaya yer verilmesi uygun olurdu. Yaş gurubu ne olursa olsun konunun hikaye ve kıssalarla desteklenmesi konunun anlaşılması ve pekiştirilmesi için önem taşımaktadır. Okuma parçalarının yaş guruplarına hitap etmesi noktasında durumu değerlendirirsek, DÖ ve EK'de şiirlerin tek dize olarak verilmiş olup küçük yaş gurupları için ilgi çekecek nitelikte olduğunu söyleyebiliriz. Kıssalarda da aynı durum söz konusudur. DÖ 1-2-3'de ise şiirler 3-4 kıtalı olarak tasarlanmış olup muhatabı olduğu 12-18 yaş için biraz basit kaldığını söyleyebiliriz. Fakat anlatılmak istenen konu bu şiirler vasıtasıyla daha net bir şekilde anlatılmıştır. *Adil Bir Hakem, Bayram Sevinci,*

Hurma Bahçesi başlıklı kıssalar her yaşa hitap edecek nitelikte ise de *Anka Kuşu ve Oduncu* başlıklı okuma parçası özellikle ortaokul öğrencisinin ilgisini çekebilecek nitelikte olduğunu söyleyebiliriz.

3.1.4.9 Değerlendirme Çalışmaları İle İlgili Bilgiler

DÖ 1-2-3’de her ünite sonunda *eğlenelim-öğrenelim* sayfalarının yer aldığını ve öğrenilen bilgileri pekiştirme, uygulama ve değerlendirme amaçlı kullanıldığını söyleyebiliriz. Ayrıca her kurun sonunda ölçme-değerlendirmeye yönelik kur sonu genel değerlendirme testlerinin yer aldığı görülmektedir. Etkinliklerin cevapları DÖ 1-2-3’de verilmemekle birlikte, öğreticiye yönelik hazırlanmış öğretici kitabında her ünitenin sonundaki etkinliklerin cevapları verilmektedir. Böylece, öğrencinin etkinlikleri cevap anahtarına bakarak çözmesi engellenmiş olmakla birlikte, öğreticiye cevaplar hususunda yardımcı olması için yönlendirme yapılmış olduğunu söyleyebiliriz.

DÖ 1-2-3’de her ünite sonunda yer alan *eğlenelim-öğrenelim* sayfaları içerisinde yer alan etkinlikleri incelediğimizde karşımıza çıkan sonuçlar şu şekildedir;

- 1.kur itikat öğrenme alanında 13 etkinlik, İbadet öğrenme alanında 10 etkinlik, Siyer öğrenme alanında 10 etkinlik, Ahlak öğrenme alanında 3 etkinlik olmak üzere toplam 36 etkinlik yer almaktadır. Ders kitabımızda öğrencilerin psikomotor gelişimine katkı sağlamak için kısmen boyama etkinliklere yer verildiği görülmüştür. Aynı şekilde çocukların duyuşsal gelişimine ve bilişsel gelişimine yönelik etkinliklerinde bulunduğunu söyleyebiliriz.
- 2. kur itikat öğrenme alanında 10 etkinlik, ibadet öğrenme alanında 6 etkinlik, siyer öğrenme alanında 4 etkinlik, ahlak öğrenme alanında 3 etkinlik olmak üzere toplam 26 etkinlik yer almaktadır. Bu etkinliklerden (s49) *öyküyü tamamlama* ve (s71) *ayet hadis yazımı* psikomotor gelişim için, tasarlanmış olup geriye kalan etkinlikler bilişsel gelişime yönelik etkinliklerdir diyebiliriz.
- 3.kur itikat öğrenme alanında 12 etkinlik, ibadet öğrenme alanında 14 etkinlik, siyer öğrenme alanında 4 etkinlik, ahlak öğrenme alanında 3 etkinlik olmak üzere toplam 33 etkinlik yer almaktadır. Bu etkinliklerden (s.20) ve (s.52) duyuşsal gelişim için (s.87) ise psikomotor gelişim için tasarlanmış olup geriye kalan etkinlikler bilişsel gelişime yönelik etkinliklerdir diyebiliriz.

DÖ 1-2-3’de ölçme-değerlendirme çalışması, kur sonlarında yapılmaktadır. Soruların sayısı ve tüm konuları değerlendirme kapsamına alıp almadığını kontrol ettiğimizde şöyle bir tablo karşımıza çıkmaktadır; 1.kur 9 ünite, 44 konu başlığı, 11 ölçme ve değerlendirme

sorusu; 2.kur 7 ünite 28 konu başlığı, 10 ölçme ve değerlendirme sorusu; 3.kur 9 ünite,42 konu başlığı, 10 ölçme ve değerlendirme sorusu yer almaktadır. Bu bulgulara göre, kur sonlarında yer alan ölçme-değerlendirme sorularının, konular yoluyla öğrenciye kazandırılmak istenen kazanımların tamamını kapsamadığı görülmektedir. Bu durum da ölçme-değerlendirme çalışmalarında kullanılan soru sayısının artırılması gerektiği söylenebilir. Değerlendirme sorularının kur bitiminde değil de ünite sonlarında olması öğrencide kalıcı davranış değişikliğinin sağlanmasında daha etkili olacağı düşünülmektedir. Değerlendirme soruları kitabın tamamında 31 adet olup; bu soruların 13 tanesi çoktan seçmeli, 5 tanesi eşleştirme, 4 tanesi tamamlama (boşluk doldurmaca) , 3 tanesi açık uçlu soru, 1 tanesi doğru-yanlış sorusu ve 1 tanesi de kısa cevaplı soru niteliğindedir. Bu verilere göre, test çeşitliliğe gidildiği söylenebilir. Soruların içeriği incelendiğinde daha çok bilgi düzeyini ölçen ölçme-değerlendirme sorularının yer aldığını duyuşsal ve devinişsel öğrenme alanıyla ilgili öğrenmeleri ölçmede yararlanılabilecek araçlara yeterince yer verilmediği görülmüştür. Öğretici kitabında, kur sonu ölçme-değerlendirme sorularının cevaplarının bulunduğu, *Kur Sonu Değerlendirme Formu* ile *Dereceleme Ölçeği* yer almaktadır.

DÖ ve EK'in değerlendirme çalışmaları ile DÖ 1-2-3'ün değerlendirme çalışmalarını karşılaştırdığımızda; her iki kitabımızda da üniteleri değerlendirme çalışmaları konusunda farklı yöntemlere başvurulmuştur. Şöyle ki; DÖ ve EK'de her ünitenin sonunda *düşünelim, araştıralım, paylaşalım* soruları yer almaktadır. Ünite aralarında ve sonlarında ünite soruları bulunmakta, ayrıca müstakil bir kitap olan EK'de DÖ kitabında ki konuları kapsayacak şekilde etkinliklere de yer verilmektedir. DÖ 1-2-3'de ise ünitelerde işlenen konuları pekiştirmek için ünite sonlarında etkinliklerden oluşan *Eğlenelim Öğrenelim* sayfaları oluşturulmuştur. Her kur sonunda da *Kur Sonu Genel Değerlendirme* testlerine yer verilmiştir. DÖ ve EK'de ki değerlendirme çalışmalarında ki uygulama konuların pekiştirilmesi ve kullanım kolaylığından dolayı tercih edilebilir. Ancak, DÖ'deki ünitelerde hangi konudan sonra EK'deki hangi etkinliğin yapılacağına dair yönlendirme bilgisinin bulunması, gerekirdi. DÖ 1-2-3'de ise kur sonu değerlendirme testleri kitabın sonunda yer aldığından üniteyi bitiren öğrenci kendini ünite bazında deneme imkanı bulamayacak, kur sonunda ise bir çok konuyu zamanında pekiştiremediği için soruları cevaplamada zorluk çekebilecektir. DÖ 1-2-3'de ünite sonlarında etkinliklere yer verilmesi yerinde bir uygulama olmuştur diyebiliriz. EK'de ve DÖ 1-2-3'deki etkinlikler birbirine yakın sayıdadırlar. Her iki kitapta ki etkinliklerin cevap anahtarları kitapta yer

almamaktadır. Her iki kitapta da bilişsel öğrenme alanına yönelik etkinlikler fazladır. Ancak duyuşsal ve psikomotor öğrenme alanlarına yönelik etkinliklerde sayıları azda olsa yer verilmiştir. Etkinliklerin zorluk düzeyini karşılaştırdığımızda her iki kitabımızda da her yaş gurubunun seviyesine uygun etkinliklerin olduğunu söyleyebiliriz. DÖ ders kitabında ünite aralarında ve ünite sonlarında olmak üzere itikat, ibadet, siyer, ahlak öğrenme alanlarında toplam 99 değerlendirme sorusu sorulmuştur. Bu soruların tamamı çoktan seçmeli soru gurubundan tercih edilmiştir. DÖ 1-2-3 de ise 1. kur 10, 2.kur11, 3.kur 10 adet olmak toplam 31 adet kur sonu değerlendirme sorusu sorulmuştur. Ancak sorulan sorularda çeşitlilik vardır. DÖ ve EK ders kitabımızda olan test soru sayısı DÖ 1-2-3 ders kitabındaki test sorularından üç kat fazladır. Dolayısıyla DÖ ve EK'in yeterlilik düzeyi diğer DÖ 1-2-3'e oranla daha fazladır diyebiliriz.

3.2 DÖ ve EK ile DÖ 1-2-3 Ders Kitaplarının Müfredat Yönünden Karşılaştırılması

Tezin bu bölümünde içerik kapsamına dahil olabilecek olan müfredat konusunda da karşılaştırma yapmayı uygun bulduk. Bu bağlamda öncelikle her iki kitabımızın ünite başlıklarını belirtip, daha sonra bu ünite başlıkları altında işlenen konuların karşılaştırılması yapılacaktır. DÖ 1-2-3, 2007 yılında EDAM tarafından hazırlanarak ders kitabı olarak okutulmaya başlandı. Aradan dokuz yıl gibi bir süre geçtikten sonra DİB yaz Kur'an kurslarında okutulmak üzere 2016 yılında DÖ ve EK ders kitaplarını hazırladı. Ders kitaplarımızın müfredatlarını karşılaştırmamızın sebebi müfredatta işlenen konuların değişip değişmediğini anlamak, değişiklik varsa, yapılan yeni değişikliklerin eğitime katkılarının değerlendirilmesini belirlemek, böylelikle gelecekte hazırlanacak yeni kitaplar için bir görüş sunmaktır.

DÖ ve EK ders kitabında öğrenme alanlarına göre müfredat konuları ve ünite başlıkları şöyledir:

1-İnanç, İman Esaslarını Öğreniyorum; 1.ünite Kelime-i Tevhid ve Kelime-i Şهادeti Öğreniyorum, 2.ünite İslam'ın ve İmanın Esaslarını Öğreniyorum,3.ünite Allah'a İnanıyorum, 4.ünite Allah'ın İsimlerini Öğreniyorum, 5. ünite Meleklerle İnanıyorum, 6. ünite Kitaplara İnanıyorum, 7.ünite Peygamberlere İnanıyorum,8.ünite Ahiret Hayatına İnanıyorum, 9.ünite Kader ve Kazaya İnanıyorum.

2-İbadet, İbadetlerimi Öğreniyorum;1.ünite İbadetin Anlamını ve Çeşitlerini Öğreniyorum, 2. ünite Cami ve Ezanı Öğreniyorum, 3.ünite Namazın Farzlarını Öğreniyorum,4.ünite Namaz Kılıyorum,5.ünite Cemaatle Namaz Kılmayı Öğreniyorum

6.ünite Oruç Tutuyorum,7.ünite, Zekatı Öğreniyorum, 8. ünite Haccı Öğreniyorum 9. ünite Dua Ediyorum.

3-Siyer, Peygamberimizin Hayatını Öğreniyorum;1.ünite Kutlu Bir Doğum, 2.ünite Peygamberimizin Gençliği, 3.ünite Peygamberimize ilk Vahyin Gelişi, 4.ünite Peygamberimizin Hicreti, 5.ünite Peygamberimizin Medine Hayatı, 6. ünite Peygamberimizin yakın çevre ile İlişkisi 7. ünite, Peygamberimizin Dürüstlüğü, Güvenilirliği ve Mütevazı oluşu, 8.ünite Peygamberimizin Cömertliği, sabrı, hoşgörü ve vefası, 9. ünite Peygamberimizin Merhameti ve Adaleti

4-Ahlak, Güzel Davranışları Öğreniyorum; 1. ünite Ahlak Nedir? , 2. ünite Sevgi ve Saygı, 3. ünite Sorumluluk Bilinci,4. ünite Aile içindeki Görevlerim,5. ünite Temiz ve Erdemli Olmak,6. ünite İyilik Yapmak,7. ünite Doğru ve Güvenilir Olmak 8. ünite Paylaşmak ve Yardımlaşmak,9. ünite çalışmak.

DÖ 1-2-3 ders kitabının öğrenme alanlarına göre müfredat konuları ve ünite başlıkları şöyledir:

1. Kur, 1.Bölüm, İtikat Öğrenme Alanı; I.ünite, Kelime-i Tevhid ve Kelime-i Şehadeti Öğreniyoruz, II. Ünite, İslâm ve İslâm'ın Beş Esası, III. ünite, İman ve İmanın Altı Esası,

2. Bölüm, İbadet Öğrenme Alanı; I. ünite, İbadetlerimiz II. ünite, Temizlik İmandan Gelir III. ünite, Namaz Kılıyoruz **3. Bölüm, Siyer Öğrenme Alanı;**

I.ünite, Peygamberliğinden Önce Hz. Muhammed (as) , II. ünite, Bir Peygamber Olarak Hz. Muhammed (as): Mekke Dönemi, III. ünite, Bir Peygamber Olarak Hz. Muhammed (as): Medine Dönemi, **4. Bölüm, Ahlâk Öğrenme Alanı;** I. ünite, Güzel Sözler Söyleyip Güzel Davranışlarda Bulunalım.

2. Kur, 1.Bölüm, İtikat Öğrenme Alanı; I.ünite, Allah'a İman, II. ünite, Peygamberlere İman, III. ünite, Ahirete İman, **2.Bölüm, İbadet Öğrenme Alanı;** I.ünite, Namaz Kılıyoruz, II. ünite, Oruç Tutuyoruz, **3. Bölüm, Siyer Öğrenme Alanı;** I. ünite, Hz.

Peygamber'in (as), Örnek Kişiliği, **4.Bölüm, Ahlâk Öğrenme Alanı;** I.ünite, Güzel Sözler Söyleyip, Güzel Davranışlarda Bulunalım.

3.Kur 1. Bölüm, İtikat Öğrenme Alanı; I.ünite, Meleklerle İman, II.ünite, Kitaplara İman, III. ünite, Kader ve Kazaya İman, **2. Bölüm, İbadet Öğrenme Alanı;** I.ünite, Hacca Gidiyoruz, II.ünite, Kurban Sunuyoruz III. ünite,Zekât ve Sadaka? IV.ünite, Allah'a

Yakarış: Dua ve Tövbe, **3.Bölüm, Siyer Öğrenme Alanı;** I. ünite, Hz. Peygamber'den (as) Davranış Örnekleri, **4. Bölüm, Ahlâk Öğrenme Alanı;** I.ünite, Güzel Sözler Söyleyip

Güzel Davranışlarda Bulunalım.

DÖ 1-2-3'de 1.kur, 2.kur ve 3.kur şeklinde üç ayrı kitap olarak oluşturulmuştur. Her bir kur üçer haftaya ayrılmış ve öğrenme alanları, ünite ve konu başlıkları hafta hafta yerleştirilmiştir. DÖ ve EK'de ise DÖ tek kitap halinde, kurlara ayrılmadan öğrenme alanları başlığı altında ünite ve konu başlıklarını vermiştir. EK ise dokuz haftaya ayrılarak etkinlikler hafta hafta verilmiştir. Bu bağlamda her iki tasarımda öğrencinin kitaptan istifade etmesi noktasında kolaylık sağlamakla birlikte kur sistemi devam ettiği için DÖ.1-2-3 ders kitabının müfradatın dağılımı açısından kullanımının daha pratik olduğunu söyleyebiliriz. Her iki kitabın ünitelerinde işlenen konu başlıklarını karşılaştıracak olursak geçen 9 yıl içerisinde hangi konuların DÖ ve EK ders kitabından çıkartılarak hangi konuların dahil edildiğini bilgisine ulaşabiliriz.

DÖ ve EK'de İtikad öğrenme alanında (s.10) *günlük dilde kullanılan dini ifadeler* bölümü eklenmiştir. DÖ 1-2-3'de yer alan 2. kur Allah'ın Sıfatları (s.16-17) konusu, Peygamberlerin özellikleri (s.25) konusu ve 3.kur cin ve şeytanla (s.19) ilgili bölümler çıkartılmıştır. İbadet öğrenme alanında Cami ve Ezanı Öğreniyorum (s.51) konusu eklenmiştir. DÖ 1-2-3'de 1.kur Mükellefin Davranışları (s.35) 3.kur 2.ünite olan kurban (s.42) konuları yeni kitapta yer almamıştır. DÖ 1-2-3'de Mümin ve Müslüman Kimdir? konu başlığı altında, *Mümin; Allah'a Hz. Peygambere ve onun getirdiği her şeye kalpten inanıp kabul eden kişiye denir. Müslüman ise Alla'nın dinine ve Hz. Peygamberin bildirdiği herşeye gönülden teslim olup inandıklarını yaşamaya çalışan kişiye denir.*(s.24) şeklinde Mümin ve Müslüman kavramları ayrı ayrı tanımlanmıştır. Ancak bu kavramlar arasındaki nüansın anlaşılması için örnekler verilmemiştir. DÖ ve EK *Kelime-i Tevhidi ve kelime-i şehadeti söyleyen kişiye müslüman veya mümin denir* (s.8) diyerek iki kavramında eşanlamlı kavramlar olduğu bilgisi verilmiştir. Aradaki nüans belirtilmemiştir. DÖ 1-2-3'de 2. kurda Kur'an'da ismi geçen peygamberlerin tamamı tek tek anlatılmıştır.(s.26-27) Her peygamberin hangi özelliği varsa o özelliği ön plana çıkartarak anlatmış ve hangi peygamberin özelliğinden bahsediliyorsa o peygamberin Kur'an da adının kaç kez geçtiği bilgisi de verilmiştir. Peygamberlerin özelliklerinden bahs etmek önemli bir hususken, isimlerinin Kur'an'da kaç kez geçtiği bilgisinin verilmesi bazı peygamberlerin daha önemli olduğu imajını oluşturabileceği için böyle bir bilginin verilmemesinin daha doğru olabileceğini söyleyebiliriz. DÖ 1-2-3'de *Ahirete iman* (s.19) ve *Kitaplara İman* (s.23), *Cuma, bayram ve teravih namazı* (s.40), *hac*(s.34-39) *zekat* (s.46-49), konuları daha detaylı anlatılmıştır. 1. kur namazın şartları konusu anlatılırken *Setr-i Avret: Erkeklerin en az göbekte diz kapağı arasını; kadınlarında yüz, eller ve ayaklar dışında bütün vücudunu*

örtmesidir.(s.48) setr-i avret kavramında erkek ve kadındaki farklılığına vurgu yapılmıştır. Ancak bir görsel eşliğinde bu bilgiler verilseydi akılda kalıcılık bakımından daha etkili olabilirdi. DÖ ve EK’de ise setr-i avret kavramı *giydiğimiz elbiselerin namaz kılmaya uygun olması ve vücudumuzun avret denilen özel yerlerinin örtülmesi gerekir.*(s.58) şeklinde tarif edilmiş ve kadın erkek farkına dikkat çekmemiştir. 1.kur Ahlak öğrenme alanında *övülen ve güzel görülen özelliklerden bazıları* verildiği gibi *yerilen ve çirkin görülen özelliklerden bazıları*da ifade edilmiştir.(s.95) DÖ ve EK’de olumsuz davranışlara ve olumsuz etki bırakabilecek *şeytan, cin* vb. açıklamalara hiç yer verilmemiştir. DÖ 1-2-3’de namazın kılınışı ayrıntılı bir şekilde namaz görselleriyle de desteklenerek verilmiştir. DÖ ve EK’de ise namaz hareketleri namaz görseli ile birlikte verilmiş namazın kılınışı ayrı bir tabloda yer almıştır. Öğrencinin *Namazın kılınışı* konusunu daha iyi algılayabilmesi için DÖ ve EK’deki veriliş tarz daha uygundur diyebiliriz.

IV. BÖLÜM

***DİNİMİ ÖĞRENİYORUM VE ETKİNLİK KİTABIM* DERS KİTAPLARININ DKAB 4-5-6-7-8. SINIF DERS KİTAPLARI İLE KARŞILAŞTIRILMASI**

Tezimizin bu bölümünde DÖ ve EK ders kitaplarını DKAB 4-5-6-7-8.sınıf ders kitapları ile karşılaştıracamız. Yaz Kur'an kursuna gelen çocuklarımız örgün eğitimin herhangi bir kademesinde öğrenim gören ve yazın temelde Kur'an-ı Kerim öğrenmek ve bunun yanı sıra da okulda din dersinde öğrendikleri dini bilgileri pekiştirmek, tekrarlamak ve bu konudaki eksikliklerini gidermek için yaz kurslarını değerlendirmektedirler. Bilindiği gibi okulda din eğitimi 4.sınıftan itibaren başlamaktadır. Yaz Kur'an kurslarında ise yaş sınırlaması kalktıktan sonra 1.sınıftan itibaren her yaş gurubundan öğrenci Kur'an kurslarına gelmeye başlamıştır. Burada DÖ ve EK ders kitabımız 2016 uygulama esaslarında belirtildiği gibi 7-14 yaş için hazırlanmış ders kitabıdır. İlkokula başlama yaşının biraz erkene çekildiğini düşünecek olursak DÖ ve EK ders kitabımız ilkökul ve ortaokul yaş gurubuna hitap edecek şekilde hazırlandığını ifade edebiliriz. DKAB ders kitapları ise 4.sınıftan itibaren öğrencilerin gelişim basamaklarına göre her sınıf için ayrı hazırlanmıştır. Aynı yaş guruplarına örgün ve yaygın din eğitimi verilirken okutulan ders kitaplarının karşılaştırmasını yapmak bize DÖ ve EK ders kitaplarımızın biçim, içerik ve müfredat konusunda yeterliliği hakkında bir fikir verecek ve bundan sonra yaz Kur'an kurslarında okutulmak için hazırlanacak olan ders kitapları için fiziksel tasarım, görsel tasarım, eğitsel tasarım ve müfredat bakımından yol gösterici olacaktır. Bu bağlamda öncelikle DKAB 4-5-6-7-8.sınıf ders kitaplarının yazarları hakkında bilgi, fiziksel tasarımı, görsel tasarımı, eğitsel tasarımı ele alınıp incelenek EK'de sonra DÖ ve EK ile karşılaştırması yapılacaktır. Biçim ve içerik karşılaştırması yapıldıktan sonra yaz Kur'an kurslarında okutulan ders kitaplarının müfredatı ile DKAB'ın müfredatı karşılaştırılarak örgün öğretimde okutulan konuların hangilerinin yazın pekiştirildiği tespit edilmeye çalışılacaktır. Ayrıca DKAB 4-5-6-7-8.sınıfta okutulan ve yaz Kur'an kursu müfredatında bulunmayan konuları da belirleyeceğiz. Bu bölümün daha sonraki yıllarda DİB'in hazırlayacağı ders kitaplarının içeriğinin oluşturulmasında fayda sağlamasını ümit ediyoruz.

4.1 DÖ ve EK'in DKAB 4-5-6-7-8. **Sınıf** Ders Kitaplarıyla Biçim ve İçerik Yönünden Karşılaştırılması

4.1.1 DKAB 4-5-6-7-8. **Sınıf** Ders Kitaplarının Yazarları

DKAB 4-5-6-7-8. sınıf ders kitaplarının her bir kitabının yazarları hakkındaki bilgileri incelediğimizde, yazarı, editörü, görsel tasarım uzmanı ve dil uzmanından oluşan bir komisyon tarafından yazıldığı görülmektedir. 5.sınıf, 7 ve 8. sınıf ders kitaplarında program geliştirme uzmanı, ölçme ve değerlendirme uzmanı, rehberlik uzmanının da isimlerine yer verilmiştir. Yazarların uzmanlık alanlarına dair bilgiler verilmemiştir. DKAB 4-5-6-7-8. sınıf kitaplarını, hazırlayan kuruluşların telefon/fax, web ve e-posta adresleri, açık bir şekilde verilmiştir. Aynı sayfada, kitapların basımını gerçekleştiren matbaacılık işletmesinin açık adresi, telefon/fax numarası ve e-posta adresi de belirtilmiştir. Bu bilgiler doğrultusunda DKAB 4-5-6-7-8. sınıf ders kitaplarında iletişim bilgilerine yer verildiği söylenebilir.

DÖ ve EK'de verilen yazarlara ait bilgiler ile DKAB 4-5-6-7-8. sınıf ders kitabındaki yazarlara ait bilgileri karşılaştırdığımızda; kitaplarımızın komisyon tarafından yazıldığı görülmüştür. DÖ ve EK'de sadece editörün ismi verilmiş, yazarların isimleri belirtilmemiştir. DKAB ders kitaplarında ise editörün isminin yanı sıra yazarların isimlerine de yer verilmiştir. DÖ ve EK ve DKAB 4-5-6-7-8. sınıf ders kitaplarında komisyon üyelerinin uzmanlık alanları belirtilmemiştir. Kitaplarımızda iletişim bilgilerine yer verildiği görülmüştür. Her iki kitabımızda da yazarların uzmanlık alan bilgilerine yer verilmemiştir.

4.1.2.DKAB 4-5-6-7-8. **Sınıf** Ders Kitaplarının Fiziksel Tasarımı

DKAB 4-5-6-7-8. sınıf ders kitaplarının iç kapak bilgileri yeterli düzeyde olup diğer sayfalarında da ders kitaplarında olması gereken tüm unsurlar bulunmaktadır. Kitabın ismi, Atatürk resmi, İstiklal Marşı, önsöz, organizasyon şeması, tek tek ünite açılımını gösteren içindekiler bölümü bilgisi yer almaktadır. DKAB 4-5-6-7-8. ders kitaplarının arka kapak bilgisi olarak MEB tarafından ücretsiz olarak verildiği bilgisi yer almaktadır. Kitabın arka iç sayfa bilgilerinde ise kaynakça ve sözlük bulunmaktadır. Kitapların ebadı 19x27 olup normal ders kitabı ebadındadır. 1. Hamur kağıda basılmıştır ve kağıt dokusu pürüzsüzdür. Kağıt, baskının arkaya geçmesini önleyecek kalınlıktadır. DKAB ders kitaplarının kapak resimleri çocukların yaşlarına uygun olacak şekilde farklı görsellerden oluşmaktadır.

Dinimi Öğreniyorum ve *Etkinlik Kitabım* 'ın fiziksel tasarımı ile DKAB 4-5-6-7-8 ders kitaplarının fiziksel tasarımını karşılaştırdığımızda; kitaplarımızın fiziksel tasarımının yeterli denebilecek düzeyde olduğunu söyleyebiliriz. DKAB 4-5-6-7-8'de ders kitaplarında olması gereken Atatürk resmi, İstiklal Marşı, organizasyon şeması unsurları yer almaktadır. İçindekiler, sözlük ve kaynakça bölümü de yer almaktadır. DÖ ve EK'de ise bu tür öğelere yer verilmediğinden dolayı DÖ ve EK'in DKAB 4-5-6-7-8 ders kitaplarına göre fiziksel açıdan daha yetersiz olduğunu söyleyebiliriz. Cilt, kağıt, baskı kalitelerinin ise her iki ders kitabında hemen hemen aynı düzeyde olduğu söylenilebilir. DKAB 4-5-6-7-8'de etkinlikler her konunun sonunda yer almıştır. Etkinliklerin her konunun sonunda verilmesi öğrenileni ölçme, değerlendirme ve pekiştirme açısından olumlu bir uygulamadır. DÖ ders kitabının ünitelerinin etkinliklerini kapsayan çalışma kitabı niteliğinde olan EK ayrı bir kitap olarak hazırlanmıştır. DÖ ve EK'in kapak resmi DKAB 4. sınıf etkinlikler başlığı altında verilen bölüm resmi ile aynıdır. Tek fark DÖ ve EK'de çocukların ortasına cami resmi yerleştirilmiş olmasıdır.

4.1.3 DKAB 4-5-6-7-8. **Sınıf Ders Kitaplarının Görsel Tasarımı**

4.1.3.1 Görsel Öğelerin Genel Tasarımı

DKAB ders kitaplarının görsellerinde kullanılan renkler, renk uyumuna dikkat edilerek tasarlanmıştır. Ders kitapları sade ve pastel renkler kullanılarak tasarlanmıştır. Sadece 4.sınıf *gül tasarımı* (s.34) dikkat çekecek şekilde renklidir. Kullanılan görsellerin boyutları genellikle orta boy olarak tasarlanmış ve sayfaların farklı yerlerine yerleştirilerek konuyla bir bütün oluşturması sağlanmıştır. DKAB ders kitaplarının sayfalarının yüzeyi beyaz renktir. Ders kitaplarının görsellerinin tasarımı incelediğimizde, ders kitabının hedef kitlesi olan yaş gurubu dikkate alınacak olursa sınıf düzeylerine ve yaş guruplarına uygun olarak tasarlandığını söyleyebiliriz. Görseller sayfa içerisine dağınık olarak yerleştirildiğinden ve farklı görseller birbirinden ayrıldığından devamlılık unsuruna yer yer dikkat edilmediği söylenebilir. Vurgulanmak istenen öğeler kutucuklar içerisine yerleştirilmiştir. Vurgulanmak istenen öğeler renkli yazılabildiği gibi farklı görsellerle de desteklenmiştir. Örneğin 4. sınıf etkinlikleri, okuma metinleri, güdüleme bölümleri çocuk görselleriyle desteklenmiştir.5. sınıf ders kitabında etkinlikler kenarları işlemeli kutucuklar içerisine alınmış ve kalem kutusu görseli ile okuma metinleri de kitap görselleri ile desteklenmiştir. 6.sınıf etkinlikler kırmızı kutucuk içerisinde, *not edelim* beyaz renk ile yazılmıştır.7 sınıf etkinlikler bölümü kutucuk içerisinde, 8.sınıf *etkinlik, tartışalım, yorumlayalım* vb. vurgulanmak istenen öge renkli yazılmıştır. Vurgulamada yaş unsuruna

dikkat edildiği görülmüştür. Alt sınıflarda görseller vurgu unsuru olarak kullanılırken ileriki sınıflarda renkli yazılarla vurgu sağlanmıştır. 5. sınıf (s.29), (s.74), 7.sınıf (s.29) da olduğu gibi bazı bölümler de vurgu unsuru abartılı kullanılmıştır.

DÖ ve EK'in görsel öğelerinin genel tasarımı ile DKAB 4-5-6-7-8 ders kitaplarının görsel öğelerinin genel tasarımını karşılaştırdığımızda; DÖ ve EK'de daha canlı renkler kullanılmıştır. DKAB 4-5-6-7-8'de daha pastel renkler tercih edilmiştir. DÖ ve EK'de görsellerin boyutları çok büyük tasarlanırken DKAB ders kitaplarında 4 ve 5. sınıf kitaplarında öğrencinin yaş ve gelişim özellikleri dolayısıyla daha büyük görseller tercih edilirken resimlerin boyutu üst sınıflara doğru küçülmüştür. DÖ ve EK'de görseller daha çok sayfanın alt tarafına doğru yoğunlaşmıştır. DKAB ders kitaplarında ise görseller, genellikle sayfanın orta kısmında yoğunlaşmakla birlikte sayfaya dağınık olarak da yerleştirildiği görülmüştür. DÖ ve EK'de vurgu unsuru abartılı olarak kullanılırken DKAB ders kitaplarında vurguda abartı unsuruna yer verilmediği görülmüştür.

4.1.3.2 Metin Tasarımı

MEB Talim ve Terbiye Kurulunun yazılarla ilgili bulunması gereken hususlar 4. Sınıf için 12 punto yazı boyutu,5 sınıf için 11 punto, daha üst öğrenim kademesi için yazılan kitaplarda 10 punto büyüklüğündeki harfler kullanılır. Başlık puntosu metin puntosuyla ilişkili olmalıdır.11 punto büyüklüğün de yazılan yazılar için başlık 18 veya 20 punto, 10 puntoya 16-18, 9 puntoya 10 veya 12 punto yapılmalıdır. (Tosun ve diğerleri,2001sh:38) DKAB 4.sınıf ders kitabında yazı (resim alt yazıları, dipnotlar vb. hariç) ve başlıklar 11 punto ile yazılmıştır. 5.sınıf ders kitabında yazı boyutu 10,5, etkinlikler başlığı 14 punto olarak tasarlanmıştır.6.sınıf ders kitabında yazı boyutu 9, etkinlikler başlığı 11 punto ile yazılmıştır.7.sınıf ders kitaplarında 10 punto, başlıklar 13 punto olacak şekilde tasarlanmıştır. 8.sınıf 9,5 ve etkinlik başlıkları 11 punto olarak belirtilmiştir. Bu durumda ders kitaplarımızda kullanılan yazı boyutu olması gerekenden biraz daha küçük olarak tasarlanmıştır. Başlıkların yazı boyutu ve metinlerin yazı boyutu arasında orantıya dikkat edilmediği söylenebilir. Tüm ders kitaplarımızda yazı karakteri olarak Arial kullanılmıştır. Sayfa içerisinde metinler, etkinlikler, vb. her unsur Arial yazı karakteri ile yazılmıştır.4 sınıf ders kitabında her satırdaki sözcük sayısı 10-13 arasında değişmektedir.5. 6. 7. ve 8. sınıf ders kitabında 10-15 arasında değişmektedir. DKAB kitaplarımızın metin tasarımında, sola yaslı ve ortadan hizalama teknikleri kullanılmıştır. Üst başlıklar ortadan bloklama yöntemiyle tasarlanmışlardır. Alt başlıklar ise sola dayalı yaslanmıştır. Satır sonlarının düzgün bir görünümde olması için tire ile hece bölmesi

kullanılmıştır.

Eğer satır sonlarının düzgün bir görünümde olması isteniyorsa, tire ile hece bölmesi kullanılabilir ya da satır sonundaki sağ taraf girintili, çıkıntılı biçimde hareketli olarak düzenlenebilir. Ancak küçük çocuklar ve yaşlı okurlar için ikinci seçenek yeğlenmelidir. Satır sonunda tire ile hece bölmesi okumayı kesintiye uğratmaktadır. (Alpan,2004,sh:81)

DÖ ve EK'in metin tasarımı ile DKAB 4-5-6-7-8 ders kitaplarının metin tasarımını karşılaştırdığımızda; DÖ ve EK'de metinler 13 punto ile başlıklar 24 punto ile yazılmıştır. Bu da kitabın muhatabı olan ilkokul öğrencisi için yeterli ise de ortaokul öğrencisini yeterince tatmin edecek düzeyde değildir. DKAB 4-5-6-7-8'de 4. sınıftan itibaren yazıların boyutu düşürülmüştür. Başlıkların etkili kullanılması konusunda ise yeterli düzeyi gösterememiştir. DÖ ve EK'de birçok yazı karakteri kullanılırken DKAB 4-5-6-7-8'de sadece Arial yazı karakteri kullanılmıştır. Vurgulama açısından farklı yazı karakterlerini kullanmak daha iyi olabilir. DÖ ve EK'de satır uzunlukları kısa sayfa kenar boşlukları fazla ve yazı puntoları da büyük olduğu için ileriki yaş guruplarında okuma zorluğu meydana geldiğini söyleyebiliriz. DKAB 4-5-6-7-8 ders kitaplarında ise satır uzunlukları fazla, yazıların puntoları da olması gerekenden biraz küçük olunca bu durum yazılarda sıkışıklık meydana getirmiş ve okuma zorluğuna sebep olmuştur. DÖ ve EK'de sözcük boşluk düzeninde hizalama yapılmış satır sonundaki sağ taraf girintili, çıkıntılı biçimde hareketli olarak düzenlenmiştir. DKAB 4-5-6-7-8'de ise satır sonunda tire ile hece bölmesi çokça kullanılmıştır. Tire kullanımını okuma akışını bozacağından dolayı DÖ ve EK'deki uygulama daha yerinde bir uygulamadır diyebiliriz.

4.1.3.3 Sayfa Tasarımı

DKAB 4-5-6-7-8'de görsel öğeler sayfaların farklı yerlerinde olacak şekilde tasarlanmıştır. Metin ile görsel öğelerin yan yana geldiği yerler de görsellerin okuma akışını engelleyecek şekilde metne yakın olmadığı görülmüştür. DKAB 4-5-6-7-8'de görsel öğelerden resim, fotoğraf, tablo, harita, şema bulunmaktadır.5.sınıf *Allah İnancı ünitesi*,7.sınıf *Melek ve Ahiret İnancı ünitesi*, 8. sınıf *Kaza ve Kader ünitesinde* yer alan soyut ifadelerin anlatımında genel olarak görsellerden yararlanılmıştır. Ancak bu ünitelerin içeriğinde olan bazı konularda 5.sınıf *Allah inancı ünitesinde* ki *Allah'ın sıfatlarının* anlatımında olduğu gibi görseller yetersiz kalmıştır. 4.sınıf 1.ünitede *Besmele yazılı bir hat örneği* (s.12), *Elhamdülillah yazılı hat örneği* (s.13), *sevap kavramını açıklarken kullanılan görsel* (s.22),5.sınıf *Nergis çiçeği görseli* (s.35), 6.sınıf *El-Emin görseli* (s.14),7.sınıf 2. ünite *Oruç İbadeti* konusunda yer alan *iftar sofrası görselinde* (s.44),olduğu gibi

görsellerin büyük bir kısmı konunun hedeflerine uygun olarak tasarlanmıştır. Bazı yerlerde ise metni tamamlayan görsellerin konunun hedefine hizmet etmediği görülmüştür. 4.sınıf 4.ünite de Hz. Lokman' ın oğluna yaptığı öğütleri içeren metnin yanına *dua eden iki çocuk görseli* (s.88) konmuştur. 8. sınıf 6. ünitenin baş sayfasında kullanılan *Kabe görseli* (s.99) doğrudan konu ile alakalı gözükmemektedir. Kenar boşlukları (yazılı alan dışında kalan alt, üst, sağ, sol boşluklar) en az 15 mm en fazla 25 mm olmalıdır. Kenar boşluklarının öğrenciler tarafından not alma alanı olarak kullanabileceği göz ardı edilmemelidir. (Ablak,2013,sh:62) DKAB ders kitaplarında kenar boşlukları 9 mm'dir. Sayfa kenar boşluğu çok az bırakılmıştır. Bu durum sayfaların çok yoğun olmasına sebep olmuştur. Kitapların genelinde karşılıklı sayfaların uyumunda konu, görsel ve metin bütünlük oluşturacak şekilde tasarlanmasına dikkat edilmemiştir. Bu duruma hemen hemen her sayfada yer alan etkinlik sayfalarının etkisinin olduğunu söyleyebiliriz.

DÖ ve EK'in sayfa tasarımı ile DKAB 4-5-6-7-8 ders kitaplarının sayfa tasarımını karşılaştırdığımızda; DÖ ve EK'de görseller sayfanın alt kısmında yoğunlaşırken, DKAB kitaplarımızda sayfanın her tarafında olabilecek şekilde tasarlanmıştır. DÖ ve EK'de resim ve şema görseline çok sık yer verilmiştir. DKAB kitaplarında tasarım unsuru olarak resimlerden yararlanılmıştır. Her iki ders kitabımızda da tablo görselinden az yararlanırken grafik unsuruna hiç rastlanmamıştır. Kullanılan görseller konunun hedef davranışlarına uygun olarak seçilme noktasında DKAB ders kitaplarının daha başarılı olduğunu söyleyebiliriz. DÖ ve EK'de sayfa kenar boşlukları çok fazla bırakılmışken DKAB ders kitaplarında boşluklar çok az bırakılmıştır. Karşılıklı iki sayfanın ayarlanmasında DÖ ve EK'de daha dikkatli olduğu söylenilebilir. DKAB ders kitaplarında karşılıklı iki sayfanın birlikte tasarlanmasına gerekli özen gösterilmediğini söyleyebiliriz.

4.1.3.4 Resimlerin Tasarımı

DKAB kitaplarında kullanılan resimlerin özenle seçildiğini söyleyebiliriz. 4.sınıf 1.ünitede *Dinimiz bize namaz kılmamızı ve secde etmemizi emreder* derken bu ifadeyi namaz kılan baba ve çocuk resmi ile tamamlamıştır. Ahlak öğrenme alanı *Sevgi, Dostluk, Kardeşlik* başlığı altında *sevgi* konusunu (s.93) anlatırken anne ve bebek resmini kullanması olumlu bir pekiştireç olmuştur. 5.sınıf 2.ünite İbadet çeşitleri konusunda *Dinimizde büyüklere saygı göstermek* EK'de *ibadet sayılır* resmi (s.33), 6.sınıf *Peygamberlere ve İlahi Kitaplara İnanç* ünitesinde *Kur'an-ı Kerim okuyan çocuk resmi* (s.22) konunun hedeflerine hizmet etmesi bakımından güzel seçilmiş resimlerdir. 6. sınıfın 6.ünitesi olan *İslamiyet ve Türkler* başlığı altında *Maturidi'nin en önemli eseri olan kitabı*

Kitabüt-Tevhid isimli eseri (s.123), *Ahmet Yesevi' nin Divan-ı hikmeti* (s.125), *Hacı Bektaş-ı Veli'nin Makalatı* (s.128), *Sünen-i Tirmizi*, *Ömer Nasuhi Bilmen'in tefsiri*(s.138), kitaplarının görseli ve yazarlarının fotoğrafları yer almaktadır. Türk-İslam tarihinde yer edinen bu şahsiyetlerin hayatları anlatılırken birer somut delil niteliğinde şahsiyetlerinin ve eserlerinin fotoğraflarının verilmesi konuyu daha iyi anlamalarına yardımcı olmuştur diyebiliriz.

4.sınıf *Din ve Ahlak Hakkında Neler Biliyorum* ünitesinde (s.15) şükretmek konusu işlenirken dua eden kız çocuğu resmi kullanılmıştır. Şükretmek sadece dille yapılan bir olgu olmadığından farklı bir resim kullanabilirdi.6. sınıf 1.ünite olan *Peygamberlere ve İlahi Kitaplara İnanç* ünitesinin baş sayfasına sadece *Kur'an* resmi (s.9) konmuştur. Konunun tamamını düşündürecek başka bir resim tercih edilebilirdi.7.sınıf *Oruç İbadeti* konusunda *bilerek yemek içmek orucu bozar* resmi (s.42) yerine bu durumu ifade eden başka bir resim konulabilirdi. Unutarak yiyip içen bir yetişkin resmi yerine unutarak yiyip içen bir çocuk resmi daha uygun olurdu. Resimde kadın sanki bilerek su içiyor algısı uyandırmaktadır.8. sınıf 1. ünite *Kader ve Kaza* konusunda toplumsal yasaları anlatırken *Mısır Piramitleri* resmi (s.19) kullanılmıştır. Şehir görseli tercih edilebilirdi. *Kötü alışkanlıklar nasıl başlıyor*(s.92) başlığı altında işlenen konuya dua eden kız çocuğu resimleri kullanılmıştır. İyi arkadaş veya kötü arkadaş ortamını ifade eden resimler kullanılabilirdi. 4.ünite *Kur'an'da Akıl ve Bilgi* ünitesinde *Kur'an resmi* (s.77) ve *Sevgi ve merhamet örneği: Hz. Yusuf* konusunun işlendiği sayfada kullanılan *Kur'an sayfası* (s.80) görselleri net değildir. 4.sınıf *Kur'an-ı kerimi tanıyalım* ünitesinde *Kur'an'nun iki sayfasını tanıyalım* (s.83) *görseli* çok net değildir. Bunların dışında kullanılan resimlerin büyük çoğunluğunun kalitesinin iyi düzeyde olduğu söyleyebiliriz.Kullanılan fotoğraflar ise daha çok siyer öğrenme alanı içerisinde yer alan fotoğraflar olup büyük ölçüde konunun hedefleriyle uyuşmaktadır. 6 sınıf Son *Peygamber Hz. Muhammed* ünitesinde *Uhud Dağı ve Şehitliği fotoğrafı* (s.67) uzaktan çekilmiş *Uhud Dağı* hangisi, *Şehitlik* neresi tam olarak anlaşılmamaktadır. *Uhud Dağı ve Şehitliği fotoğrafı* (s.67) hariç kullanılan fotoğraflar kaliteli basılmıştır diyebiliriz. Resim/fotoğraf aracılığıyla sorulan sorular, konunun anlaşılmasında, etkili olabilir. DKAB 4-5-6-7-8 ders kitaplarında sorularla resim/fotoğraflara dikkat çekme özelliği yoktur. DKAB 4-5-6-7-8 ders kitaplarında bulunan resim/fotoğraftan, altında konuya uygun bir açıklama bilgisi yer almaktadır.

DÖ ve EK'in resim tasarımı ile DKAB 4-5-6-7-8 ders kitaplarının resim tasarımını karşılaştırdığımızda; DÖ ve EK'de sadece resimler kullanılmıştır. DKAB 4-5-6-7-8'de ise

resimlerin yanı sıra fotoğraflara da yer verildiği görülmüştür. Hatta 6. Sınıf 6.ünite olan *İslamiyet ve Türkler* ünitesinde Türklerin İslam Medeniyetine Katkıları başlığında (s.136) *minyatür* vardır. Fotoğraflar sadece siyer öğrenme alanında bulunan mekan fotoğraflarıyla sınırlı olmayıp her konuda fotoğraf görselinden yararlanılmıştır.8.sınıf 1.ünite *Kader ve Evrendeki Yasalar* konusunda *gen* (s.18) resminin kullanılması, *ecel ve ölüm* anlatılırken *kabir* resminin konulması(s.24),*İslam Dinine göre kötü alışkanlıklar* ünitesinde *sigara içen ve içmeyen insanların akciğerlerini* (s.88) gösteren resimler, bilgi çağı çocuklarının anlayabileceği resimler olup öğrenmeye olumlu katkılarının olduğunu söyleyebiliriz. Fotoğrafların çoğunun çekim kalitesi yüksektir. 6.sınıf ahlak öğrenme alanında *büyükmek-kibir* (s.106) konusunda kullanılan fotoğraf gibi birçok fotoğraf çocuklarda ilgi ve merak uyandıracak kadar dikkat çekici özelliklere sahip olduğunu söyleyebiliriz. Kitaplarımızda resim/fotoğraf aracılığıyla sorulan sorulara rastlanılmamıştır. DÖ ve EK’de resimlerin altında açıklamalara yer verilmezken DKAB 4-5-6-7-8’de bulunan resim ve fotoğrafların hepsinin altında açıklama bilgisi bulunmaktadır. DÖ ve EK’de Arapça yazılı levhalar görseli bulunmazken DKAB 4-5-6-7-8’de *Besmele, Hamd, Tekbir*, vb.bazı kavramların Arapçası hüsn-ü hat olarak verilmiştir. 4.sınıf *Besmele* yazılı hat örneği (s.12), *Elhamdülillah* yazılı bir hat örneği (s.13),*Kelime-i Tevhid* yazılı levha (s.22),*Muhammed* yazılı hat örneği (s.56), 6.sınıf *Hz.Ali* yazılı levha (s.116),7.sınıf *Muhammed* yazılı levhaların(s.57),öğrencilerin ilgisini çektiğini söyleyebiliriz.4.sınıf *Kalem süresinin* yazılı olduğu hüsn-i hat (s.66),7.sınıf *Besmele* yazılı levha(s.125), haricinde ki diğer levhalarda Arapça yazılar okunabilecek sadeliktendir.

4.1.3.5 Tablo Grafik ve Şemalar

DKAB 4-5-6-7-8 ders kitaplarında, tablo, harita, şema gibi görsel araçların kullanıldığı, ancak grafik unsuruna yer verilmediği görülmüştür.4.sınıf ders kitabında çoğunluğu etkinliklerde kullanılan 10 tablo ve 12 şema kullanılmıştır.5.sınıf 2 tablo,3 şema,5 kavram haritası,6.sınıf 5 tablo, 10 şema, biri Piri Reis’in haritası olmak üzere 3 harita,7.sınıf 1 tablo,17 şema yer almaktadır, 8.sınıf 2 tablo,2 şema,1 tanede kavram haritası yer almaktadır. Tablo ve şemalar çoğunlukla etkinlikler bölümünde kullanılmış olup gerekli açıklamaları içermektedir. Kavram haritaları daha çok 5.sınıfta kullanılmıştır. Haritalar 6.sınıfta kullanılmış, tablo ve şemalar ise her sınıf düzeyinde kullanılmıştır.

DÖ ve EK’in tablo, grafik ve şemaları ile DKAB 4-5-6-7-8 ders kitaplarının tablo, grafik ve şemalarını karşılaştırdığımızda; DÖ ve EK’de daha fazla şemaya yer verilmişken, DKAB 4-5-6-7-8’de daha fazla tabloya yer verilmiştir. Ancak her iki kitabımızda da grafik

unsuruna rastlanılmamıştır. DÖ ve EK’de tablolar namaz konusunda yer almıştır. DKAB 4-5-6-7-8.sınıf ders kitaplarımızda tablolar daha çok etkinlikler bölümünde kullanılmıştır. DÖ ve EK’de tablo ve şekillerin altında yer alması gereken açıklama bilgisi bulunmazken DKAB 4-5-6-7-8. sınıf ders kitaplarında tablo ve şekillerin altında yer alması gereken açıklama bilgisi yer almaktadır. Her iki ders kitabımızda da bulunan tablo ve şekillerin konunun hedeflerine hizmet ettiğini söyleyebiliriz. DÖ ve EK’de harita ve kavram haritasına rastlanılmazken DKAB 4-5-6-7-8. sınıf ders kitaplarında az sayıda da olsa bu unsurlara yer verildiği görülmüştür.

4.1.4 DKAB 4-5-6-7-8 Ders Kitaplarının Eğitsel (İçerik) Tasarımı

4.1.4.1 Ünite Başlarında Yer Alması Gereken Öğelerle İlgili Bilgiler

DKAB ders kitabında ünite bilgileri ayrı bir sayfada tasarlanmıştır. Bu sayfada öğrenme alanı, kaçınıcı ünite olduğu, ünite başlığı, konu ile alakalı bir resim ve hazırlık çalışmalarını içeren bilgiler yer almaktadır. Sayfa içlerinde ise sol sayfanın sol üst köşesine kaçınıcı ünite olduğu bilgisi, sağ sayfanın sağ üst köşesine de ünite adı yazılmıştır. 4.sınıf ders kitabında 24, 5.ve 8. sınıf ders kitaplarında 26, 6.sınıf ders kitabın da 34, 7.Sınıf ders kitabında ise 27 tane hazırlık sorusu bulunmaktadır. Ünite içerisinde geçen kavramlar metin içerisinde veya da kitapların arka kısmında bulunan sözlük bölümünde verilmiştir. DKAB 4-5-6-7-8.sınıf ders kitaplarında, ünite başlarında olması istenen ön testlere ve ünitenin amaçları bilgisine de yer verilmemiştir.

DÖ ve EK’in ünite başlarında yer alması gereken bilgileri ile DKAB 4-5-6-7-8 ders kitaplarının ünite başlarında yer alması gereken bilgilerini karşılaştırdığımızda; DKAB ders kitaplarında yer alan hazırlık soruları DÖ ve EK’de bulunmamaktadır. Her iki ders kitabımızda da işlenecek ünitenin temel kelime ve kavramlarına ilişkin bir hazırlık çalışması düzenlenmemiştir. Aynı şekilde kitaplarımızda ön test mahiyetinde bir çalışmada yapılmamıştır. DÖ ve EK’de kavramlar sayfa içerisinde ve kutucukla ayrılan bölüm içerisinde verilmiştir. DKAB 4-5-6-7-8 ders kitaplarında ise kavramlar metin içerisinde veya da sözlük bölümünde yer verilmiştir. DÖ ve EK’de olduğu gibi kavramların vurgulu olarak sayfa içerisinde ayrı bir bölümde olması öğrencide ilgi ve merak uyandıracaktır.

4.1.4.2 Dil ve Anlatım

DKAB 4-5-6-7-8 ders kitaplarında bulunan kelime ve kavramları incelediğimizde, Türkçe de yaygın olarak kullanılan kelime ve kavramların kullanılmasına özen gösterildiği görülmektedir. Arapça ve Farsça dillerinden Türkçeye girmiş kelime ve kavramların bazen *Salih Amel* kelimesinde olduğu gibi sadece Türkçelerinin verildiği, bazende 4.sınıf ders

kitabında geçen *vadederse (söz verirse)* (s.47), *el-Emin (güvenilir)*, 5.sınıf *Hamd (övme ve övülme)* (s.49), *Yerhamükellah (Allah sağlık ve afiyet versin)* (s.103), 8.sınıf üstüvanetül-vüfud(elçiler sütunu) (s.63), kelimelerinde olduğu gibi kelime ve kavramların anlamı parantez içerisinde verilmiştir. Kitapların genelinde ise 5.sınıf *suhuf* (s.21) kavramında olduğu gibi kelimenin anlamı cümle içerisinde verilmiştir. 7.sınıf kefarete (s.36) kelimesinde olduğu gibi bazı kavramların anlamına ise yer verilmediği görülmüştür. 6.sınıf *Peygamberler ve ilahi kitaplara inanç* ünitesinde kendisine kitap gönderilen diğer peygamberler ve kitapları için kullanılan yabancı dinlere ait bazı orjinal kavramlarda *Tevrat Ahd-ı Atik (eski sözleşme)*, *incil Ahd-ı cedid (yeni sözleşme)* (s.21) yer almıştır. Kitabın genelinde paragraflarda konu bütünlüğüne dikkat edilmeye çalışılmıştır.

DÖ ve EK'in dil ve anlatımı ile DKAB 4-5-6-7-8 ders kitaplarının dil ve anlatımını karşılaştırdığımızda; her iki kitapta sade ve akıcı bir dil kullanmış, özel kelime ve kavramların anlamları üzerinde durulmuştur. DKAB ders kitaplarında kelime ve kavramların anlamı daha çok cümle içerisinde verilirken DÖ ve EK'de kelime ve kavramlar kutucuk içerisinde verilmiştir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi çok fazla kavramın açıklanmasını gerektiren bir derstir. Metinlerde geçen kavramların açıklamalarına daha fazla yer verilmelidir. Kitapların arkasındaki sözlük bölümü daha zenginleştirilmelidir. Her iki kitapta Arapça ve Farsça dillerinden Türkçeye girmiş kelime ve kavramların Türkçe karşılıklarının verildiği görülmüştür. DÖ ve EK'de Kelime-i Tevhid, ezan, kamet vb. kavramların Arapça okunuşları verilmemiş, sadece Türkçe okunuşları ve anlamları verilmiştir DKAB 4-5-6-7-8 ders kitabında ise Arapça okunuşlarına da yer almaktadır. DÖ ve EK'de yabancı dillere ait orijinal kelimelere rastlanılmazken DKAB 4-5-6-7-8 ders kitabında farklı dinlere ait orijinal kelimeler kullanılmıştır. Metinlerde kullanılan dil ve anlatım öğrencinin gelişim basamaklarına uygun olmalıdır. DKAB 4-5-6-7-8 ders kitaplarında dil ve anlatım yönünden özellikle üst sınıflarda ki 8.sınıf zekat, hac, kurban ünitesinde olduğu gibi yalınlık ve açıklık noktasında yeterli düzeyde olmadıklarını söyleyebiliriz. Bu duruma konuların zor olması, konuya ayrılan sayfa sayısının azlığı ve çok fazla bilgi içeriyor olması sebep olmuştur diyebiliriz.

4.1.4.3 Dil Bilgisi ve İmla Kuralları

DKAB 4-5-6-7-8 ders kitaplarında kelime, terim ve deyimlerin TDK' nun kurallarına uygun olarak yazıldığı görülmüştür. Kitaplarımızda kısaltmalara yer verilmiştir. Özellikle 4. sınıf ders kitabında *Konuşmak Allah'ın(cc) insana verdiği büyük bir nimettir.* dipnotta ise *c.c: Celle celalühü ifadesinin kısaltmasıdır. Sadece yüce Allah için kullanılır.*

Şanı yüce anlamına gelir.(s.10) örneğinde olduğu gibi kısaltmalar kullanılmış dipnot bölümünde ise kısaltmanın anlamı verilmiştir. Kısaltmalara gelen eklerin yazılışı noktasında görebildiğimiz kadarıyla bir yanlışlık yapılmamıştır.4.sınıf ders kitabında *tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır* (s.29),*Arslan yattığı yerden belli olur.*(s.44), 5.sınıf ders kitabında *işleyen demir ışıldar* (s.27), 8. Sınıfta *çalışan demir pas tutmaz, emek olmazsa yemek olmaz* (s.22) *akıl yaşta değil baştadır.*(s.71) olmak üzere tüm ders kitaplarımızı incelediğimizde toplam 6 tane atasözüne rastlamaktayız.

DÖ ve EK'in Dil bilgisi ve imla kuralları ile DKAB 4-5-6-7-8 Dil bilgisi ve imla kurallarını karşılaştırdığımızda; Her iki kitabımızda kelime, terim ve deyimlerin TDK' nın kurallarına uygun olarak yazıldığı görülmüştür. DÖ ve EK'de bulunan kısaltmalardan sonra ek yer almamıştır. DKAB 4-5-6-7-8'de ise kısaltmalara gelen eklerde okunuş hatalarına rastlanmamıştır. Kitaplarımızın genelinde atasözü çok fazla kullanılmamıştır.

4.1.4.4 Anlatımda Örneklerle İlgili Bilgiler

DKAB 4-5-6-7-8. sınıf ders kitaplarında konunun anlaşılması için verilen örnekleri incelediğimizde, özellikle 6 ve 7.sınıf konuları olan namaz ve oruç ünitelerinde ilmihal bilgilerini içeren konuları açıklama şeklinde örnekler verilmiştir. Bununla birlikte güncel örneklerin verildiği yerlerde olmuştur. Ayrıca bazı konular resimlerle desteklenmiştir. 4.sınıf şükür konusunun işlendiği başlıkta *şükür çeşitlerini* saymış ve nasıl olması gerektiğini *Dil ile şükretmek ise Ya Rabbi şükür, elhamdülillah, Ya Rabbi sana şükürler olsun, hamdolsun vb. ifadelerle şükriünü ifade etmektir.* (s.15) örneğinde olduğu gibi açıklamıştır. *Sevap* kavramını açıklarken (s.16), neleri yapmak sevap olduğu bilgisini vermiş, 16.sınıf *Namaz İbadeti* ünitesinde *Namazın Farzları* (s.36), konusunda sadece namazın farzlarını saymış, dolayısıyla ilmihal bilgilerini içeren örnekler vermiştir. 4.sınıf *Bedenimi ve Elbiselerimi Temiz Tutarım* (s.41) konusunda, *Not Edelim başlığı altında* (s.43), *çevre temizliği* konusunda (s.44) *Sevgi Dostluk, Kardeşlik* ünitesinde (s.94),*Çocuğun Eğitimi* konusundaki bilgilerde (s.113),5. sınıf *Salih Amel* (s.51) *Zor Durumda Olanlara Yardım Ederiz* (s.105) başlığı altında, 8. sınıf 1.ünite *Kader ve Kaza* konusunda verilen *trafik kazası olayı* (s.13) örneklerinde olduğu gibi, mümkün olduğunca güncel hayattan örnekler seçilmiştir. 6.sınıf *Namaz İbadeti* ünitesinde *abdest nasıl alınır*(s.31),*teyemmüm nasıl yapılır* (s.34),*namazın kılınışı* (s.40), 7. sınıf *Oruç İbadeti* ünitesinde *Mukabele*(s.36) kavramı açıklanırken kullanılan görsellerle konuların anlatımı desteklenmeye çalışılmıştır. Ancak 5.sınıf ders kitabında bulunan *farz, vacip ve sünnet*(s.37) konusunda olduğu gibi örneklerle desteklenmeyen bölümlerde vardır.

DÖ ve EK'in anlatımda örnekler kullanma durumu ile DKAB 4-5-6-7-8. sınıf ders kitaplarının anlatımda örnekler kullanma durumunu karşılaştırdığımızda; her iki kitabımızda da verilen örnekler kısmen yeterlidir. DÖ ve EK'de soyut konular örneklerle anlatılmaya çalışılmış DKAB 4-5-6-7-8'de ise örneklendirmelere daha fazla yer verilmiştir. DÖ ve EK'de konunun anlatımında verilen örnekler yetersiz olmakla birlikte her iki kitaptada verilen örneklerin konunun hedeflerine hizmet edecek şekilde işlevsel olduklarını söyleyebiliriz.

4.1.4.5 Strateji, Yöntem ve Tekniklerle İlgili Bilgiler

DKAB ders kitaplarında genel olarak sunuş yoluyla öğretim stratejisine yönlendiren anlatımlar hakim olmakla beraber, buluş yoluyla öğrenme stratejisine, araştırma inceleme yoluyla öğrenme stratejisine ve işbirliğine dayalı öğretim stratejisine yönlendiren anlatımlarda mevcuttur.4. sınıf *Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır atasözü ne anlama gelmektedir.*(s.29) *Hz.Peygamberin kimlik Bilgilerini yazınız?*(s.44),örneklerinde olduğu gibi sunuş yoluyla öğretim stratejisi, soru cevap tekniğini içeren anlatımlar yer almıştır. 4.sınıf Sübhaneke duasında Allah'ın hangi özelliklerinden söz edilmektedir. Arkadaşlarınızla belirleyiniz? Ne anlama geldiğini düşününüz?(s.38),Gözlem ve düşüncelerinizi yazınız? Neler yapılabilir? (s.44), 5. sınıf Okuyalım Bulalım? (s.42), örneklerinde olduğu gibi Buluş yoluyla öğretim stratejisi, beyin fırtınası tekniği, soru cevap tekniğini içeren anlatımlarada yer verilmiştir. Kitaplarımızda Araştırınız? Tartışınız? Araştırma inceleme yoluyla öğretim stratejisine yönelik etkinliklere yer verildiğini söyleyebiliriz. 4.sınıf (s.21) grup çalışması ile canlandırma / dramatizasyon tekniği kullanılarak konu anlatılmıştır. Öğrencilere gruplar oluşturmaları ve selamlama çeşitlerini drama yöntemi ile canlandırmaları istenmiştir. Arkadaşlarınızla paylaşınız? (s.67) Bir örnek belirleyiniz ve drama yöntemiyle canlandırınız?(s.69) işbirliğine dayalı öğretim stratejisi, canlandırma / dramatizasyon tekniğine yönlendiren anlatımlar yer almaktadır. Ders kitaplarında ki bilgiler düz anlatım veya gösterip-buldurma yöntemi ile genellikle de soru sorma tekniği ile bilişsel öğrenme alanlarına yönelik etkinlikleri içermektedir. Duyuşsal ve davranışsal öğrenme alanlarına yönlendiren etkinlikler az olmakla beraber bulunmaktadır. Anlatımlarda Öğrencilerin Bilişsel öğrenme alanına ağırlık verildiği zaman konuyu bilen ama uygulamayan öğrenci yetiştirmeye sebep olunduğu söylenilebilir. Neler hissedersiniz? Duygu ve düşüncelerinizi yazınız? vb. Duyuşsal Öğrenme Alanına yönlendiren ve çiziniz? boyayınız? vb. psikomotor öğrenme alanına yönlendiren anlatımlara ve etkinliklere da az da olsa yer verilmiştir.

DÖ ve EK'in Strateji, yöntem ve tekniklerle ilgili bilgileri ile DKAB 4-5-6-7-8. sınıf ders kitaplarının strateji, yöntem ve tekniklerle ilgili bilgilerini karşılaştırdığımızda; Her iki kitabımızda da sunuş yoluyla öğrenme stratejisine fazla yer verilmiş diğer stratejilere ait anlatımlar azınlıkta kalmıştır. DKAB ders kitaplarında sunuş yoluyla öğrenme stratejisinden sonra 2.sırada buluş yoluyla öğrenme stratejisine ağırlık veren etkinlikler yer almaktadır. Ayrıca *karşılaştırmız? Araştırmız?* sorularıyla araştırma –inceleme öğrenim stratejisine yönlendiren etkinlikler ve işbirliğine dayalı öğretim stratejisine yönlendiren etkinlikler bulunmaktadır. Farklı strateji, yöntem ve teknikleri bulma ve uygulama noktasında DKAB ders kitaplarının daha yeterli olduğunu söyleyebiliriz.

4.1.4.6 Bilimsellik ve Kaynaklarla İlgili Bilgiler

DKAB 4-5-6-7-8.sınıflar için hazırlanan ders kitaplarımızın kaynakça bölümleri alfabetik sıraya göre tasarlanmış olup MEB, DİB, TDV vb. birçok kaynaktan yararlandığı görülmüştür. Ayet mealleri DİB yayınlarından çıkan meal kitaplarından alınmıştır. Hadisler Buhari, Müslim, Tirmizi vb.gibi birincil kaynaklardan alıntılanmıştır. Peygamberimizin hayatı ile ilgili kaynaklar DİB yayınlarından çıkan kaynak kitaplardır. İslam Tarihi, Dinler Tarihi, İslam İlmihali kaynak eserlerinden de yararlanılmıştır. Özellikle 5.sınıf ders kitabında Beyza Teyzeden Hikayeler, 4 ve 5. sınıflar için Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi, Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler vb. din eğitimi konusunda eserlerde kaynak olarak kullanılmıştır. 4.sınıf kaynakları arasında *Yunus Emre Divanı'ndan Seçmeler*, *Mevlânâ'dan Altın Öğütler*, *Hz. Ali'den Hikmetler Cafer-i Sadık (Buyruğu)*, *6.sınıf Mevlânâ Celaledin-i Rûmî'nin*, *Divan-ı Kebir*, *Ahmet Yesevî'nin*, *Divan-ı Hikmet*, *Yunus Emre'nin Divan*, *7.sınıf Hacı Bektaş Veli'nin Makâlât* isimli eserlerinden istifade edilmiştir. Ayrıca farklı yayınevlerinde basılan yabancı eserlerin çevirilerinde de yararlanılmıştır. Tercümesini Emin Akın'ın yaptığı El-Humeyyis'in, *Dört Mezhep İmamının İtikadı* isimli eseri, yine çevirisini İsmail Taşpınar'ın yaptığı Ananda coomasvamy'ın *Hinduizm ve Budizm* isimli kitabı bu guruba örnek verilebilir. Görsel kaynaklar, internet kaynakları ve gazete haberleride kaynak olarak kullanılmış ve kaynakça bölümünde belirtilmiştir.

DÖ ve EK'in bilimsellik ve kaynaklarla ilgili bilgileri ile DKAB 4-5-6-7-8'in bilimsellik ve kaynaklarla ilgili bilgilerini karşılaştırdığımızda; DÖ ve EK'de kullanılan bütün kaynaklar DİB yayınlarına aittir. DKAB 4-5-6-7-8'de ise farklı kaynaklara başvurulduğu görülmüştür. DÖ ve EK'de eğitim ile ilgili kitaplardan daha az yararlanılmıştır. DKAB 4-5-6-7-8'de DÖ ve EK'de olmayan farklı konuların olmasının

etkisiyle de çok farklı kaynaklardan yararlanıldığını söyleyebiliriz. DKAB’da kullanılan kaynakların azımsanmayacak bir bölümü DİB yayınlarından çıkan kaynaklardır.

4.1.4.7 Anlatımda Kullanılan Ayet ve Hadislerle İlgili Bilgiler

4.1.4.7.1 Ayet Meallerinin Durumu

4. sınıf 59,5.sınıf 73, 6. sınıf 60,7.sınıf 129,8. sınıf ders kitabında 102 tane ayet meali kullanılmıştır. Bunların yanısıra 5.sınıf (s.33)de İbrahim suresi 34. ayeti,6.sınıf (s.15) mucize konusunda peygamberlere verilen mucizelerden bahseden ifadelerin yer aldığı ayetlerin mealleri vb. cümle içerisinde yer almıştır. DKAB’ın 4-5-6-7-8 ders kitaplarında çok yoğun bir şekilde ayet meallerinin kullanıldığını görülmektedir. Metnin içeriği verilen ayet ve hadislerle o kadar yoğunki anlatılmak isteneni algılamada zaman zaman sıkıntılar yaşandığını söyleyebiliriz. Ayet meallerinde kullanılan anlaşılması zor bazı kelimeler sadeleştirilmeden olduğu gibi verilmiştir. Örneğin 4.sınıf (s.49) da yer alan *zira* kelimesi yerine *çünkü* kelimesi kullanılabilirdi. *Anmak (s.11),zürriyet (s.19),rüşd (31),buğzetmek(69), peyderpey (s77)*, kelimelerinde aynı şekilde sadeleştirilmeden kullanıldığı görülmüştür. Ayet meallerinde kullanılan kelimelerin, öğrencilerin yaşları, gelişim seviyeleri doğrultusunda ve öğrencilerin kelime dağarcıkları dikkate alınacak şekilde seçilirse öğrencilerin mealleri daha kolay anlamalarına yardımcı olunabilir. Kullanılan ayet mealleri birçok yerde kısaltılarak verilmiş ve ayetin kısaltılmış olduğu işarete işaret edecek olan önünde ya da arkasında üç nokta bulundurma uygulamasına 5. sınıf Hud suresi 23.ayetinde *...İnanıp da güzel işler yapan ve rablerine gönülden boyun eğenlere gelince, işte onlar cennet ehlidirler.(s.71)* örneğinde olduğu gibi dikkat edildiği görülmüştür.

4.1.4.7.2 Hadisler

4.sınıf 39,5.sınıf 43,6.sınıf 52,7.sınıf 43,8.sınıf 41 tane hadis kullanılmıştır. Kullanılan ayet sayısı fazla olduğu gibi hadis sayısında fazla olduğunu söyleyebiliriz. Hadislerin çoğunluğu metin içerisinde yer almıştır.5. sınıf (s.119) da olduğu gibi çok az da olsa kutucuk içerisinde yer alan hadisler kullanılmıştır. Hadislerin, metin içinde geçen konuya uygun olarak ele alındığı söylenebilir. Metin içinde geçen hadislerin, anlatıma uygun olarak kısaltılıp verildiği yerlerde olmuştur. Kısaltılan hadislerin kısaltılarak alındığına işaret eden önünde ya da arkasında üç nokta bulundurma uygulamasına, dikkat edildiği görülmüştür. Hadislerin konuya ve amaçlara hizmet edecek nitelikte olduğu görülmektedir. Kullanılan hadislerin kaynağı sayfada dipnot ile belirtilmiştir.

DÖ ve EK’in anlatımda kullanılan ayet meali ve hadisleri DKAB 4-5-6-7-8’in

anlatımda kullandığı ayet meali ve hadislerle karşılaştığımızda; her ne kadar DKAB 4-5-6-7-8 ders kitapları bir eğitim yılı süresince okutulsa bile ayet meali ve hadisler metin içerisinde çok fazla yer almıştır. Bu durum konunun akışını ve anlaşılır olmasını engellemiştir diyebiliriz. Metinlerde yer alan ayet meali ve hadisler öğrencilerin anlayacağı şekilde sadeleştirilmediğinden öğrencinin ilgisini çekmeyecek metinler haline geldiğini söyleyebiliriz. DÖ ve EK’de ayet meallerinin ve hadislerin çocukların anlayacağı sadelikte verilmesine daha dikkat edildiğini ancak yine de kısmen yeterli olduğunu söyleyebiliriz. Kullanılan ayet mealleri ve hadislerin çoğu kutucuk içerisinde verilmiştir. DÖ ve EK’de ayetlerin kullanıldığı metinlerde genellikle ayetin ilgili olduğu bölüm, kısaltılarak alınmıştır. Fakat ayetlerin kısaltılarak alındığı bilgisini veren üç nokta bilgisi yer almazken DKAB 4-5-6-7-8. sınıf kitaplarında alıntı olduğunu gösteren üç nokta bilgisine yer verilmiştir. DÖ ve EK’de sayfalarda hadislerin kaynakları belirtilmezken DKAB 4-5-6-7-8’de dipnot ile hadislerin kaynakları belirtilmiştir. Her iki kitapta kullanılan ayet meali ve hadislerin konunun hedef davranışlarına hizmet etmekte olduklarını söyleyebiliriz.

4.1.4.8 Okuma Parçası İle İlgili Bilgiler

Ders kitaplarımızda yazılı ve sözlü ürünlerden yararlanılmıştır. 4.sınıf 1. ünite *Söz ola kese savaşı ve Hor Bakma isimli şiirleri* (s.30),5.sınıf 1. ünite *Bal Arısı* (s.29),2.ünite *Cami* (s.43),6.ünite *Bayrak* (s.118),7. sınıf 1.ünite *Allah’ın Melekleri* (s.14),olmak üzere toplam 6 şiir yer almaktadır. Yazılı ürünlerden düz yazı olarak 4. sınıf 3.ünite *Fil Olayı* (s.60), 5.ünite *Dost Nasıl Olmalı* (s.102) *Sevgi ve Hayat* (s.105),5.sınıf 1. ünite *Allah’a İman* (s.18),*Allah vardır* (s.25),*Bir Kayısı Hikayesi* (s.27), 2. ünite *Nergis Hikayesi*, *Nasıl Dua Ederiz* (s.48),3. ünite *Hz.Peygamberin Hasan ve Hüseyin Sevgisi* (s.69),6. ünite *Şehit Kınalı Ali* (120),6. sınıf 3. ünite *Hz.Muhammed’in Sadık Dostu: Hz.Ebu Bekir* (s74),4. ünite *Hz.Osman ve Yumuşak Huyluluğu* (s.91),5.ünite *Hz.Ali’nin Hz.Hasan’a Öğüdü* (s.116),7.sınıf 1. Ünite *Ölümden sonra Diriliş Örnekleri* (s.29), 4. Ünite *Hz. Ali’nin Cesaret ve Kahramanlığı*(s.95), 5.ünite *Mevlana, Abdal Musa ve Kaygusuz Abdal’dan Sözler*(s.117),8. Sınıf 2.ünite *Arafat Güneşi*(s.47),*Kurban Tığlama (kesme)Duası* (s.52),4.ünite *İslam Doğru Bilgiye Teşvik Eder* (s.74),toplam 19 tane metin yer almaktadır.4.sınıf 2 şiir,3 düz yazı; 5.sınıfta 3 şiir,7 metin; 6.sınıf 3 tane metin;7. Sınıf 1 şiir,3 metin;8.sınıf 3 tane metin bulunmaktadır. 6 ve 8.sınıfta şiir yer almazken en çok 5.sınıfta yazılı ürünlerden yararlanılmıştır.5.sınıf 1.ünite *Allah’a İman* ünitesi olup soyut olan bu konu metinlerden yararlanılarak anlatılmaya çalışılmıştır. Ders kitaplarının tamamını göz önünde bulunduracak olursak yazılı ürünlere çok az yer verildiğini

söyleyebiliriz. Ancak özellikle üst sınıflarda konu anlatımı metin içerisinden günlük hayatla ilişkilendirilerek anlatıldığı için ve de etkinlik başlığı altında verilen alıştırmaların çoğu metin içerdiğinden dolayı okuma parçalarının azlığı çok hissedilmemektedir diyebiliriz. Okuma parçalarının dilinin sade ve akıcı olduğu söylenebilir. Okuma parçaları ünite de geçen konuları destekler niteliktedir. Alıntı yapılan metinlerin yazar ve kaynakları bilgileri okuma parçasının altında yer almıştır.

DÖ ve EK'in okuma parçası bilgileri ile DKAB 4-5-6-7-8. sınıf ders kitabının okuma parçası bilgilerini karşılaştığımızda; DKAB 4-5-6-7-8. sınıf ders kitapları okuma parçalarının öğrencinin yaş ve bilişsel, duyuşsal ve psikomotor gelişim seviyelerine uygun olarak tasarlandığını DÖ ve EK'de ise daha alt yaş guruplarına hitap edecek düzeyde kaldığını söyleyebiliriz. DKAB ders kitaplarında peygamberlerin hayatlarının anlatıldığı bölümler metin içerisinde verilirken DÖ ve EK'de okuma parçası olarak ayrıca verilmiştir. DKAB ders kitaplarında Hz.Ebu Bekir, Hz.Ali ve Hz.Osman'ın hayatlarına yer verilmiş ve önemli özellikleri ön plana çıkarılmıştır. Yaz Kur'an kurslarında özellikle ergenlik öncesi dönem ve ergenlik dönemi çocukları için hazırlanacak olan kitapların Ahlak konularında Hz.Peygamberin yakın arkadaşlarının hayatlarının anlatılması bu yaş gurubu çocuklarında ilgi ve merak uyandırabilir. Çünkü Serüven Dönemi dediğimiz bu dönemde kızlar duygusal kitaplar kadın/erkek yaşamını anlatan yazılar, erkek çocuklarında serüven, öyküleştirilmiş tarih, kahramanlık konulu kitaplar kız-erkek çocuklarının ortak olarak mizah, biyoğrafiler, polisye, yabancı ülkeler, konulu kitapları okuma eğilimi göstermektedirler. (Yeşilbursa,2013, sh:145)

4.1.4.9 Değerlendirme Çalışmaları İle İlgili Bilgiler

DKAB 4-5-6-7-8'de her konunun sonunda verilen etkinliklerle konu pekiştirilmeye çalışılmıştır.4.sınıf 55, 5. sınıf 47, 6.sınıf 67, 7.sınıf 64, 8. sınıfta 60 tane etkinliğe yer verilmiştir. Etkinliklerin konu sonunda verilmesi olumlu bir durumdur. Böylelikle öğrenci bilgilerinin doğruluğu noktasında kendisini ölçme imkanı bulacaktır. Etkinliklerin konunun hemen sonunda verilmesi öğrencide kalıcı davranış değişikliğinin sağlanmasında etkili bir yöntem olduğunu söyleyebiliriz. Etkinliklerin içeriği incelendiğinde çocukların duyuşsal, bilişsel, psikomotor gelişimini olumlu yönde geliştirecek birçok etkinliğin olduğunu söyleyebiliriz. Her ünitenin sonunda da Ünitimizi Değerlendirelim soruları yer almaktadır. Soruların test, doğru/yanlış soruları, boşluk doldurma, eşleştirme, açık uçlu sorular, bulmaca niteliğindeki sorular olmak üzere çok çeşitlidir. Ayrıca 4.sınıf ders kitabında öz değerlendirme formu yer almaktadır. Ölçme-değerlendirme sorularının, konular yoluyla

öğrenciye kazandırılmak istenen kazanımların hemen hemen tamamını kapsayacak şekilde hazırlandığını söyleyebiliriz.

DÖ ve EK'in değerlendirme çalışmaları ile DKAB 4-5-6-7-8 değerlendirme çalışmalarını karşılaştırdığımızda; konuların hemen bitiminde etkinliklere yer verilmesi DKAB 4-5-6-7-8'de olan bu uygulama DÖ ve EK'e göre daha konuların pekiştirilmesi noktasında daha etkili olduğunu söyleyebiliriz. Her iki kitapta da bilişsel öğrenme alanına yönelik etkinlikler fazladır. Ancak duyuşsal ve psikomotor öğrenme alanlarına yönelik etkinliklere de yer verilmiştir. Etkinliklerin zorluk düzeyini karşılaştırdığımızda her iki kitaptada her yaş gurubunun seviyesine uygun etkinliklerin olduğunu söyleyebiliriz. Kitaplarımızda değerlendirme sorularına ünite sonunda verilmiştir. DÖ ve EK'de değerlendirme sorularında sadece test tekniği kullanılmışken DKAB 4-5-6-7-8'de her türlü soru çeşidine rastlamak mümkündür.

4.2 DÖ ve EK ile DKAB 4-5-6-7-8. Sınıf Ders Kitaplarının Müfredat Yönünden Karşılaştırılması

Tezin bu bölümünde amacımız DKAB 4-5-6-7-8.sınıf ders kitaplarımızın öğrenme alanları ve ünitelerinin içeriği hakkında bilgi vermek, daha sonra bu ünite başlıkları altında işlenen konuların karşılaştırmasını yapmaktır. DÖ ve EK ile DKAB 4-5-6-7-8 ders kitaplarının müfredatlarının karşılaştırmamızın sebebi, örgün eğitim içerisinde Din eğitimi alan aynı yaş gurubu çocukları yazın Kur'an kurslarına gelerek hangi konuları yeni öğreniyorlar, hangi konuları tekrar ediyorlar bilgisini öğrenmek ayrıca yeni hazırlanacak yaz Kur'an kursu ders kitaplarımızın hazırlanmasında yardımcı olmak adına hangi konulara öncelik verilmeli sorularına cevap aramaktır.

DKAB 4-5-6-7-8 dersinde her bir sınıf için altı öğrenme alanı belirlenmiştir. Belirlenen her bir öğrenme alanında bir üniteye yer verilmiştir. DKAB dersi öğrenme alanları şöyledir: *İnanç, İbadet, Hz. Muhammed, Kur'an ve Yorumu, Ahlak, Din ve Kültür*. DKAB'da bulunan öğrenme alanları hem kendi içerisinde hemde diğer öğrenme alanlarıyla bir bütünlük içerisinde ele alınmıştır. Öğrenme alanları 4. sınıftan 8. sınıfa kadar devam eden bir süreçtir. Öğrenme alanları ve ünite başlıkları: İnanç öğrenme alanı kapsamında 4. sınıfta *Din ve Ahlak Hakkında Neler Biliyorum?* 5. sınıfta *Allah İnanıcı*, 6. sınıfta *Peygamberlere ve İlahî Kitaplara İnanç*, 7. sınıfta *Melek ve Ahiret İnanıcı* 8. sınıfta *Kaza ve Kader* ünitelerine yer verilmiştir. İbadet öğrenme alanı kapsamında 4. sınıfta *Temiz Olalım*, 5. sınıfta *İbadetler Konusunda Bilgilenelim*, 6. sınıfta *Namaz İbadeti*, 7. sınıfta *Ramazan Ayı ve Oruç İbadeti* ile 8. sınıfta *Zekat, Hac ve Kurban İbadeti* üniteleri yer

almaktadır. Hz. Muhammed öğrenme alanında 4. sınıfta *Hz. Muhammed'i Tanıyalım*,5. sınıfta *Hz.Muhammed ve Aile Hayatı*,6.sınıfta *Son Peygamber Hz.Muhammed*, 7. sınıfta *Bir İnsan ve Peygamber Olarak Hz. Muhammed*, 8. sınıfta *Hz. Muhammed'in Hayatından Örnek davranışlar* ünitelerine yer verilmiştir. Kur'an ve Yorumu öğrenme alanı 4.sınıf *Kur'an-ı Kerimi Tanıyalım*,5.sınıf *Kur'an'ı Kerim'in Temel Eğitici Nitelikleri*, 6.sınıf *Kur'an-ı Kerim'in Ana Konuları*,7.sınıf *İslam Düşüncesinde Yorumlar*,8.sınıf *Kur'an'da Akıl ve Bilgi* üniteleri yer almaktadır. Ahlak öğrenme alanı 4.sınıf *Sevgi, Dostluk ve Kardeşlik*, 5.sınıf *Sevinç Ve Üzüntülerimizi Paylaşalım*,6.sınıf *İslam'ın Sakınılmasını İsteddiği Davranışlar*,7.sınıf *Din ve güzel Ahlak*,8.sınıf *İslam Dinine Göre Kötü Alışkanlıklar* üniteleri yer almaktadır. Din ve Kültür öğrenme alanında 4.sınıf *Aile ve Din*,5.sınıf *Vatanımızı ve Milletimizi Seviyoruz*,6.sınıf *İslamiyet ve Türkler*,7.sınıf *Kültürümüz ve Din* 8. sınıf *Dinler ve Evrensel Öğütleri* üniteleri yer almaktadır.

DÖ ve EK'de DÖ tek kitap halinde, İnanç, İbadet, Siyer, Ahlak öğrenme alanları başlığı altında ünite ve konu başlıklarını vermiştir. EK ise dokuz haftaya ayrılarak etkinlikler hafta hafta verilmiştir. DKAB dersi öğrenme alanlarından *İnanç, İbadet, Hz. Muhammed, Ahlak öğrenme alanları* DÖ ve EK ile benzer öğrenme alanlarıdır. DKAB da bunlara ek olarak *Kur'an ve Yorumu, , Din ve Kültür* öğrenme alanları yer almıştır. Her iki kitabımızda İnanç öğrenme alanında ünite açıklamalarına baktığımızda DKAB'da bulunan günah ve sevap kavramları, selamlaşyoruz konusu, peygamberlere iman konusunda peygamberlerin insandan seçilme nedenleri, vahyin geliş amacı konuları, meleklerle iman konusunda şeytan cin, batıl inanışlar, kıyamet konuları, ecel, ömür tevekkül, rızık konuları DÖ ve EK'de bulunmamaktadır. DÖ ve EK'de en büyük sıkıntı her yaş gurubundan çocukların aynı sınıf ortamında bulunmasıdır. DKAB 7.sınıf konusu olan cin, şeytan,8.sınıf konusu olan ecel, rızık, ahiret konuları daha küçük yaş gurupları için çok soyut konulardır. İbadet konularını karşılaştığımızda DKAB içerisinde yer alan konulardan 8.sınıfa kadar olan konuların hepsi kurban konusu hariç olmak üzere DÖ ve EK'de mevcuttur.6.sınıf konusu olan Namaz,7.sınıf konusu olan Oruç,8. Sınıf olan Hac, Umre ve Zekat konuları çok yoğun konular olup DKAB programlarında bile zor yetiştirilirken bu konuların yaz Kur'an kurslarında teferruatlı bir biçimde işlenmesi çok zor görünmektedir. Kaldı ki farklı yaş guruplarının aynı öğretim programına dahil edildiğini düşünecek olursak DÖ ve EK'deki konularının içeriği öğrenci yaş ve gelişim seviyeleri dikkate alınarak tekrar gözden geçirilmelidir. Siyer konularında DKAB ders kitaplarında 4.sınıf ve 6. Sınıf ve 8. sınıf konuları ile DÖ ve EK'deki siyer konuları DKAB kadar teferruatlı olmasada aynı

konuları içermektedir.5. sınıf konusu olan aile hayatı konusuna DÖ ve EK’de çok az değinilmiştir.7.sınıf konusu olan Hz.Peygamberin peygamberlik ve insani yönü konularına değinilmemiştir. Ahlak öğrenme alanında DKAB’ da yer alan 4.sınıf ve 7.sınıf konuları DÖ ve EK’de kısmen yer almış,5.sınıf konusu olan Dini ve Milli Bayramlarımız, Kandil Geceleri Nevruz Hıdırellez konuları ve 6.sınıf İslam’ın sakınılmasını istediği bazı davranışlar başlığı altındaki dedikodu, gıybet, kibir vb. konulara 8.sınıf konuları olan içki kumar kötü alışkanlıklara nasıl başlanıyor konularına DÖ ve EK’de yer verilmediği görülmüştür. Oysa cin ,melek vb. soyut konular ergenlik öncesi dönem ve ergenlik dönemi çocuklarında merak uyandıran konulardır. Uyuşturucu sigara vb. kötü alışkanlıklarda bu yaş dönemindeki çocuklar için tehlikeli durumlardır. Çocuklarımızın bilinçlendirilmesi adına bu tarz konuların yaz Kur’an kursları müfredatına dahil edilmesi gerekmektedir. DKAB ders kitaplarında ayrı bir öğrenme alanı olarak yer alan Kur’an ve Yorumu öğrenme alanında bulunan Kur’an ve iç düzeni konusu DÖ ve EK’de inanç öğrenme alanı kitaplara iman konusunda kısmen yer almıştır. Fakat yaz Kur’an kursuna gelen öğrencilerin temel amacı Kur’an’ı öğrenmek ve tanımaya çalışmaktır. Yeni yazılacak ders kitaplarımızda bu başlık altında bir bölüm açılmasının gerektiğini söyleyebiliriz. 8. Sınıf konuları olan tasavvufi akımlar mezhepler konuları yine 11 yaş ve yukarısı çocukların ilgisini çekmektedir. DKAB ders kitaplarında ayrı bir öğrenme alanı olarak yer alan Din ve Kültür öğrenme alanında yer alan aile, vatan sevgisi, öğrencilere verilmesi gereken önemli konulardır. Başka dinler ve kültürlere ait konularda öğrencilerin ilgisini çekmektedir.

V. BÖLÜM

DİNİMİ ÖĞRENİYORUM VE ETKİNLİK KİTABIM DERS KİTAPLARININ ORTAOKUL SEÇMELİ TEMEL DİNİ BİLGİLER İSLAM 1-2 VE HZ.MUHAMMED'İN HAYATI DERS KİTAPLARIYLA KARŞILAŞTIRILMASI

Örgün Eğitim kapsamında ortokulda okutulan zorunlu DKAB dersine ilave olarak seçmeli ders adı altında Kur'an-ı Kerim, Temel Dini Bilgiler İslam 1-2 dersi ve Peygamberimizin Hayatı dersi işlenmektedir. Ortaokul seçmeli dersler arasında yer alan bu derslerden Kur'an-ı Kerim ve Hz. Muhammed'in Hayatı dersleri öğrencilerin ortaokul her sınıf düzeyinde seçilebileceği derslerdir. TDB İslam I-II dersi ise, öğrencilerin ortaokulun herhangi bir sınıfında bir kez veya iki kez alabilecekleri bir derstir.(Kaymakcan,2013,Sh:10)

Tezimizin bu bölümünde seçmeli ders olarak okutulan Temel Dini Bilgiler İslam 1-2 dersi ve Peygamberimizin Hayatı dersinde materyal olarak kullanılan ders kitaplarını yaz Kur'an kurslarında okutulan DÖ ve EK ders kitapları ile karşılaştırmak istiyoruz. Karşılaştırma yapmadan önce Temel Dini Bilgiler İslam 1-2 dersi ve Peygamberimizin Hayatı dersi kitaplarının yazarları, fiziksel tasarımı, görsel tasarımı, eğitsel tasarımı ve müfredatını ele alıp değerlendirecek daha sonra biçim, içerik ve müfredat konusunda DÖ ve EK ile karşılaştırma yapacağız. Karşılaştırma yapmamızın sebebi, tezimizin araştırma yöntemi literatür taraması olduğundan dolayı örgün ve yaygın eğitim kurumlarının ortaokul bölümlerinde Din dersi kitabı olarak okutulan tüm ders kitaplarını inceleyip aynı yaş gurubunda olan çocuklara verilen Din eğitiminin temel materyali olan ders kitaplarımızın içeriğini tespit etmek ve bu kitapları karşılaştırarak yaz Kur'an kursları için yeni hazırlanacak ders kitaplarına rehberlik etmektir. Aynı yaş gurubuna örgün ve yaygın Din eğitimi kapsamında hazırlanan ders kitaplarını karşılaştırma çalışması şimdiye kadar yapılmamıştır. Bu alanda bir ilk olma özelliği taşıyan tezimiz daha sonraki yıllarda bu alanla ilgili yapılacak olan çalışmalara ışık tutacağı kanaatindeyiz.

5.1 DÖ ve EK'in TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı Ders Kitaplarıyla Biçim ve İçerik Yönünden Karşılaştırılması

5.1.1 TDB İslam 1-2 ve Hz. Muhammed'in Hayatı Ders Kitaplarının Yazarları

TDB İslam 1-2 ve Hz. Muhammed'in Hayatı ders kitaplarının, yazar, editör, görsel tasarım uzmanı ve dil uzmanından oluşan bir komisyon tarafından yazıldığı görülmektedir. Yazarların uzmanlık alanlarına dair bilgiler verilmemiştir. TDB İslam 1-2 ve Hz. Muhammed'in Hayatı ders kitaplarını hazırlayan kuruluşların adresleri, açık bir şekilde verilmiştir. Aynı sayfada, kitapların basımını gerçekleştiren matbaacılık işletmesinin açık adres bilgileride mevcuttur. Bu bilgiler doğrultusunda TDB İslam 1-2 ve Hz. Muhammed'in Hayatı ders kitaplarında iletişim bilgilerinin bulunduğu söylenebilir.

DÖ ve EK'de verilen yazarlara ait bilgiler ile TDB İslam 1-2 ve Hz. Muhammed'in Hayatı ders kitabındaki yazarlara ait bilgileri karşılaştığımızda; kitaplarımızın komisyon tarafından yazıldığı görülmüştür. DÖ ve EK'de sadece editörün ismi verilmiş yazarların isimleri belirtilmemiştir. DKAB ders kitaplarında ise editörün isminin yanı sıra yazarların isimlerine de yer verilmiştir. DÖ ve EK ve TDB 1-2 ve Hz. Muhammed'in Hayatı ders kitaplarında komisyon üyelerinin uzmanlık alanları belirtilmemiştir. Kitaplarımızda iletişim bilgilerine yer verildiği görülmüştür. Her iki kitabımızda da yazarların uzmanlık alan bilgilerine yer verilmemiştir.

5.1.2 TDB İslam 1-2 ve Hz. Muhammed'in Hayatı Ders Kitaplarının Fiziksel Tasarımı

TDB İslam 1-2 ve Hz. Muhammed'in Hayatı ders kitaplarının iç kapak bilgileri yeterli düzeyde olup diğer sayfalarında da ders kitaplarında olması gereken tüm unsurlara yer verilmiştir. Kitabın ismi, Atatürk resmi, İstiklal Marşı, organizasyon şeması, tek tek ünite açılımını gösteren içindekiler bölümü bilgisi yer almaktadır. Sadece 5.sınıf Hz.Muhammed'in hayatı kitabında organizasyon şeması bulunmamaktadır. TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı ders kitaplarının arka kapak bilgisi olarak MEB tarafından ücretsiz olarak verildiği bilgisi yer almaktadır. Kitabın arka iç sayfa bilgilerinde ise kaynakça ve sözlük bulunmaktadır. Kitapların ebadı 19x27 olup normal ders kitabı ebadındadır. 1. Hamur kağıda basılmıştır. TDB 1-2 ders kitaplarının kapak resmi cami görselidir. Pastel renklerle çizilmiş olan cami görseli biraz daha canlı renklerle çocukların ilgisini çekecek şekilde tasarlanabilirdi. Hz.Muhammed'in Hayatı ders kitaplarının kapak

resimleri 7.sınıf hariç her bir sınıf için ayrı tasarlanmış olan *Mescidi-i Nebevi* görselidir. 7.sınıflar için hazırlanan kitabın görseli ise *Hız.Muhammed* yazılı hat görselidir.

Dinimi Öğreniyorum ve *Etkinlik Kitabım* 'ın fiziksel tasarımı ile TDB İslam 1-2 ve Hız.Muhammed'in Hayatı ders kitaplarının fiziksel tasarımını karşılaştırdığımızda; kitaplarımızın fiziksel tasarımının yeterli denebilecek düzeyde olduğunu söyleyebiliriz. TDB İslam 1-2 ve Hız.Muhammed'in Hayatı ders kitaplarında olması gereken Atatürk resmi, İstiklal Marşı, organizasyon şeması unsurları yer almaktadır. İçindekiler, sözlük ve kaynakça bölümü de yer almaktadır. DÖ ve EK'de ise bu tür öğelere yer verilmediğinden dolayı DÖ ve EK'in TDB İslam 1-2 ve Hız.Muhammed'in Hayatı ders kitaplarına göre fiziksel açıdan daha yetersiz olduğunu söyleyebiliriz. Cilt, kağıt, baskı kalitelerinin ise her iki ders kitabında aynı düzeyde olduğu söylenilebilir. TDB İslam 1-2 ve Hız.Muhammed'in Hayatı ders kitaplarında etkinlikler her konunun sonunda ayrı bir başlık ile yer almıştır. DÖ ders kitabının ünitelerinin etkinliklerini kapsayan çalışma kitabı niteliğinde olan EK ayrı bir kitap olarak hazırlanmıştır.

5.1.3 TDB İslam 1-2 ve Hız.Muhammed'in Hayatı Ders Kitaplarının Görsel Tasarımı

5.1.3.1 Görsel Öğelerin Genel Tasarımı

TDB İslam 1-2 ve Hız.Muhammed'in Hayatı ders kitaplarının görsellerinde kullanılan renkler, birbiri ile uyumlu olacak şekilde tasarlanmıştır. Ders kitaplarında da sade ve pastel renkler kullanılmıştır. Kullanılan görsellerin boyutları genel olarak orta boy olarak tasarlanmış ve sayfaların farklı yerlerine yerleştirilerek konuyla bir bütün oluşturması sağlanmıştır. TDB İslam 1-2 ve Hız.Muhammed'in Hayatı ders kitaplarının sayfalarının yüzeyi beyaz renktir. Ders kitaplarının görsellerinin tasarımı basit, sade ve anlaşılır ders kitabının hedef kitlesi olan yaş gurubu dikkate alınacak olursa sınıf düzeylerine ve yaş guruplarına uygun olarak tasarlandığını söyleyebiliriz. Görseller sayfa içerisine dağınık olarak yerleştirilmiştir. Vurgulanmak istenen öğeler kutucuklar içerisine yerleştirilmiştir. İslam 1 ve 2 ders kitabında *Bilgi Kutusu*, *Bilgilenelim*, *Not Edelim*, *Tartışalım*, *Biliyormusunuz? Öğrenelim*, vb kutucuklarda işlenen konunun daha iyi kavranması için akılda kalan bilgiler ışığında listeleme, sıralama vb. etkinlikler bulunmaktadır. *Araştıralım*, *Eleştirelim*, *Bulalım*, *Yazalım*, *Listeleyelim* kutucuklarında ilave bilgiler verilmekte ve bazende bu bilgilerin deftere yazılması istenmektedir. Hız.Muhammed'in Hayatı ders kitabında kutucuk içerisinde 5.sınıf *Okuyalım*, *Bilgi Notu*, *Konuşalım*, *Yorumlayalım*, 6.sınıf *Düşünelim Tartışalım* 7.sınıf *Ayet Öğreniyoruz*, *Not*

Edelim, Etkinlik, Hadis Öğreniyoruz kutucukları, 8 sınıf *Not Edelim, Etkinlik, Tartışalım, Listeliyelim*, kutucukları yer almaktadır. Burada 6.sınıf kutucukları sadece bir başlık için kullanılırken 7. sınıf kutucuklarında *Ayet ve Hadislere* de yer verilmesi vurgu için önemli bir unsurdur. 6. sınıf ders kitabında vurgu unsuruna çok az yer verilmiştir. 7 ve 8.sınıfların ders kitaplarında 6.sınıfa göre daha çok vurgu unsuru yer almaktadır.

DÖ ve EK' in görsel öğelerinin genel tasarımı ile TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı ders kitaplarının görsel öğelerinin genel tasarımını karşılaştırdığımızda; DÖ ve EK'de daha canlı renkler kullanılmıştır. TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı de renkler daha pasteldir. DÖ ve EK'de görsellerin boyutları çok büyük tasarlanırken TDB-İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı ders kitaplarında görsellerin boyutları orta boy olarak tasarlanmıştır. DÖ ve EK'de görseller daha çok sayfanın alt tarafına doğru yoğunlaşmıştır. TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı ders kitaplarında ise görseller, genellikle sayfanın orta kısmında yoğunlaşmakla birlikte sayfaya dağınık olarak da yerleştirildiği görülmüştür. DÖ ve EK'de vurgu unsuru abartılı olarak kullanılırken TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı ders kitaplarında vurguda abartı unsuruna yer verilmediği görülmüştür.

5.1.3.2 Metin Tasarımı

TDB İslam1-2 metin yazıları 11 punto, Ariel yazı karakteri, kutu içerisindeki yazılar 12 TimesNewRomen, Ariel Unicode, başlıklar 13 punto kullanılarak tasarlanmıştır. Hz.Muhammed'in Hayatı 5.sınıf metinler 11 punto Calibri yazı karakteri, kutucuk içerisindeki yazılar 11 punto Book Antiqua yazı karakteri, yan başlıklar ise 13 punto Calibri, 6.sınıf metin başlıkları 10 punto TimesNewRomen yazı karakteri kullanılmıştır. 7.sınıf metinleri 9,5 punto Ariel yazı karakteri, başlıkları 12 punto Ariel yazı karakteri, 8. sınıf Arial Unicode yazı karakteri 9,5 punto başlıklar ise 11-14 punto ve Trebuchet MS, Arial Unicode, Arial Narrow yazı karakterleri kullanılarak tasarlanmıştır. Başlıkların yazı boyutu ve metinlerin yazı boyutu arasında orantıya dikkat edilmediği söylenebilir. TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı kitaplarımızın metin tasarımında, sola yaslı ve ortadan hizalama teknikleri kullanılmıştır. Üst başlıklar ortadan bloklama yöntemiyle tasarlanmışlardır. Alt başlıklar ise sola dayalı yaslanmıştır. Sayfa kenar boşlukları iyi ayarlanmıştır. Satır sonlarının düzgün bir görünümde olması için tire ile hece bölmesi kullanılmıştır.

DÖ ve EK'in metin tasarımı ile TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı ders kitaplarının metin tasarımını karşılaştırdığımızda; DÖ ve EK'de metinler 13 punto ile

başlıklar 24 punto ile yazılmıştır. Bu da kitabın muhatabı olan ilkokul öğrencisi için yeterli ise de 5.sınıf için yazı boyutunun 11 punto ve üst sınıflara doğru yazı boyutunun küçüldüğünü göz önüne alırsak ortaokul öğrencisine hitap edecek yeterlilikte olmadığını söyleyebiliriz. TDB İslam 1-2 de yazı büyüklüğü 5.sınıf seviyesine uygundur. Burada DÖ ve EK'de olduğu gibi TDB İslam 1-2 ortaokulun her kademesinde okutulmak üzere hazırlanmıştır. Öğrencinin yaşı, gelişimi, dikkate alınmadan her yaş gurubuna hitap edecek şekilde hazırlanan ders kitaplarında başta yazı, görseller ve içerikle ilgili her yaş gurubuna hitap etmekten kaynaklanan bazı problemler olabilmektedir. Hz.Muhammed'in Hayatı ders kitabında 5. sınıftan itibaren yazıların boyutu düşürülmüştür. Kitaplarımız başlıkların etkili kullanılması konusunda ise yeterli düzeyi gösterememiştir. Her iki kitabımızda da birçok yazı karakteri kullanılmıştır. Vurgulama açısından farklı yazı karakterlerini kullanmak iyi olabilir. DÖ ve EK'de satır uzunlukları kısa sayfa kenar boşlukları fazla ve yazı puntoları da büyük olunca ileriki yaş gurupları için okuma zorluğu meydana geldiğini söyleyebiliriz. DÖ ve EK'de sözcük boşluk düzeninde hizalama yapılmış satır sonundaki sağ taraf girintili, çıkıntılı biçimde hareketli olarak düzenlenmiştir. TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı da ise satır sonunda tire ile hece bölmesi çokça kullanılmıştır.

5.1.3.3 Sayfa Tasarımı

TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı ders kitabında görsel öğeler sayfaların farklı yerlerinde olacak şekilde tasarlanmıştır. Metin ile görsel öğelerin yan yana geldiği yerler de görsellerin okuma akışını engelleyecek şekilde metne yakın olmadığı görülmüştür. TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı'nda görsel öğelerden resim, fotoğraf, tablo, harita, şema bulunmaktadır. İslam- 1'de bulunan *Müslümanların yoğunlukta olduğu bölgeleri gösteren harita* (s.15), *İslam'ın şartları* (s.20) konusundaki görseller, *Her çocuk İslam fıtrati üzere doğar* (s.25), konunun hedef davranışlarına uygun görsellerdir. *Fahrettin Paşa* görseli (s.47) öğrencilerin dikkatini çekebilir. *Ölüm gerçeğini anlatan taze elmanın çürümesi* (s.79) görseli, Ahiret hayatını (s.84) ve Ahirete iman (s.85) görseli, İslam-2, farz-1 ayn ve farz-1 kıfaye kavramını açıklayan görseller, Zekat kavramını açıklarken zekat toplumda dayanışmayı sağlar konusundaki el (s.87) görseli, Haccın görsellerle anlatılması(s.107),5.sınıf Hz. Muhammed'in Hayatı *Hz.Pegamber'in fidana benzetilmesi* görseli(s.23) somut ifade için verilebilecek güzel örneklerdir. Ayrıca *Hz.Peygamber'in Yolu Dost doğru Bir Yoldur* görseli (s.40),7.sınıf Hz.Muhammed'in Hayatı *israf* konusu görselleri(s.105),8. sınıf *kimse dış görünüşünden dolayı*

kınanmamalıdır (s.65) görseli, *davranışlarla örnek olmak* (s.87) görsellerinde olduğu gibi görsellerin geneli konunun hedeflerine uygun olarak tasarlanmıştır. 8. sınıf Hz. Muhammed'in hayatı kitabı *Bedir Savaşı'nın* yapıldığı yer görselinde (s.26) olduğu gibi bazı yerlerde ise metni tamamlayan görsellerin konunun hedefine hizmet etmediği görülmüştür. TDB İslam 1'de *İmanın şartları* (s.17) konusu görsellerle desteklenmediği gibi özet bilgi ile yetinilmiştir. Aynı şekilde TDB İslam 1'de *melek, cin şeytan*(s.54) konularına değinilmiş fakat konu görsellerle desteklenmemiştir. *Allah'a İman* (s.35) konusunda *dua eden çocuk görseli kullanılmıştır. Kadere iman eden bir kişi rızık konusunda endişelenmez* (s.110) yaşlı bir adam görseli ile ifade edilmiştir. Rızık kavramını açıklayacak bir görsel kullanılması konunun anlaşılması açısından daha uygun olurdu. TDB İslam-2 *Farz* kavramı açıklanırken *Ramazan Ayında Camilerimiz Mahya İle Süslenir*.(s.16) bu görsel yerine farz kavramına vurgu yapacak bir görsel tercih edilebilirdi. TDB İslam-2 *Sadaka* başlığı altındaki görsel (s.89) tam olarak neyi ifade ettiği belli olmayan görsellerdendir. Aynı şekilde TDB İslam-2 *Mina* anlatılırken *Mescid- Nebevi* görseli (s.105) yerine *Mina*'ya ait bir fotoğraf kullanılabilirdi.5.sınıf Hz. Muhammed'in Hayatı ders kitabında *Hz.Peygamber'in ticaret kervanı* resmi (s.25) çok belirgin değildir. *Peygamberimizin evi sıcak bir yuvaydı*(s.51)görseli, Peygamberimizin evi görselini çağrıştıran bir görsel kullanılabilirdi.6.sınıf Hz. Muhammed'in hayatı misvak görseli verilmiş ve erak ağacı dalından olduğu bilgisi verilmiştir. *Erak ağacı* görseli kullanılabilirdi.(s.33) Ders kitaplarımızda sayfa kenar boşlukları ölçülü ayarlanmıştır. Kitapların genelinde karşılıklı sayfaların uyumunda konu, görsel ve metin bütünlük oluşturacak şekilde tasarlanmasına dikkat edilmemiştir.

DÖ ve EK'in sayfa tasarımı ile TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı ders kitaplarının sayfa tasarımını karşılaştırdığımızda; DÖ ve EK'de görseller sayfanın alt kısmında yoğunlaşırken, TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı ders kitaplarında sayfanın her tarafında olabilecek şekilde tasarlanmıştır. DÖ ve EK'de resim ve şema görseline çok sık yer verilmişken TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı kitaplarında resimlere daha çok yer verilmiş, her iki ders kitabımızda da tablo görselinden az yararlanırken grafik unsuruna hiç rastlanmamıştır. Kullanılan görseller konunun hedef davranışlarına uygun olarak seçilme noktasında her iki kitabımızda yetersiz kalmıştır. DÖ ve EK'de sayfa kenar boşlukları çok fazla bırakılmışken TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı ders kitaplarında boşluklar düzgün tasarlanmıştır Karşılıklı iki sayfanın ayarlanmasında DÖ ve EK'de daha dikkatli olduğu söylenilebilir. TDB İslam

1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı ders kitaplarında karşılıklı iki sayfanın birlikte tasarlanmasına gerekli özen gösterilmediğini söyleyebiliriz.

5.1.3.4 Resimlerin Tasarımı

Kullanılan resimlerin seçiminde fazla dikkat edilmediğini söyleyebiliriz. Seçmeli derslerin kitaplarında *dua eden çocuk resmi*, dayanışma konularında *el resmi* ve adalet kavramı ile ilgili konularda adaletin simgesi olan *terazi resmi* çok sık kullanılmıştır. Buna karşılık soyut konuları somutlaştırma adına ecel kavramını açıklayan kum saati görseli(s.102), rızık kavramını anlatan görseller iyi tasarlanmış görsel öğelerdir. Ders kitaplarımızda görsel öğe olarak resim ve fotoğraf kullanılmıştır. Peygamberimizin Hayatı 5. sınıf 3.ünitede yer alan Ebru çalışması(s.73) konu ile doğrudan ilgisi olmayan bir görseldir. Kullanılan fotoğraflar ise daha çok Hz.Muhammed'in Hayatı kitaplarında yer alan mekan fotoğrafları olup büyük ölçüde konunun hedefleriyle uyumaktadır. Kullanılan fotoğraflar özellikle mekan fotoğraflarında 8. sınıf *Kabe'nin temsili resmi*.(s.11), *Taif* (s.22) görselinde olduğu gibi baskı kalitesi düşüktür. Resim/fotoğraf aracılığıyla sorulan sorular, konunun anlaşılmasında, etkili olabilir. TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı ders kitaplarında sorularla resim/fotoğraflara dikkat çekme özelliği yoktur. TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı ders kitaplarında bulunan resim/fotoğraftan, altında konuya uygun bir açıklama bilgisi yer almaktadır.

DÖ ve EK'in görsel öğelerinden biri olan resim tasarımı ile İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı ders kitaplarının resim tasarımını karşılaştırdığımızda, DÖ ve EK'de sadece resimler kullanılmıştır. İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatında ise resimlerin yanı sıra fotoğraflara da yer verildiği görülmüştür. Fotoğraflar sadece mekan fotoğraflarıyla sınırlı olmayıp her konuda fotoğraf görselinden yararlanılmıştır. Kitaplarımızda resim/fotoğraf aracılığıyla sorulan sorulara rastlanılmamıştır. DÖ ve EK'de resimlerin altında açıklamalara yer verilmezken İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı kitaplarında bulunan resim ve fotoğrafların hepsinin altında açıklama bilgisi bulunmaktadır.

5.1.3.5 Tablo Grafik ve Şemalar

TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı ders kitaplarında da, tablo, harita, şema gibi görsel araçların kullanıldığı, ancak grafik unsuruna yer verilmediği görülmüştür. İslam-1 de *Allah'ın isimleri*(s.44) tablo içerisinde verilmiştir. Bu uygulama öğrencilere Allah'ın isimlerini öğrenme noktasında bir kolaylık sağlayabilir. Kur'an-ı Kerim'in yazım süreci(s.62) bir tablo yardımıyla derli toplu bir halde verilmiştir. Tablo unsuruna daha çok

ibadet bilgilerini içeren ilmiyal konularının ağırlıkta olduğu İslam-2 ders kitabında yer verilmiştir. *Namazın kılınışını* (s.42) gösteren tablo, zekatın kimlere verilebileceği (s.87) bilgilerini içeren tablo, hac ve umre arasındaki benzerlikler ve farklılıkları içeren tablo (s.110) konunun anlaşılmasına katkı sağlamıştır. İslam-1 (s.82) soyut kavramları içeren *Ahiret* ile ilgili kavramlar şema ile ifade edilmiştir. 8.sınıf Hz. Muhammed'in Hayatı kitabında *İslam'ın Adaleti* (s.69) şema yardımıyla anlatılmıştır.

DÖ ve EK'in tablo, grafik ve şemaları ile TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı ders kitaplarının tablo, grafik ve şemalarını karşılaştırdığımızda, DÖ ve EK'de daha fazla şemaya yer verilmişken, TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı kitaplarında şema ve tablo unsuruna çok yer verilmemiştir. Ancak her iki kitabımızda da grafik unsuruna rastlanılmamıştır. Ders kitaplarımızda tablolar ibadet konularında yoğunlaşmakla beraber birçok etkinlik sorularında da kullanıldığı görülmüştür. Soyut konuları somutlaştırarak anlatma konusunda TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı kitaplarının daha iyi olduğunu söyleyebiliriz. DÖ ve EK'de tablo ve şekillerin altında yer alması gereken açıklama bilgisi bulunmazken TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı kitaplarında tablo ve şekillerin altında yer alması gereken açıklama bilgisi yer almaktadır. Her iki ders kitabımızda bulunan tablo ve şekillerin konunun hedeflerini gerçekleştirmeye katkı sağladığını söyleyebiliriz. DÖ ve EK'de harita ve kavram haritasına yer verilmezken TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı sınıf ders kitaplarında az sayıda da olsa bu unsurlara yer verilmiştir.

5.1.4 TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı Ders Kitaplarının Eğitsel (İçerik) Tasarımı

5.1.4.1 Ünite Başlarında Yer Alması Gereken Öğelerle İlgili Bilgiler

TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı kitaplarında ünite bilgileri ayrı bir sayfada tasarlanmıştır. Bu sayfada öğrenme alanı, kaçınıcı ünite olduğu, ünite başlığı, öğrenilecek kavramlar, konu ile alakalı bir resim ve hazırlık çalışmalarını içeren bilgiler yer almaktadır. Tüm bu kitaplar içerisinde bu uygulamadan farklı bir uygulama 6. sınıf Hz.Muhammed'in hayatı ders kitabında görülmüştür. Bu kitapta ayrı bir sayfada ünite adı bilgisi yer almış sonraki sayfada hazırlık sorularına yer verilmiş konunun bittiği yerde bir sonraki konuya hazırlık sorusu sorulmuştur. Sayfa içlerinde ise sol sayfanın sol üst köşesine ünite bilgisi, sağ sayfanın sağ üst köşesine de ünite adı yazılmıştır. Her kitapta hazırlık sorusu mevcuttur. Ünite içerisinde geçen kavramlar metin içerisinde veya

kitapların arka kısmında bulunan sözlük bölümünde verilmiştir. TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı ders kitaplarında, ünite başlarında olması istenen ön testlere yer verilmemiştir. Aynı şekilde ünitenin amaçları bilgisinde yer verilmemiştir.

DÖ ve EK' in ünite başlarında yer alması gereken bilgileri ile TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı kitaplarının ünite başlarında yer alması gereken bilgilerini karşılaştırdığımızda; TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı ders kitaplarında yer alan hazırlık soruları DÖ ve EK'de bulunmamaktadır. Her iki ders kitabımızda da işlenecek ünitenin temel kelime ve kavramlarına ilişkin bir hazırlık çalışması düzenlenmemiştir. Aynı şekilde kitaplarımızda ön test mahiyetinde bir çalışmada yapılmamıştır. DÖ ve EK'de kavramlar sayfa içerisinde ve kutucukla ayrılan bölüm içerisinde verilmiştir. TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı ders kitaplarında ise kavramlar metin içerisinde veya da sözlük bölümünde yer verilmiştir.

5.1.4.2 Dil ve Anlatım

TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı ders kitaplarında bulunan kelime ve kavramları incelediğimizde, TDB 1-2 kitabının dili ilmihal diline yakın olsada kavramların açıklamalarına cümle içerisinde yer verilmiştir. Hz.Muhammed'in Hayatı kitaplarının dili daha sade ve anlaşılır tasarlanmıştır. İslam-1ders kitabında bulunan *Halıkımız (yaratıcımız) (s.47),cehennem melekleri (zebaniler) (s.57)*, vb. kelimelerinin anlamları cümle içerisinde verilmiştir. İslam-2 Namazın Kılınışı konusunda *zammı sure (s.43)* ifadesini kullanmış fakat *zammı* kelimesinin ne anlama geldiğini açıklamamıştır. *Sözlü (kavli) dua (s.55)*, 5.sınıf Hz.Peygamberin Hayatı *Bundan Dolayı ona Emin (güvenilir) demişlerdi. Muhammed-ül Emin (güvenilir insan)(s.27)*, *Hilful-fudul (erdemliler cemiyeti)(s.28)*, 6. sınıf *Arabi (çölde yaşayan Arap)(s.43)*, *Harem(yasaklı bölge)(s.73)*,vb. olduğu gibi anlaşılması zor kavramların anlamları parantez içerisinde verilmiştir.

DÖ ve EK'in dil ve anlatımı ile TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı ders kitaplarının dil ve anlatımını karşılaştırdığımızda, DÖ ve EK ve seçmeli derslerde sade ve akıcı bir anlatım kullanılmışken TDB İslam1-2 de daha ağır bir anlatım tercih edilmiştir. Bu dil 7.ve 8.sınıf öğrencilerine dahi ağır gelebilecekken daha alt sınıflardaki öğrenciler bu ifadeleri anlamakta zorlanacaklardır. Çünkü bu kitaplarımızda İlmihal bilgileri için İbadet ağırlıklı bir dil kullanmış ve çok fazla açma gereğide duymamıştır. Örneğin öğrenci Efal-i Mükellefle ilgili kavramları ilk kez bu kitaptan duymuş olabilir. TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı ders kitaplarında kelime ve kavramların anlamı daha çok cümle içerisinde verilirken DÖ ve EK'de kelime ve kavramlar kutucuk içerisinde verilmiştir.

Metinlerde geçen kavramların açıklamalarına sayfa içerisinde daha fazla yer verilmeli veya da kitapların arkasındaki sözlük bölümü daha zenginleştirilmelidir. Her iki kitapta Arapça ve Farsça dillerinden Türkçeye girmiş kelime ve kavramların Türkçe karşılıklarının verildiği görülmüştür. DÖ ve EK’de Kelime-i Tevhid, ezan, kamet vb. kavramların Arapça okunuşları verilmemiş sadece Türkçe okunuşları ve anlamları verilmiştir TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed’in Hayatı ders kitabında ise Arapça okunuşlarına da yer almaktadır. DÖ ve EK’de yabancı dillere ait orijinal kelimelere rastlanılmazken İslam 1-2 Hz.Muhammed’in Hayatı ders kitaplarında Ahd-i Atik, Mezmurlar vb. kavramlarda olduğu gibi orijinal kavramlara yer verilmiştir. Metinlerde kullanılan dil ve anlatım öğrencinin gelişim basamaklarına uygun olmalıdır. TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed’in Hayatı ders kitaplarında dil ve anlatım yönünden özellikle üst sınıflarda ki İslam 1-2 kitaplarında olduğu gibi yalnlık ve açıklık noktasında yeterli düzeyde olmadıklarını söyleyebiliriz. Bu duruma konuların zor olması, teknik bilgiler içermesi, konuya ayrılan sayfa sayısının azlığı ve çok fazla bilgi içeriyor olması sebep olmuştur diyebiliriz.

5.1.4.3 Dilbilgisi ve İmla Kuralları

TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed’in Hayatı ders kitaplarında kelime, terim ve deyimlerin TDK’ nın kurallarına uygun olarak yazıldığını söyleyebiliriz. Kitaplarda kısaltmalara yer verilmiştir. Kısaltmalara gelen eklerin yazılışı noktasında görebildiğimiz kadarıyla bir yanlışlık yapılmamıştır. İslam-1 *kulak vermek, mahrum kalmak*, İslam-2 *çaba sarf etmek*, 6.sınıf Hz.Muhammed’in Hayatı,7.sınıf fırsat bilmek, koruyup kollamak deyimlerine yer verilmiştir. İslam-2 *yalnız taş duvar olmaz* (s.81),*az sadaka çok belayı defeder*(s.88),*biri yer biri bakar kıyamet ondan kopar* (s.85), 7.sınıf *komşu komşunun külüne muhtaçtır, ev alma komşu al, kötü komşu insanı ev sahibi eder* (s.68),*akraba gelmeye gelmeye yad olur, yad gele gele akraba olur*(s.82) olmak üzere tüm ders kitaplarımızı incelediğimizde toplam 6 tane atasözüne rastlamaktayız. Kitaplarımızda çok az deyim ve atasözüne yer verilmiştir.

DÖ ve EK’in dil bilgisi ve imla kuralları ile TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed’in Hayatı ders kitaplarının dil bilgisi ve imla kurallarını karşılaştırdığımızda; her iki kitabımızda kelime, terim ve deyimlerin TDK’ nın kurallarına uygun olarak yazıldığı görülmüştür. DÖ ve EK’de bulunan kısaltmalardan sonra ek yer almamıştır. TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed’in Hayatı ders kitaplarında ise kısaltmalara gelen eklerde okunuş hatalarına tespit edebildiğimiz kadarıyla rastlanmamıştır. Kitaplarımızda atasözüne çok az yer verilmiştir.

5.1.4.4. Anlatımda Örneklerle İlgili Bilgiler

TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı ders kitaplarında konunun anlaşılması için verilen örnekleri incelediğimizde, otuz iki farz konularında namaz, abdest, vb. amel ağırlıklı konuların açıklaması şeklinde örneklere ağırlık verilmiştir. İslam-2 Mükellefin davranışları (s.19) konusunu işlerken verilen örnekler açıklama mahiyetinde olan örneklerdir. Her iki kitapta da konuların anlatımına ilmihal tarzı anlatım hakim olduğundan konular güncel örneklerle anlatılma yoluna gidilmemiştir. İslam-2 3.Ünite oruç konusunu işlerken *Biliyor musunuz?* Bölümünde Diyanet 'in belirlediği fitre miktarını (s.85) sorması, *Tartışalım* bölümünde *Siz olsaydınız ne yapardınız?*(s.83) sorusu, *Haydi Birlikte Yapalım Oyuncak Kampanyası*(s.93),8. sınıf Hz. Muhammed'in Hayatı *Tartışalım* Bölümünde *Ensar-Muhacir* kardeşliği(s.25) konularında kullanılan güncel örneklere daha çok etkinlik bölümündeki sorularda rastlanmıştır. Ayrıca bazı konular İslam-1 *Allah insanı gücünün yetmeyeceği şeylerden sorumlu tutmaz*(s.99) konusunda verilen *kutuları taşıyan adam görselinde* olduğu gibi resimlerle desteklenmiştir. Hz. Muhammed'in Hayatı 5.sınıf konuları asr-ı saadetten bahsettiği için verilen örnekler güncel hayatla doğrudan ilişkili değildir fakat çocuk sahabelerin hayatlarından bahs eden bölümleri öğrenciler, kendi hayatlarıyla ilişkilendirip bir takım çıkarımlar yapabilirler. 6.sınıf *Sonuç Çıkarıyoruz* (s.35) başlığı altında temizlik konusunda sağlık bakanlığının yaptığı bir araştırmaya yer vermiştir. Düşünelim Tartışalım bölümünde ekmek israfı(s.41),su israfı (s.76), konusuna değinilmiştir.

DÖ ve EK'in anlatımda örnekleri kullanma durumu ile TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı ders kitaplarının anlatımda örnekleri kullanma durumunu karşılaştırdığımızda; her iki kitabımızda da verilen örnekler kısmen yeterlidir diyebiliriz. DÖ ve EK'de soyut konular örneklerle anlatılmaya çalışılmış TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı kitaplarında ise örneklendirmelere daha az yer verilmekle beraber ecel,ahiret,cennet, cehennem vb. gibi soyut kavramlar şemalarla daha net anlatılmaya çalışılmıştır. Her iki kitaptada verilen örneklerin konunun hedeflerine hizmet edecek şekilde işlevsel olduklarını söyleyebiliriz.

5.1.4.5 Strateji, Yöntem ve Tekniklerle İlgili Bilgiler

TDB İslam1-2 ders kitaplarını incelediğimizde bu derslerin öğrencilerin İslam dininin inanç, ibadet, ahlak ve sosyal hayata ilişkin bilgi sahibi olmalarını öncelediği görülmüştür. Hz. Muhammed'in Hayatı ders kitaplarında ise öğrencilerin Hz. Muhammed'in hayatını ana temalarıyla tanımaları, ona olan ihtiyacı fark etmeleri, örnek

olduğunu kavramaları, hedeflediği anlaşılmaktadır. TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı ders kitabında genel olarak sunuş yoluyla öğretim stratejisine yönlendiren anlatımlar çoğunlukta olmakla birlikte, buluş yoluyla öğrenme stratejisine, araştırma inceleme yoluyla öğrenme stratejisine, yönlendiren anlatımlara çok az yer verilmiştir. Ders kitabımızda ki bilgiler düz anlatım veya gösterip-buldurma yöntemi ile genellikle de soru sorma tekniği ile ele alınarak sunulmuştur.

DÖ ve EK'in strateji, yöntem ve teknikleri ile TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı seçmeli ders kitaplarının strateji, yöntem ve tekniklerini karşılaştırdığımızda; her iki kitabımızda da benzer strateji, yöntem ve tekniklerin kullanıldığını söyleyebiliriz.

5.1.4.6 Bilimsellik ve Kaynaklarla ilgili bilgiler

TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı ders kitaplarımızın kaynakça bölümleri alfabetik sıraya göre tasarlanmış olup MEB, DİB, TDV vb. birçok kaynaktan yararlandığı görülmüştür. Ayet mealleri DİB yayınlarından çıkan meal kitaplarından alınmıştır. Hadis kaynakları Buhari, Müslim, Tirmizi vb.birincil kaynaklardan alıntılanmıştır. Peygamberimizin hayatı ile ilgili kaynakların DİB yayınlarından çıkan kaynak kitaplardır. İslam Tarihi, Dinler Tarihi, İslam İlmihali kaynak eserlerindende yararlanılmıştır. Din Eğitimi konusunda eserlerde çok az kaynak olarak kullanılmıştır. Yabancı eserlerden yararlanılmamıştır. Görsel kaynaklar, internet kaynakları ve gazete haberleride kaynak olarak kullanılmış ve kaynakça bölümünde belirtilmiştir.

DÖ ve EK'in bilimsellik ve kaynaklarla ilgili bilgileri ile TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı ders kitaplarının bilimsellik ve kaynaklarla ilgili bilgilerini karşılaştırdığımızda; DÖ ve EK'de kullanılan bütün kaynaklar DİB yayınlarına aittir. TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı kitaplarında ise farklı kaynaklara başvurulduğu görülmüştür. Her iki kitabımızda da eğitim ile ilgili kitaplardan daha az yararlanılmıştır.

5.1.4.7 Anlatımda Kullanılan Ayet ve Hadislerle İlgili Bilgiler

5.1.4.7.1 Ayet Meallerinin Durumu

TDB İslam-1'de 53 ayet cümle içerisinde yazarın kendi ifadeleriyle yer alırken 127 ayet orijinal haliyle verilmiştir. İslam-2 24 ayet cümle içerisinde yazarın kendi ifadeleriyle,23 ayet orijinal metniyle yer almıştır. Bu iki kitapta çok fazla ayet mealinin olması konularının İman ve İslam başlıkları altında fıkıh bilgilerini içeriyor olmasından kaynaklanabilir. Hz. Muhammed'in Hayatı 5. sınıf 40 ayet,6. Sınıf 23 ayet,7. Sınıf 43 ayet,8. Sınıf 18 ayet yer almaktadır. İslam-1 Araf süresi 200. Ayeti kerimine *Şeytanın fitlemesi seni dürterse hemen Allah'a sığın.*(s.54) şeklinde mana verilmiştir. Fitlemek,

dürtmek kelimelerinin yerine daha anlaşılır bir ifade kullanılabilirdi. Aynı şekilde *esenlik* (s.14),*kalkan* (s.20),*tevvab*(s.40), *büyüklik taslamak* (s.35), *kemale erdirmek* (s.12),*teslimiyet göstermek* (s.53), İslam-2 *bayağı şeyler* (s.87), 7. sınıf *bilmediklerini belleten*(s.18), vb.olduğu gibi ayet meallerinde kullanılan anlaşılması zor kelimeler sadeleştirilmeden verilmiştir. Hz.Muhammed'in Hayatı 5.sınıf *Apaçık sapıklık içindedirler* (s.34),ayet mealinde verilen *sapık* kelimesinde olduğu gibi bazı kelimelerin güncel manası değişmektedir. Bu tarz ayet meallerinde anlam kaymasına uğrayan kelimelerin değiştirilmesi gerekmektedir. Kullanılan ayet mealleri birçok yerde kısaltılarak verilmiş ve ayetin kısaltılmış olduğu bilgisine işaret edecek olan önünde ya da arkasında üç nokta bulundurma uygulamasında dikkat edildiği görülmüştür.

5.1.4.7.2 Hadisler

İslam-1 31 hadis, İslam-2 36 hadis, Hz. Muhammed'in Hayatı kitaplarında 5. sınıf 42 hadis, 6, 7, 8.sınıflarda ise 100 ün üzerinde, hadis bulunmaktadır. Hadislerin çoğunluğu metin içerisinde yer almıştır. Her ünitenin sonunda kutucuk içerisinde *Bir Hadis Öğreniyorum* başlığı altında hadislere yer vermiştir. Bu kadar çok hadis kullanılması hangi konu anlatılıyorsa o konuyla alakalı bütün hadislerin verildiği izlenimini veriyor. Konu ile ilgili birkaç hadis verilmesi yeterli olabilirdi. Hadislerin, metin içinde geçen konuya uygun olarak ele alındığı söylenebilir. Metin içinde geçen hadislerin, anlatıma uygun olarak kısaltılıp verildiği yerlerde olmuştur. Kısaltılan hadislerin kısaltılarak alındığına işaret eden önünde ya da arkasında üç nokta bulundurma uygulamasına, dikkat edildiği görülmüştür. Hadislerin konuya ve amaçlara hizmet edecek nitelikte olduğu görülmektedir. Kullanılan hadislerin kaynağı sayfada dipnot ile belirtilmiştir.

DÖ ve EK'in anlatımında kullanılan ayet meali ve hadisleri TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı kitaplarının anlatımında kullandığı ayet meali ve hadislerle karşılaştırdığımızda; TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı kitabında metin içerisinde yer alan ayet meali ve hadisler sadeleştirilmediğinden öğrencinin anlamakta zorlandığını söyleyebiliriz. DÖ ve EK'de ayet meallerinin ve hadislerin çocukların anlayacağı sadelikte verilmesine daha dikkat edildiğini söyleyebiliriz. Kullanılan ayet mealleri ve hadislerin çoğu kutucuk içerisinde verilmiştir. DÖ ve EK'de ayetlerin kullanıldığı metinlerde genellikle ayetin ilgili olduğu bölüm, kısaltılarak alınmıştır. Fakat ayetlerin kısaltılarak alındığı bilgisini veren üç nokta bilgisi yer almazken TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı sınıf kitaplarında alıntı olduğunu gösteren üç nokta bilgisine yer verilmiştir. DÖ ve EK'de sayfalarda hadislerin kaynakları belirtilmezken TDB İslam 1-

2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı kitaplarında dipnot ile hadislerin kaynakları belirtilmiştir. Her iki kitapta kullanılan ayet meali ve hadislerin konunun hedef davranışlarına hizmet etmekte olduklarını söyleyebiliriz.

5.1.4.8 Okuma Parçası İle İlgili Bilgiler

Kitaplarımızda yazılı ve sözlü ürünlerden çok fazla yararlanılmadığını söyleyebiliriz. İslam-1'de yazılı ürün olarak 1 şiir, *Okuyalım* başlığı altında 5 tane okuma parçasına yer verilmiştir. İslam-2 de 3 tane bilmece,8 okuma parçası, Hz. Muhammed'in Hayatı 5.sınıf 3 bilmece,7 yazılı metin,6.sınıfta okuma metni yok,7.sınıfta 1 adet ilahi yer almakta,8. sınıfta 1 yazılı metin bulunmaktadır. Buradan özellikle 6. sınıf ve diğerlerinde konu anlatımında önemli bir yere sahip olan okuma parçalarından yararlanılmadığı görülmüştür. TDB İslam-1 okuyalım başlığı altında *Afrika'nın Kaderi* (s.105) isimli okuma parçası yer almaktadır. Bu parçada Afrika'da var olan açlık ve yoksulluğun sebepleri anlatılmıştır. 8. sınıf okuma parçası (s.76) güncel bir konu olan otobüs yolculuğu başlığı altında biz onu görmesekte Allah bizi görüyor şuuru güzel bir şekilde verilmeye çalışılmıştır. Okuma parçalarının dilinin sade ve akıcı olduğu söylenebilir. Okuma parçaları üniteye geçen konuları destekler niteliktedir. Alıntı yapılan metinlerin yazar ve kaynakları hususunda ki bilgiler okuma parçasının altında verilmiştir.

DÖ ve EK'in okuma parçası bilgileri ile TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı ders kitabının okuma parçası bilgilerini karşılaştırdığımızda, DÖ ve EK'de ilahi yer almazken diğer gurupta 1 ilahi mevcuttur. İlahi her yaş gurubundaki çocuk için öğretim materyali olarak kullanılmalıdır. TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı ders kitaplarında verilen okuma parçaları daha çok bilgilendirme amacı taşıyan internet vb. araştırma haberlerini kapsayan bilgiler içermektedirler.

5.1.4.9 Değerlendirme Çalışmaları İle İlgili Bilgiler

TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı kitaplarında ele alınan konular önce bir soru sorarak başlıyor. Daha sonra sorulan bu soru doğrultusunda konu işleniyor. Anlatılacak konuya öğrencinin dikkatinin çekilmesi için önemli bir uygulama olduğunu söyleyebiliriz. İslam-1de 2 bulmaca,1 boyama etkinliği ile beraber toplam 17 etkinliğe yer verilmiştir. İslam-2 de ise 1 tanesi bulmaca olmak üzere toplam 3 tane etkinlik yer almıştır. Hz. Muhammed'in Hayatı 5.sınıf 2 tane boyama etkinliği ile beraber 27 etkinlik,6.sınıf yazalım etkinliklerini içeren 9 etkinlik,7. sınıf 32 etkinlik,8.sınıf düşünelim-yazalım etkinliği olmak üzere 29 adet etkinliğe yer verildiği görülmüştür. Bu etkinlikler içerisinde en güncel etkinlikler 7. sınıf etkinlikleridir. Etkinliklerin içeriği incelendiğinde çocukların

duyuşsal, bilişsel, psikomotor gelişimini olumlu yönde geliştirecek boyama etkinlikleri dışında genellikle bilişsel alanla ilgili etkinliklere yer verilmiştir. Her ünitenin sonunda da *Ünitemizi Değerlendirelim* soruları yer almaktadır. Soruların test, doğru/yanlış soruları, boşluk doldurma, eşleştirme, açık uçlu sorular, bulmaca niteliğindeki sorular olmak üzere çok çeşitlidir. Ölçme-değerlendirme sorularının, konular yoluyla öğrenciye kazandırılmak istenen kazanımların hemen hemen tamamını kapsayacak şekilde hazırlandığını söyleyebiliriz.

DÖ ve EK'in değerlendirme çalışmaları ile TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı değerlendirme çalışmalarını karşılaştırdığımızda; konuların hemen bitiminde etkinliklere yer verilmesi daha yerinde bir uygulama olduğundan TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı kitaplarında olan bu uygulama DÖ ve EK'e göre daha etkili olduğunu söyleyebiliriz. Her iki kitapta da bilişsel öğrenme alanına yönelik etkinlikler fazladır. Ancak duyuşsal ve psikomotor öğrenme alanlarına yönelik etkinliklere de azda olsa yer verilmiştir. Her iki kitabımızda da değerlendirme sorularına ünite sonunda verilmiştir. DÖ ve EK'de değerlendirme sorularında sadece test tekniği kullanılmışken TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı ders kitaplarında ise her türlü soru çeşidine rastlamak mümkündür.

5.2 DÖ ve EK'in TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı Ders Kitaplarıyla Müfredat Yönünden Karşılaştırılması

Bu bölümünde TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı ders kitaplarımızın öğrenme alanları ve ünitelerinin içeriği hakkında bilgi vermek, daha sonra bu ünite başlıkları altında işlenen konuların DÖ ve EK ders kitaplarıyla karşılaştırmasını yapmaktır. TDB İslam-1 ders kitabı 5 üniteden oluşmaktadır.1.ünite *İslam'a Giriş*,2. ünite *Allah'a ve Meleklerle İman*, 3. ünite *Kitaplara ve Peygamberlere İman*,4.ünite *Ahirete İman* 5. ünite *Kader ve Kazaya İman* konularını içermektedir. TDB İslam-2, 5 üniteden oluşmaktadır.1. ünite *Temel Dini Bilgiler*,2. ünite *Namaz*,3. ünite *Oruç*,4.ünite *Zekat ve Sadaka*,5.ünite *Hac ve Kurban* konularını içermektedir. TDB İslam-1'de İslam'a Giriş ünitesinde İslam'ın evrenselliği, fitrata uygun bir din oluşu ve orta yolu esas aldığı, Allah'a ve meleklerle İman konusunda cin ve şeytan konusu, ahiretle ilgili kavramlara daha ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir. Kader ve Kazaya İman ünitesinde rızık, sağlık ve hastalık konularına yer verilmiştir. Diğer konular DKAB ders kitaplarıyla aynı içerikte olup aynı konuların biraz daha detaylandırılarak anlatılmasından ibarettir. İslam-2 mükellefin davranışları detaylı bir şekilde yer almıştır. Diğer ünitelerdeki konular DKAB kitaplarının tekrarı niteliğindedir.

Hız.Muhammed'in Hayatı ders kitapları her sınıf düzeyi için ayrı basılmıştır. Öğrenci hangi sınıfta ise o sınıfın seçmeli dersini okumaktadır. Öğrenme alanları şunlardır; Hız. Muhammed'in Hayat Hikâyesi, Günlük Hayatta Hız. Muhammed, En Güzel Örnek, Sosyal Hayatta Hız. Muhammed, Hız. Muhammed ve Aile, Hız. Muhammed ve Toplumsal İletişim. 5.sınıf ünite konuları 1. Ünite *Peygamberimizin Çocukluk Yılları*,2.ünite *Peygamberlik ve Peygamberimiz*, 3.ünite *Peygamberimiz ve çocuklar*,4.ünite *En Güzel Örnek Peygamberimiz*,5.ünite *peygamberimiz ve Sahabe*,6. Sınıf 1.ünite *Hız.Muhammed'in Hayat Hikayesini Hatırlayalım*, 2.ünite *Beslenme* 3. Ünite *Hız.Muhammed'in İnanıcı*,4.ünite *Hız.Muhammed ve Çevre*,5.ünite *Ailede sevgi ve Saygı*,6.ünite *İletişim Dili*,7. Sınıf *Hız.Muhammed'in Hayat Hikayesini Hatırlayalım*,2.ünite *Giyim Kuşam*,3. ünite *Hız.Muhammed'in İbadetleri*,4. ünite *Komşuluk*,5. ünite *Akrabalarla İletişim*,6.ünite *Sosyal İletişim*,8.sınıf 1.ünite *Hız.Muhammed'in Hayat Hikayesini Hatırlayalım*,2.ünite *Eğlence ve spor*,3. ünite *Hız. Muhammed'in Duaları*,4.ünite *İnsan Hakları ve Adalet*,5. ünite *Ana Babanın Görevleri*, 6. ünite *İnsani ilişkileri Güçlendirme* başlıkları altında anlatılmıştır. Her sınıfın ilk ünitesi Hız.Muhammed'in Hayatı konusunu vermektedir. Daha sonra her bir öğrenme alanı içerisindeki konulara değinilmiştir.5. sınıfta Hız. Peygamber ve Sahabeleri konusu,6.sınıfta Beslenme ve İletişim Dili konuları,7.sınıfta Giyim Kuşam, Komşuluk, Akrabalarla İletişim, 8. sınıfta Eğlence ve Spor, İnsan Hakları ve Adalet, Ana Babanın görevleri üniteleri yeni konular içermektedir. Diğer ünite başlıkları ise DKAB 4-5-6-7-8 kitaplarıyla benzer içerikleri içermektedir.

DÖ ve EK'de DÖ tek kitap halinde, İnanç, İbadet, Siyer, Ahlak öğrenme alanları başlığı altında ünite ve konu başlıklarını vermiştir. İnanç Öğrenme alanındaki konular İslam-1 konuları ile, İbadetim öğrenme alanındaki konular İslam-2 konuları ile aynı konulardır. Siyer ve Ahlak öğrenme alanında ki birçok konuda Hız.Muhammed'in Hayatı konuları ile benzer konulardır. Fakat seçmeli Hız.Muhammed'in hayatı ders kitaplarındaki Peygamberimiz ve Çocuklar, Peygamberimiz ve Sahabeler, Beslenme, İletişim Dili, Giyim Kuşam, Adalet ve Spor ünitelerinde bazı konular yaz Kur'an kursu ders kitaplarına alınabilecek güncel konulardır.

VI. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1 SONUÇ

Bu çalışmada 2016-2017 eğitim öğretim yılında yaz Kur'an kurslarında okutulmaya başlanan *Dinimi Öğreniyorum* ve *Etkinlik Kitabım* isimli ders kitabının biçim ve içerik yönünden yeterlilik düzeyi değerlendirilmiştir.

Tezimizin birinci bölümünde 7-14 yaş çocuğunun gelişim basamakları incelenerek bu yaş gurubundaki çocuklara verilen Din eğitiminde nelere dikkat edilmesi gerektiği saptanmaya çalışılmıştır. 7-14 yaş son çocukluk ve ilk ergenlik dönemini kapsamaktadır. 7-14 yaş aralığı çocukluktan ergenliğe geçiş dönemi olup son derece hassas bir dönemdir. Bu dönemde çocuk somut işlemler döneminden soyut işlemlere doğru bir geçiş yaşamakta ve artık taklit dönemini geride bırakıp olayları sorgulamaya ve mantıksal cevaplar aramaya başlamaktadır. Çocuğun fiziksel yetenekleri, kabiliyeti, başarısı, ilgileri, duygusal olgunluğu ve dinî tutumları ile ilgili ne kadar doğru bilgiye ulaşırsak, eğitimde o kadar başarılı olabiliriz Bu yaş gurubunun genel özellikleri dikkate alınarak verilecek olan Din eğitimi çocuğun gelişimi için son derece önemlidir.

Ülkemizde 3 Mart 1924 tarihinde Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabul edilmesi ile birlikte genel olarak eğitim ve eğitimin bir alt dalı olan din eğitimi konusunda önemli değişiklikler yapılmıştır. Üç dönem halinde incelediğimiz din eğitimi tarihinde din eğitiminin zaman zaman sekteye uğramasına rağmen her dönemde var olduğu görülmüştür. Yaygın eğitim adı altında yaz aylarında Kur'an kurslarında kısa süreli kurslar düzenlemesi 1970 li yıllardan sonra başlamış ilköğretimde 8 yıllık kesintisiz zorunlu eğitim uygulamasına geçildiği 1997 yılına kadar belli bir ivme ile devam etmiştir. Diyanet İşleri Başkanlığı 2000 yılında yaz Kur'an Kursları Yönetmeliğini çıkarmıştır. Kur'an kurslarının tarihinde ilk ve niteliksel gelişme 2004-2005 öğretim yılından sonra olmuştur. 2012 yılından sonra yaz Kur'an kurslarında yaş sınırı kaldırılmıştır.

Günümüzde Yaz Kur'an Kurslarında verilen Din eğitimi belli bir program çerçevesinde uygulanmaktadır. Bu programa göre yaz Kur'an kurslarında kur sistemi ile üçer haftadan oluşan dokuz haftalık bir program oluşturulmuştur. Eğitim programının öğrenme alanları, Kur'an, İtikat, İbadet, Ahlak ve Siyer'i kapsamaktadır. 2005 yılında kur sistemine geçildikten sonra hazırlanan program çerçevesinde eğitim materyalleri olarak 2006 yılında, *Yaz Kur'an Kursları Öğretici Kılavuz Kitabı*, 2007 yılında ise *Dinimizi*

Öğreniyoruz 1-2-3 Yaz Kur'an Kursları Öğrenci Ders Kitapları ve Yaz Kur'an Kursları Öğretici Kitabı isimli ders kitaplarını hazırlamıştır.2016 yılında tezimizin konusu olan 7-14 yaş grupları için; *Yaz Kur'an Kursları Dinimi Öğreniyorum* ve *Yaz Kur'an Kursları Etkinlik Kitabım* ders kitaplarını öğrencinin istifadesine sunmuştur.

Tezimizin ana konusunu oluşturan Dinimi Öğreniyorum ve Etkinlik Kitabım ders kitaplarının yeterlilik düzeyini belirlemek için yaptığımız bu çalışmada hazırladığımız *Konu Alanı Ders Kitabı Değerlendirme Ölçeği* doğrultusunda toplam 16 başlık altında sorduğumuz sorulara verilen cevapların dağılımı şöyledir:

1- Yazar/lara ait bilgiler yetersizdir.

2-Kitabın fiziksel tasarımı kısmen yeterlidir.

3- DÖ ve EK ders kitaplarının görsel tasarımı;

- Görsel öğelerin genel tasarımı kısmen yeterlidir.
- Görsel Öğelerin metin tasarımı yeterlidir.
- Görsel Öğelerin sayfa tasarımı kısmen yeterlidir.
- Görsel Öğelerin resim tasarımı yetersizdir.
- Görsel Öğelerin Tablo Grafik ve Şemaları kısmen yeterlidir.

4- *Dinimi Öğreniyorum* ve *Etkinlik Kitabım* İsimli Ders Kitaplarının Eğitsel (İçerik) Tasarımı

- Ünite başlarında yer alması gereken öğeler çok yetersizdir.
- Dil ve anlatım kısmen yeterlidir.
- Dil bilgisi ve imla kuralları çok yeterli düzeydedir
- Anlatımda örneklerle ilgili bilgiler kısmen yeterlidir.
- Strateji, yöntem ve tekniklerle ilgili bilgiler kısmen yeterlidir.
- Bilimsellik ve kaynaklarla ilgili bilgiler yeterlidir.
- Kullanılan ayet ve hadislerle ilgili bilgiler yeterlidir.
- Okuma parçası ile ilgili bilgiler kısmen yeterlidir.
- Değerlendirme çalışmaları yeterli düzeydedir.

Tüm bu veriler doğrultusunda 1 tane çok yetersiz,2 tane yetersiz,8 tane kısmen yeterli,4 tane yeterli,1 tane çok yeterli sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumda ünite başlarında yer alan bilgilerin çok yetersiz olduğu görülmüştür. Bunun nedeni olarakta ünite başlarında olması gereken hazırlık sorularına yer verilmemesi, ünitenin amaçlarına değinilmemiş olması ve ön test niteliğinde bir çalışmanın yapılmamış olmasıdır. Yazarlara ait bilgiler bölümünde

yazarların isimleri yer almamaktadır. Görsel Öğelerin resimlerin tasarımı yetersiz olmasında basit çizimlerin kullanılması, aynı resmin farklı konuların işlendiği sayfalarda konu ile alakalı olmamasına rağmen sıklıkla kullanılmasından kaynaklanmıştır. Değerlendirme ölçeğinde yer alan sorular neticesinde fiziksel tasarımı, görsel tasarım öğeleri olan metin tasarımı, sayfa tasarımı, kullanılan tablo ve şemalar, dil ve anlatım, okuma parçası ile ilgili bilgiler, öğrencilerin yaş ve gelişim basamaklarına uygun olarak tasarlanmadığı için bir takım eksiklikler ortaya çıkmıştır. DÖ ve EK somut işlemler dönemi yaş gurubu için yeterli düzeyde iken 10 yaş ve yukarısı yaş gurupları için yetersiz kalmıştır. DÖ ve EK’de çoğunlukla öğrencilerin bilişsel alanda gelişimlerine katkı sağlayacak strateji ve yöntem kullandıkları görülmüştür. Öğrencilerin duyuşsal ve psikomotor gelişimlerine katkıda bulunacak strateji ve yöntemlere yeterince yer verilmediği görülmüştür. DÖ ve EK’de kullanılan kaynaklar DİB yayınlarından çıkan kaynak eserlerdir. Güvenilir olma ve objektif olma noktasında yeterlidir, fakat eğitim kitaplarından istifade etme noktasında yetersiz kalmıştır. Değerlendirme çalışmalarına baktığımızda DÖ ders kitabını tamamlayıcı niteliğinde EK isimli ayrı bir çalışma kitabı oluşturulmuş, DÖ’deki konuları pekiştirmek amacıyla her yaş grubuna hitap edebilecek etkinliklere yer verilmiştir. Ünite sonlarında yer alan sorular ise sayı olarak yeterli olsada sadece test tekniğini uyguladığı için yetersiz kalmıştır. Dil Bilgisi ve İmla Kuralları konusunda ise cümlelerin sade basit anlaşılır olma noktasında çok yeterli olduğu görülmüştür. Genel olarak söz konusu kitapların yeterli olduğu; ancak tekrar gözden geçirilmesi gereken taraflarının da olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

DÖ ve EK ders kitaplarının yeterlilik düzeyini tespit etmek için önceki yıllarda okutulan DÖ 1-2-3 ders kitabı ile biçim, içerik ve müfredat karşılaştırma sonuçları:

1-Her iki kitabımızda, yazarlar hakkındaki bilgilerin tam verilmesi hususunda eksiklikler vardır.

2-DÖ ve EK’in DÖ 1-2-3’e göre fiziksel açıdan daha yetersiz kaldığı görülmüştür.

3- DÖ ve EK ders kitabının DÖ 1-2-3 ders kitabı ile görsel tasarım karşılaştırılmasında;

- Görsel öğelerinin genel tasarımı; DÖ ve EK’in görsel öğelerinin genel tasarımı daha yeterlidir.
- Metin tasarımı her iki kitabımızda kısmen yeterlidir.
- Sayfa tasarımı her iki kitabımızda kısmen yeterlidir.

- Resim tasarımı, DÖ ve EK’de sadece resimler kullanılmıştır. DÖ 1-2-3’de ise resimlerin yanı sıra fotoğraflara da yer verildiği görülmüştür. Her iki kitapta da resimler çocukların ilgi ve ihtiyaçlarını karşılayacak yeterlilikte değildir.
- Tablo, grafik ve şemalar, DÖ ve EK’de daha fazla şemaya yer verilmişken, DÖ 1-2-3’de daha fazla tabloya yer verilmiştir. Ancak her iki kitabımızda da grafik unsuruna rastlanılmamıştır.

4-Ders Kitaplarının Eğitsel (İçerik) Tasarımı konusunda DÖ ve EK ders Kitaplarının DÖ 1-2-3 Ders Kitabı İle Karşılaştırılması;

- Ünite başlarında yer alması gereken ögeler, her iki kitabımızda kısmen yeterlidir.
- Dil ve anlatım, her iki kitapta sade ve akıcı bir dil kullanmış, özel kelime ve kavramların anlamları üzerinde durulmuştur.
- Dil bilgisi ve imla kuralları, DÖ ve EK daha yeterlidir.
- Anlatımda örnekler kullanma durumu, her iki kitabımızda anlatımda örneklere yer vermiş fakat bu örneklikler daha çok cümle düzeyinde kalmış özellikle soyut kavramlar detaylı bir şekilde örnek verilerek anlatılmamıştır.
- Strateji, yöntem ve tekniklerle ilgili bilgiler, her iki kitapta farklı strateji, yöntem ve teknikleri bulma ve uygulama noktasında yeterli değildir.
- Bilimsellik ve kaynaklarla ilgili bilgiler, DÖ ve EK’de daha az kaynaktan yararlanılmıştır.
- Anlatımda kullanılan ayet meali ve hadisleri, DÖ ve EK’de daha az ayet meali ve hadis kullanılmıştır. Ancak kullanılan ayet meali ve hadisler yeterli düzeydedir.
- Okuma parçası bilgileri, her iki kitabımızda kısmen yeterlidir.
- Değerlendirme çalışmaları DÖ ve EK’in yeterlilik düzeyi DÖ 1-2-3’e oranla daha fazladır diyebiliriz.

DÖ ve EK ile DÖ 1-2-3 ders kitabını müfredalarını karşılaştırdığımızda; DÖ ve EK’de İtikad öğrenme alanında (s.10) *günlük dilde kullanılan dini ifadeler* bölümü eklenmiştir. DÖ 1-2-3’de yer alan Allah’ın Sıfatları, Peygamberlerin özellikleri konusu, cin ve şeytanla ilgili bölümler çıkartılmıştır. DÖ ve EK ders kitabımızın yazar(lar), fiziksel tasarım, görsel tasarım, eğitsel tasarım konularında bir takım eksiklikleri olduğu gibi olumlu taraflarında olduğu görülmüştür. Müfredat konusunda ise 11 yaş ve yukarısının ilgisini çeken konular müfredattan çıkarılmış, daha küçük yaş guruplarına hitap edecek konular konulmuştur.

DÖ ve EK ders kitaplarının yeterlilik düzeyini tespit etmek için örgün eğitimde aynı yaş gurubuna okutulan DKAB 4-5-6-7-8.sınıf ders kitapları ile biçim, içerik ve müfredat karşılaştırma sonuçları:

1-Her iki kitabımızda, yazarlar hakkındaki bilgilerin tam verilmesi hususunda eksiklikler olduğunu söyleyebiliriz.

2-*Dinimi Öğreniyorum ve Etkinlik Kitabım* 'ın fiziksel tasarımı ile DKAB 4-5-6-7-8 ders kitaplarının fiziksel tasarımı yeterli denebilecek düzeydedir.

3- Ders Kitaplarının Görsel Tasarımı konusunda DÖ ve EK ders Kitaplarının DKAB 4-5-6-7-8 ders kitabı ile karşılaştırılması,

- Görsel öğelerinin genel tasarımı, DKAB 4-5-6-7-8'de daha yeterlidir.
- Metin tasarımı DKAB 4-5-6-7-8'de daha yeterlidir.
- Sayfa tasarımı her iki kitabımızda kısmen yeterlidir.
- Resim tasarımı, DÖ ve EK'de sadece resimler kullanılmıştır. DKAB 4-5-6-7-8'de ise resimlerin yanı sıra fotoğraflara da yer verildiği görülmüştür.
- Tablo, grafik ve şemalar DÖ ve EK'de daha fazla şemaya yer verilmişken, DKAB 4-5-6-7-8 de daha fazla tabloya yer verilmiştir. Ancak her iki kitabımızda da grafik unsuruna rastlanılmamıştır.

4- Ders kitaplarının eğitsel (içerik) tasarımı konusunda DÖ ve EK'ders kitaplarının DKAB 4-5-6-7-8 ders kitabı ile karşılaştırması,

- Ünite başlarında yer alması gereken bilgiler, DKAB 4-5-6-7-8'de daha yeterlidir.
- Dil ve anlatım, her iki kitapta sade ve akıcı bir dil kullanmış, özel kelime ve kavramların anlamları üzerinde durulmuştur.
- Anlatımda örnekler kullanma durumu, her iki kitabımızda da verilen örnekler kısmen yeterlidir. DÖ ve EK'de soyut konular örneklerle anlatılmaya çalışılmış DKAB 4-5-6-7-8'de ise örneklendirmelere daha fazla yer verilmiştir.
- Strateji, yöntem ve tekniklerle ilgili bilgiler, her iki kitabımızda da sunuş yoluyla öğrenme stratejisine fazla yer verilmiş diğer stratejilere ait anlatımlar azınlıkta kalmıştır.
- Bilimsellik ve kaynaklarla ilgili bilgiler DÖ ve EK'de kullanılan bütün kaynaklar DİB yayınlarına aittir. DKAB 4-5-6-7-8'de ise farklı kaynaklara başvurulduğu görülmüştür.
- Anlatımda kullanılan ayet meali ve hadisler, her iki kitaptada kısmen yeterlidir.
- Okuma parçası bilgileri, DKAB 4-5-6-7-8. sınıf ders kitapları okuma parçalarının öğrencinin yaş ve bilişsel, duyuşsal ve psikomotor gelişim seviyelerine uygun olarak

tasarlandığını DÖ ve EK’de ise daha alt yaş guruplarına hitap edecek düzeyde kaldığını söyleyebiliriz.

- Değerlendirme çalışmaları, DKAB 4-5-6-7-8. sınıf ders kitaplarının yeterlilik düzeyi daha fazladır.

Her iki kitabı müfredat yönünden karşılaştırdığımızda sonuç olarak diyebiliriz ki, DKAB dersi öğrenme alanlarından *İnanç, İbadet, Hz. Muhammed, Ahlak öğrenme alanları* DÖ ve EK ile benzer öğrenme alanlarıdır. DKAB da bulunan günah ve sevap kavramları, selamlaşyoruz konusu, peygamberlere iman konusunda peygamberlerin insandan seçilme nedenleri, vahyin geliş amacı konuları, meleklerle iman konusunda şeytan cin, batıl inanışlar, kıyamet konuları, ecel, ömür tevekkül, rızık konuları DÖ ve EK’de bulunmamaktadır. Siyer konularında DKAB ders kitaplarında 4.sınıf ve 6. sınıf ve 8. sınıf konuları ile DÖ ve EK’deki siyer konuları DKAB kadar teferruatlı olmasada aynı konuları içermektedir.5. sınıf konusu olan aile hayatı konusuna DÖ ve EK’de çok az değinilmiştir.7.sınıf konusu olan Hz.Peygamberin peygamberlik ve insani yönü konularına değinilmemiştir. Ahlak öğrenme alanında DKAB’da yer alan 4.sınıf ve 7.sınıf konuları DÖ ve EK’de kısmen yer almış,5.sınıf konusu olan Dini ve Milli Bayramlarımız, Kandil Geceleri Nevruz Hıdırellez konuları ve 6.sınıf İslam’ın sakınılmasını istediği bazı davranışlar başlığı altındaki dedikodu, gıybet, kibir vb. konulara 8.sınıf konuları olan içki kumar kötü alışkanlıklara nasıl başlanıyor konularına DÖ ve EK’de yer verilmediği görülmüştür. DKAB ders kitaplarında ayrı bir öğrenme alanı olarak yer alan Kur’an ve Yorumu öğrenme alanında bulunan Kur’an ve iç düzeni konusu DÖ ve EK’de inanç öğrenme alanı kitaplara iman konusunda kısmen yer almıştır. 8. sınıf konuları olan tasavvufi akımlar mezhepler konuları DÖ ve EK’de yer almamıştır. DKAB ders kitaplarında ayrı bir öğrenme alanı olarak yer alan Din ve Kültür öğrenme alanında yer alan aile, vatan sevgisi, başka dinler ve kültürlere ait konularada DÖ ve EK’de yer almamıştır.

Dinimi Öğreniyorum ve Etkinlik Kitabım Ders Kitaplarının Temel Dini Bilgiler İslam 1-2 ve Hz.Muhammed’in Hayatı Ders Kitaplarıyla biçim, içerik ve müfredat yönünden karşılaştırma sonuçları;

1-Her iki kitabımızda, yazarlar hakkındaki bilgilerin tam verilmesi hususunda eksiklikler olduğunu söyleyebiliriz.

2-*Dinimi Öğreniyorum* ve *Etkinlik Kitabım* 'ın fiziksel tasarımı ile Temel Dini Bilgiler İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı ders kitaplarının fiziksel tasarımı yeterli denebilecek düzeydedir.

3- Ders kitaplarının görsel tasarımı konusunda DÖ ve EK ders kitaplarının Temel Dini Bilgiler İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı ders kitaplarıyla karşılaştırılması,

- Görsel öğelerinin genel tasarımı, TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı ders kitaplarında daha yeterli düzeydedir.
- Metin tasarımı DÖ ve EK'de TDB İslam 1-2 ders kitabına göre daha yeterli, Hz.Muhammed'in Hayatı ders kitabına göre ise yetersizdir.
- Sayfa tasarımı her iki kitabımızda kısmen yeterlidir.
- Resim tasarımı TDB İslam 1-2 ve Hz. Muhammed'in kitaplarında daha yeterli düzeydedir.
- DÖ ve EK'de daha fazla şemaya yer verilmişken, TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı kitaplarında şema ve tablo unsuruna çok yer verilmemiştir. Ancak her iki kitabımızda da grafik unsuruna rastlanılmamıştır.

4- Ders kitaplarının eğitsel (içerik) tasarımı konusunda DÖ ve EK ders Kitaplarının TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı ders kitaplarıyla karşılaştırılması;

- Ünite başlarında yer alması gereken bilgiler her iki kitaptada yetersiz kalmakla birlikte DÖ ve EK'de daha yetersizdir.
- Dil ve anlatım, DÖ ve EK ve seçmeli Hz. Muhammed'in Hayatı ders kitaplarında sade ve akıcı bir anlatım kullanılmışken TDB İslam 1-2' de daha ağır bir anlatım tercih edilmiştir.
- Dil bilgisi ve imla kuralları; her iki kitabımızda kelime, terim ve deyimlerin TDK'nın kurallarına uygun olarak yazıldığı görülmüştür.
- Anlatımda örnekleri kullanma, her iki kitabımızda da verilen örnekler kısmen yeterlidir diyebiliriz.
- Strateji, yöntem ve tekniklerle ilgili bilgiler, her iki kitabımızda da sunuş yoluyla öğrenme stratejisine fazla yer verilmiş diğer stratejilere ait anlatımlar azınlıkta kalmıştır.
- Bilimsellik ve kaynaklarla ilgili bilgiler, DÖ ve EK'de kullanılan bütün kaynaklar DİB yayımlarına aittir. TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı kitaplarında ise farklı kaynaklara başvurulduğu görülmüştür.
- Anlatımda kullanılan ayet meali ve hadisler, TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı kitabında metin içerisinde yer alan ayet meali ve hadisler sadeleştirilmediğinden öğrencinin anlamakta zorlandığını söyleyebiliriz.

- Okuma parçası bilgileri, TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı ders kitaplarında verilen okuma parçaları daha çok bilgilendirme amacı taşıyan internet vb. araştırma haberlerini kapsayan bilgiler içermektedir.
- Değerlendirme çalışmaları, her iki kitapta da bilişsel öğrenme alanına yönelik etkinlikler fazladır. Ancak duyuşsal ve psikomotor öğrenme alanlarına yönelik etkinliklere de azda olsa yer verilmiştir. Her iki kitabımızda da değerlendirme sorularına ünite sonunda verilmiştir.

DÖ ve EK ile TDB İslam 1-2 ve Hz.Muhammed'in Hayatı ders kitaplarını müfredat yönünden karşılaştırdığımızda sonuç olarak diyebiliriz ki, DÖ ve EK İnanç Öğrenme alanındaki konular İslam-1 konuları ile İbadetim öğrenme alanındaki konular İslam-2 konuları ile aynı konulardır. Siyer ve Ahlak öğrenme alanında ki birçok konuda Hz.Muhammed'in Hayatı konuları ile benzer konulardır. Fakat seçmeli Hz.Muhammed'in hayatı ders kitaplarındaki peygamberimiz ve çocuklar, peygamberimiz ve sahabeler, beslenme, iletişim dili, giyim kuşam, adalet ve spor ünitelerinde ki konular DÖ ve EK'de bulunmamaktadır.

6.2 ÖNERİLER

Yaz Kur'an kurslarında okutulacak ders kitapları öncelikle belirli yaş gurupları dikkate alınarak yeniden hazırlanmalıdır. İlkokul ve ortaokul yaş gurubuna ayrı ayrı hitap edecek şekilde iki ayrı kitap oluşturulabilir. Farklı yaş guruplarına ayrı ayrı hazırlanacak olan ders kitapları her hafta bir veya birkaç konu ele alacak şekilde tasarlanmalıdır. Çünkü yaz Kur'an kursları dokuz hafta süren bir eğitim programıdır. Öğrencilerin devam zorunluluğunun olmaması, tatil vb. bazı sebeplerden dolayı öğrencilerin kursa düzenli gelmeleri pek mümkün olmamaktadır. Öğrencilerin aralıklarla kursa gelmesi çoğu kez öğrencinin konulardan uzaklaşmasına zemin hazırlamakta ve bu durum öğrencide motivasyon düşüklüğüne sebep olmaktadır. Bu durumu göz önünde bulundurarak ders kitabında ki konular haftalık olarak tekrar ayarlanmalı ve ders kitaplarında yer alan konularda azaltma yoluna gidilmelidir. Her hafta için bir veya iki konu belirlenmeli ve bu konuyu detaylı olarak ele alan, görsel öğelere daha fazla yer veren, sloganlaşmış ifadelerin yoğunlukta olduğu kitapçıklar hazırlanmalıdır. Böylelikle öğrenci hangi hafta kursa başlamış ise o haftanın kitapçığını alır ve ders takibi daha kolay olur.

Yaz Kur'an kurslarında okutulacak ders kitaplarında yazarlar hakkında daha fazla bilgiler yer almalı, kitabın son bölümünde sözlük bulundurulmalıdır. Ders kitabının

işlevselliğini artırmak için öğretici kitabı olmalıdır. Ünitelerin başında hazırlık sorularına yer verilmeli, anlatım öğrencinin seviyesine, ilgi ve ihtiyaçlarına uygun olmalıdır. Bilgilerin günlük yaşamla ilgisi kurulmalıdır. Okuma parçaları çocukların yaş ve seviyelerine uygun olarak tasarlanmalıdır. Ders kitabı görsel yönden zenginleştirilmelidir. Allah'a iman, melek, ecel, rızık vb. soyut konuların anlatımında daha fazla görsel öğelere yer verilmelidir. Resimler kaliteli ve konular ile uyumlu olmalı, fotoğraf unsurunda yer verilmeli ve bu fotoğraflar canlı ve gerçeğe yakın olmalıdır. Biçim ve içerik yönünden olması gereken tüm özellikler dikkate alınmalı ve çocukların yaş ve gelişim seviyelerine uygun konular konulmalıdır. Örneğin ilkökul yaş gurubuna ağırlıklı olarak temizlik, abdest, namaz, bazı görev ve sorumluluklarını hatırlatan ahlak konuları vb. ortaokul yaş gurubuna ahiret, kader, hac, zekat vb. daha soyut konuları ele alınabilir. DKAB ders kitaplarında yer alan aile, vatan sevgisi, sahabe kıssaları, önemli şahsiyetlerin hayatları, içki kumar kötü alışkanlıklara nasıl başlanıyor vb. konularına DİB'in ileriki yaş gurupları için hazırlanacak ders kitaplarında yer vermelidir. Seçmeli Hz. Muhammed'in Hayatı ders kitaplarındaki Peygamberimiz ve çocuklar, Peygamberimiz ve sahabeler, beslenme, iletişim dili, giyim kuşam, adalet ve spor ünitelerindeki bazı konular yaz Kur'an kursu ders kitaplarına alınabilecek güncel konuları içermektedir. Öğrencilerin bilişsel alanda gelişimlerine katkı sağlayacak strateji ve yöntemlerin yanı sıra duyuşsal ve psikomotor gelişimlerine katkıda bulunacak strateji ve yöntemlerde aynı oranda yer verilmesi sağlanmalıdır. İşlenen konuların pekiştirilmesi için hazırlanan etkinliklerin konuların hemen sonrasında yer alması etkinliklerin daha işlevsel olmalarını sağlayacaktır. Değerlendirme sorularında farklı soru çeşitleri kullanılmalı tek bir soru tipi ile hazırlanmamalıdır. Örgün ve yaygın din eğitiminde Din eğitiminin bir gereği olarak ayet meali ve hadisler çok sık yer verilmektedir. Kullanılan ayet meali ve hadisler öğrencilerin anlayacağı sadelikte olmalı, verilmek istenen mesaj açık ve net verilmelidir. Ayet mealleri ve hadisler kutucuk içerisinde ayrı olarak verilmekten ziyade konular ve okuma metinleri içerisinde yer almalıdır. DİB çocukların yaş ve gelişim özelliklerini dikkate alarak ayet meali ve hadisler konusunda yeni çalışmalar yapmalıdır. Çocuklara yönelik olarak Ayet meali ve hadislerin bilinmeyen kelimelerini açıklamalarıyla veren, çocukların ilgi, merak ve motivasyonunu arttıran görsellerle desteklenen hatta hikaye ve kıssalarla ayet meali ve hadislerin anlaşılmasını sağlayan ve de güncel konuları içeren çocuk ayet meali ve çocuk hadis kitapları yayınlamalıdır.

Son olarak ders kitaplarının hazırlanması ciddi bir emek ve gayret gerektiren bir

meseledir. DİB ders kitapları hazırlama konusunda gerekli gayret ve çabayı göstermektedir. Son yıllarda basılan ders kitapları bu gayret ve çabanın bir ürünüdür. Ancak bu konuda istenen hedefe ulaşmak için çalışmalar büyük bir titizlikle ve derinlikle sürdürülmelidir.

KAYNAKÇA

- Ablak, S.(2013).Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Biçimsel Özellikleri. Akbaba, B.(Ed.) Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Sosyal Bilgiler. Pegem Akademi. Ankara
- Akbaba, B.(Ed.) Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Sosyal Bilgiler. Pegem Akademi. Ankara
- Akyürek, Süleyman (2013). Din Öğretimi. Nobel Yayın. Ankara
- Altun, A.(2013).Yapılandırmacı Yaklaşım, Sosyal Bilgiler Programları ve Ders Kitapları.
- Alpan, B,G.(2004). Ders Kitaplarındaki Grafik Tasarımın Öğrenci Başarısına ve Derse İlişkin Tutumlarına Etkisi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimi Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim dalı. Doktora Tezi. Ankara.
- Akbaba, B.(Ed.) Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Sosyal Bilgiler. Pegem Akademi Ankara
- Ay, Mehmet Emin. Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım.(2007) Timaş Yayınları.
- Aybey, Salih.6-14 Yaş Arası Çocuğun Dini Gelişim Dönemi Özelliklerinin Bilinmesinin Din Eğitimi Açısından Önemi. International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 11/5 Winter 2016,
- Aydın, M.Z. Ailede Din Eğitimi. Editörler Doğan, R. Ege, R. Din Eğitimi El Kitabı. (2012) Grafiker yayınları sh:287-313
- Bahçekapılı, M.(2013)Yeni Eğitim Sisteminde Seçmeli Din Dersleri, İstanbul
- Başaran, İbrahim Ethem, Eğitim Psikolojisi,2005,Nobel Yayın Dağıtım. Ankara
- Bilgin, Beyza (2007). Eğitim Bilimi ve Din eğitimi. Gün yayınları. Ankara
- Bilgin, Beyza & Selçuk, Mualla (1999). Din Öğretimi. Gün Yayıncılık. Ankara
- Binbaşıoğlu, Cavit.(1995). Eğitim Psikolojisi, Ankara. Yargıcı Matbaası.
- Bulut, Mehmet.(1997)Diyanet İşleri Başkanlığının Yaygın Din Eğitimindeki Yeri. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Ankara
- Çakmak, A.2011.Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretiminde Ölçme Ve Değerlendirme Teknikleri Ve Öğretmenlerin Bunları Kullanma Düzeyleri. Yüksek Lisans Tezi Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Canan, İ. Peygamberimizin Sünnetinde Terbiye.(1984).Cihan Yayınları. İstanbul.
- Cüceloğlu, D.İçimizdeki çocuk. (1998).Remzi Kitapevi.
- Çelikkaya, Hasan (2014). Din eğitimi ihtiyacı. Nobel. Ankara

Demir, T.(2013).Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Dil ve Anlatım. Akbaba, B.(Ed.) Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Sosyal Bilgiler. Pegem Akademi. Ankara

DİB Öğretici kılavuzu (2011).Ankara

Diyanet İşleri Başkanlığı,(2005), Yaz Kur'an Kursları Öğretim Programı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara

Diyanet İşleri Başkanlığı,(2016,a), 2016 Yılı Yaz Kur'an Kursları Uygulama Esasları, Ankara

Diyanet İşleri Başkanlığı,(2016,b),Yaz Kur'an Kursları Dinimi Öğreniyorum, Diyanet Yayınları, Ankara

Diyanet İşleri Başkanlığı,(2016,c), Yaz Kur'an Kursları Etkinlik Kitabım, Diyanet Yayınları, Ankara

Diyanet İşleri Başkanlığı,(2017), 2017 Yılı Yaz Kur'an Kursları Uygulama Esasları, Ankara

Doğan, R.(2012).Yaygın Din eğitiminin Neliği. Doğan Recai, Ege Remziye (Ed.), Din eğitimi (Sh:267-282), Grafiker Yayınları: Ankara.

Ebu Davûd, Salât, 25; Dârimî, Sünen, I. 333

Erbaş, A.Kuran kursları ve önemi,(2014)Diyanet Aylık Dergi 08.08.2017 tarihinde <http://www.alierbas.com.tr/yaz-kuran-kurslari-ve-onemi/adresinden> erişildi.

Gündüz S ,(2013)Şafii Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri açısından İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi(Batman İli Örneği) Yüksek Lisans Tezi, Elazığ

Güneş, A.7-14 Yaş Çocuk Eğitiminde 100 Temel Kural.(2015).Timaş Yayınları

Güner, Derya.(2010).İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarında Ahlak Öğrenme Alanında Kullanılan Ayetlerin Din Öğretimi Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Din Bilimleri (Din eğitimi Bilimi).Ankara.

Hökelekli, H, (2003), Din Psikolojisi, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları

Işıkdoğan, D.Korukçu, (2008)A.Yaz Kur'an Kurslarında Kur Sistemi ve Kur'an Kursu Öğreticilerinin Bu Sisteme Bakışı. AÜİFD sayı 19 sh:201-221

Karaca, F.(2007), Dini Gelişim Teorileri, İstanbul sh:33

Kartopu, A.(2009) Dinler Tarihinde Dinin Tanımıyla İlgili Farklı Görüşler, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Fen ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Adana

- Kaymakcan, Recep, (2006). Türkiye’de Din eğitimi Politikaları Üzerine Düşünceler. Ekev Akademi Dergisi, S. 27, 5-23.
- Kaymakcan, R. Aşlamacı, İ.Yılmaz, M. Telli, A.(2013)Seçmeli Din Eğitimi Dersleri İnceleme ve Değerlendirme Raporu. Dem
- Kılavuz, A. Yılmaz, H. (2009).Örgün ve Yaygın Eğitimde Öğrenenlerin İhtiyaçları Doğrultusunda Din eğitimi ve Öğretimi. Uludağ Üniversitesi ilâhiyat Fakültesi Dergisi cilt:18, sayı: 2, sh. 123-139
- Kılcan, B. Keçe, M. Çepni, O.(2013) Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Bilimsel İçerik. Akbaba, B.(Ed.) Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Sosyal Bilgiler. Pegem akademi. Ankara
- Kızılabdullah, Yıldız (2012). ‘Kavramsal Çerçeve: Eğitim, Öğretim ve Din’. Doğan Recai, Ege Remziye (Ed.), Din eğitimi (sh. 37-52), Grafiker Yayınları: Ankara.
- Korkmaz, A.(2011) İlköğretim Ders Kitaplarında Ölçme ve Değerlendirme. Küçükahmet(Ed.) Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu. Nobel dağıtım. Ankara.
- Korkmaz, M. (2012).Kur’an Kurslarında Din Eğitimi. Doğan Recai, Ege Remziye (Ed.), Din Eğitimi (Sh: 339-367), Grafiker Yayınları. Ankara.
- Köksal, H. (2011) Ders Kitaplarında Görsel Materyaller. Küçükahmet (Ed.) Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu. Nobel Dağıtım. Ankara
- Kula, M. N,(1986). Ergenlikte Kimlik Bulanımı ve Din eğitimin Etkisi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler enstitüsü. Yüksek lisans tezi. Bursa
- Küçükahmet,L.2011. Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu. Nobel Dağıtım, Ankara
- Kürek, E.(2010) Gelişimsel Basamaklara Göre Din eğitimi. Mustafa Köylü (Ed.) Nobel Yayınları, Ankara, Sh: 214.Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi cilt:11 sayı:2
- Nevezatoğlu, Zeynep, (2006). Basında Din eğitimi Öğretimi Laiklik Tartışmaları. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Okumuşlar, M & Genç, F (2012). Din eğitiminin Bilimselleşmesi / Neliği. Doğan Recai, Ege Remziye (Ed.), Din eğitimi (S. 37-52), Grafiker Yayınları: Ankara
- Öcal, M. (1998,a) Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Din eğitimi ve Öğretimi, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Sayı:7,Cilt:7
- Öcal, M.(2004,b) Türkiye’de Kur’an Eğitim ve Öğretiminde Görülen Gelişmeler ve Bir İcazetname Örneği, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Sayı:2,Cilt:13 sh:81-140
- Önder, M.(2008). Teorik Ve Pratik Açından Yaz Kur’an Kursları Öğretim Programına Bir Bakış. Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi(sh.275-295)

Özdemir, M.(2010) İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin DKAP Derslerinde Öğretim Materyali Hazırlama ve Kullanma Durumu, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Eğitimi Bilim Dalı. Sivas

Özüdoğru Erdoğan,(2014) H. Ergenlik Döneminin Dini ve Toplumsal Gelişim, AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,Cilt14.Sayı:1,Sh:153-165

Usta, E.(2011) Ders Kitaplarında Yenilikler. Küçükahmet(Ed.) Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu. Nobel dağıtım. Ankara

Piaget,J.(2016,a). Çocuk Psikolojisi.(Türkay,O,Çeviri) İstanbul. Pinhan Yayıncılık

Piaget,J.(2016,b).Zekâ Psikolojisi.(Yılmaz,İ.H,Çeviri) İstanbul. Pinhan Yayıncılık

Şahinbaş,R.(2014)16.08.2017 tarihinde <https://rustemşahinbaş.wordpress.com> adresinden erişildi.

Şimşek, Eyüp.(2004)Çocukluk Dönemi Dini Gelişim Özellikleri ve Din eğitimi. Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi IV. Sayı:1

Taş, K.Dinin Sosyolojik Tanımı Problemi Üzerine Bir Değerlendirme, Dini Araştırmalar Mayıs Ağustos 2003,C:6,S:16,Sh:199-205

Tekin, F.(1996).Ankara Islah Evindeki Çocukların Suç İşlemelerinde Din eğitimi Eksikliğinin Rolü, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din eğitimi Bilim Dalı, Konya

Tertemiz, N. Ercan, L. Kayabaşı, Y.(2011) Ders Kitabı ve Eğitimindeki Yeri, Editör Küçükahmet Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu. Nobel dağıtım. Ankara

Tonga, D. Aksoy, B.(2013).). Sosyal bilgiler Ders kitaplarında ölçme ve değerlendirme

Tosun, C. (2012). Din Eğitimi Bilimine Giriş (s. 23). Pegem. Ankara.

Tosun, C. Doğan, R. Korkmaz, A.(2001).Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu, Nobel Dağıtım, Ankara

Tümer, G, (1986,a), Çeşitli Yönleriyle Din, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C: XXVIII, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi

Tümer, G.(1994,b) Din. İslam ansiklopedisi içinde (cilt:9,Sh:312-320) TDV yayınları

Türk, Esra. Çocukluk Döneminde Duygusal Gelişim ve Din eğitimi. Marife, Kış 2014, sh. 143-158

Türkçe Sözlük, (2005), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara

Türkozan Turgay. Yaş Gruplarına Göre Bedensel Gelişim ve Sporda Yetenek. <http://forum.alyans.org.tr>. Son Erişim Tarihi 11/06/2017.

Ünsal, A.(2009). Yaz Kur'an Kurslarında Din Eğitim ve Öğretimi (Denizli Örneği). Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Ve Din Bilimleri Anabilim Dalı. Isparta.

Yavuzer, Haluk. Çocuk Psikolojisi, Remzi Kitabevi.

<http://www2.diyaret.gov.tr/EgitimHizmetleriGenelMudurlugu/Sayfalar/YazKuranKurslari.aspx> adresinden 08.08.2017 tarihinde erişildi.

Yazgan, B. Bilgin, M. Atıcı, M.(2007) Gelişim Psikolojisi, Pegem Yayıncılık

Yelken, Y, T. (2015). Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı, Anı Yayıncılık, Ankara
Yeşilbursa, C.Sabancı, O. Hamarat, E.(2013). Sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünler. Akbaba, B.(Ed.) Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Sosyal Bilgiler. Pegem akademi. Ankara.

Yıldız, Mehmet, Genç, M.Fatih,(2016). Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Alternatif Ölçme ve Değerlendirme Tekniklerini Kullanma Düzeyleri ve Karşılaştıkları Sorunlar. *ILTED*, sayı: 45, Erzurum

Yürük, Tuğrul. (2012). İlk ve Ortaöğretimde Din Öğretimi: Din dersleri. Doğan Recai, Ege Remziye (Ed.), Din eğitimi (S.105-137), Grafiker Yayınları. Ankara.

Zengin, Z.S. (2011,a) Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Kur’an Kurslarının Kurulması ve Gelişimi, Çukurova Üniversitesi ilahiyat Fakültesi Dergisi 11 (2), 1-24.

Zengin Z.S, (2011,b) Osmanlıdan Cumhuriyete Mekteplerde Din Dersleri ve Programdaki Gelişmeler, R. Kaymakcan, M. Zengin, Ş. Arslan (Editörler), Türkiye’de Okullarda Din Eğitimi, İstanbul, 153-164.

http://mevzuat.meb.gov.tr/html/2597_0.html internet sitesine 09.10.2017 tarihinde erişildi.

<http://www.tdk.gov.tr> internet sitesine 20.10.2017 tarihinde erişime ulaşıldı.

<http://www.tdk.gov.tr> adresine 25.10.2017 tarihinde erişildi.

<https://yayinsatis.diyaret.gov.tr/> 28.10.2017 tarihinde erişildi.

<http://baskihizmetler.net/kitap-ölçüleri/>

Diyanet İşleri Başkanlığı Kur’an Eğitim Ve Öğretimine Yönelik Kurslar İle Öğrenci Yurt Ve Pansiyonları Yönetmeliği <Http://Mevzuat.Basbakanlik.Gov.Tr> 08.08.2017 tarihinde adresinden erişildi.

<http://www.eba.gov.tr/ekitap?icerik-id=5108>

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 4 2017-

2018

http://www.eba.gov.tr/ekitap?icerik-id=5266	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 5 2017-2018
http://www.eba.gov.tr/ekitap?icerik-id=4564	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 6 2017-2018
http://www.eba.gov.tr/ekitap?icerik-id=5482	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 7 2017-2018
http://www.eba.gov.tr/ekitap?icerik-id=4568	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 8 2017-2018
http://www.eba.gov.tr/ekitap?icerik-id=5184	Temel Dini Bilgiler (İslam 1) 2017-2018
http://www.eba.gov.tr/ekitap?icerik-id=5180	Temel Dini Bilgiler (İslam 2) 2017-2018
http://www.eba.gov.tr/ekitap?icerik-id=5178	Hz.Muhammed'in Hayatı 5 2017-2018
http://www.eba.gov.tr/ekitap?icerik-id=5462	Hz.Muhammed'in Hayatı 6 2017-2018
http://www.eba.gov.tr/ekitap?icerik-id=5464	Hz.Muhammed'in Hayatı 7 2017-2018
http://www.eba.gov.tr/ekitap?icerik-id=5466	Hz.Muhammed'in Hayatı 8 2017-2018